የማኅበራዊ ጥናት መድረክ
FORUM FOR SOCIAL STUDIES

የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ውይይት
Gender Policy Dialogue

የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ውይይት ተከታታይ እትም ቁጥር 6
Gender Policy Dialogue Series No. 6

በደ/ብ/ብ/ህ/ክልል የተደረገ
የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ውይይት

አዘጋጅ፡- እሸቱ በቀለ

አዲስ አበባ
ታህሳስ 1997

መግቢያ

የማህበራዊ ጥናት መድረክ (ማጥመ) ከሚያከናውናቸው ልዩ ልዩ የልማትና የማህበራዊ እንዲሁም ወቅታዊ ጥናቶች በተጨማሪ በድህነት ቅነሳ፣ በአካባቢ ጉዳዮች፣ በትምህርት፣ ወዘተ... የተለያዩ ጉዳዩ የሚመለከታቸውን አካላትና ህብረተሰቡን ጭምር በማሳተፍ በርካታ ውይይቶችን አከናውኗል። ከነዚህ የተለያዩ የውይይት መድረኮች ያገኛቸውን ተሞክሮዎች መሰረት በማድረግ ከ1995 ዓ.ም. ጀምሮ ከአንድ ዓመት በላይ የሚዘልቁ ሁለት የተለያዩ ፕሮግራሞችን ነድፎ መስራት ከጀመረ እነሆ ከአመት በላይ ሆኖታል። ከማጥመ መሰረታዊ ዓላማዎች አንዱ የፆታ ዕኩልነት እንዲረጋገጥ መስራት በመሆኑ ከእነዚህ ሁለት ፕሮግራሞች አንዱ ሆኖ እየተሰራበት ያለው «የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ውይይት መድረክ» ነው።

መንግስት ኢትዮጵያ ውስጥ የፆታ እኩልነት ትኩረት እንዲያገኝ በርካታ ሥርዓተ-ፆታ ተኮር ደንቦችና ፖሊሲዎች (የሴቶች ፖሊሲን ጨምሮ) ያሉት ቢሆንም በሁሉም የሀገሪቱ መሰረታዊ ክፍላተ-ኢኮኖሚያዊ ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎች ካለመካተቱም በላይ በአፈፃፀም ስልቶች ተደግፎና በቂ ግንዛቤ አግኝቶ እየተሠራበት ነው ለማለት አያስደፍርም።

በመሆኑም የሥርዓተ-ፆታ ጉዳይ በፖሊሲ ተደግፎ በተገቢው መንገድ ሰርፆ፣ በቂ ግንዛቤ እንዲያገኝና ተግባራዊ ለውጦች እንዲመጡ ከተፈለገ የተለያዩ አካላት ንቁ ተሳትፎና ተግባራዊ እንቅስቃሴ ወሳኝ ነው። በዚህ ረገድ የዚህ «የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ውይይት» መሰረታዊ ዓላማዎች አንዱ የተለያዩ ጉዳዩ በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ የሚመለከታቸውን አካላት በየደረጃው በውይይቶቹ በማሳተፍ፣ በቂ ግንዛቤ መፍጠርና ድጋፎችን ማግኘት ሲሆን፣ ሌላው ደግሞ በተለያዩ የውይይት መድረኮች ከሚገኙ ሀሳቦች የተሰባሰቡ ጽሁፎችን ማዘጋጀትና በመጨረሻም ለሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ዝግጅት በግብአትነት የሚያገለግል አጠቃላይ ረቂቅ ሰነድ በማዘጋጀት ሰነዱ የተለያዩ አካላትን ለማስገንዘቢያነትት ለበለጠ ውይይትና ተግባራዊ ለውጦች ለማምጣት የሚያስችል የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ሀሳቦች መነሻ ሆኖ እንዲያገለግል ማስቻል ነው።

ይኼ አጠቃላይ ዓላማም ሊሳካ የሚችለው ማንኛውም ከርዕስ-ጉዳዩ ጋር ቀጥተኛም ይሁን ተዘዋዋሪ የስራ ግንኙነት ያላቸው መንግስታዊ፣ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች፣ የብዙሃን ማኅበረሰብ ድርጅቶች፣ በሥርዓተ-ፆታ ጉዳይ የሚሰሩ አካላትና በአጠቃላይም ህብረተሰቡ ሴቶች ካሉባቸው ችግሮች ተላቀው በሃገራቸው ማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ ባህላዊና ፖለቲካዊ ጉዳዮች ውስጥ ሊኖራቸው የሚገባውን ቀጥተኛ ተሳትፎና ተጠቃሚነት ለማረጋገጥና ከፍ ለማድረግ መታገል፣ ይኼም ተግባራዊ እንዲሆን የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ እንዲወጣና እንዲተገበርም በጋራ መንቀሳቀስን ይጠይቃል። ከዚህም በተጨማሪ በዚህ ተከታታይ የውይይት ፕሮግራሞች ተሳታፊ የሆኑ አካላት ሁሉ በየደረጃው ያላሰለሰ ጥረትና አዎንታዊ አስተዋፅኦም ከፍተኛ ሚና ይኖረዋል።

ለዚሁ ዓላማ ተግባራዊነት እስከዛሬ ባለፈው አንድ ዓመት ያህል ጊዜ ውስጥ ማጥመ በዚህ ፕሮግራም «ሥርዓተ-ፆታና የኢኮኖሚ ፖሊሲ»፣ «ሥርዓተ-ፆታና ድህነት»፣ «ሥርዓተ-ፆታና ማህበራዊ አገልግሎቶች»፣ «ሥርዓተ-ፆታና ህግ»፣ «ሥርዓተ-ፆታና አካባቢ» በሚሉ አምስት መሰረታዊና ሰፋፊ ርዕስ-ጉዳዮች ላይ የውይይት መድረኮች በየሁለት ወሩ እየተዘጋጁ ጥልቅና ጠቃሚ ውይይቶች እንዲካሄዱ አድርጓል። እንዲሁም የውይይቶቹ ጭምቅ ውጤቶች በተለያዩ የመገናኛ ብዙሃን ዘዴዎች እና የማህበራዊ ጥናት መድረክ በሚያዘጋጃቸው የተለያዩ ፅሁፎችና የኤፍ.ኤም. «ደወል» ሬዲዮ ፕሮግራምም በስፋት ተሰራጭቷል።

ሆኖም ማጥመ የሚያካሂዳቸው ጥናቶችና የውይይት ፕሮግራሞች ዓላማ ሰፊና ብሄራዊ ይዘት ያላቸው ቢሆንም ማጥመ ከአቅም ውስንነት ጋር ተያይዞ ባሉበት ችግሮች ሳቢያ የተለያዩ ውይይቶችን ከክልሎች ጋር በማካሄድ ረገድ የተፈለገውን ያህል ሳይቻለው ቆይቷል። ይሁን እንጂ በዚህ የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ውይይት ከሚያዘጋጃቸው መድረኮች ግን ሁለቱን በክልል ደረጃ ለማካሄድ ባቀደው መሰረት የመጀመሪያውን በኦሮሚያ ብሔራዊ ክልል በአዳማ ከተማ በሰኔ ወር 1995 ዓ.ም. ለአንድ ሙሉ ቀን የፈጀና በክልሉና በሀገር-ዓቀፍ የሥርዓተ-ፆታ ርዕሰ-ጉዳዮች ላይ ሰፊና ስኬታማ ውይይቶች ያደረግን ሲሆን፣ በክልሉ የተካሄደውን የሥርዓተ-ፆታ ውይይት ህትመትም ተዘጋጅቶ ተሰራጭቷል። ከዚሁ መድረክ ባገኘነው ተሞክሮና በእቅዳችን በመታገዝ ሁለተኛው ደግሞ ይኼ በዛሬው ዕለት በዚህ ክልል የምናካሄደው ፕሮግራም ይሆናል።

ይኼንን በማድረጋችንም የተለያዩ ክልሎችና በየደረጃው በሥርዓተ-ፆታ ዙሪያ የሚሰሩ አካላት ሁሉ ዓላማዎቻችንን ይበልጥ ተገንዝበውልን በቀጣይም በጋራ ለመስራት የምንችልበትን ምቹ መሰረት ይጥልልናል ብለን እናምናለን።

በሃገራችን የሥርዓተ-ፆታን ጉዳይ በሚመለከት በማንኛውም ረገድ የሴቶች ህይወት ከወንዶቹ ጋር ሲነጻጸር በሃገር-ዓቀፍ ደረጃም ይሁን በደቡብ ብ/ብ/ህ ክልል ሴቶች ሊወጡት ከሚችሉት በላይና እጅግ አሳሳቢ መሆኑን ሁላችንም የምንረዳው ችግር ነው። በኢትዮጵያ ውስጥ እጅግ በጣም ተንሰራፍቶና ስር ሰዶ ካለው ዘርፈ-ብዙና ውስብስብ ድህነት በተጨማሪ ሴቶችን ከወንዶች የበለጠና ለከፋ ችግሮች የዳረጓቸው በርካታ ምክንያቶች እንዳሉ ይታወቃል። የትምህርት፣ የጤናና የሥራ ዕድል ያለማግኘት፣ የንብረት ባለቤት ለመሆንና ለማስተዳደር ያለመቻል፣ በባህል ተቀባይነት አግኝተው ለዘመናት ሲደርሱባቸው የቆዩ ተጽዕኖዎችና ጥቃቶች ሰለባ መሆን፣ እንዲሁም በህግ አንፃር ከሚደረጉ ፆታዊ ልዩነቶችና በደሎች በተጨማሪ ሴቶች በውሳኔ ሰጪነት፣ በምርጫ በሚያዙ ቦታዎች ያላቸው ተሳትፎ እጅግ በጣም ዝቅተኛና ውስን መሆኑ በዋነኛነት የሚጠቀሱ ናቸው።

በመሆኑም ይኼንን በተነጻጻሪነት ሲታይ በጋራ ካለው ድህነት በተጨማሪ ለዘመናት በባህል፣ በማኅበራዊ የሥራ ክፍፍልና በህግም ጭምር ድጋፍ አግኝቶ የሴቶችን ህይወት የከፋ አድርጎ የቆየውን ፈርጀ-ብዙ የሥርዓተ-ፆታ ችግር ወንዶችም ሴቶችም በጋራ መታገልና ማሻሻሉ ችግሮቹን ከማስወገድ ባሻገር ሴቶችን በማስቻል ለልማትና ለሀገር ዕድገት ያለውን ወሳኝ ሚና ማረጋገጥም ጭምር ነው።

ይኼ የዛሬው «የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ውይይት» መድረክ በክልል ደረጃ ሲካሄድ ለሁለተኛ ጊዜ ሲሆን አንድ ሙሉ ቀን የሚፈጅ ነው። በዛሬው እለት 6 የተለያዩ ከሥርዓተ-ፆታ ጋር ተዛምዶ ያላቸውና ለውይይት መነሻ የሚሆኑ ጥናታዊ ፅሁፎች የሚቀርቡ ሲሆን፣ በፕሮግራሙ ላይ እንደተመለከተው በጧቱ ክፍለ-ጊዜ ሥርዓተ-ፆታና ድህነት፣ ሥርዓተ-ፆታና ማኅበራዊ አገልግሎቶች፣ ሥርዓ ተ-ፆታና አካባቢ እና ሥርዓተ-ፆታና ህግ በደ/ብ/ብ/ህ ክልል በሚሉ ርዕሰ-ጉዳዮች ይበልጥም በክልሉ ላይ ያተኮሩ የውይይት መነሻ ጥናታዊ ፅሁፎች ከክልሉ በተውጣጡ ባለሙያዎች ቀርበው ውይይቶች ይካሄዱባቸዋል።

በከሰዓት በኋላው ክፍለ-ጊዜም ሥርዓተ-ፆታና ህግ፣ እና ሥርዓተ-ፆታና አስተዳደር በሚሉ ርዕሶች ከማዕከል በመጡ ባለሙያዎች ብሔራዊ ይዘት ያላቸው የመወያያ ጥናታዊ ፅሁፎች ቀርበው ውይይቶች የሚደረጉ ሲሆን፣ አጠቃላይ ውይይቶቹን ለማጠናከር የሌሎች ክልሎች ተወካዮችም የየክልላቸውን የሥርዓተ-ፆታ እንቅስቃሴዎችንና አጠቃላይ ተሞክሮዎችን በአጭር በአጭሩ ያቀርቡልናል።

በመጨረሻም በዚህ የተለያዩ በጥናትና በተሞክሮ ላይ በመመርኮዝ በሚደረጉ ጠቃሚና ወቅታዊ ውይይቶች ላይ በመገኘት ሴቶች ካሉባቸው ችግሮች ብቻ ሳይሆን ድህነትን ይበልጥ አወሳስበው ከሚገኙትና ከሥርዓተ-ፆታ ጋር ተያያዥ በሆኑ ርዕሰ-ጉዳዮች በመወያየትና በመመካከር ለዘለቄታው የፆታ እኩልነት የተረጋገጠበትን ሁኔታ ለመፍጠር የሚያስችሉ አቅጣጫዎችን በመጠቀም የበኩላችሁን ጠቃሚ አስተዋፅኦ ለማበርከት እዚህ ድረስ በመምጣት ላሳያችሁት ትብብርና ቀና ምላሽ በራሴና በማኅበራዊ ጥናት መድረክ ስም በድጋሚ እያመሰገንኩና እንኳን ደህና መጣችሁ እያልኩ ይኼ ተሳትፎ በማንኛውም ድህነትን ከሀገራችን ለማጥፋትና ልማትን ለማምጣት በምናደርጋቸው የጋራ ጥረቶች ሁሉ እንደማይለየን እተማመናለሁ።

አመሰግናለሁ!

እሸቱ በቀለ
የፕሮግራሙ የክልሎች አስተባባሪ

RY—p-Óq~ –C}r በª/n/n/J/Œ/

Lኮ¿¿ ªN\î
ደቡብ ብሄር፣ ብሄረሰቦችና ህዝቦች ክልል
ለፋይናንስና ኢኮኖሚ ልማት ሚኒስቴር ቢሮ

£šéC †ÃY ÎHåÙ "~ –FM ΙRY—p-Óq ÞEé\é 'å¨¨r Fይ EM¦‹ÔEår p]qÖ•v †i»Á †LF‹v '¨N ºkM¦ £D}å LT±•v¿ MiTn \éD¿ ΙpቻE Lº¿ LT±•t ŒGEå¿ ŠEîEøv ŒGEøv ¶Y EM}ÍËY ΙM¦¦^vG LGŠå~ ˆ¿ዲAåN ΙŒGG ªT± nu £pµ,¦r¿N LT±•v ÃNY ¦‹pp ΙLD}å E'å¨¨r L}a ΙLD¿ ¦µE·FG £M¦G ˆN}r †E' LT±•t ŠpE¦¤ £qpLå ÎAåÚv~ ˆ¿«éAåN ΙpE¦¤ £ª/n/n/C/ŒGG ΙéZ•v ΙLµ,r ŠmELå¦•v £p\Ι\Ιå ~t'å'

1.0 አጠቃላይ –C}r

ˆ^‹Aå¿ mE'å **የዓለም ባንክ የድህነት ትርጉም መሰረት** –C}r **ማለት** E†¿– ·E\n E†¿– d¿ EM¦¦^ÔGµ'å †}^p*ƒ* 'À L`Ô*ƒ* ˆ¿«éD¿ £pµLp'å¿ †¿– £†M¦V‹ ®FY mለM·,r £M¦ªY\'å¿ L\Tq"¦ £\'å G³ ÙF¸r (£N·n& £LºE¦& £ºî~ £rNCYr 'šp…) LM¦Fr †ELuል }'å'

2.0 £ª/n/n/J/ŒGG †ºgF¨ MzΙT-†**ኮኖሚያዊ**¦ µÎq (1994 **ዓ.ም.**)

2.1 †ºgF¨ µÎq

- **ከክልሉ ጠቅላላ ህዝብ 93% የገጠር ነዋሪ ነው፤**
- **የ**†n›*ƒ*'å †Y_-†ªY (63%) £ˆYa LXr **ይዞታ ከአንድ ሄክታር ያነሰ ነው፤**
- 37% **ያህሉ** †Y_ †ªY Š1-2 BŒqY £ˆYa LXr †E'å፤
- 55% **የሚሆነው** †Y_-†ªY ÃY\å¿ £ˆYa ΙX £E'åN*
- £†îŒ^p¦¿b¿ †µG·Eør £M¦¦µ,¦ †Y_-†ªZv e¼Y Šº iFF'å Š30% †¨ΙG¼N፤
- ŠpM }"V ŠD}'å 7% Cœn L‹ŠGN ΙRW †¼}r& Ι¸«~ p««V}r& Ι'F³ †Gm}r~ Ι–C}r £M¦Mie ΙY‹q ~t'å፤
- **በአጠቃላይ** 56.5% **የክልሉ** Cœn Š–C}r 'EG Ιqv ¨µ*ƒ*ል፤
- Ι1992 EN·n ˆCG ˆ¼Tr £p¶Eº'å £ŒGEå Cœn n›r 11% \éD¿ ¨þ'åN Š1.1 M¦Eé©¿ Cœn ΙF¨ ˆ¿ªM¦D¿ ¨µLqG'

2.2 £–C}r LµEÁ•v& L¿^†î•v~ pÒ˜ •v

Ι1993/94 £ŒGEå¿ £–C}r i}] ^rWp¦±¦ \}– EMš¶¯r ΙG¤ G¤ LLš*ƒ*•v †M‹¨}r 18 'T«•v pLYº"G' Š}šéCN 'T«•v 'å^¼ Š936 £M¦¿\å £CnTp\Ιå p'‹©v Ι£'T«'å Ιp‹Bª'å £NŒŒY ኮ¿ÔT¿^ F¨ p]qÖ £}ΙU \éD¿ ΙŒGG ªT±N Š175 ¦F}\å £pE¦¤ £CnTp\n ŒÙEøv~ £M¦LEŠqt'å £L¿·^r †‹Fr Ιpµ,¦Ιr Ιp‹Bª'å †'åª-¼~r F¨ £¶W †kN †–Yµ'å **በጥቅሉ ከተስማሙባቸውእንደ የምግብ እህል እጥረት፣ የእርሻ በሬ አለመኖር፣ የመጠለያ ችግር፣ ሥራ አጥነት፣ የህዝብ ብዛት፣ የተለያዩ መሰረተ-ልማቶችና አገልግሎቶች አለመኖር (አለመዳረስ) በተጨማሪ የሚከተሉት ነጥቦች በሴቶች እላይታ ተጨማሪ የድህነት መገለጫዎች ሆነው ቀርበዋል፡-**

➢ µl¦፣ ¿ÌC £L º¼ 'åB~ £ºî~ †µG·Eør EM·,r T³N L¿µ–l^·Y L¹œ
➢ 'G® †EL qT^~ ^TÙr M»r፡
➢ £¿nTr mElîr~ £Lnr ^ŠåG}rን M»r lšéCN NŒ¿¦r £†ékoኖMé ¼µ„}r~ £GMr p]rÚ œipƒ LD¿፡
➢ E†i L-†«N £ªT\å l'ip r«Y †EL¦œ፡
➢ lRW †¼}r NŒ¿¦r Š†‹mlé LÙE^፡
➢ l\îsv F¨ £^W Á~ Ln›r፣ ከባህል ጋር የተያያዙ ችግሮችና 'šp…

2.2.2 በክልሉ ዋነኛ £–C}r L¿^†î•v~ pÎ^ኖ•v ናቸው ተብለው ከቀረቡት ውስጥ የሚከተሉት መሰረዊ ነገሮች ይገኙበታል:-

➢ £Cœn e¼Y ^–µr Šµéዜ 'ª µéšî ^£¾LT LN»r፡
➢ £LXr ¼lr~ EN}r Ld}^ እንዲሁም የተፈጥሮ ሀብት መመናመንና የደን ሀብት ቃጠሎና መራቆት፡
➢ £rNCYr፣ £ºî~ †µG·Eøsvና የመንገዶች አቅርቦት አለመስፋፋት፡
➢ £†£Y L›mrና £–Yi lpª¶¶Mé LŠ\r፡
➢ £†é¿«è^rV †EL^××rና RW †¼}r Ln›r፡
➢ £^Ya ·n†r "¶ L~Y~ £\nG NYsv Ld}^፣ የሰብልና የእንስሳት በሽታ መከሰትና፡
➢ £eºm mCG †EL«lYና የብድር አገልግት አለመስፋፋት፡
➢ £rW¿^ÞYr †µG·Eør †EL Y~ †M‹¨ £µl¦ M˜ŠG liYlr †EM·,r £MéEår "~"~•t ~t'å'

2.3 –C}r¿ £MéµGÌ ^qpé^ቲ‹" LT±•v

£ª/n/n/J/ŒGG ^¿ª EîEøv ŒGEøv l†ºgF¨ lGMp šYÙ |F dY \éD¿ lpE¨ ª·O £\îsv †ékoኖMé¦"~ MClW" C¨'r Š'¿®t ¶Y \é}ÍËY ^³· †^ŠÖ ªT± F¨ ¨µƒG' ¨C¿¿N Aå}éq £MéºeLå "~ "~ ^qr^pé‹" LT±•v d¼E'å pLGŒp"G'

P¿ºT¡ 1. lª/n/n/J/ŒGG lG¤ G¤ £·nY~ RWዎች £\îsv p]rÚ Lº¿ (1994)

p.e.	£·nY~ ^Wዎች	p]qÖ †mFr			£\îsv %
		'¿–	\îr	º iFF	
1	£\nG GMr	459603	337287	796890	42.3
2	£Šnr Ymq/GMr	43775	16611	60386	27.5
3	£¼NY ·nY~ GMr	6226294	811516	7037810	11.5
4	º iFF	6729672	1165414	7895086	14.8

Source: Bureau of Statistics and Population, SNNPR, 1995 E.C.

lŒGEå ŠMéµ,ér 'T«•v (†n›ƒ'å 'å^¼ lp\l\l'å LT± L\Tr l·nY~ ^W ŠMép«ªUr †ºgF¨ 'µ v L‹ŠG £\îsv –Ya 14.8 lLs }'å' ¨Aå¿ ^¿±é l·nY~'å £^W šYÙ l"~}r ŠMéq'er £^W —¨}sv L‹ŠG \îsv lpE¨ l\nG GMr ^¦]¤r ¦E'å p]rÚ lŠnr Ymq~ l¼NY ·nY~ ŠMé¦ªYµår ^¿i^g\î £paE Dኖ ¨q¦G'

†n›ƒ '፞ £ŒGE፞ Cœn £µºY }"V l፞D¿N iE፞ \îsv lCnTp\l፞ '፞^¼ mFt'፞ £^W ŒÙÙG~ mCG L\Tr l·nY~'፞ £^W šYÙ lmElîr}r ¦Ft'፞ p]rÚ †~] Dኖ ¨q¦G'

የኤክስቴንሽን አገልግሎትን በተመለከተም በፕሮግራሙ የተጠቃሚ ሴቶች ቁጥር በ1987/88 አገልግሎቱ ሲጀመር ከነበረው የጨመረ ቢሆንም የተሳትፎ ደረጃቸው ዝቅተኛ እንደሆነ ከክልሉ የግብርና ቢሮ የተገኘው መረጃ ያመለክታል:: ለዚህም እንደ ምክንያት ሲሆን የሚችለው ሴቶች እንደወንዶቹ የእርሻ መሬት የማግኘት ዕድላቸው የጠበበ ከመሆኑም በላይ አገልግሎቱ በተጀመረበት ዓመት ያደርጉት የነበረውን ንቁ p]rÚ~ ˆ¿i^g\î ld»©t †Lqr E፞d¼G ¦ELuE፞¿ ¦LFŒqG' ¨CN A፞}፞q \îsv £ˆYa ·n†r¿ pºiL'፞ £paE NYr ˆ¿«¦µ,፞~ E–C}rN ˆ¿«፞¶Eº፞ †^p"Î‰ †–Y¹G'

P¿ºT¡ 2. lªl፞n n/n/J/ŒGG £JnTr RW MClWr —¨}r፧ n›rና £\îr †mFr p]rÚ 1995

<table>
<tr><td rowspan="3">p.e</td><td rowspan="3">£MzlWr —¨}r</td><td rowspan="3">£MzWr n›r</td><td colspan="4">†mFr</td></tr>
<tr><td rowspan="2">£'¿®v n›r</td><td colspan="2">£\îsv</td><td rowspan="2">º iFF</td></tr>
<tr><td>n›r</td><td>%</td></tr>
<tr><td>1</td><td>£†µ/z/R/MzlY</td><td>777</td><td>790,036</td><td>93,900</td><td>10.6</td><td>883,936</td></tr>
<tr><td>2</td><td>£eºm~ n–Y z/R/MzlY</td><td>134</td><td>7,508</td><td>4,455</td><td>37.2</td><td>11,963</td></tr>
<tr><td>3</td><td>EîEîv z/R/MzlY</td><td>64</td><td>2,946</td><td>320</td><td>9.8</td><td>3,266</td></tr>
<tr><td>4</td><td>º iFF</td><td>975</td><td>800,490</td><td>98,675</td><td>12.3</td><td>899165</td></tr>
</table>

Source: Regional Cooperation Office, SNNPR, 1995 E.C.

l1995 l¯r —Lr L¾Ta lpE¦¤ £JnTr RW MClWr pªW³p'፞ £}lUr '¿–~ \îr †mFr n›r 899,165 \፞D¿ £\îsv p]rÚ 11 lLs nu }'፞' \îsv lpaE A፞}፞q pºgM፞ ˆ£D}፞ £M፞µ,፞lr £CnTr ^W †¨}sv £eºm~ n–Y z/R/MClY \፞D¿፧ Eš፞CN ˆ¿ª Nt፞ A፞}፞q £M፞µEË'፞ lY‹q L¿·^q"፞ ¦GD}፞ –Y³sv~ £‰O M¨ŒZ ×¨~¿^ pkMr l£µºU šGd'፞ lL·mqt'፞ £\îsv¿ £L]pÙ ˜–G £¸F †–Y¸qG' l†µG·Eør z/R/MzlWr £\îsv p]rÚ œi nEø ˆ¿«፞q¨ ¦ªTµ'፞ £\îsv £LXr ¨q mElîr}r œipƒ ***መሆኑን ያመለተክል***'

P¿ºT¡ 3. º iFF £pLšµl፞~ £pLªl፞ RW ÔFµ፞•v l£ŒGE፞~ £\îsv p]rÚ Lº¿፧

<table>
<tr><td rowspan="2">p.e.</td><td rowspan="2">ŒGG</td><td colspan="2">£pLšµl፞</td><td colspan="2">£pLªl፞</td></tr>
<tr><td>º iFF</td><td>£\îsv %</td><td>º iFF</td><td>£\îsv %</td></tr>
<tr><td>1</td><td>r·W¨</td><td>445</td><td>50.1</td><td>159</td><td>35.8</td></tr>
<tr><td>2</td><td>†×Y</td><td>NA</td><td>NA</td><td>NA</td><td>NA</td></tr>
<tr><td>3</td><td>†MW</td><td>4,294</td><td>45.9</td><td>125</td><td>10.2</td></tr>
<tr><td>4</td><td>‰ZM፞¦</td><td>7,062</td><td>39.3</td><td>346</td><td>29.8</td></tr>
<tr><td>5</td><td>_MEî</td><td>502</td><td>6.6</td><td>121</td><td>10.7</td></tr>
<tr><td>6</td><td>lî}፞a¿µ፞G µ፞L፞œ</td><td>NA</td><td>NA</td><td>NA</td><td>NA</td></tr>
<tr><td>7</td><td>ª/n/n/J</td><td>4,291</td><td>44</td><td>264</td><td>26.9</td></tr>
<tr><td>8</td><td>¶NlîF</td><td>183</td><td>25.7</td><td>NA</td><td>NA</td></tr>
<tr><td>9</td><td>HTY</td><td>563</td><td>56.8</td><td>16</td><td>31.2</td></tr>
<tr><td>10</td><td>†«፞^ †lm</td><td>11,791</td><td>44.5</td><td>689</td><td>16.8</td></tr>
<tr><td>11</td><td>X«"</td><td>855</td><td>44.9</td><td>34</td><td>41.2</td></tr>
<tr><td>12</td><td>º iFF</td><td>29,996</td><td>41.9</td><td>1,157</td><td>24</td></tr>
</table>

Source: Women's Profile, Some Basis Statistical Data on Working in Ethiopia, MoLSA, 1999

ከሰንጠረዥ 3 ለመረዳት እንደሚቻለው መረጃው የሚሸፍናቸውን ክልሎች አካቶ በ1989 ዓ.ም. እና 1990 ዓ.ም. በሀገር-አቀፍ ደረጃ 29,996 ሥራ ፈላጊዎች የተመዘገቡ ሲሆን ከዚህ ቁጥር ውስጥ 41.9 በመቶው የሴቶችን ድርሻ የያዘ ነበር:: ይሁን እንጂ ሥራ ማግኘት ከቻሉት ውስጥ 24 በመቶው ብቻ በደቡብ ክልልም ቢሆን ለሥራ ካመለከቱት ወደ 44 በመቶ ያህል ሴቶች ውስጥ የሥራ ዕድል ያገኙት ቁጥር 27% የሚጠጋ ብቻ እንደነበር መረጃው ያሳያል::

ከዚሁ ጋር አያይዘን የሴቶችን አጠቃላይ የሥራ ስምሪት ሁኔታ ብንመለከት በ1992 ዓ.ም. ተካሂዶ በነበረውና በዓይነቱ የመጀመሪያ በሆነው «የሥነ-ህዝብ ባህሪያትና ጤና ናሙና ጥናት» (DHS) መሰረት አብዛኛዎቹ ሴት ተጠያቂዎች በግብርና ሥራ ላይ የተሰማሩ ሲሆን ቀሪዎቹ በአነስተኛ ንግድና በጉልበት ሥራዎች ላይ ተሰማርተው እንደሚገኙ ተረጋግጧል:: ይኼ የሚያመለክተው ሴቶች በቂ ስልጠናና ትምህርት በጣም ደካማ እእንደሆነ ነው:: (ዝርዝሩ በሰንጠረዥ 4 ቀርቧል::)

ሠንጠረዥ 4 ሴቶች የስራ ስምሪት

ተ.ቁ.	ክልል	በግብርና ዘርፍ የተሰማሩ				ከግብርና ዘርፍ ውጭ የተሰማሩ					ጠቅላላ	የተጠያቂዎች ብዛት
		በግል መሬት	በቤተሰብ መሬት	በኪራይ መሬት	በሌላ ሰው መሬት	ፕሮፌሽናል፣ ተክኒክል፣ ማኔጅመንት	በጽህፈት ስራ	በንግድና አገልግሎት ስራ	በጉልበት ስራ የሰለጠነ	በጉልበት ስራ ያልሰለጠነ		
1	ትግራይ	66.6	4.3	2.1	1.0	1.8	1.6	13.3	6.2	2.5	100	775
2	አፋር	53.5	1.1	0.7	1.1	2.3	1.6	22.4	10.5	5.7	100	107
3	አማራ	72.5	1.2	5.0	1.8	0.5	0.2	8.3	8.3	0.6	100	2903
4	ኦሮሚያ	50.4	1.3	1.4	2.4	0.8	0.3	23.1	19.1	0.6	100	3351
5	ሶማሌ	26.9	0.4	0.0	1.0	0.7	1.5	52.1	15.6	1.4	100	67
6	ቤኒሻንጉል ጉሙዝ	77.2	2.6	2.6	1.5	0.6	0.5	8.2	5.7	1	100	127
7	ደ/ብ/ብ/ሕ	31.9	0.5	0.4	1.6	1.0	0.9	39.6	23.6	0.4	100	1964
8	ጋምቤላ	21.6	1.3	0.0	1.7	2.8	2.0	26.3	28.6	14.6	100	19
9	ሐረሪ	6.4	0.2	0.0	19.1	4.5	3.4	53.3	8.7	3.9	100	24
10	አዲስ አበባ	0.3	0.0	0.1	0.1	7.6	9.7	62.6	11.5	7.9	100	342
11	ድሬዳዋ	25.9	0.2	0.0	5.1	3.0	5.1	48.0	8.4	4.2	100	50

Source: Demographic and Health Survey, CSA, 2001

£ª/n/n/J/ŒGGን †^ L GŒs L º ¨e ŠdTIFt ’å 1964 \îsv L ‹ŠG 34.4 I L s ’å I · nY~ ^W F¨ £p\MU L D~t ’å¿ና dV•t 65.6 I L s ’å Š · nY~ ^W ’åÀ L \MWqt ’å q ’åkG' ከሌሎች ክልሎች ጋር ሲነጻጸር IpE¨ I\M¿ ŒGEøv ¦E ’å mCG/GN━ £LXr mለIîr}p \îsv¿ £IEº ¦]pÔ I L D}å Š60 I L s IF¨ \îsv IW]t ’å LXr £ · nY~ ^W¿ £M¦Š~ ’å}å \éD¿ Iª/n/n/H/ŒGG ¦E ’å £LXr ¨Ħq \îsv¿ I^ŠåG}r £M¦]rÙ I L D}å †n›ƒ ’å \îr Š · nY~ ^W ’åÀ mEå £^W šYÚv MለrN I¿ · ━~ I†µG · Eør \À ˆ¿«éAåN IµåGIr ^W ላይ እንደሚሰማሩ ታውቋል'

በ1996 በ15 ዋና ዋና ከተሞችና በየክልሉ ባሉ ሌሎች ከተሞች በሠማጉ ሚ/ር በተደረገው የሥራ ሥምሪት መስኮች ጥናት መረጃ መሰረት በሀገር-አቀፍ ደረጃ በጠቅላላው 731 ሺ ያህል ሰዎች መደበኛ ባልሆኑ የሥራ መስኮች ተሰማርተው ይገኙ ነበር:: ከዚህ ውስጥ ወደ 65 በመቶ የሚሆነውን ድርሻ የያዙት ሴቶች ሲሆኑ በደቡብ ክልልም ከወንዶች ይልቅ ሴቶች በአብዛኛው መደበኛ ባልሆኑ ጥቃቅን «የጉልበት» ስራዎች ላይ ተሰማርተው እንደሚገኙ ጥናቱ ያመለክታል::

በአጠቃላይ መልኩ ሲታይ ሴቶች በጥቃቅን ብዙም የፋይናንስ አቋምና እውቀት በማያስፈልጋቸው የሥራ መስኮች መሠማራታቸው የሚያሳየን ሴቶች በአብዛኛው በትምህርት፣ በስልጠናና በሀብት ባለቤትነት ያላቸው ውስን መብት ዝቅተኛ ገቢ

በሚያስገኝ የኢኮኖሚ ዘርፎች እእእንዲሰማሩና ለድህነትም የበለጠ ተጋላጭ እእንደሆኑ መገደዳቸውን ነው::

በደ/ብ/ብ/ህ/ክ በአጠቃላይ ዕድሜያቸው ለሥራ ከደረሱት ውስጥ 39.9 በመቶወ ሴቶች ሲሆኑ (ሥ.ማ.ጉ. ሚ/ር 1991 ዓ.ም.) ከነዚህ ውስጥም አብዛኛዎቹ 57.6 በመቶወ ለግለሰብ ተቀጥረው የሚሰሩ ሲሆን፣ 22 በመቶው ብቻ በመንግስት ሠራተኝነት ተቀጥረው የሚገኙ ናቸው:: እእነዚህም ቢሆኑ አብዛኛዎቹ በጸሀፊነትና ውሳኔ በማይሹ የሥራ መደቦች ሲሆን 12 በመቶ ያህሉ ብቻ በባለሙያ የሥራ ቦዎች ላይ ተቀጥረወ እንደሚገኙ ታውቋል:: (ዝርዝሩን በሰንጠረዥ 5 ይመልከቱ)::

<u>ሠንጠረዥ፡ 5</u> ዕድሜያቸው ለሥራ የደረሰ (ከ10 ዓመት በላይ የሆኑ) በሥራ ስምሪትና የሴቶች ድርሻ (1994)

ተ.ቁ	ª/n/n/C/Œ	የሥራ ሥምሪት ሁኔታ																	
		†é M‹Eé †Œpá		d»V		£·G ^W		£L¿·^r \Wpƒ		£·E\n pd»V		£J/R/M/ †mG		£M¨ŠÔE'~ llîp\n '^¼ £M¦µE·G		EîEøv		¦Gpºd\	
		º iFF	£\îsv %	º iFF	£\îsv %	º iFF	£\îsv %	º iFF	£\îsv %	º iFF	£\îsv %	º iFF	£\îsv %	º iFF	£\îsv %	º iFF	£\îsv %	º iFF	£\îsv %
1	ŠpM	227611	37.2	5983	29.9	107815	38.9	50459	21.7	24910	42.0	695	29.5	29298	55.1	1524	18.1	6927	40.9
2	µºY	4100708	40.1	64679	24.8	2.120.339	25.5	30079	22.6	21390	29.1	3668	46.7	1849408	57.6	1422	39.3	9723	51.5
3	º iFF	4328319	39.9	70662	25.3	2228154	26.1	80538	22.0	46300	36.1	4363	43.9	1878706	57.6	2946	28.3	16654	47.1

Source: Women's Profile, Some basic statistical data on Women in Ethiopia, MoLSA, 1999

በሰንጠረዥ 6 እእንደቀረበው በቋሚ የመንግሥት ሠራተኞች ሥምሪት ምደባ ረገድ የደ/ብ/ብ/ሕ/ክልል ከሁሉም ክልሎች ዝቅተኛ የሴቶች ተሣትፎ እንዳለው ተመልክቷል:: በቋሚ የመንግሥት ሠራተኞች የሥራ ሥምሪት መሠረት ሴቶች ከወንዶች ጋር ሲነፃፀር ተመድበወ የሚገኙባቸው የአገልግሎት መስኮች በጽሀፊትና የሂሣብ ሥራ ኢኮኖሚ እንዲሁም በጥበቃና የጉልበት ሥራ በማይጠይቁ የአገልግሎት ዓይነቶች ሻል ያለ የተሣትፎ መጠን ያላቸው ሲሆን በቀሪዎቹ የአገልግሎት ዓይነቶች በመቶ ከ21 በመቶ በታች የተሣትፎ ደረጃ አላቸው::

ሴቶች በተለይ በኘሮፌሽናል ሣይንስና በሹመት የአገልግሎት ዓይነቶች/የሥራ መደቦች እጅግ አነስተኛ ተሣትፎ አላቸው:: ሰፊ የትምህርትና የሥልጠና ዕድል ያለማግኘትና እእንዲሁም በሌሎች ተዛማጅ ሁኔታዎች ሳቢያ ሴቶች በመንግሥት የሥራ መወቅር ውስጥ ያላቸወን ተሣትፎ አናሣ እንዳደረገወና ይበልጥም ለድህነታቸው አስተዋጽኦ እእንዳደረገ ይገመታል:

<u>ሠንጠረዥ 6</u>: የደ/ብ/ብ/ሕ/ክልል ቋሚ የመንግሥት ሠራተኞች እእና የሴቶች ተሣትፎ በአገልግሎት ዓይነት 1998

ተ.ቁ.	የአገልግሎት ዓይነት	ደ/ብ/ብ/ሕ/ክልል	
		ጠቅላላ	የሴቶች
1	በኘሮፌሽናል ሣይንስ	3740	8.9
2	በአስተዳደር	1406	13.9
3	በጽሀፊትና ሂሣብ ሥራ	7681	39.2
4	በንግድና ዕደጥበብ	1252	21.0
5	በጥበቃና የጉልበት ሥራ	4864	30.5
6	በመምህርነት	23959	18.4
7	በልዩ ሙያ	3	0.0
8	በሹመት	404	0.9
9	በመለስተኛ ኘሮፌሽን	12455	20.2
10	ያልተሰቀለ	-	-
11	ጠቅላላ	55684	21.9

Source: Women's profile, some basic data on women's in Ethiopia, MOLSA,1998

በሀገር አቀፍ ደረጃ በመንግሥት መስሪያ ቤቶች በቋሚነትና በኮንትራት የሥራ ሥምሪት ያገኙ ሴቶች ተሣትፎ 30 በመቶ ነበር፡፡ ከሁሉም ክልሎች የሴቶች ተሣትፎ ከፍብለ የሚታየወ በአዲስ አባና በፌዴራል መስሪያ ቤቶች ሲሆን ዝቅተኛ ተሣትፎ የታየበት በደ/ብ/ብ/ሕ/ክልል ነው፡፡

በሌላ በኩል በደ/ብ/ብ/ሕ/ ክልል ልዩ ሆኖ የቆየው በኮንትራት የሥራ ሥምሪት የሴቶች ተሣትፎ ከወንዶች እኩል ሆኖ መገኘቱ ነው፡፡ በአጠቃላይ መልኩ በሀገር አቀፍም ሆነ በክልል ደረጃ የሴቶች ተሣትፎ ዝቅተኛ ሆኖ የሚሆየው በልዩ ልዩ ባህላዊና ሁኔታዎች ሴቶች በትምህርት መስክ ገፍተው አለመራመድ ለተሣትፎው ዝቅተኛነት አስተዋጽኦ እእንዳደረገ ይገመታል፡፡

በሌላ በኩል የሴቶችን ተሣትፎ በደመወዝ መደብ ለማየት ቢሞክር ከፍ ሲል አንደተጠቀሰው ተመሣሣይ ሁኔታ ይስተዋላል፡፡ ሴቶች በአመዛኙ የደመወዝ መደባቸው ያመዘነው በወር ከብር 500 በታች በሚያስገኙ የሥራ መደቦች እንደሆነ ይጠቁማል፡፡ የደ/ብ/ብ/ሕ/ ክልልም በተመሣሣይ ሁኔታ ከ3/4ኛ የሚበልጠው የሴት ቁጥር ከብር 500 በታች በሚመያስገኝ የሥራ መደቦች ተመድበው እየሠሩ እንደሆነ ከሠ.ማ.ጉ ሚ/ር የተገኘው መረጃ ያመለክ ል፡፡

ሴቶች በትምህርት ደረጃዎችና ሥልጠናዎች የነበራቸው ተሣትፎ ከወንዶቹ እኩልና ተመሣሣይ ስላልነበረ በቋሚ የመንግሥት ሠራተኛነት ሥምሪት ያላቸው ተሣትፎ በብዛትም ሆነ በሚያገኙት የደመወዝ መጠን ከወንዶች ጋር ሲነፃፀር አነስተኛ ደረጀ ላይ እንዲገኙ አድርጓቸዋል፡፡

3. ማጠቃለያና አስተያየት

የቅርብና የሩት ጊዞ መረጃ ሊገኝባቸው በቻሉ የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ የልማት መለኪያዎች አማከይነት በተለይ በክልል ውስጥ የሚገኙ ሴቶች በንጽጽር ያሉበትን ደረጃ ለማወቅ ሙከራ ተደርጓል፡፡ በዚህም መሠረት ባጠቃላይ መደበኛና መደበኛ ባለሆኑ የሥራ ሥምሪት ዓይነትና የደመወዝ መጠን፡ በኤክስተንሽን መርዓ ግብር አጠቃቀም፡ በሕ/ሥ/ ማህበር አባልነት፡ በግብርና ሥራ ያለው ተሣትፎ ሲገመገም ሴቶች እያሳዩ ያሉት እንቅስቃሴ ዝቅተኛ መሆኑን መረዳት የሚቻል ሲሆን ይህም ለድኃነት መባባስ አስተዋጽኦ እንዳደረገ ይታመናል፡፡

ስለሆነም የፌዴራልና የክልል መንግሥት በይፋ አውጥተው በመተግበር ላይ የሚገኙ ትን ልዩ ልዩ የልማት ፖሊሴዎችንና ስትራተጀዎችን ተግባራዊ በድረግ የሴቶችንና ብሎም የአጠቃላይ ሕብረተሰቡን ድህነት ደረጃ በደረጃ ለመቅረፍ የሚደረገውን ጥረት ሁሉም አከላት በሥራ ድርሻቸው መደገፍ ይጠበቅባቸዋል፡፡

ሥርዓተ-ፆታና ማህበራዊ አገልግሎቶች

በአማረች አግደው
l ª/n/n/C ŒGF”| L¿·^r †iN ·¿mq léZ
£\éßéG |Yßé^ Maa¦ Î/lîr yFÖ

1. መግቢያ

ሥርዓተ ጾታ በማህበራዊ አገልግሎቶች አጠቀቀም ላይ ያለውን ተፅእኖ ከማየታችን በፊት የሥርአተ ጾታን ምንነት መረዳት አፊስላጊ ይሆናል።ሥርአተ-ፆታ ማለት በእንግለዝኛው «G e n d e r » ለምንለው ቃል የተሰጠ ትርጐም ሲሆን ይህም በህብረተሰቡ ዘንድ በሁለቱ ጾታዎች መካከል ያለውን ማህበራዊ ግንኙነት የሚያመለክት ነው። «Gender» ለሚለው ቃል ብዙውን ጊዜ የሚሰጠው ትርጉም "Gender is a socially constructed roles, responsibilities and behaviors of men and women in a given soeciety, culture or location" የሚል ነው። ከዚህ ትርጉም እንደምንረዳው ሥርዓተ-ጾታ ሕብረተሰቡ ሴት ወይም ወንድ እንዲህ ማሰብ ፣ መሥራት፣ መሆን፣ ማድረግ፣ ወዘተ... አለባቸው ብሎ የደነገገው ሥርአተ ሕግ መሆኑንና ይህም በአንድ በተወሰነ ሕብረተሰብ ወይም ማህበረሰብ፣ ባህልና ቦታ የሚገልጽ መሆኑን ነው። ሥርአተ ጾታ ከቦታ፣ ቦታ ፣ ከባህል ባህል ፣ ከሕበረተሰብ ወደ ሕብረተሰብ እንደየህብረተሰቡ የኢኮኖሚና ማህበራዊ ሁኔታ ሊለዋወጥ የሚችል ነዉ።

ሥርዓተ ከጾታ የሚለይበት ሥርዓተ-ጾታ ከባህላዊና ማህበራዊ ግንኙነት የሚመነጭ፣ አብሮን ያልተፈጠረ፣ የሚለዋወጥ፣ የሁለቱንም የሴትና ወንድ ጾታዎችን ጉዳይና ግንኙነቶች የሚመለከትና የሚመረምር በ በማህበራዊ የአስተዳደግ ሂደት) የምንማረው ሲሆን ጾታ ተፈጥሮአዊ፣ በተፈጥሮ ወንድ ወይም ሴት ጾታ ሆኖ የመፈጠር መለያ፣ የማይለዋወጥ፣ የአንዱን ጾታ ጉዳይ የሚመለከት ማለትም ሴት ስንል የሴትን፣ ወንድ ስንል የወንድን ጉዳይ ለይተን የምንገልፅበት ነው።

ከዚህ በላይ እንደተጠቀሰዉ ሥርዓተ -ጾታ እና ጾታ ምን እንደሆኑ ልዩነታቸውን ከተረዳን በተፈጥሮ ሴት ወይንም ወንድ ሆኖ በመፈጠር ምንም ችግር እንደሌለውና ይልቁንም የሀለቱም ጾታዎች መኖር ለትውልድ መቀጠል አስፈላጊ መሆኑን መረዳት ይቻላል። በተፈጥሮ ሴትነት የበታችነት ፣ ወንድነት የበላይነት ምልክት ሣይሆን ሁለቱም ጾታዎች በመተሳሰብና በመከባበር ለጋራ ዓላማ በጋራ ጥረው በጋራ ተጠቃሚ እንዲሆኑ በዚህም የሕብረተሰብ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ እድገት እንዲፋጠን ከማድረግ በስተቀር በተፈጥሮ ሴት ወይም ወንድ ሆኖ መፈጠር አንዱን ከሌላዉ ለማበላለጥ ቦታ የሚከፍት አይደለም። ችግሩ የተፈጠረው ከሥርዓተ ጾታ ጋር ተያይዞ ነው። ሥርዓተ ጾታ ከላይ እንደተገለጸው ሕብረተሰቡ ከወንድ በወንድነቱ ፣ከሴት በሴትነቷ የሚጠብቀው ኢኮኖሚያዊ፣ ማህበራዊና ባህላዊ ድንጋጌ በመሆኑ ኢ-ፍትህዊ የሆነ የሥራ ድርሻ ክፍፍልንና መብትና ግዴታንም በውስጡ የያዘ ስለሆነ የፍትህ መዛባትና የእኩልነት መታጣትን ያስከትላል ማለት ነው።

ሥርዓተ-ጾታን መረዳት ለምን አስፈለገ?

ሕብረተሰብ የሚባለውን ተቋም ያዋቀሩት ሁለቱ ጾታዎች አንዱ የበላይ ሌላው የበታች እንደሆነ እየተደረገ የመጣው አባታዊ /Patriarchal/ አመለካከትና አስተሳሰብ የአንድ ሕብረተሰብ ሕልውና በሚንጸባረቅባቸው በፖለቲካ፣ በኢኮኖሚ፣ በሶሻልና በባህላዊ

ክንዋኔዎች እየተደገፈና እዉቅና እያገኘ ሲመጣ በጾታ ላይ የተመሰረተ አድሎአዊ ግንኙነቱ እየጐላና ስር እየሰደደ መጥቷል ማለት ነዉ:: በአገራችንም የወንዶችና የሴቶች ግንኘነት በሥርአተ-ጾታ ላይ የተመሰረተ የበላይና የበታች ግንኙነት /Unequal Gender relation/ ሲሆን ከዚህም የተነሳ ሴቶች በኢኮኖሚው፣ በፖለቲካውና በማህበራዊ መስክ ያላቸው ተሣትፎና ተጠቃሚነት እጅግ ዝቅተኛ ደረጃ ላይ እንዲገኝና የስርአተ-ፆታ ክፍተቱ /Gender Gap/ እየሰፋ እንዲመጣ ሆኗል:: ይህ ነው የሥርአተ-ጾታ ጉዳይ/ Gender Issue/ የምንለው:: ይህንን ጉዳይ ባግባቡ መርምሮና ተረድቶ ተገቢዉን ምላሽ ካልሰጡና በልማት ዕቅዶች ቀረፃ፣ በአፈፃጸም፣ በክትትልና ግምገማ ውስጥ በማካተት ካልሰሩ የተፈለገው ለወጥና እድገት ከቶዉንም ሊመጣ አይችልም::

ስለሆነም ይህ የተዛባ ሁኔታና ኢ-ፍትሀዊ ግንኙነት እንዳይቀጥል ለማድረግና ሁለቱም ጾታዎች እንደዜጋ በአገሪቱ ልማት እኩል እየተሳተፉና በእኩልነትም ተጠቃሚ እየሆኑ የሚሄዱበት ሥርአት ተፈጥሮ የአገሪቱ ልማትና እድገት እንዲፋጠን ለማድረግ የሥርአተ- ጾታን ጉዳይ በሚገባ መረዳትና ተገቢውን ምላሽ መስጠት ያስፈልጋል:: የተዛባ የሥርዓተ-ፆታ ግንኙነትን ለማስወገድና አድሎአዊ አሠራርን ለማቆም የሕዝቦችን የጋራ ፍላጎቶችና መብት እንዲያስጠብቅ የተቋቋመው መንግሥት በሚያወጣቸው ፖሊሲዎች፣ አዋጆች ደንቦችና መመሪያዎች፣ በሚያስፈጽማቸው የልማት ኘሮግራሞችና ኘሮጀክቶች ሁሉ ይህ ከፍተት የሚደፈንበትን አቅጣጫ እየቀየሰ መጓዝ ይኖርበታል፣ መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶችም ይኼንኑ አቅጣጫ በመከተል መንቀሳቀስ ይኖርባቸዋል:: ይህንኑ እውነታ በመረዳትና ግማሹን የህብረተሰብ ክፍል በአግባቡ ያላሳተፈና ተጠቃሚ ያላደረገ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ የልማት እንቅስቃሴ ጥረት ውጤታማ እንደማይሆን በመገንዘብ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ መንግሥት ለሥርዓተ-ጾታ ጉዳይ በተለያዩ መንገዶች ምላሽ በመስጠትም ላይ ይገኛል::

ከነዚህም የሚጠቀሱት ፣

- ብሄራዊ የሴቶች ጉዳይ ፖሊሲን ማውጣት፣
- የሴቶች ጉዳይ መዋቅርን መክፈት፣
- የሴቶች ማህበራት እንዲጠናከሩ ማገዝ፣
- የሥርአተ ጾታ ጉዳይ በመንግሥት የልማት ፖሊሲዎች፣ ኘግራሞችና እቅዶች ውስጥ እንዲካተቱ /Gender mainstreaming/ መመሪያዎችን ማውጣት፣
- የሴቶችን የልማት እንቅሰቃሴ የሚያግዝ ፈንድ ማቋቋም ፣
- የሴቶች የትምህርትና የሥራ እድል ተሣትፎ ከፍ እንዲል ልዩ ልዩ እርምጃዎችን/Affirmative actions/ መውሰድ ፣
- ከሁሉም በላይ በሕገ-መንግሥቱ የሴቶችን መብት የሚያስከብር ድንጋጌ ማስቀመጥ፣ በሌሎችም አዋጆችና ፖሊሲዎች የሴቶች ጉዳይ ትኩረት እንዲያገኝ ማድረግ፣
- በጾታ ላይ የተመሰረተ አድሎአዊነት ያለባቸው ሕጎች እንዲሻሻሉ ማድረግና የመሳሰሉት ናቸው::

የደ/ብ/ብ/ህ ክልል መንግሥትም በፌዴራል መንግሥቱ የወጡትን፣ ክልሉ ያወጣቸዉን ፖሊሲዎች፣ አዋጆችና ህጎችን በማስፈጸምና ተግባራዊ በማድረግ የበኩሉን ሚና በመጫወት ላይ ይገኛሉ:: በተጨማሪም የጤና፣ የትምህርትና ሌሎችም ማህበራዊና እኮኖሚያዊ አገልግሎቶች በገጠርና በከተማ እየተስፋፉ በመምጣታቸውና በተለይም በአሁኑ ጊዜ መንግሥት እየተከተለ ባለው ሕብረተሰብን ባሣተፈና ገጠርን ማዕከል ባደረገ የልማት ስትራቴጂ ተግባራዊነት ሴቶች ተሣታፊና ተጠቃሚ የሚሆኑባቸው እድሎች እየተከፈቱ መጥተዋል:: ይሁን እንጂ በጾታ ላይ የተመሰረተ አድሎአዊ አሰራርና ግንኘነት ለዘመናት ሥር ሰዶ የቆየ በመሆኑ ሴቶች ከልማቱ እኩል ተጠቃሚና ተሳታፊ የሚሆኑበት ሁኔታ ገና ስላልተፈጠረ አሁንም ከፍተኛ ጥረትን የሚጠይቁ ሥራዎች ከፊታችን ተደቅነው ይገኛሉ::

በአጠቃላይ ሥርዓተ-ጾታን ባግባቡ መረዳትና በልማት እቅዶች ማካተት አስፈላጊነቱ፣

1. ሴቶችና ወንዶች በሕብረተሰቡ ዘንድ የተለያዩ ሚናዎችን ስለሚጫወቱ፣ የተለያዩ ፍላጎቶችና ችግሮች ስላሉአቸዉ፣ የተለያዩ ኃላፊነቶችንና የሥራ ድርሻዎችን እንዲወጡ በሥርዓተ ጾታ የተደነገገ በመሆኑና፣ ሴቶችና ወንዶችን የልማቱ ሂደት በተለያየ አኳኋንና ደረጃ ሊጠቅም/ሊጐዳ ስለሚችል፣

2. ከዚህ የተዛባ የሥርአተ-ጾታ ግንኙነት የተነሣ ሴቶች ላይ የስራ ጫናውና ጭቆናዉ ስለሚበዛና የበታችነትን እንዲቀበሉ ስለተደረገ /ግንኙነቱ የበላይና የበታች ስለሆነ/፣

3. የተዛባ የሥርአተ-ጾታ ግንኙነት ሲጠናከር ወደተዛባ የሐይል ሚዛን ግንኙነት /Unequal power relationship/ ያደረሰና ሴቶች በሁሉም መስክ በተለይም በፖለቲካዉና በውሣኔ ሰጭነት ያላቸው ተሣትፎ እጅግ አነስተኛ እንዲሆን በማድረግ ሴቶች ዛሬ ላሉበት ዝቅተኛ የኢኮኖሚ የማህበራዊና የፖለቲካ ሁኔታ ያደረሳቸው በመሆኑ ይህን ሁኔታ መለወጥ ለልማት መፋጠን አስፈላጊ ሆኖ በመገኘቱ ነው።

ከላይ ለመጥቀስ እንደተሞከረው ሥር ሰዶ የቆየው የጾታ አድሎዎ በተለይ በሴቶች፣ ባጠቃላይ በሕብረተሰቡና ባገሪቱ ላይ ያስከተለውን ዉስብስብ ማህበረ-ኢኮኖሚያዊ ችግር ለመፍታት በመጠኑ ጥረቶች እየተደረጉ የሚገኙ ቢሆንም ሴቶች አሁንም በአስከፊ ሁኔታ ውስጥ እንደሚገኙና የአገሪቱና የክልላችንም ልማት እጅግ ዝቅተኛ ደረጃ ላይ እንዳሉ በርካታ መረጃዎች ይጠቁማሉ ።

2, ሥርዓተ-ጾታና ማህበራዊ አገልግሎቶች፣

በአሁኑ ወቅት ከዓለም ሕዝብ ብዛት ሴቶች ከግማሽ በላይ እንደሚሆኑ ይገመታል። በሃገራችንም ከአጠቃላይ ሕዝብ ከግማሽ በላይ የሚሆኑዎ ሴቶች እንደሆኑ መረጃዎች ያመለክታሉ።

በደቡብ ክልልም ከጠቅላላው ሕዝብ ከግማሽ የሚበልጡ ሴቶች እንደሆኑ ይገመታል። ይሁን እንጂ ከፍተኛ ቁጥር ያለውን የሕብረተሰብ ክፍልና የሰው ሃብት ምርታማ በሆነ መንገድ ለመጠቀም ትኩረት ሳይሰጥበት ቆይቷል። በማህበራዊ ተቋማት ውስጥ የወንዶችና የሴቶች እኩልነት ማጣት በልማት ሂደት ላይ ከፍተኛ እንቅፋት ይፈጥራል። ሴቶች በአጠቃላይ ስናያቸው ዋጋ በማይሰጠው የእውቀትም ሆነ የገንዘብ ወይም የቴክኒክ እገዛ በማይደረግበት ሥራ ላይ የተሰማሩ ሲሆን በሰው ሐይል ግንባታም ቢሆን ትርፋማ የሆነ ሥራ ሊያሲዝ የሚያስችል የሙያ ሥልጠና የሌላቸው መሆናቸውን እንገነዘባለን። በመሆኑም የሴቶችን የማህበራዊ አገልግሎቶች ተሣትፎና ተጠቃሚነት በጣም ዝቅተኛ ሆኖ እናገኛለን።

2.1 ሥርዓተ-ጾታና ትምህርት፣

በመልማት ላይ በሚገኙ አገሮች ሴቶች 2/3ኛውን የመሀይማን ቁጥር ይይዛሉ። በአገራችንም ቢሆን አሀዙ በትክክል ባይታወቅም ሰቆቶች ከፍተኛውን የመሀይማን ቁጥር እንደሚይዙ ግልፅ ነዉ። የክልላችንም ሁኔታ ቢሆን ከዚህ የተለየ ባይሆንም የባሰ መሆኑ ግን አይካድም። ጭዓብዛኛው ሕብረተሰበ፣ ሴት ልጆችን ወደ ት/ቤት የመላክ ልምዱ‹ጋ ሆነ ባህሉ ስለሌለ ሴቶች ልጆች የዘመናዊና ሣይንሳዊ እውቀት ተቋዳሽ ሣይሆኑ ቀርተዋል።

ለአብነት ለመጥቀስ በክልላችን በ1993 ዓ/ም ት/ቤት መግባት ከነበረባቸው 570,944 ልጆች መሀከል 51824 ልጆች ብቻ ተመዝግበው እንደነበርና ከነዚህም 17077 (32.95%) ብቻ ሴቶች እንደሆኑ መረዳት ተችሏል፡፡ በ1994 ዓ.ም ደግሞ እድሜያቸው ለትምህርት ከደረሱ ሕፃናት መካከል ከ1-8ኛ ክፍል ባሉ ት/ቤቶች የተመዘገቡ ወንዶች 80.9% ሴቶች 49.05% ሲሆኑ፣ ከ9-12 ወንድ 13.545%፣ ሴት 6.1% ብቻ ናቸው፡፡ በ1994 ዓ.ም በአጸደ ሕፃናት የሴት ተማሪዎች ተሳትፎ 48%፣ በመለስተኛ 2ኛ ደረጃ (ከ1-8) 37%፣ በከፍተኛ 2ኛ ደረጃ (ከ9-12) 30.6% ሲሆን የሴት መምህራን ደግሞ በአጸደ ሕፃናት 80%፣ በመለስተኛ 2ኛ ደረጃ 23%፣ በከፍተኛ 2ኛ ደረጃ 7.5% ብቻ ነው፡፡

በከፍተኛ የትምህርት ተቋማትም የሴቶች ተሳትፎ እየቀነሰ ይመጣል፡፡ ለምሳሌ በአዋሳ መምህራን ማሠልጠኛ ኮሌጅ የ1994 ዓ/ም ምሩቃንን በቀንና በማታው ክፍል ስናይ በቀኑ ፕሮግራም ወንዶች 309 እና ሴቶች 46 ሲሆኑ በማታው ፕሮግራም ደግሞ ወንዶች 274 ሴቶች 80 በአጠቃላዩ 17.8% ብቻ መሆናቸውን ከክልሉ ትምህርት ቢሮ በ1994 የወጣ መረጃ ያመለክታል፡፡

ከዚህ ሁኔታ መረዳት የሚቻለው ጾታን መሰረት ካደረጉ ማህበራዊና ባህላዊ ተጽእኖዎች የተነሳ በአብዛኛው ሴቶች ልጆች በትምህርታቸው ወደኋላ እንደሚቀሩና ያለዉን የትምህርት እድልም እኩል ተጠቃሚ ሳይሆኑ እንደማይሆኑ ነው፡፡ በተለይ በገጠር ችግሩ እጅግ የከፋ ነዉ፡፡ የትምህርት ነገር ቀድሞውኑም አይታሰብም ማለት ይቻላል፡፡ በገጠር ሴት ልጆች ትምህርታቸውን ከመከታተል ይልቅ በእርሻ፣ ውሃ በመቅደት፣ ማገዶ በመልቀም፣ ምግብ በማስበሰል፣ ባጠቃላይ በቤት ዉስጥ ስራ እናቶቻቸውን በማገዝ እና ታናናሾቻቸውን በመጠበቅ ጊዜያቸውን ያሳልፋሉ፡፡ በዚህም የተነሳ ወደ ት/ቤት ለመሄድ አይችሉም፡፡ ገና ከሕፃንነታቸው ጀምሮ ውሀ ለመቅዳት በጀርባቸው ትልቅ እንስራ በመሸከም ረጅም ጉዞ በመሄድ የቤተሰባቸውን የውሃ ፍላጎት ማሟላት የየዕለት አድካሚና አሰልቺ ሥራቸው ነው፡፡ ሰለቸን ብለውም አይተውትም፣ ያም ሆኖ ብዙ ጉልበት ፈሶበት የሚያገኙት ውሃ ንፅህናው ያልተጠበቀ በመሆኑ እነርሱና ቤተሰቦቻቸው በውሀ ወለድና ውሃ አዘል በሽታዎች ሲሰቃዩ ይታያሉ፡፡

በከተማም ቢሆን የጾታ መድልዎ ከገጠሩ ትንሽ የተሻለ ነዉ ቢባልም የሴት ተማሪዎች ለተለያዩ ጾታዊ ችግሮች ተጋልጠው ይገኛሉ፡፡ ጠለፋ፣ አስገድዶ መድፈርና ሌሎችም በቤት ውስጥ፣ በየመንገዱና በትምህርት ቤት የሚፈጸሙባቸው የሃይል ጥቃቶች ለሴቶች የትምህርት ተሳትፎ ዝቅተኛነት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ካደረጉ ምክንያቶች ዋናዎቹ ናቸዉ፡፡ ከዚህም የተነሳ ሴት ልጆች ትምህርታቸውን በማቋረጥ ለጐዳና ተዳዳሪነትና ሴተኛ አዳሪነት ይጋለጣሉ፡፡ እነዚህንና የመሳሰሉ ማህበራዊና ባህላዊ እንቅፋቶችን በማለፍ ተምረው በተለያዩ ሞያዎች የሚሠማሩ ሴቶች ቁጥራቸው እጅግ አናሳ ሆኖ እናገኛለን፡፡

kx«Ý§Y የሕዝብ ቁጥር የሰ¤è̈C kwNC Ã§ns እንዲያውም ትንሽ በለጥ የሚል ሆኖ እያለ ተሳትፎአቸው ግን በሁሉም መስክ አናሳ ነው"" TMHRT የልማት ሁሉ መሰረት ስለሆነ በትምህርቱ መስክ ያለው የሴቶች ዝቅተኛ ተሳትፎ በሁሉም መስክ ተሳትፎአቸዉ ዝቅ እንዲል አድርጎታል"" ይህን በሴቶች ዘንድ የሚታየውን የትምህርት እውቀትና የሙያ ሥልጠና ማነስ በማሻሻል በሁሉም ረገድ ያለው የሴቶች ዝቅተኛ ተሣትፎ ከፍ እንዲልና ሴቶች በተሰማሩበት የሥራ መስክ የተሻለ ውጤት እንዲያሣዩ ማድረግ በጣም ወሳኝና አንገብጋቢ ጉዳይ ነዉ፡፡ ምክንያቱም የሴቶች መማር ለህብተሰብ፣ ለማብረተሰብና ለአገር ያለዉ ጠቀሜታ እጅግ ከፍተኛ ነዉ፡፡

የተለያዩ ጥናቶች እንደሚያሳዩት በሴቶች ትምህርት ላይ መዋዕለ-ንዋይ ማፍሰስ የላቀና ለትዉልድ የሚቆይ ፋይዳ ያለው መሆኑን ነዉ" " የሴቶች መማር የቤተሰብ ቁጥርን በመወሰን# የቤተሰብ ገቢን በማሳደግ# ጤንነትና አመጋገባቸዉን በማሻሻል ትልቅ አስትዋጽኦ ያለዉ ሲሆን በተለይም ሴቶችን እስከ 2ኛ ደረጃ ማስተማር የሚያስገኘዉ ውጤት 18.4 *ሲሆን የወንዶች* 13.9 *መሆኑን አንድ የአለም ባንክ ጥናት ያመለክታል፡፡ ይኸዉ ጥናት እንደሚገልጸዉ በዘመናዊ እርሻ ሴቶችን ለአንድ አመት ማስተማር የሴቶችን ምርታማነት ከ*2-15 *ፐርሰንት እንደሚያሳድግና በወንድ ገበሬዎች ላይ የተደረገዉን ያህል በሴቶች ላይ በዋዕለ-ንዋይ እንዲፈስ ቢደረግ ከእርሻ የሚገኘዉ ምርት በከፍተኛ ሁኔታ ማደግ እንደሚችል ያመለክታል፡፡*

ስለሆነም ለሴቶች ትምህርት እንቅፋት ሆነዉ የቆዩትን ነገሮች በሚገባ በማጥናትና መፍትሔዎችን በመፈለግ ተግባራዊ እንቅስቃሴ ማድረግ ልማት እንዲመጣ የሚፈልግ የሁሉም ዜጋ ጉዳይ መሆን አለበት፡፡ |ሴቶች ትምህርት ልዩ ትኩረት ሰጥቶ መስራት እንዲሁ ለሴቶች ጥቅም ተብሎ የሚደረግ ሳይሆን ለልማቱ ከሚያስገኘዉ ትልቅ ጠ ቀሜታና እነርሱም እንደዜጋ የአገሪቱ ሀብት ተካፋይ የመሆን መብት ስላላቸዉ መሆኑን መረዳት ያስፈልጋል" "

2.2 ሥርዓተ-ጾታና ጤና

ሀገራችን ኢትዩጵያ በኢኮኖሚ ዕድገትና ከሕዝብ የኑሮ ደረጃ አንፃር በዓለም በጣም በዝቅተኛ ደረጃ ላይ ከሚገኙት አገሮች ውስጥ ትመደባለች፡፡ ለዚህም ሁኔታ መሠረታዊ ምክንያት ለዘመናት በሀገሪቱ ሰፍኖ የነበረው ኋላቀር ሥርዓትና አስተሳሰብ ሲሆን፣ ባለፉት ዓመታት ተከስተው የነበሩት ሰው ሰራሽና የተፈጥሮ አደጋዎችም ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል፡፡ በጤናና በማህበራዊ ጉዳዮች ላይ ጐልተው የሚታዩት ችግሮችም በአብዛኛው የዚህ የኋላ ቀርነት ነፀብራቆች ናቸው፡፡ በመሆኑም ከሕዝባችን 47 % *ከድህነት ወለል በታች እንዲኖር አድርገውታል፡፡*

በአገራችን ያለው የጤና አገልግሎት ሽፋን ዝቅተኛ ከመሆኑም በላይ ተላላፊ በሽታዎች በከፍተኛ ደረጃ ተስፋፍተው ስለሚገኙ በሕዝቡ ላይ የሚያደርሱት የሕመም ስቃይና ሞት ቀላል ግምት የሚሰጠው አይደለም፡፡ በንፁህ ውሃና ሳኒቴሽን አገልግሎት አቅርቦት አነስተኛነት፣ የሐይጅን ትምህርት በተጠናከረ መልኩ ባለመስፋፋቱ ምክንያት በቀላሉ ለመከላከል በሚቻሉ በሽታዎች ሰበብ ኅብረተሰቡ ለስቃይና ለሞት ይዳረጋል፡፡

በመሆኑም፡- በአገራችን፡-

- *የክትባት አገልግሎት **51%፣** የወሊድ አገልግሎት **34%፣** የቤተሰብ ምጣኔ አገልግሎት **17.2%፤***
- *በሕይወት ከሚወለዱ **1000** ሕፃናት መካከል **113**ቱ ከ**1** ዓመት በታች፣ከ**1000** ውስጥ **156** ከ **5** ዓመት በታች ይሞታሉ፡፡*
- *ከወላድ እናቶች ከ*100,000 / ***871*** *በወሊድ ምክንያት ይሞታሉ፡፡*
- *ከ**10** እስከ **23** በመቶ የሚደርሱ እናቶች በቂና የተመጣጠነ ምግብ አያገኙም፡፡*

የደቡብ ክልል በሀገሪቱ እንዳሉት ሌሎች ክልሎች ሁሉ በጤና መለኪያዎችጋ ኋላ ቀር በመሆኑ ከላይ በሀገር አቀፍ ደረጃ ከታየው ሁኔታ ብዙም ለውጥ የሌለው ሆኖ እናገኘዋለን፡፡

- *የክልሉ የጤና አገልግሎት ሽፋን፡-*
  በ1985/86 28%

በ1995 47%

- ***የፀረ ስድስት ክትባት:-***
  በ1986 32%
  በ1995 54%

- ***የቤተሰብ ምጣኔ:-***
  በ1986 2.2%
  በ1995 24.67%

- ***የነፍሰ ጡር እናቶች የቀድመ ወሊድ ምርመራ 25% የነበረው አሁን 32% እንደሆነና የሳኒቴሽን ሽፋኑም በ1986 7.16% የነበረው በ1995 16% እንደደረሰ ከክልሉ ጤና ቢሮ የተገኙ መረጃዎች ያመለክታሉ።***

በተጨማሪም የኅብረተሰባችን አብኛውን ቁጥር የሚይዙት እናቶችና ሕጻናት በቀላሉ ለሕመምና ለሞት ሊጋለጡ የሚችሉ ሲሆን በክልላችን ከ100,000 እናቶች ከ500-700 (የ1987ዓ/ም የቆጠራ ውጤት) ዮሚሆኑ ከወሊድ ጋር በተያያዘ እንደሚሞቱ ተረጋግጧል። በክልላችን ከሚወለዱት 1000 ሕጻናት ውስጥ 107ቱ ከ1አመት በታች፣ 189 ከ5 አመት በታች እንደሚሞቱና ለሕጻናቱ ሞት በምክንያትነት ከሚጠቀሱት መካከል ተቅማጥ፣ ወባ፣ በክትባት መከላከል የሚቻሎ ተላላፊ በሽታዎችና በተመጣጠነ ምግብ እጥረት የሚከሰቱ በሽታዎች ይገኙባቸዋል።

የሴቶች የጤና ሁኔታ የሚቃወሰው በተፈጥሮ ከእርግዝና፣ ከወሊድና ከማጥባት ጋር በተያያዙ ችግሮችና እነዚህን ችግሮች የሚያቃልሉባቸው የጤና አገልግሎቶች ካለመስፋፋት የተነሳ ብቻ ሳይሆን ከሥርዓተ-ጾታ ጋር በተያያዙ ችግሮችም ጭምር ነው። ለምሳሌ ያለ እድሜ ጋብቻ ሴት በሕብረተሰቡ ዘንድ ከተሰጣት ዝቅተኛ ቦታ የተነሣ የመጣ ችግር ነው። ከዚህ ችግር የተነሣ ሴት ልጅ ለተለያዩ አካላዊና አእምሮአዊ፣ እንዲሁም ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ችግሮች ትጋለጣለች። ፊስቱላ የሚባል በሽታ የዚህ ችግር ውጤት ነው፣ በክልላችንም አንዳንድ ጥናቶች እንደሚጠቁሙት በየሆስፒታሎቹ የፌስቱላ ችግር የሚያጋጥማቸው ሴቶች እንደሚገኙ መረዳት ተችሏል።

ከምግብና አመጋገብ ጋር ያለውን ሁኔታም ስንመለከት በቤተሰብ ደረጃ ያለው የምግብ ክፍፍል የተዛባ ስለሆነ በተለይም ሴቶችና ሕጻናት ትራፊ የሚበሉና ከታጣም ሳይበሉ የሚቀሩ ናቸው። ጥሩ ምግብ ለቤተሰቡ አባወራ/ለወንድ በቅድሚያ የሚቀርብ ሲሆን ሴቶችና ሕጻናት በይዘቱ ዝቅተኛ የሆነውን ምግብ ስለሚመገቡ በምግብ እጥረት ምክንያት በሚመጡ በሽታዎች ይጐዳሉ። ለምሳሌ በሲዳማ ሴቶች ፋርፋራሜ የተባለውን የቆጮውን የመጨረሻ /የማይጠቅመውን/ ክፍል የሚመገቡ ሲሆን በተለይም ባንዳንድ ብሔረሰቦች ዘንድ ነፍሰጡር ሴቶችና ልጃገረዶች ካንዳንድ የምግብ ዓይነቶች እንዲገለሉ ይደረጋል። በከፋና ሸካ አካባቢ ሴቶች ዶሮና እንቁላል እንደማይመገቡ ይነገራል። በሲዳማም ነፍሰጡር ሴቶች ወተትና የወተት ተዋጽኦ እንደማይመገቡ አንዳንድ ጥናቶች ይጠቁማሉ። በአመጋገብ የተጐዱ ነፍሰጡር እናቶች የማወልዷቸው ሕጻናትም የተጐዱ ይሆናሉ፣ የማደግ እድላቸውም ዝቅተኛ ስለሚሆን ቶሎ የመሞት እድል ያጋጥማቸዋል፣ ከዚህም የተነሣ የሞቱትን ለመተካት ሲባል እናቶች ለተቀራረበ እርግዝና ይዳረጋሉ። ይህም ደግሞ ሴቶችን በማምረትና ገቢን በሚያስገኝ ተግባር ላይ እንዳይሰማሩና የወንድ ጥገኛ ሆነው እንዲኖሩ ያደርጋቸዋል፣ ከዚህም የተነሳ ሁሌ የበታችነታቸውን ተቀብለው የሚኖሩ ሲሆን የተለያዩ የቤት ውስጥ ጥቃቶች ሰለባዎች እንዲሆኑ ያደርጋቸዋል።

የሥነ ሕዝብ ሁኔታንም ከሴቶች ጤና ጋር አይይዞ ማየት ይቻላል፡፡ የሕዝብ እድገት ሲጨምር በአካባቢ፣ በመኖሪያ ቤት ፣ በምግብ፣ በትምህርት፣ በሥራ ሁኔታ፣ በውሃና በማገዶ አቅርቦት፣ በጤና አገልግሎት፣ ወዘተ ላይ ጫናው እየጨመረ ይሄዳል፡፡ እነዚህ ሁሉ ችግሮች በዋነኛነት የሚያጠቁት ሴቶችን ነው፡፡ ውሃና ማገዶ ለቤተሰብ ለማቅረብ ረዥም መንገድ ከባድ ሸክም ተሸክመው ሰዓዙ ከሚደርስባቸው የጤና መታወክ ባሻገር ሴት ሕጻናት ለጠለፋና ለአስገድዶ መድፈር ይጋለጣሉ፣ በተጨማሪም ሕጻናት በንጹህ ውሃ ጉድለት ለሚመጡ በሽታዎች ሲዳረጉ የማስታመምና የመንከባከብ ሐላፊነት አሁንም በሴቶች ላይ የሚወድቅ ነው፡፡

በሌላ በኩል ሴቶች የቤተሰብ ቁጥርን ለመወሰን የቤተሰብ ምጣኔ አገልግሎት ለመጠቀም እወቀቱም እድሉም የላቸውም፡፡ በአቅራቢያቸው አገልግሎቱን አያገኙም፡፡ ከዚህም የተነሣ የተቀራረበ አወላለድ መኖር ለቤተሰብ ቁጥር መጨመር፣ የቤተሰብ ቁጥር መጨመር ደግሞ ለተጓደለ ጤንነትና የምግብ እጥረት ይዳርጋል፡፡ ይህም የእናቶችና የሕጻናት ጤና መታወክንና የሞት መጠኑን ይጨምራል፡፡ እንደዚሁ እያለ የሚሽከረከረው የማህበራዊ ችግር ቀለበት አንድ ቦታ ካልተቆረጠ ውስብስብ የሆኑ ኢኮኖሚያዊ ችግሮችንና ማህበራዊ ጠንቆችን በመፍጠር የአገሪቱንና የክልሉን የእድገትና ልማት ጥረቶችን ከንቱ ያደርጋቸዋል ማለት ነው፡፡ ስለዚህ የቤተሰብ ምጣኔ ጉዳይ የሥነ ተዋልዶ ጤና ጉዳይ ብቻ ሣይሆን የሰብአዊ መብት ጉዳይ ማለትም ሴቶች መቼና ስንት ልጅ መውለድ እንዳለባቸው የሚወስኑበት መብታቸው መሆን እንዳለበት መታወቅ ይኖርበታል፡፡

በአጠቃላይም የሴቶች የጤና ጉዳይ የሕብረተሰብ ጉዳይ ነዉ፡፡ የሴቶችን የትምህርትና የጤና ሁኔታ በማሻሻል የሕጻናትንና የእናቶችን ሞት በመቀነስ፣ የቤተሰብ ምጣኔ አጠ ቃቀምን በማሳደግ የሴቶችን በራስ የመተማመን አቅም በማጎልበትና በሕብረተሰቡ ዘንድ ያላቸዉን ዝቅተኛ ማሕበራዊ ቦታ ከፍ በማድረግና በራሳቸዉና በቤተሰባቸዉ ጠ ႍና ነክና ሌሎች ጉዳዮች ላይ ለመወሰን የሚያስችላቸዉ ስለሆነ ትልቅ ትኩረት ሊሰጠ ዉ ይገባል፡፡ በተለይም ደግሞ የአገራችንና የክልላችን የእናቶችና የሕጻናት ጤንነት የሚገኝበት አሳፋሪ ደረጃ የልማትና የእድገት ደረጃችን ነጸብራቅና መለኪያዉም ጭምር በመሆኑ በዚህ ጉዳይ ላይ ትኩረት ሳንሰጥ ስለልማት ብናወራ ትርጉም የለዉም፡፡

2.3 ሥርዓተ-ጾታና ጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶች፣

በሥርዓተ ጾታ ምክንያት የተፈጠረው መድልዎ በሴቶች ላይ ካስከተለው ጫና ትልቁና ዋነኛው የሴቶች ለጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ሰለባ መሆን ነው፡፡ ጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶች የሴቶችን የበታችነት ለማጠናከር ሕብረተሰቡ የሚጠቀምባቸው ማህበራዊና ባ?ላዊ ሥርዓቶች ሲሆኑ የሴቶች የጤና፣ የትምህርትና የሥራ እድል በአነስተኛ ደረጃ ላይ እንዲገኝ ካደረጉት ምክንያቶች በዋነኛነት ይጠቀሳሉ፡፡ ቀድሞውንም የጤና የትምህርትና ሌሎች ማህበራዊ አገልግሎቶችና የሣይንስና ቴክኖሎጂ ግኝቶች ባልተስፋኖበት አገራችን ጐጂ ልማዶች ተጨምረውበት በአጠቃላይ የሕብረተሰቡንና በተለይም የሴቶችንና የሕጻናትን ሁኔታ አሰከፊ አድርገውታል፡፡ ያለ እድሜ ጋብቻ፣ የሴት ልጅ ግርዛት፣ ጠለፋ አስገድዶ መድፈር፣ የውርስ ጋብቻ፣ ከአንድ በላይ ጋብቻና የመሣሰሉት በክልላችን ጐልተው የሚታዩና በሴቶች ላይ የሚፈፀሙ ጐጂ ልምዶች ናቸው፡፡ በክልላችን በ1992 ዓሐም በጐጃጪ ባህል አስወጋጅ ብሔራዊ ኮሚተ፣ የተካሄደው ጥናት እንደሚያሳየው የ«ለፋ ጋብቻ 91.6ኙ የሱት ልጅ ግርዛት 54.6ኽ ሽፋን እንዳላቸው ነውቃቃ ጥናተ፟ እንደሚያሳየው የሱት ልጅ ግርዛት በሚያሰገርም ሀጽኑታ ጸርጭተ፟በከተማ 92.2ኽ ሰጪሆን በገ«ር 42.98ኽ መሆነጽን ነውቃቃ ይህም የሚያሳየው በአንጻራዊ መልከጽ ተምሯልሐ አውቋል የተባለው የከተማው ኺብረተሰብም ሱት ልጆችን ያጭምፌ እዴጽሙጸዛ ስጅጸኽቃ ነውቃቃ

በተጨማሪም የክልሉ የሥነ-ሕዝብ ቢሮ በ1992 ዓ/ም በ5 ዞኖችና በ2 ልዩ ወረዳዎች ባካሄጫው ጥናትም ጠለፋ፣የሴት ልጅ ግርዛት፣ብዙ ልጅ መውለድን እንደ ሀብት መቁጠርና ከአንድ በላይ ሚስት ማግባት በከፍተኛ ሁኔታ የሚፈፀሙ ጐጂ ልምዶች መሆናቸው ተገልጿል፡፡ ይኸው ጥናት እንዳሣየው ለምሣሌ ጠለፋ ጥናቱ በተካሄደባቸው በሁሉም ዞኖችና ልዩ ወረዳዎች እንደሚፈፀምና በጌዴኦ ዞንና በቡርጂ ልዩ ወረዳ 97.5 % ሲሆን የሴት ልጅ ግርዛት ደግሞ በጉራጌ ዞን 100 % እንደነበር ነው፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ ጌዴኦ፣ በኮሬ፣ በቡርጂ፣ በጋሞና ዘይሴ ብሄረሰብ የሴት ልጅ ግርዛት ልምዱ እንደሌለ ጥናቱ ያመለክታል፡፡ ልምዱ በሌለባቸዉ አካባቢዎች ድርጊቱ እንዳይዛመት የግርዛትን ጎጂነትና ያላቸዉና ጠቃሚ ልምድ እንዲጠብቁ ማስተማር ያስፈልጋልቃቃ ድርጊቱ በሚፈጸምባቸዉ አካባቢዎች ግን እነዚህ ጐጂ ልምዶች ለዘመናት ሥር ሰደው የቆዩና ህብረተሰቡ እንደጠቃሚ ነገር ይዟቸው የቆየ ስለሆኑ ከፍተኛ የትምህርትና ቅስቀሣ ሥራ በመሥራት የህብረተሰቡን አመለካከት መለወጥ ካልተቻለ አሁንም በእናቶችና በሕፃናት ጤንነትና ደህንነት ዙሪያ የሚደረገውን ጥረት ከንቱ ያደርጋሉ፡፡ አብዛኛዎቹ የደም ንኪኪን የሚያስከትሉ በመሆናቸው ለኤች.አይ.የጨ/ኤድስ ሥርጭት ከፍተኛ አስተዋጽኦ የሚያደርጉ በመሆናቸው ቸል ሊባልባቸው አይገባም፡፡ በተጨማሪም አገራችን ተፈራራሚ የሆነችባቸውን የሴቶችንና የሕፃናትን መብት ኮንቬንሽኖችና የአገራች፡፡ም ሕገ-መንግሥት የሚፃረሩ ድርጊቶች ስለሆኑ በስፋት ልንታገላቸው ይገባል፡፡

ለምሳሌ ከላይ የተጠቀሰው የሥነ ሕዝብ ቢሮ ጥናት እንደሚያሳየው ብዙ ልጅ መውለድን እንደ ሀብት መቁጠር 70%፣ ሴት ልጅን ከውርስ ማግለል 65%፣ በፍቺ ጊዜ ለሴት ሀብት ያለማካፈል 65% ከክብረንጽህና ጋር ተያይዞ ሴት ልጁን ዝቅ አድርጐ ማየት 54%፣ የውርስ ጋብቻ 43%፣ የጠለፋ ጋብቻ 77%፣ አስገድዶ መድፈር 57% ፣ ከፍተኛ የጥሎሽ ክፍያ መጠየቅ 44% እንደሚተገበሩና አብዛኛዎቹንም ሕብረተሰቡ የሚደግፋቸው መሆኑን ነው፡፡ ይህ የሚያሳየው በሕብረተሰቡ ዘንድ ዘላቂነት ያለው የአመለካከት ለውጥ ሥራ ሕብረተሰቡን ባሣተፈና ትክክለኛውን ስትራቴጂ በተከተለ መልኩ ማካሄድ ተገቢ መሆኑን ነው፡፡

በዚህ ረገድ በተለያዩ አገር በቀል መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች፣ በጐጂ ባህል አስወገጂ ኮሚቴና በለሎችም መንግሥታዊና መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች በክልላችን ጐጂ ልማዳዊ ድግጊቶችን ለማስወገድ እየተደረጉ ያሉ ጥረቶች ሊበረታቱ ይገባል፡፡ ሌሎችም አካላት የበኩላቸውን ድርሻ መወጣት ይጠበቅባቸዋል፡፡ አለበለዚያ የእናቶችና ሕጻናት ሞትን ለመቀነስና ኤች.አይ.ቪ/ኤድስን ለመግታት የምናደርጋቸው ጥረቶች ሁሉ ውጤት አልባ ይሆናሉ፡፡ በአንጻሩም የአገራችንና የክልላችንም ልማትና እድገት በተፈለገው ፍጥነት ሊጓዝ አይችልም፡፡

2.4 ሥርዓተ-ጾታና ኤች.አይ.ቪ /ኤድስ

የክልሉ የኤች አይ ቪ /ኤድስ/ ኘሮፋይል እንደሚያሣየው በክልሉ ለመጀመሪያ ጊዜ የኤደስ በሽታ መኖሩ የታወቀው በ1982 ዓ.ም ሲሆን፣ በወቅቱ 17 የኤድስ ሕሙማን መኖራቸውን የይርጋለም ሆስፒታል ሪፖርት አድርጓል፡፡ ይህ ቁጥር በ1993 ዓ.ም እስከ 12,871 ከፍ ያለ ሲሆን ከነዚህም ውስጥ 7542 ሴቶች፣ 5329 ወንዶች ናቸው፡፡

በአሁኑ ወቅት በክልሉ 284,680 ሰዎች ከቫይረሱ ጋር ይኖራሉ ተብሎ ሲገመት ከነዚህ ውስጥ 236,990 የሚሆኑት አዋቂዎች ሲሆኑ፣ 21,400 የሚሆኑት ዕድሜያቸው ከ15 ዓመት በታች የሆኑ ሕፃናት ናቸው፡፡ በክልሉ በኤድስ ምክንያት ከተፈጠረው ሞት ውስጥ 75% የሚሆነው የተከሰተው ከ20-39 ባለው የዕድሜ ክልል ውስጥ ሲሆን፣ ሪፖርት ከተደረጉ ሕሙማን ውሰጥ ከ75% በላይ ዕድሜያቸው ከ20-49 ዓመት ባለው የዕድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙ ናቸው፡፡ ለጤና ተቋማት ሪፖርት ከተደረጉ ኤች አይ ቪ/ኤድስ/ ሕሙማን ውሰጥ 47.8% ያገቡ ሲሆኑ 25% ያላገቡ ናቸው፡፡ በክልሉ 82.7%

የሚሆነው የኤች አይ ቪ/ኤድስ/ሥርጭት የተከሰተው በወሲባዊ ግንኙነት ሲሆን 2.2% የሚሆነው ከእናት ወደልጅ ነው:: 0.3% በመርፌ፣0.4% በደም የተላለፉ መሆኑን መረጃው ያመለክታል::

ከላይ ከተጠቀሱት መረጃዎች መረዳት እንደሚቻለው የቫይረሱ ሥርጭት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየጨመረ እንደሚመጣ፣ አምራቹና ወጣቱን የኅብረተሰብ ክፍል ይበልጥ እንደሚያጠቃ፣ ሕፃናትም ቢሆኑ ወላጆቻቸው ሲሞቱ ወላጅ አልባ ከመሆን አልፎ በሽታው ከእናት ወደ ልጅ የሚተላለፍ በመሆኑና ከተለያዩ የደም ንክኪ ከሚያስከትሉት ጐጂ ልምዶች የተነሣ ምንም ባልሠሩት ስህተት የበሽታው ሰለባ እንደሚሆኑ ነው::

በተጨማሪም በጋብቻ አብረው የሚኖሩ ሰዎችም አንድ ላንድ ካለመወሰናቸው የተነሣ ለበሽታው የተጋለጡ ሲሆኑ፣ አረጋውያንም ቢሆኑ ልጆቻቸው ሲሞቱ ጧሪ ቀባሪ ከማጣትና የልጅ ልጅ በማሣደግ ለኑሮ ጫናና ጉስቁልና ከመዳረግ አልፎ ራሳቸው የበሽታው ሰለባ የሆኑ መሆናቸውን የክልሉ ኘሮፋይል ያመለክታል::

የሴቶችን ለኤድስ ያላቸውን ተጋላጭነት ሁኔታ ስንመለከት በተፈጥሮና የስርአተ-ፆታ መድልዎ ባስከተላቸው ማሕበራዊ፣ ባሕላዊና ኢኮኖሚያዊ ምክንያቶች ሴቶች ከወንዶች ይልቅ ለኤድስ የተጋለጡ ናቸው:: የተፈጥሮ ተጋላጭነትን ሁኔታ በተመለከተ ኤድስ ባብዛኛው በግብረ ሥጋ ግንኙነት የሚተላለፍ በሽታ ሲሆን፣ በደም ንክኪና ከእናት ወደ ጽንሱ የሚተላለፍም ነው:: የተፈጥሮ ሳይንስና የሕክምና ባለሙያዎች እንደሚናገሩት በተፈጥሮ ሴቶች ከወንዶች ይልቅ ለኤች አይ ቪ እና ለሌሎች የአባላዘር በሽታዎች ያላቸው ተጋላጭነት የሰፋ ነው:: በብዙ አገሮች የተደረጉ ጥናቶች እንደሚያመለክቱት የኤድስ ከወንድ ወደሴት የመተላለፍ ዕድል ከ2 እስከ 4 ጊዜ ከሴት ወደ ወንድ ከመተላለፍ ይልቅ ከፍ ያለ መሆኑን ነው:: ለዚህም ምክንያቱ በሴቶች ላይ ለቫይረሱ የተጋለጠ የMucos Surface area / ሞራ መሰል ሽፋን/ ሰፊ መሆኑ፣ የአባላዘር በሽታዎች ከወንድ ወደ ሴት የመተላለፍ ሁኔታታ 15% ከሴት ወደ ወንድ ከሚደረገው መተላለፍ የበለጠ መሆኑ፣ የአባላዘር በሽታዎች በኤች አይ ቪ የመያዝንም ሆነ የማስተላለፍን ሁኔታ የሚያፋጥን ሲሆን በአባላዘር በሽታ የተያዙ ሴቶች ቶሎ የበሽታውን ምልክት ስለማያዩ ኢንፌክሽኑንም ቶሎ ስለማይገነዘቡት ወዲያው ስለማይታከሙት ለኤች አይ ቪ ኤድስ በቀላሉ የመጋለጥና የመሳሰሉት ችግሩን የሚያባብሱ ናቸው::

በተጨማሪም ሴቶች በወሊድ ጊዜ ከሚያጋጥማቸው የደም ማነስና ከሌሎች የእርግዝና ወቅት ችግሮች የተነሣ ደም ተቀባዮች ስለሆኑ ለቫይረሱ የተጋለጡ ይሆናሉ:: በአጠቃላይ ከላይ ከተጠቀሱትና ከሌሎች ምክንያቶች የተነሣ የሴቶችና የሕፃናት የቫይረሱ ተጋላጭ የመሆን ዕድል ሰፊ ሲሆን ከተያዙም በኋላ የተመጣጠነ ምግብ ካለማግኘትና ከእንክብካቤና ድጋፍ እጦት በሽታውን የመቋቋም አቅማቸው ደካማ ስለሚሆን፣ ተስፋ በመቁረጥና በጭንቀት ቶሎ ለሞት ይዳረጋሉ::

በእኩልነት ላይ ያልተመሰረተ የስርአተ ጾታ ግንኙነት ለኤች.አይ.ቪ/ኤድስ መስፋፋት፣ በተለይም ሴቶችን ለበሽታው ተጋላጭና ሰለባ ከማድረግ አኳያ ትልቅ ድርሻ አለው:: ይህንን ሁኔታ ከዚህ እንደሚከተለው ማየት ይቻላል::

በሴትና በወንድ ጾታታ መካከል ያለው አድሎአዊ አሠራርና አመለካከት ማለትም ህብረተሰቡ የተቀበለው የወንድ የበላይነትና የሴት የበታችነት፣ በባህልና በማኅበራዊ አኗኗር፣ በሀብት ክፍፍል፣ በትምሕርትና በሥራ ዕድል ... ወዘተ የተንፀባረቀ በመሆኑ ሴቶች አብዛኛውን ጊዜ የወንዶች ጥገኛ ናቸው:: በራሳቸው የመወሰን አቅምና ዕድል የሌላቸው ስለሆነ ያልተጠበቀና የማያስተማምን የግብረ ሥጋ ግንኙነትን፣ እምቢ ማለት ወይም መደራደር አይችሉም:: ምክንያቱም በባህሉ ሴት የወንድን ስሜት ለማርካት የተፈጠረች ተደርጋ ስለምትወሰድ እና ወንድ ደግሞ በፈለገ ጊዜ ሴትን ለግብረሥጋ ግንኙነት ማስገደድ እንደሚችል ስለታመነበት ነው:: ይህ የሀይል ሚዛን ከዕድሜ

ልዩነትም ጋር ተባብሮ የሚሠራበት ሁኔታ አለ። ሴቶች በዕድሜ ከእነሱ በሚበልጡ ወንዶች ይደፈራሉ፣ በግዳጅ ይዳራሉ፣ እነዚህ በዕድሜ ከፍ ያሉ ወንዶች ከሌሎች ሴቶች ጋር የግብረ-ሥጋ ግንኙነት ልምምድ ያላቸው ስለሚሆኑ በኤች. አይ. ቪ. እና በሌሎች የአባላዘር በሽታዎች ተለክፈው ይቆዩና ያንኑ በሽታ ለሴቷ ያስተላልፋሉ።

በሌላ በኩል ደግሞ በዕድሜ ከፍ ያሉ ወንዶች ሕፃናት ሴቶችን ለጋብቻም ሆነ ለጓደኝነት የሚፈልጉበት ሁኔታ አለ። ይህ የሚመነጨው በዕድሜ ዝቅተኛ የሆኑ ሴቶች ከኤች.አይ.ቪ. ነፃ ናቸው፣ ከሌላ ሰው ጋር ግንኙነት አልጀመሩም ከሚል አመለካከት ስለሆነ ከላይ እንደተገለፀው ወንዱ አስቀድሞ ወደ ግብረሥጋ ግንኙነት ልምምድ ውስጥ የገባ ስለሆነ ንፁሑዋን ሴት ልጅ በክሎ የበሽታው ሰለባ ያደርጋታል።

ሌላው የወንድ የበላይነትን የሚያንፀባርቀው ጉዳይ ባህል ከአንድ በላይ ጋብቻ መፈቀዱ ነው። ከአንድ በላይ ጋብቻ በሚያወግዙ ማኅበረሰቦች ጋብቻ ክቡር እንዲሆን፣ አንድ ላንድ መወሰን አስፈላጊ እንደሆነ ይሰበካል። የማኅበረሰቡ እሴት እና ወግ ይህ ባህል እንዲዳብር ይፈልጋሉ፣ ነገር ግን ይህንን ባህል እንዲያጠናክሩ የሚጫኑት ሴቶችን ነው እንጂ ወንዱ ባንድ ጋብቻ ውስጥ እያለም እንደፈለገው ቢማግጥና ከማኅበረሰቡ ወግና ልምድ ቢያፈነግጥ ብዙ ውግዘትና ወቀሳ አይደርስበትም። እንዲያውም ወንዶች ከአንድ በላይ ጓደኛ እንዲኖራቸው ይበረታታሉ። ስለዚህ ይህ ሁለትዮሽ መለኪያ የሚያስቀምጥ የሞራል ሕግ/double standard morality / ለኤች.አይ.ቪ. መስፋፋት ምክንያት ከመሆኑም በላይ በሴቷ የመወሰንና የሥነ-ተዋልዶ ጤንነት መብት ላይ ከፍተኛ ተጽእኖ የሚያሳድር ስለሆነ መቀጠል የለበትም። የኤች አይ ቪ. ሥርጭትን ለመግታት ከተፈለገ አንድ ላንድ መወሰኑና መተማመኑ ከሁለት ወገን መሆን አለበት፣ ለዕድሜ ልክም መሆን አለበት። አለዚያ ሴቷ በአንድ ተወስንኩ ብትልና ስለ ባሏ ወይም ስለ ጓደኛዋ እርግጠኛ ካልሆነች የእሷና አልፎም የወለዷቸው ልጆች ጤንነት/ደኅንነት ጉዳይ አጠያያቂ ይሆናል። ጥናቶች እንደሚያሳዩት ሴቶች በቫይረሱ ከሚያዙባቸዉ ምክንያቶች እስከ 30 በመቶ የሚሆን የሚመጣው በአንድ ካልተወሰነ አንድ ወንድ ጋር በሚፈፀም የግብረ ስጋ ግንኙነት መሆኑን ነዉ።

የጾታ መድልዎ ሌላው መገለጫ ወንዶች ስለ ወሲባዊ ጉዳዩች በይፋ መወያየት ሲችሉ በሴቶች ዘንድ ግን በዚህ ጉዳይ ላይ መወያየት/መነጋገር እንደነውር መቆጠሩ ነው። ይባስ ተብሎም ሴቷ ከጋብቻ ውጪ ግንኙነት እንዳላት ሊያስቆጥርና እስከዱላና እስከ ፍቺም ሊያደርስ ይችላል። ከዚህ የተነሣ ሴቶች በዚህ ጉዳይ ላይ ያላቸው ዕውቀትና ግንዛቤ አናሣ ከመሆኑ የተነሣ ለኤች አይ ቪ. እና ለሌሎች አባላዘር በሽታ እእንዲሁም ላልተፈለገ እእርግዝና ይጋለጣሉ። ወንዶች የበላይነታቸውን ከሚያሳዩበት መንገድ አንዱ ኮንደም ለመጠቀም እምቢ ማለት፣ ሴቷ ይህንን ከጠየቀች በተለይም የትዳር ጓደኛ ከሆነች እእሷን እእንደማትታመን መቁጠር/ መጠርጠር፣ ... ወዘተ/፣ ሴቶች ለበሽታው ያላቸው ተጋላጭነት የሰፋ እእንዲሆን አስተዋጽኦ ያደርጋል።

የፆታ መድልዎ በሴቶች ላይ የኢኮኖሚ መድልዎንም ያስከትላል። በሁሉም ኅብረተሰብ ውስጥ ለሴቶች የሚሰጠው የትምሕርት፣የሥራ ዕድልና የማኅበራዊ ቦታታ የበታችነት ወይም የሚፈፀምባቸው መድልዎ ወደ ኢኮኖሚ ጥገኝነት የሚያመራቸው ሲሆን፣ ይህም ለቫይረሱ ያላቸውን ተጋላጭነት የሰፋ ያደርገዋል። ሴቶች ትምሕርት እዳይማሩ ወይንም ከዝቅተኛ የትምሕርት ደረጃ አቋርጠው ባል እእንዲያገቡ ማድረግ፣ ስለቫይረሱ በቂ መረጃ እእንዳይኖራቸው ያደርጋል።

በሥራ ቦታታ የሚፈፀም መድልዎን ብናይ ሴቶች ባብዛኛው በዝቅተኛው የሥራ መደብ ላይ የሚገኙና በውሣኔ ሰጪነት የማይሣተፉ መሆናቸው፣ መደበኛ ባልሆነ የስራ መስክ ላይ መሠማራታቸውና የመሳሰሉት ሴቶች ስለቫይረሱ ያላቸው ግንዛቤና እውቀት አናሣ እንዲሆን ያደርጋሉ፣ በሌላ በኩል ደግሞ አንዳንድ ሴቶች የተሻለ የሥራ ዕድል ለማግኘ ት ሲሉ ከወንዶች የሚቀርበውን የግብረሥጋ ግንኙነት ጥያቄ ያስተናግዳሉ፣ በዚህም

ለቫይረሱ ሊጋለጡ ይችላሉ። ከኢኮኖሚ የበታችነትና የሥራ ዕድል ከማጣት የተነሣ ሴቶች ለመኖር ሲሉ በሴተኛ አደሪነት ይሰማራሉ፣ ይህም በርካታ ሴቶች ለኤች አይ ቪ/ ኤድስ እእንዲጋለጡ ምክንያት የሆነ ነው።

ሴቶች ሀብትና ንብረት ላይ ማዘዝ ያለመቻልና በኢኮኖሚ የባሎቻቸው ጥገኛ መሆን የባሎችን አደገኛ ወሲባዊ ባህርይ ችለው እእንዲኖሩና ለቫይረሱ እእንዳይጋለጡ ያደርጋቸዋል። በፍቺ ቢለዩ እእንኳ ሀብትና ንብረት ሳይካፈሉ፣ ሕፃናትን ይዘው ከቤት ይወጣሉ፣ በበሽታው ተይዛ ከሆነ እእናትም ስትሞት ሕፃናት ወላጅና አሣዳጊ አልባ ሆነው ይቀራሉ። ከጋብቻ፣ ከፍቺና ከልጆች አሰተዳደግ ላይ ያለው የአገራችንም ሕግ የተዛባ በመሆኑ ሴቶች በኢኮኖሚ ጥገኝነት እየማቀቁ እእነሱም ሆነ ልጆቻቸው ለጥቃትና አልፎ ተርፎም ለኤች.አይ. ቪ/ኤድስ እእስከመጋለጥ እእንዲደርሱ ያደርጋል። በሌላ መልኩ ብናይ በኢኮኖሚ ችግር ለስራ ፍለጋ ወይም በጦርነትና በረሃብ ተሰድደው ወንዶች ወደከተማ በሚመጡበት ጊዜ ከሴተኛ አዳሪዎች የመወዳጀት ወይንም ሌላ ጓደኛ የመያዝ ሁኔታ ይኖራል፣ ከዚያ በኋላ በቫይረሱ ከተያዙ ወደ ቤት ሲመለሱ ሚስቶቻቸውን ያስይዛሉ፣ ጠንቁ ለሕፃናትም ይተርፋል።

ከላይ በዝርዝር ለማየት እንደተሞከረው ለኤች አይ ቭ/ኤድስ ሴቶች ያላቸውን ተጋላጭነት ከሚያባብሱ ሁኔታዎች አንዱ ከሥርአተ-ጾታ መድልዎ የተነሣ በሕብረተሰቡ ዘንድ ያላቸው ዝቅተኛ ቦታ ነው። በአጠቃላይ በአገራችን ተንሰራፍቶ ከቆየው የወንድ የበላይነት ሥርዓት የመነጨው አድሎአዊ የስርአተ-ጾታ ግንኙነት የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ መስፋፋትን ጨምሮ ለበርካታ ማህበራዊ፣ ባህላዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ችግሮች መንስኤ ሲሆን ከወንዶች ይበልጥ ሴቶች ለችግሮቹ የተጋለጡ እንዲሆኑ አድርጓቸዋል።

2. 5 ሥርዓተ-ጾታና ሲቪል ሰርቪስ

ከላይ እንደተገለጸው ሥኃዓተ-ጾታ አድልዎ ሳቢያ ሴቶች ከወንዶች እኩል የትምህርት እድል ስላላገኙ በሥራ ሥምሪትም ረገድ የሴቶች ተሣትቆ በጣም ዝቅተኛ ነው። ሴቶች ባብዛኛው መደበኛ ባልሆነው የሥራ መስክ ተሰማርተው የቤተሰቦቻቸውን ገቢ ለመደጐም ጥረት ሲያደርጉ ይታያሉ። በትምህርቱ መስክም ''የሴቶች ሙያ'' በተባሉት አካባቢ የማድላት ሁኔታ ስላለ በአብዛኛው ተፈላጊ፣ ሙያነክና የወንዶች ተብለው ወደ ተፈረጁት ሙያዎች ደፍረው ስለማይገቡ በሥራ ሥምሪት ላይ ያላቸው እድል አናሳ ይሆናል። በሌላ በኩል ደግሞ ከወንዶች እኩል የትምህርት እድል ቢያገኙም ሥራ ፍለጋ ከቦታ ቦታ ሲንቀሳቀሱ ከሚደርስባቸው ልዩ ልዩ ችግሮች የተነሣ በተገኘው /ዝቅተኛ በሆነ/ የሥራ ገበታ ላይ የመሠማራት ሁኔታ ይታያል። የክልሉ ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን በ1995 ዓ/ም ባወጣው የሰው ሐይል ስታሦስቲካዊ መረጃ መሠረት የክልሉን የመንግሥት ሠራተኞች ብዛት በጾታና በትምህት ደረጃ ስንመለከት፣

• ማንበብና ማጻፍ ከሚችሎ ከ485 ሠራተኞች	90 ሴቶች
• ከ1ኛ - 4ኛ ክፍል ከ890 ሠራተኞች	289 ሴቶች
• ከ5ኛ - 8ኛ ክፍል ከ5690 ሠራተኞች	1599 ሴቶች
• ከ9ኛ - 12ኛ ክፍል ከ13046 ሠራተኞች	4956 ሴቶች
• የምስክር ወረቀት ካላቸው 31992 ሠራተኞች	7107 ሴቶች
• ዲኘሎማ የቴክኒክ ሙያ ካላቸው 636 ሠራተኞች	132 ሴቶች
• ዲኘሎማ ካላቸው 430 ሠራተኞች	63 ሴቶች
• ከ1ኛ - 4ኛ አመት ኮሌጅ ማስረጃ ካላቸው 402 ሠራተኞች	18 ሴቶች
• ቢኤ/ቢኤስሲ ዲግሪ ካላቸው 1778 ሠራተኞች	93 ሴቶች
• ኤል ኤል ቢ ዲግሪ ካላቸው ከ131 ሠራተኞች	23 ሴቶች

- *ኤም ዲ ዲግሪ ካላቸው 163 ሠራተኞች* **4 ሴቶች**
- *ዲ ቪ ኤም ካላቸው 76 ሠራተኞች* **10 ሴቶች**
- *ኤምኤ/ኤምኤስሲ ካላቸው 309 ሠራተኞች* **22 ሴቶች**
- *ኤል ኤል ኤም ዲግሪ ካላቸው 4 ሠራተኞች* **0 ሴቶች**
- *ፒ ኤች ዲ ዲግሪ ካላቸው 5 ሠራተኞች* **0 ሴቶች እንደሆኑ** *መረዳት ይቻላል::*

ባጠቃላይ ከ63,454 *የመንግሥት ሠራተኛ* ውስጥ **15293** (24%) ብቻ ሴቶች ሲሆኑ ቀሪው ቁጥር ወንዶችን የያዘ ነው:: የሴቶችን ድርሻ በሙያ ስብጥር ስናየው የሚከተለውን ይመስላል::

ከነዚህም ውስጥ፣ በኘሮፌሽናል ሣይንስ /ኘሣ/	8.5%
በአስተዳደር/አስ/	*15%*
ሰመለስተኛ ኘሮፌሽናል /ኘሣ/	**20**.%
በትምህርትና ሂሳብ /ጽሂ/	45%
ሰእጅ ጥበብ /እጥ/	*23%*
ሰጥበቃና ጉልሰት /ጥጉ/	*32.7%*

በተጨማሪም ከጤና ባለሙያዎች መካከል የሴቶች ድርሻ *24%* ሲሆን፣ በትምህርቱ መስክ ደግሞ:-

- *ከመጀመሪያ ደረጃ 1ኛ ሣይክል /ከ1-4/ መምህራን* *22%*
- *ከመጀመሪያ 2ኛ ሣይክል /ከ4-8/ መምህራን* *22%*
- *ከ2ኛ ደረጃ ት/ቤቶችና ቴ/ሙ/ማ መምህራን* *9%* እና
- *ከመንግሥት ተሿሚዎች* 1.6% ብቻ ሴቶች *መሆናቸውን መረጃው ያመለክታል::*

በዚህ መረጃ መረዳት የሚቻለዉ ሴቶች የትምህርቱን ዕድል በበቂ ሁኔታ ያላገኙ በመሆናቸዉ በሥራ ሥምሪቱ ላይም ያላቸዉ ዕድል አናሳ መሆኑንና Ã ሉቱም በዝቅተኛ የሥራ መደብ ላይ የሚገኙ መሆናቸዉን ነዉ:: በተለይም በዉሳኔ ሰጪነትና በሃላፊነት ላይ ያሉት ቁጥር እጅግ አናሳ በመሆኑ የሴቶች ፍላጎትና ጥቅም በፖሊሲዎች ዉስጥ እንዲንጸባረቁ የሚያደርጉት ጥረትና የሚያሳረፉት ጫና ውስን ነዉ"" xN Ä ND ጊዜም በዉሳኔ ሰጪነት ቦታ ሴቶች እያሉም የወከሉአቸዉን ሴቶች ልዩ ፍላጎትና ችግር በሚወጡ ፖሊሲዎችና ዉሳኔዎች ዉስጥ እንዲካተቱ በቂ ግፊት ማድረግ አይችሉም"" S l n M yሴቶች በዉሳኔ ሰጪነት ቦታ በብዛተ መኖር ለሰፊዉ የሴቱ የሕብረተሰብ ክፍል መብትና ፍላጎት መከበር ወሳኝ ስለሆነ የሴቶችን አቅም በትምህርት# በስልጠና እና በስራ ስምሪት በማጎልበት ወደ ዉሳኔ ሰጪነት ደረጃ ማብቃት ሊተኮርበት የሚገባዉ ጉዳይ ነዉ"" በመሆኑም x Ä þ s ys þ v þ L s R v þ S ¥ šš Ã P‌G‰M ys¤‌CN yኔ s À nT xQM Â Bቃት በማሳደግ ረገድ Tk r T mS«T XN Ä l bT Ã l ሁኔታ Ã S g n ZÆ L""

በሌላ በኩል ደግሞ በሲቪል ሰርቪስ፣ ዉስጥ የሚሰሩ ሴት ሠራተኞች ሥራ ፈላጊ ሴቶችና አገልግሎት ፈልገዉ የሚመጡ ሴቶች ከሥርዓተ-ፆታታ መድልዎ የተነሳ ለተለያዩ ጥቃቶችና በደሎች የተጋለጡ ናቸዉ:: የወንድ አለቆችን፣ ቀጣሪዎችንና አገልግሎት ሰጪዎችን የወሲብ ፍላጎት ካላሟሉ የፈለጉትን የሥራ እድል እድገትና አገልግሎት እንደዜጋ የማያገኙበት ሁኔታ ስላለ ሴቶች ለሥራ ፍለጋም ሆነ ጉዳይ ለማስፈፀም ከወንድ ዘመዶቻቸዉ ከባሎቻቸዉ ወይም ከጓደኞቻቸዉ ጋር እንዲሄዱ የሚገደዱበት ሁኑ ታኔታ አለ:: ሁኔታዉ YHን የመሰሉ ችግሮች ያሉበት ሆኖ እያለ

በአገራችን ለመጀመሪያ ጊዜ የወጣዉ የሲቪል ሰርቪስ የአገልግሎት አሰጣጥ ፖሊሲ ሲቪል ሰርቪስ፣ የነበሩበትን ችግሮች ሲተነትን ሴቶች ከፆታቸዉ አኳያ የሚያጋጥማቸዉን ልዩ ችግር አላካተተዉም"" ችግሩ ባለመነሳቱና በደንብ ባለመታየቱም ስላልተደረገ ሴቶችና ሌሎች ልዩ ድጋፍ የሚያሻቸዉ የሕብረተሰብ ክፍሎች አገልግሎትን በቀላሉ እንዲያገኙ ምቹ ሁኔታ መፈጠር እንደሚገባም ያስቀመጠዉ ነገር የለም።

ስለሆነም በተለያዩ የስራ ዘርፎች የተሰማሩ ሴቶችና አገልግሎት ተጠቃሚ ሴቶች መንግስት የሴቶችን አቅም ለማጎልበት ያወጣቸዉን ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎችን በሚገባ በመረዳት ያለዉን እድልና ምቹ ሁኔታ ለመጠቀም መንቀሳቀስና የበኩላቸዉን ጥረት ማድረግ ይኖርባቸዋል"" ባህላዊ ከሆኑትና የሴቶች ተብለዉ ከተፈረጁት የስራ ዘርፎች ወጥተዉ በዘመናዊና ገበያ ላይ ተወዳዳሪ በሚያደርጉዋቸዉ የስራ መስኮች መሰማራት አለባቸዉ"" ለዚህ የሚያበቃቸዉን የሙያ ስልጠና ማግኘትና ከዘመኑ የኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ ጋር በመተዋወቅ ራሳቸዉን ማዘጋጀት ይጠበቅባቸዋል""

3. **ማጠቃለያና አስተያየት**

ሥርዓተ-ጾታ ማለት የሴትና የወንድ አስተሳሰብን ባሕርይንና አጠቃላይ በመካከላቸዉ የሚፈጠረዉን ግንኙነትን የሚወስንና የሚደነግግ ማህበራዊና ባሕላዊ ሕግ ሲሆን ከተፈጥሮ ሕግ የተለየና በማሕበረሰቡ እድገት ላይ ከፍተኛ ጫና የሚፈጥር መሆኑን ከላይ በዝርዝር ካየናቸዉ መረጃዎች ለመረዳት ይቻላል"" ሰዎች በተፈጥሮ ወንድ ወይም ሴት ሆነዉ ወደዚህ አለም ይመጣሉ፡ ከዚያ በኋላ ግን ወንድ ወይም ሰቶች በመሆናቸዉ ሕብረተሰቡ ከነሱ የሚጠብቅባቸዉን ሃላፊነትና ግዴታን ይማራሉ። ከሌሎች ሰዎች ጋር ሊኖራቸዉ የሚገባዉንም ግንኙነት በዚሁ ሂደት ዉስጥ ይማራሉ። ይህ የተማሩት ባህሪይና አመለካከት ነዉ የስርአተ ጾታ መገለጫ ሆኖ የሚጫወተኹትንም ሚና የሚወስነዉ።

ከተዛባ የሥርዓተ-ጾታ ግንኙነት የተነሳ በማሕበራዊ መስኮች የሴቶች ሁኔታና በአጠ ቃላይም የሕብረተሰቡ ሁኔታ በአስከፊ ደረጃ ላይ ይገኛል። ይህ ሁኔታ ካልተለወጠ የሚታሰበዉ ፈጣንና ዘላቂነት ያለዉ ልማትና እድገት ከቶዉንም ሊመጣ አይችልም። በሕግ የተቀመጠውን መብት በመጠቀም ረገድ፣ በሥራ ላይ በመሠማራት ረገድ፣ በውሣኔ አሰጣጥና በሕብረተሰቡ ዘንድ ባሉ ወሣኝ ቦታዎች የመሣተፍ ዕድሉ ለሴቶች ከሌለ የጾታ መድልዎው ይቀጥላል ማለት ነው። ስለዚህ ቆም ብሎ ዬቱ ላይ ነዉ ችግሩ ብሎ ማሰብና ችግሩን ለይቶ በማወቅና ትክክለኛዉን መፍትሔ ተግባራዊ በማድረግ ሂደቱንም በመገምገምና ጉድለት ካለ በወቅቱ በማረምና በማስተካከል መንቀሳቀስ ያስፈልጋል።

ከዚህ አንጻር ክልላችን የበርካታ ብ/ብሄረሰቦች ክልል እንደመሆኑ መንበርካታ ጠሚ ባህሎች ያሉትን ያህል በአንጻሩም ደግሞ ከተዛባ የስርአተ ጾታ ግንኙነት የመነጩና የሴቶችን ሕልዉና አደጋ ላይ የሚጥሉ# የልማት ተሳትፎአቸዉንና ተጠቃሚነታቸዉን የገቱ# ለልማትና እድገት ማነቆ የሆኑ እጅግ ብዙ ጎጂ ባሕላዊ ልምዶች# ድርጊቶችና አሰራሮችና አስተሳሰቦች አሉ"ቸው እነዚህ ችግሮች ከቦታ ቦታ ከባሕል ባሕል ስለሚለያዩ የክልሉን የሥርዓተ-ጾታ ችግር ለመቅረፍ በቅድሚያ"-

1. በስርአተ ፆታ ጉዳዮችና ችግሮች ላይ ያተኮረና ትክክለኛ መፍትሔ ያመላከተ መጠነ ሰፊ ክልላዊ ጥናት መካሄድ አለበት""

2. በጥናቱ ዉጤት ላይ የተመሠረተ ክልላዊና የሁሉንም ሴክተሮች ድርሻ የሚገልጽ የስርአተ ጾታ ፖሊሲና የፖሊሲዉ ማስፈፀሚያ ስትራቴጂ መነደፍ ይኖርበታል"" አለበለዚያ በጅምላ የሚደረግ ጉዞ የትም አያደርስም# ከዬት

ተነስተን ዬት ለመድረስ እንዳቀድንና ዬት እንደደረስንም ማወቅ አይቻልም"" በእርግጥ በአገር ደረጃ የስርአተ ፆታ እስትራቴጂ ያለመኖሩ አንድ ችግር ሊሆን ይችላል# ነገር ግን የአማራና የኦሮሚያ ክልሎችን ልምድ መጠቀም ይቻላል""

3. በተዘጋጀዉ የስርአተ ፆታ ፖሊሲና ስትራቴጂ በመመርኮዝ በማናቸውም ፖሊሲዎች፣ ዕቅዶች፣ ፕሮግራሞችና፣ ፕሮጀክቶች ዉስጥ የጾታን ጉዳይ በማካተት መስራት፣ የተገኘውን ውጤት መከታተልና መገምገም፣ ከተገኘው ውጤት በመነሣት የማስተካከያ እርምጃዎችን መውሰድ፣ በሁሉም ሴክተር ሥራዎች የጾታ እኩልነት የሚረጋገጥበትን ስልት እየቂሱ መስራት ይሻል:: የሥርዓተ-ጾታ ጉዳይ በተመለከተ ክልላዊ ስትራቴጂም ሆነ ፕሮግራም ስለሌለዉ በየሴክተሮቹ ጉዳዩን የሚከታተል አካል የሉትም:: በተወሰኑ መሥሪያ ቤቶች ማለትም በትምህርት በስነ ሕዝብ በጤናና በመሳሰሉት በፖሊሲዎቻቸዉ የስርአተ ፆታ ጉዳይ ስለተካተተ የሚሰራ ስራ ቢኖርም ባግባቡ ቀጣይነትና ተጠ ያቂነት ባለዉ መልኩ Mainstream አልተደረገም::

4. የሴቶችን አቅምና ብቃት ማጐልበት (Empower ማድረግ)፣ የሴቶችን አቅምና ብቃት ማጎልበትን በተመለከተ በምዕተ ዓመቱ ግቦች የተቀመጡ መለኪያዎችንና መስፈርቶችን ለማሟላት መንቀሳቀስ፣ ሴቶችን በትምህርትና ሥልጠና፣ በሙያ በዕውቀት አቅማቸውን ማጐልበት ያስፈልጋል:: ሆኖም ያ ብቻውን በቂ አይደለም:: የሴቶች ትምህርት ተሣትፎ በመጨመሩ ብቻ የሴቶች አቅም ጉልብቷልና አቅም አላቸው ማለት አይቻልም:: በትምህርት ተሣትፎ ያለው ልዩነት እየጠበበ ቢመጣም በሥራ ሥምሪቱ፣ በአመራር ደረጃ ወዘተ..... ያለው ተሣትፎ ዝቅተኝነት እንዳይቀጥል ከተማሩ በኋላ ሴቶች በሥራ ሥምሪት ውስጥ ተገቢውን ሥፍራ ማግኘት አለባቸው:: ወደሥራ ከተሠማሩትም ውስጥ የአመራር ቦታ መያዝ አለባቸው::

5. የገጠር ሴቶችም በተለያዩ ሥልጠናዎች፣ በብድርና ቁጠባ አገልግሎቶች በመታገዝና መሠረታዊ የትምህርት ዕውቀት በማግኘት ከመሀይምነት ወጥተው ግብርና ሥራ ውጪ ገቢ በሚያስገኝ ሥራ ዘርፍ መሠማራት አለባቸው:: በግብርና የሚተዳደሩት የመሬት ባለቤት የመሆን መብታቸው በሕገ መንግሥቱ የተቀመጠው ተግባራዊ መሆን አለበት::

6. የጾታ እኩልነት ለማምጣት /ወደዚያ ግብ/ ለመድረስ የምንሠራው ሥራ የሚለካ፣ የሚዳሰስ፣ የሚጨበጥ፣ በተግባር የሚታይ፣ ውጤት ተኮር፣ በሴቶች ሕይወት፣ በኅብረተሰቡ አኗኗርና አስተሳሰብ ለውጥ ያመጣ ስለመሆኑ የሚገመገም፣ ፈጻሚዎቹም የሚገመገሙበትና የሚጠየቁበት ሥርዓት መኖር አለበት:: ስለዚህ ለጾታ እኩልነት የሚደረግ ግሥጋሤ በተለያዩ መለኪያዎች መለካትና በየጊዜው እየተፈተሸና እየተስተካከለ መቀጠል አለበት::

7. የምንሠራው ሥራ ያስገኘውን ውጤትና የተጠቃሚውን ብዛት፣ ወዘተ.... ስንገልጽ መረጃዎችን በጾታ መከፋፈል ወሣኝ ነው:: ይኼ ካልሆነ ሴቶች የሚገኙበትን ሁኔታ ለፖሊሲ አዉጪዎች በትክክል ለማስረዳትና ከችግሩ እንዲወጡ የሚያስችል ስልት ለመንደፍ ያዳግተናል:: በተጨባጭ መረጃ የተደገፈ ነገር ከሌለ ያለዉን ተቃዉሞ አሸንፎ ማሳመን በጣም አስቸጋሪ ነዉ:: ምክንያቱም ሴቶች ምን ተበደሉ የሚሉና ለተቀመጡበት ቦታ ሲሉ ስለዴሞክራሲ እያወሩ የሴቶች ጥያቄ ሲነሳ ግን የሚያማቸዉና እንዲሁ ካንገት በላይ የከንፈር አገልግሎት የሚሰጡ ስላሉ መረጃ ይዞ መከራከርና ማሳመን ይበጃል:: ይህ ብቻ ሳይሆን መረጃ ለእቅድ ዝግጅት ለፕሮጀክት ቀረፃና

ለማናቸዉም ዉሳኔ አሰጣጥ ወሳኝ ነዉ:: (ይህ ፅሑፍ ሲዘጋጅ የመረጃ እጥረት አንዱ ችግር ሲሆን ያሉትም ጠቃሚ መረጃዎች በፆታ የተከፋፈሉ ያለመሆናቸው ሌላዉ ትልቁ ችግር ነበር)::

8. በሥርዓተ-ጾታ ጉዳይ ላይ ከፍተኛ የሆነ የማያቋርጥ የትምህርትና ቅስቀሳ ሥራ የተለያዩ የመገናኛ ብዙሃንን በመጠቀም መካሄድ ይኖርበታል:: በአጠቃላይም ከፍተኛ የሥርዓተ-ፆታ ግንዛቤ መፍጠሪያ፣ የመረጃና የትምህርት ስራዎችን በስፋት ማካሄድ ያስፈልጋል:: ይኼ የሥርዓተ-ፆታ ግንዛቤ መፍጠሪያና መቀስቀሻ ስራ ዘመቻ ከኤድስ፣ ከጎጂ ልምድ፣ ከሃይል ጥቃትና ከመሳሰሉት ተዛማጅ ጉዳዮች ጋር በመቀናጀት በትምህርት ቤት፣ በሥራ ቦታ፣ ወዘተ መካሄድ አለበት:: በሥርዓተ-ጾታ ምክንያት የሚፈጸመዉና ሥር ሰዶ የቆየዉ መድልዎና ማግለል፣ የሃይል ጥቃት፣ ጎጂ ልምድ፣.... ወዘተ መወገዝ ይኖርበታል:: በተጨማሪም ዘላቂነት ያለዉ የአመለካከት ለዉጥ ለማምጣት የስርዓተ ጾታ ጉዳይ በሥርዓተ ትምህርትም ዉስጥም መካተት ይኖርበታል::

9. ጠንካራ የሴቶች ማሕበራትና በስርአተ ጾታ ጉዳይ ዙሪያ የሚሰሩ መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች መስፋፋትና በቅንጅት መሥራትም ወሳኝ ነዉ:: የሴቶች ማህበራት ቅንጅትን ለመመሥረት የተወሰደው ጥረት አበረታች ስለሆነ ሌሎችም አርአያነቱን ሊከተሉት ይገባል:: አጋር የሆኑ ወንዶችንም ከጎን የማሰለፉ ነገር መዘንጋት የለበትም::

10. የማሕበራዊ አገልግሎት መስጫ ተቋማት (የትምህርት የጤናና ሌሎችም) እስከ ገጠር መስፋፋት አለባቸዉ:: ግንዛቤዉ ከተፈጠረ በኋላ እንኳ የሚፈለገዉ አገልግሎት ወደሕብረተሰቡ ካልደረሰ ከንቱ ልፋት ሆኖ ይቀራል::

በአጠቃላይ የሥርዓተ-ጾታ ፖሊሲ ዉይይት መድረክ በማዘጋጀት ይህንን ጽሑፍ እንዳቀርብ ዕድሉን ለሰጠኝና በዚህም ዕድል ተጠቅሜ ያለኝን መጠነኛ እውቀት ለሌሎች እንዳካፍል እኔም እግረ መንገዴን የበለጠ እውቀቴን ላሰፋበት ለረዳኝ ለማህበራዊ ጥናት መድረክ ምስጋናዬን እያቀረብኩ በተለይም ለሥርዓተ-ጾታ ፖሊሲ ዝግጅት በግብአትነት የሚያገለግሉ ጠቃሚ ሀሳቦችንና አስተያየቶችን ለማሰባሰብ የጀመራችሁት እንቅስቃሴ እጅግ በጣም አበረታችና ወቅታዊ ስለሆነ ይህንን በመዉሰዳችሁ ከልብ አመሰግናችኋለሁ::

ማጣቀሻዎች

1. SNNPR, Regional Statistics and Population Office, Regional Basic Socio-Economic and Demographic Information, August 1995 E.C, Awassa.

2. Educational Statistics Annual Abstract SNNPR, 1994 E.C (2001/ 2002) Awassa.

3. **የክልሉ ፋይናንስና ኢኮኖሚ ልማት ማስተባበሪያ ቢሮ መሠረታዊ የኢኮኖሚ፣ማህበራዊና ዲሞግራፊያዊ መረጃዎች ነሐሴ 1995 አዋሣ፣**

4. **የክልሉ ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን የሰው ሀይል መረጃ ነሐሴ 1995, አዋሣ፣**

5. **የጤና ሴክተር የሦስት ዓመት ስትራቴጂክ ዕቅድ /1996-1998 ዓ/ም/ ነሐሴ 1995, አዋሣ፣**

6. **የደ/ብ/ብሕ/ክ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ኘሮፋይል 1995 አዋሣ፣**

7. Advancing Gender Equality, From Concept to Action. The World Bank, 1995 Washington D.C.፣

8. Women's Health, Improve Our Health Improve the World, WHO 1995, Geneva.

9. **የጐጂ ባህል አስወጋጅ ኮሚቴ ጥናት, 1992፣**

10. **ስነ-ሕዝብና ጐጂ ልማዳዊ ድርጊቶች፡ የክልሉ ሥነሕዝብ ቢሮ ጥናት 1992, አዋሣ፣**

11. **ሴቶችና ልማት በጠቅላይ ሚኒስቴር ጽ/ቤት የሴቶች ጉዳይ ዘርፍ ያወጣው መጽሔት 1987, አዲስ አበባ::**

ሥርዓተ-ፆታና አካባቢ
አስናቀ ማጆር
በደ/ብ/ብ//ሕ/ክ/መ ከሴቶች ጉዳይ ቢሮ

1. መግቢያ

ሥርዓተ-ፆታና አካባቢ ከፍተኛ ቁርኝት አላቸው:: ይኼም የሚመነጨው ሴቶች የተፈጥሮ ሃብትን ለመንከባከብ ፅኑ ፍላጎት ስላላቸው ነው:: ምክንያቱም የተሻለ አካባቢ እንና እንዲኖርና እንዲፈጠር በይበልጥ የሚመለከታቸው እነሱን ስለሆነ ነው። ይህ እውነታ ይበልጥ እነሱን ይበልጥ የሚመለከታቸው ዕለት ከዕለት የማገዶ እንጨትን መልቀምና የውሃ መቅዳት ኃላፊነት፣ የቤተሰብ አያያዝና አመራር እንዲሁም የወደፊቱ ትውልድ ቀጣይነት እንዲኖረው ያላቸው ሚና በቅድሚያ የሴቶች ድርሻ ስለሆነ ነወ። በተጨማሪም አነስተኛ የደን ሃብትን በመጠቀም ግምባር ቀደም ተጠቃሚዎች ሴቶች በመሆናቸው ይኸው ሃብት እየተመናመነ በሄደ ቁጥር በአንፃሩ ገቢያቸው ስለሚቀንስ ኑሮአቸውን አስቸጋሪ ያደርገዋል።

ይሁንናና ሴቶች የተፈጥሮ ሀብትን በመጠበቅና በመንከባከብ የሚጫወቱትን ሚናና የሚገድቡ በርካታ እንቅፋቶች አሉባቸው። ማህበራዊና መዋቅራዊ ጉዳዮች ለምሳሌ የመሬት ባለቤት አለመሆናቸውና መረጃ የማግኘት ዕድሉ ስለሌላቸው አካባቢን በተሻለ መንገድ ለመንከባከብ ዘላቂ የሆነ የተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀም ችሎታቸውን ሲያሳንሰው ይታያል። ሴቶች የትምህርትና ስልጠናና ዕድል ስለሌላቸው በአባባቢ አስተዳደርና ማኔጅሜንት ሊያበረክቱ የሚችሉትን አስተዋፅኦ ከመገደቡም በላይ በዚሁ ዙርያ የሚተገበሩ ፕሮጀክቶች ተጠቃሚ እንዳይሆኑ ያግዳቸዋል። ሴቶች ለስልጠና ያላቸው ዕድል ውሱን እንዲሆን ከሚያደርጉት ምክንያቶች አንዱ የደን ኤክስቴንሽን አገለግሎት እናና ፕሮግራም እነሱን የሚዘነጋ ከመሆኑም ባሻገር በዚህ ዘርፍ የተሰማሩ የሴት ኤክስቴንሽን ሰራተኞች ቁጥር እጅግ አናሳ መሆኑ ነው።

የአካባቢ ችግሮች ለምሳሌ መሬት ለሌላ ጥቅም ሲውል የአፈር ለምነት ሲቀንስ የደን መመናመን ሲከሰት ወዘተ ሴቶች ሃብትን በአግባቡ የማስተዳደርና የመጠቀም ችሎታቸውን ያሳንሳል። ውሃ ለመቅዳትና የማገዶ እንጨት ለመሰብሰብ የሚወስደው ርቀት ረጅም ሲሆን ይህም የሴቶችን ጫናና ያከብደዋል። የአካባቢ ውድመት በሴቶች ላይ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ጫናና እንደሚፈጥር በገንዘብ በተፈጥሮ ሀብት ማኔጅመንት ፕሮጀክቶችና በፖሊሲዎች ውስጥ ይህንን ጉዳይ ማካተት አስፈላጊ ነወ። በአካባቢ ፖሊሲዎች ሴቶች በውሳኔ አሰጣጥ እንዲሳተፉ ቅድሚያ ትኩረት ማግኘት እንዳለባቸው ይታመናል። ሴቶች በአካባቢ ችግሮች መንስዔዎችና ውጤቶች ትንተናና ላይ ቢሰለጥኑ ተሳትፎአቸው የበለጠ ውጤታማ ይሆናል።

ስለዚህ የሴቶችን የመሬት፣ የደን ዛፎች እናና የሌሎች የደን ሃብቶች ባለቤትነታቸውን በማረጋገጥ እንዲሁም የተስማሚ ቴክኖሎጂ ተጠቃሚ እንዲሆኑ የማገዶምቹ ማኀንዣ ማገዶ ቆጣቢ ምድጃዎችን ወዘተ በማመቻቸት ውሃ ለመቅዳት የማገዶ እንጨት ለመልቀም የሚፈጅባቸውን ረጅም ጊዜ በመቆጠብ ለዘላቂ የአካባቢ ልማት የሚያበረክቱትን አስተዋፅኦ ማሳደግ ይቻላል።

ከሁሉም በላይ በማህበራዊ እና ባሕላዊ ግንኙነቶች ላይ የተመሰረተውን የሴቶችንና የወንዶችን ሚናዎችና ሃላፊነቶች በማጤን ከስርዐተ-ፆታዊ ልማትና ዕቅድ አንፃር እነዚህን ግንኙነቶች በመተንተን አድሎአዊ አሰራርን አስወግዶ የሴቶችን ሁኔታ ማሻሻል እጅግ አስፈላጊ ነው።

ይኼ አጭር ፅሑፍ አካባቢና ስርዐተ-ፆታ ያላቸውን ግንኙነት የተሻለ አካባቢ እንዳይኖር ያጋጠሙ ችግሮች ችግሮችን ለመፍታት በንግስት የተነደፉ ፖሊሲዎች ለችግሮቹ መወገድ መፍትሔ ሊሆኑ የሚችሉ ሃሳቦችን አስመልክቶ ግንዛቤ ለማስጨበጥ ይሞክራል።

2. የክልሉ አጠቃላይ ገፅታ

በ1990 ዓ.ም የማዕከላዊ ስታስቲክስ ባለስልጣን ባወጣው የቅድመ ትንበያ መረጃ መሰረት በክልሉ ከሚኖረው 12.3 ሚሊዮን ሕዝብ መካከል 92.8 ከመቶ የሚሆነው ሕዝብ የሚኖረው በቂ የማህበራዊ አገልግሎቶች ማለትም ትምህርት፣ ጤና፣ ንፁህ የመጠጥ ውሃ፣ ወዘተ... ተሟልተው በማይገኙበት የገጠሩ ክፍል ነው። በዚሁ መረጃ መሰረት በክልሉ ከሚኖረው ሕዝብ ውስጥ 50.3 ከመቶ የሚሆኑት ሴቶች ምንም እንኳ የሴቶች ቁጥር ከአጠቃላዩ ሕዝቡ ከግማሽ በላይ ቢሆንም በሁሉም የልማት መስኮች ከወንዶች አቻዎቻቸው ጋር ሲነፃፀር ኋላ የቀሩ ናቸው።

ሴቶች በህብረተሰቡ ውስጥ ያላቸው ዝቅተኛ ቦታና ሁኔታ፣ ከፍተኛ የወሊድ መጠን፣ ዝቅተኛ የትምህርት ደረጃ፣ ለዘመናት ስር ሰደው የቆዩ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች መኖር እና የመሳሰሉት ለሴቶች የጤና ሁኔታ ደካማ መሆን አስተዋፅኦ አድርገዋል። በክልሉ በገጠር የሚኖሩ ባሉት የጤና ተቋማት እንኳ ለመጠቀም ባለው የቦታ ርቀት አገልግሎቱን ለማግኘት ከፍተኛ ችግር ይገጥማቸዋል።

በተመሳሳይ ሁኔታ በክልሉ የቅድመ ወሊድ፣ በወሊድ ጊዜና ከወሊድ በኋላ ምርመራ የሚያገኙ እናቶች በጣም ጥቂት ናቸው:: 4 ከመቶ የሚሆኑት እናቶች ብቻ በአካባቢያቸው ባለው የጤና ተቋማት የወሊድ አገልግሎት ሲያገኙ 45 ከመቶ የሚሆኑት ደግሞ የክትባት አገልግሎቶችን ያገኛሉ::

የሴቶችን የትምህርት ተሳትፍ አስመልክቶ የክልሉ ትምህርት ቢሮ በ1994 ባዘጋጀው የትምህርት መረጃ መሰረት:-

- የአንደኛ ደረጃ (1-8) አጠቃላይ የት/ት ሽፋን 58.2 ከመቶ ሲሆን ከዚህ ውስጥ 45.4 ከመቶ የሴቶች እና 70.8 ከመቶ ደግሞ የወንዶች ድርሻ ይይዛል።
- የከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ (9-10) አጠቃላይ ት/ት ተሳትፎ ደግሞ 12.6 በመቶ ሲሆን ከዚሁ ውስጥ 7.9 ከመቶ የሴቶች እና 17.2 ከመቶ የወንዶች ድርሻ ነው።

የመሃይምነትን ደረጃ በሚመለከት ከአጠቃላይ የማይማን ቁጥር ውስጥ 80 ከመቶ በላይ የሚሆኑት ሴቶች እንደሆኑ አንዳንድ ግርድፍ መረጃዎች ያመለክታሉ። ከዚህ መረዳት የሚቻለው በሴቶች የትምህርት ተሳትፎ ዙሪያ ብዙ መስራት እንደሚገባ ነው።

3. አካባቢ ማለት ምን ማለት ነው?

አካባቢ ማለት የሰው ሰራሽና የተፈጥሮ ባህላዊ ውጤቶች ጥቅልና መስተጋብር አንድነት ነው። አካባቢ በተፈጥሮአዊ ሁኔታቸው ወይም በሰው አማካይነት ተሻሽለው ወይም ተለውጠው የሚገኙ ሃብቶች ጥራት መጠንና የሰው ልጅ ደህንነትን የሚነኩ ውጪያዊ ሁኔታዎችና ተፅዕኖዎች ድምር ነው።

የአካባቢ ክፍሎች

ከላይ በተገለፀው መሠረት አካባቢ በሶስት ዓበይት ዘርፎች ሊከፈል ይችላል::

- ግዑዝ /Physical/

- *ሥነ-ሕይወታዊ* /Biological/
- *ማህበራዊ* /Social/

ግዑዝ /Physical/ :- በተፈጥሮ ያሉትን ማለትም ውሃ፣ አየር፣ አፈር፣ መሬት፣ የተፈጥሮ ደን፣ ወዘተ... እና ሌሎችንም ሰው ሰራሽ የሆኑትን ነገሮች ሁሉ ያካትታል።

ሥነ-ሕይወታዊ /Biological/ :- በመሬት፣ በአየርና ውሃ ያሉትን ሕይወት ያላቸውን ነገሮች ሰውን ጨምሮ የሚያጠቃልል ሲሆን እርስ በእርሳቸው ያለውንና የሚያካሄዱትን ግንኙነት ያጠቃልላል፡፡

ማህበራዊ /Social/ :- የሰው ልጅ በአካባቢው የተፈጥሮ ዑደት ላይ በሚያካሄደው እንቅስቃሴ ያዳበረው ዕሴት ማህበራዊ አካባቢ ነው። ስለዚህ አካባቢያችን የሰው ሰራሽና የተፈጥሮ ባሕላዊ ውጤቶች ጥቅልና መስተጋብር አንድነት ነው።

በአጠቃላይ አካባቢ ሲባል ሰውንና ሌሎችንም ፍጥረታት ሕልውናቸው የተመሰረተበትን የመሬት ገፅና ስነ ፍጥረታዊ የሆነውን እንዲሁም የተፈጥሮ ሃብት ክምችት ያለበትንና ሰው ሰራሽ የሆነውን ሁሉ ያጠቃልላል። ስለዚህ ሰዎች ስለአካባቢያቸው ግንዛቤ እንዲኖራቸው:-

- በካባቢያቸው ላይ በሚያደርጉት ተፅዕኖዋ የሚከሰቱ ችግሮችን እንዲያውቁ፣
- የአካባቢ ችግሮችን በማስወገድ አካባቢያቸውን እንዴት መጠበቅና መንከባከብ እንደሚችሉ ማሳወቅ አስፈላጊ ነው።

3.1 ዋና ዋና የአካባቢ ጉዳይ ችግሮች፣

ሀ. <u>ዓለም አቀፋዊ</u>

- የአየር ጠባይ ለውጥና የአካባቢ አየር ብክለት፣
- የንፁህ ውሃ ሃብት ዕጥረት፣
- የባህር፣ ጠረፎችና የውቅያኖሶች አካባቢዎች እያዘቀጡ መምጣት፣
- የደኖች መውደምና በረሃማነት፣
- የብዝሃ ሕይወት መመናመን፣
- አደገኛ ቆሻሻዎችና መርዛማ ኬሚካሎች፣

ለ. <u>በኢትዮጵያ ዋና ዋና የአካባቢ ችግሮች</u>

- የደን መመናመን፣
- የአፈር መሸርሸር፣
- የድርቅ ክስተት፣
- የአካባቢ ብክለት ፣
- የማህበራዊ አካባቢ ድቀት/ጉስቅልና፣ ... ወዘተ ሲሆኑ እነዚህን ችግሮች ክልሉም የሚጋራቸው ናቸው፡፡

4. የክልሉ የአካባቢ ሁኔታ

ሀ. የሕዝብ ብዛትና የመሬት የመሸከም አቅም

- በ1990 ዓ.ም የማዕከላዊ ስታስቲክስ ባለስልጣን ባወጣው የቅድመ ትንበያ መረጃ መሰረት በክልሉ ከሚኖረው 12.3 ሚሊዮን ሕዝብ መካከል 92.8 ከመቶ የሚሆነው ሕዝብ የሚኖረው በቂ ማህበራዊ አገለግሎቶች ማለትም ትምህርት፣ ጤና፣ ንፁህ የመጠጥ ውሃ ወዘተ ተሟልተው በማይገኙበት የገጠሩ ክፍል ነው። በዚሁ መረጃ መሰረት በክልሉ ከሚኖረው ሕዝብ ውስጥ 50.3 ከመቶ የሚሆኑት ሴቶች ናቸው።
- በክልሉ የሚገኙ ወረዳዎች የሕዝብ ጥግግት 80.5 ከመቶ የሚሆኑት የሕዝብ ጭንቅንቅ ከ50 እስከ 500 ሰው በኪ/ሜ እስኩየር እንደሚኖር የግብርና ሚ/ር ባዮማስ ፕሮጀክት ጥናት ያሳያል።
- በገጠር የሚኖረው ሕዝብ ቁጥር መታረስ ከሚችለው መሬት ጋር ሲሰላ በጣም ከፍተኛ ነው። የኸውም ጌዴኦ፣ ሲዳማ፣ ጉራጌ፣ ከጠ፣ የምና ኮንሶ፣ አካባቢ ጎልቶ ይታያል፡፡

ለ. *የዕፅዋት ሽፋን መመነመን*

- ከ40-50 ሺ. ሄክታር የሚገመት የተፈጥሮ ደን በተለያዩ ምክንያቶች ተመንጥሯል፣ ምክንያቱም የሕዝብ ብዛት መጨመር እንዲሁም አዲስ ጎጆ ወጪዎች ተጨማሪ የእርሻ መሬት ለማግኘት ሲሉ የምንጣሮ ተግባር በመፈፀማቸው፣ ... ወዘተ ሲሆን፣ በተለይም በቤንች ማጂ፣ ከፋ፣ ሸካ፣ እና በሲዳማ ዞኖች ለማገዶና ለግንባታ አገልግሎት፣ ሕገወጥ ደን ነጋዴዎች መበራከት፣ የእንስሳት ሃብት መጠን ከግጦሽ መሬት ጋር አለመጣጣም፣ በዚህ የተነሳ በረሃማነት፣ የምርት መቀነስ፣ የአካባቢ ስርዐተ-ምህዳር መዛባት፣ በረሃማነትና ድርቅ እንዲከሰቱ ምክንያት ሆነዋል።

ሐ. የአፈር መሸርር

200 ሚሊዮን ቶን አፈር በዓመት ከልልሉ ከፍታማ አካባቢዎች እየተጠረገ የሚሄድ መሆኑን የክልሉ የደን ሀብት አጠቃቀም መረጃዎች ያሳያሉ:: ይኼው ሁኔታ ይበልጥ ተባብሶ ሊቀጥል የቻው:-

- በሕዝብ ብዛት ምክንያት መታረስ የሌለባቸው መሬቶች ያለአፈርና ውሃ ጥበቃ ዘዴ በመታረሳቸው፣
- የማገዶና የግንባታ ፍጆታዎችን ለማሟላት ያለምንም መተኪያ በከፍተኛ ደረጃ ጭፍጨፋዎች መካሄዳቸው፣
- የከብት ብዛት ባስከተለው ልቅ የሆነ የግጦሽ ስርዓት ምክንያት የሚፈጠር የዕፅዋት ሽፋን መመናመን፣
- የሚሰሩ የአፈር ጥበቃ ተግባራት በቀጣይ የእንክብካቤ ስራ ባለመታገዛቸው፣
- በተራራማ/ተዳፋት ቦታዎች ያሉ የእርሻ ማሳዎች ከነበረው በበለጠ ደረጃ ለአፈር ክለት መዳረጋቸው፣ ወዘተ ሲሆን፣ በዚህም ሳቢያ ከክልሉ የቆዳ ስፋት:-
- 2.9 በመቶ በጣም በከፍተኛ ሁኔታ የተሸረሸረ፣
- 18 በመቶ በከፍተኛ ደረጃ የተሸረሸረ፣
- 13.2 በመቶ በመካከለኛ ደረጃ የተሸረሸረ፣
- 34.1 በመቶ በአነስተኛና ከግምት ውስጥ በማይገባ ደረጃ የተሸረሸረ፣
- 34.4 በመቶ ሜዳማና ደለል በመሆኑ የአፈር ክለት የሌለበት እንደሆነ መረጃዎች ያመለክታሉ።
-

በአጠቃላይም የክልሉን የተፈጥሮ አካባቢ ስንመለከት፣

- ጉራጌ፣ ሃዲያ ፣ ከጠ፣ ጋሞጎፋና ወላይታ ዞኖች በከፊል፣ እና የም፣ ደራሼ፣ ኮንሶ እና ቡርጂ ልዩ ወረዳዎች፣ በከፍተኛ ደረጃ የተጎዱና የደን ሽፋናቸው የተራቆቱ አካባቢዎች ሲሆኑ፣
- ሲዳማና ግደኦ ዞኖችና አማሮ ልዩ ወረዳ፣ በመሀከለኛ የጉዳት ደረጃ የሚገኙ ናቸው:: እንዲሁም በአንፃራዊ መልኩ ከፋ፣ ሸካ፣ እና ቤንች ማጂ ዞኖች የተሻሉ አካባቢዎች ሆነው ይታያሉ::

ከላይ በተጠቀሱት የአካባቢ ደህንንት ችግሮች ሳብያ የክልሉን የአካባቢ ደህንነት ሁኔታዎች ስናይ:-

- 24 ከመቶ ከከፍተኛ እስከ መካከለኛ ደረጃ ችግር ላይ ያለ ፣
- 20 ከመቶ መጠነኛ ደረጃ ችግር ላይ ያለና

56 ከመቶው በተሻለ ሁኔታ ላይ ያሉ ተብለው ሊለዩ ይችላሉ::

5. ለአካባቢ አጠቃቀም፣ አያያዝና ቁጥጥር በመንግስት በኩል የተወሰዱ እርምጃዎች

ካለፉት ጥቂት ዓመታት ወዲህ፣ የተፈጥሮ ሃብቶች አጠቃቀምና አያያዝን እንዲሁም የአካባቢ ጥበቃን ሥርዐት በግልፅ የመረዳትና የኃላፊነት ስሜት እየደገ መጥቷል። በአንድ በኩል በተደጋጋሚ የደረሰው ድርቅና ረሃብ፣ በሌላ በኩል ዓለም አቀፍ የአካባቢ ጥበቃ እንቅስቃሴ ጉልህ የፖሊሲ ለውጦች እንዲኖሩ ግፊት አድርገዋል። የእንክብካቤ ስልት መዘጋጀት፣ የአካባቢ ጥበቃ ባለስልጣን መቋቋም፣ የአካባቢ ፖሊሲ መፅደቅ፣ የአካባቢ ተፅዕኖ ግምገማ አስፈላጊነት/

ለምሳሌ የማዕድን ሕጎች/ እንዲሁም ማንኛውም ሰው በንፁህና ጤናማ አካባቢ የመኖር መብት እንዳለው በሕገመንግስቱ የተደነገገው መብት፣ ለአካባቢ አጠቃቀም፣ አያያዝና ቁጥጥር የተወሰዱትን ጉልህ እርምጃዎች የሚያንፀባርቁ ናቸው።

በ1987 ዓ.ም በፀደቀው ሕገ መንግስት ውስጥ የአካባቢ ደህንነት መብቶችን እንዲካተት ተደርጓል። የሕገ መንግስቱ አንቀፅ 44፣ ሁሉም ሰዎች ንፁህና ጤናማ በሆነ አካባቢ የመኖር መብት አላቸው ይላል።

የአካባቢ ጉስቁልናና የተፈጥሮ ሃብቶች በፈጣን ሁኔታ መመናመን ከሌሎች ሁኔታዎች ጋር ተዳምረው ባስከተሉት ችግር፣ ድህነትና ኃላቀርነት ይበልጥ ተወሳስበው በሚታዩበት ሁኔታ፣ የአካባቢ ደህንነት መብትን በሕገ መንግስቱ ውስጥ ማካተት ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ መብቶችን የመሰረታዊ መብቶች አካል አድርጎ እንደ ማሳየት ይሆናል። እንዲሁም በብሔራዊ የፖሊሲ መርሆች ውስጥ በአንቀፅ 92 ሥር ከአካባቢ ጋር ግንኙነት ያላቸው ዓላማዎች ወይም መመሪያዎች እንደሚከተው ተዘርዝረዋል።

- መንግስት ሁሉም ኢትዮጵያዊ ንፁህና ጤናማ አካባቢ እንዲኖረው የመጣር ሃላፊነት አለበት፣
- የሕዝብን የአካባቢ ደህንነት የሚመለከት ፖሊሲና ፕሮግራም የሚነድፍበትና ሥራ ላይ በሚውልበት ጊዜ የሚመለከተው ሕዝብ ሁሉ ሃሳቡን እንዲገልፅ ማድረግ አለበት፣
- ዜጎች አካባቢያቸውን መንከባከብ አለባቸው፣

በአጠቃላይ አዲሱ ሕገ መንግስት የአካባቢ ጉዳዮችን እንደ መሰረታዊ መብትም እንደ ፖሊሲ መመሪያም ይዘዋቸዋል። ይህም ደግሞ የአካባቢን ደህንነት በመጠበቅና የሰብአዊ መብት ይዞታን በማሻሻል ረገድ የሚደነቅ እርምጃ ነው። ሕገ መንግስቱ የአካባቢ ደህንነት ጉዳይ ለሚያሳስባቸው ዜጎችና ሌሎችም ቡድኖች አካባቢን በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ መወሰድ ያለባቸውን እርምጃዎች ለማስተባበርና ለማቀናጀት የሚያስችል ዕድል ይሰጣቸዋል።

በሥርዓተ-ፆታ ላይ የተመሠረተ የሴቶችና የወንዶች ሚና እንደየባህሉ በአንድ ባህል ውስጥም እንደማኀበራዊ ቡድኖች ይለያያል። ዘር፣ መደብ፣ ኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎችና እድሜ የሴትና የወንድ ሚና ምን መሆን እንደማባቸው ይወስናሉ። ባሕላዊ፣ ማኀበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎች ከጊዜ ወደ ጊዜ ይለወጣሉ። ድንገተኛ አደጋዎች ለምሣሌ ረሐብና ጦርነት በሴቶችና በወንዶች የሥራ ድርሻ ላይ ጊዜያዊ ለውጥ ያመጣሉ።

የሥርዓተ-ጾታ ትንተና የሚመለከተው የሥርዓተ ጾታን ሚናና የሥራ እንቅስቃሴ ሣይሆን ግንኙነቶችንም ነው። ትንተናው ማን ምን እንደሚሠራ ብቻ ሣይሆን ማን ውሣኔ እንደሚሰጥ የጥቅሙ ዋነኛ ተቋዳሽ እንዲሁም የመሬት፣ የብድርና የሌሎች የሀብት ምንጮች እና ጥቅማጥቅሞች ባለቤትና አዛዥ ማን እንደሆነ የሚጠይቅ ነው።

ሥርዓተ-ጾታ በሕብረተሰቡ አብሮ የመኖርና የእድገት ሂደት ውስጥ ሕብረተሰቡ በጋራ ለመኖር ያስማማናል ብለው ያወጡዋቸው የመተዳደሪያ ደንቦች፣ ልምዶችና ባሕሎች፣ ከቦታ ቦታ፣ ከጊዜ ጊዜ፣ ከቴክኖሎጂና ከባህል እድገት ጋር ተያይዞ በየጊዜው የሚለዋወጥ ነው።

ሴቶችና ወንዶች ከአካባቢ ጋር በተያያዘ የተለያዩ ሚናዎችና ሃላፊነቶች አሉአቸው። አካባቢን ለመለወጥ ያላቸው ዕውቀት፣ ፍላጎትና ክህሎት እንዲሁ ይለያያል። ሴቶች በአካባቢ ጉዳይ ላይ ያለቸው ሚና ከፍተኛ ሆኖ እያለ በህበረተሰቡ ዘንድ ዝቅተኛ ግምት የተሰጠው እና በዚህም ረገድ ፍትሃዊ እና ተቀባይነት በሌለው መንገድ ግንዛቤ ያገኘ ጉዳይ ነው፡፡

በሴቶችና በተፈጥሮ ሃብት መካከል ያለው ግንኙነት የመነጨው ከስርዐተ-ፆታ የስራ ክፍፍል ሲሆን በዚህም ሴቶችን አሰልቺ በሆነው የቤት ውስጥ ስራ/ዘር (ትውልድ) እንዲቀጥል የሚጫወቱት ሚና፣ የማህበራዊና የምርት ስራ ውስጥ ይበልጥ ተሳታፊ እንዲሆኑ ሲያደርግ ነገር ግን አካባቢን ወይም የተፈጥሮ ሃብትን ለመንከባከብና ለመጠበቅ በሚነደፉ ዕቅዶች፣ ተግባሮችና ግምገማዎች ወስጥ ንቁ ተሳታፊ እንዳይሆኑ ከመደረጋቸውም በላይ የወንዶቹ ሚና ጎልቶ ይጠቀሳል፡፡

በሴቶችና በአካባቢ መካከል የሚታየውን ግንኙነት በአምስት ዋናና ዋናና አመለካከቶች ማየት ይቻላል:-

- የድሃ ሴቶች በአካባቢ መዝቀጥ ወይም መበላሸት ተጎጂ መሆን፣
- ሴቶች እንደ ደን፣ ውሃ ፣ ማገዶ የመሳሰሉ የተፈጥሮ ሃብቶች አስተዳዳሪ መሆናቸውንና በእርሻ ስራ ውስጥ ከፍተኛ ተሳታፊ መሆን፣
- ሴቶች አካባቢን ከጥፋት አዳኝና ተከላካይ መሆናቸው፣
- ኢኮፌሚኒዝም እየተባለ የሚጠራው አመለካከት፣ ሴቶች ከወንዶች የበለጠ ከተፈጥሮ አካባቢ ጋር ያላቸውን የዕርስ በዕርስ መደጋገፍ አመልካች መሆኑ፣
- በሴቶችና በሕዝብ ብዛት ጥያቄ ላይ ያተኮረ አመለካከት ላይ ስለአካባቢ ትኩረት የሚሰጡ ወገኖች የሕዝብ ቁጥር ከተፈጥሮ ሃብቶች ብዛት እየቀደመ እንደሆነ ማመናቸው ናቸው::

6. አካባቢን በመጠበቅና የተፈጥሮ ሃብትን በመንከባከብ የሴቶች ሚና /ከአካባቢና ተፈጥሮ ሃብት ጋር ያላቸው ግንኙነት/

የኢትዮጵያ መንግስት ከ1989 ጀምሮ ብሔራዊ የአካባቢ እንክብካቤ ስልት ነድፎ በመንቀሳቀስ ላይ ይገኛል። የዚህ ስልት ዋና ዓላማ የወደፊቱን ትውልድ የኑሮ ሁኔታ ምንም ዓይነት አደጋ ሳይደረግበት ለማሻሻል እንደሆነ ያመለክታል።

በአሁኑ ወቅት የአካባቢ ጥበቃ ፖሊሲ ወጥቶ በማንኛውም የልማት መርሃ ግብሮች ውስጥ በፖሊሲው የተካተቱ መመሪያዎችና ስልቶች መካከት እንዳለባቸው ተመለክቷል። በዚህ ፖሊሲና በስልቱ ላይ ማንኛወም ዜጋ በአጠቃላይና ሴቶች በተለይ መሳተፍ እንደሚገባቸው አስፈላጊነቱን ይገልፃል።

በሀገራችንና በክልሉ የሚገኙ ሴቶች አብዛኛውን ጊዜአቸውን የሚያሳልፉት ከአካባቢና አባባቢን በአግባቡ ካለመጠቀም ከሚከሰቱ ችግሮች ጋር በተያያዙ ልዩ ልዩ ስራዎች ላይ ነው። በተለይም በክልሉ አንዳንድ አካባቢዎች የሚኖሩ ሴቶች ያለማቋረጥ ከዚህ በታች የተገለፁትን ዋና ዋና ተግባራት ያከናውናሉ።

በምግብ አዘጋጅነት፣ በማገዶ እንጨት ሰብሳቢነት፣ በምግብ አምራችነትና የደን ውጤቶችን ለተለያዩ ጉዳዮች ለማዋል ባላቸው ዕድል የተለያዩ ዕፀዋቶችንና የዛፍ ዝርያዎችን ለይተው እንዲያውቁ ምክንያት ሆኖላቸዋል። አብዛኛው የደን ውጤት ለማገዶ የሚውል በመሆኑ ሴቶች ከእነዚህ ግማሹን በመለየትና ወደ አባቢያቸው በማምጣት አገልግሎት ላይ ያውላሉ።

ሴቶች ከአካባቢ ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ስላላቸው የተፈጥሮ ሃብትን በመንከባከብና በማልማት የሚኖራቸው ሚናም ወሳኝ ነው:: የተፈጥሮ ሃብትን በማሻሻል፣ በመምራት እና በመጠቀም የሚጫወቱት ሚና በጣም ጠቃሚ ሲሆን ይህም ለአካባቢ ደህንነት መረጋገጥ ወሳኝ ነው። በመሆኑም ማንኛውም የልማት ፕሮግራም ወይም መርሃ ግብር ሲነደፍ የአካባቢ ችግሮችን መለየትና መተንተን ሲያስፈልግ በሴቶች ላይ ቀጥተኛም ሆነ ተዘዋዋሪ ግንኙነት እና ተፅዕኖ እንዳለው መገንዘብ ያስፈልጋል።

የአካባቢያዊ ጉዳይን በልማት ዕቅዶች ውስጥ በፍትሃዊ መንገድ ማካተት እንዲቻል በተፈጥሮ ሃብት እንክብካቤ የሴቶች ተሳትፎ እጅግ ወሳኝ ነው። በመሆኑም የስርዐተ-ፆታን ጉዳይ ከግንዝቤ በማስገባት በልማቱ እንቅስቃሴና በተፈጥሮ ሃብት እንክብካቤ የተነደፉ ዓላማዎችን ከግብ ለማድረስ ሴቶች ያላቸውን ዕድል ማሻሻል የሚያስችል ፕሮግራም መነደፍ ይኖርበታል።

ዘላቂ ልማት መረጋገጥ የሚችለው የስርዐተ-ፆታ ጉዳይ ቅድሚያ ትኩረት ሲሰጠው በመሆኑና ይህም ዕውን የሚሆነው ሴቶች ከኢኮኖሚ፣ ከማህበራዊና ከአካባቢ የልማት ውጤቶች ተጠቃሚ ሲሆኑ ብቻ ነው።

እንደሚታወቀው ሁሉ ሴቶችን ከአካበቢ እንቅስቃሴዎች ተሳትፎ የሚገድቡ በርካታ ሕጋዊና ስልታዊ አድሎዎች አሉ። ልማት ሁሉም የሕብረሰብ አባላት እንደ ፍላጎታቸው ተሳታፊ የሚሆኑበት ሂደት ሲሆን በዚህም የሴቶችን ፍላጎቶችንና ሚናቸውን በመለየት በወንዶችና በሴቶች የልማት አቀራረብ ዘዴ የጋራ ግንዛቤን መፍጠር አስፈላጊ ይሆናል። በሴቶች ላይ የሚፈፀሙ አድሎዎችን በመለየት፣ በማስወገድ እና በዚህም የመጨረሻ መፍትሔ ለማምጣት

የስርዐተ-ፆታ ትንተናን መጠቀም ለዘላቂ፣ ዕኩልነትና ለውጤታማነት የአካባቢ ልማት መሰራት ወሳኝ መሆኑን ግንዛቤ ማግኘት ያስፈልጋል፡፡

7. **በክልሉ መንግስት በተፈጥሮ ሃብት አጠቃቀምና አያያዝ በተነደፉ ፖሊሲዎች የሴቶችን ተሳትፎ ለማሻሻል የተሰጠ ትኩረት፣**

ሀ/ የገጠር መሬት አጠቃቀምና አስተዳደር ፖሊሲ

- በመሬት አጠቃቀምና አስተዳደር ጉዳዮች ላይ ሴቶች እኩል ድርሻ ይኖራቸዋል፣
- በሴቶች የገጠር መሬት አጠቃቀምና የባለቤትነት መብት ላይ ተፅዕኖ የሚያሳድሩ ጎጂ ባሕሎችን ለማሻሻል ከተለያዩ ክፍሎች ጋር በቅንጅት በመስራት በተለየ ትኩረት እንቅስቃሴ ማድረግ፣

ለ/ የደን ጥበቃ ልማትና፣ አጠቃቀም ፖሊሲና ስትራቴጂ

- ሴቶች በደን ጥበቃና ልማት ላይ ንቁ ተሳትፎ እንዲያደርጉና የውጤቱም ተጠቃሚ እንዲሆኑ ይበረታታሉ፣
  1. የአፈርና ውኃ ልማትና ጥበቃ ፖሊሲ
     - ኅብረተሰቡ ለተፈጥሮ ሃብት ልማትና ጥበቃ ያለውን ግንዛቤ በማዳበርና የባለቤትነት ስሜቱን በማጎልበት በልማቱ ስራ ላይ የሚያደርገው ተሳትፎ ተጠናክሮ እንዲቀጥል ይደረጋል። ለሴቶች ተሳትፎ መጎልበትም የተለየ ትኩረት ይሰጣል።
     - በሕግ ስልጣን በሚሰጠው አካል ተሳትፎ በሚፈጠረው የሕዝብ አደረጃጀት ውስጥ የሴቶች ተሳትፎ ልዩ ትኩረት ተሰጥቶት እንዲጠናከር ይደረጋል።

በአካባቢ መጎሳቆል የተነሳ ሴቶች በግንባር ቀደም ተጎጂዎች እንደሆኑ ከላይ በመጠኑም ቢሆን ለመግለፅ ተሞክሯል፡፡ ችግሩን ለመቅረፍ ሊወሰዱ ከሚችሉ በርካታ እርምጃዎች መካከል፣

- የወንዶችን ተሳትፎ ለመጨመርና የሴቶችን የስራ ጫና ለመቀነስ በሴቶች ዙርያ የወጡ ፖሊሲዎችን ከስርዐተ-ፆታ አንፃር እንደገና መፈተሽ ያስፈልጋል። ሴቶች እናና ወንዶች በአካባቢ እናና በተፈጥሮ ሃብት አያያዝና አመራር ላይ ያለቸውን ሚናና ማሻሻል የሚቻለው በእኩልነት ላይ የተመሰረተ ተሳትፎ ማድረግ ሲችሉ በመሆኑ የሚቀረፁት ፖሊሲዎችና ደንቦች ሁለቱን ፆታዎች በእኩል ማካተት ሲችሉ ነው።
- በዚህ መስክ በመንግስት የሚወጡ ፖሊሲዎችን ለመተግበር ያልተማከለ የዕቅድ አወጣጥ ስርዓተ ሲኖር በመሆኑ ያልተማከለና ዲሞክራሲያዊ አሰራርን ይበልጥ ማጠናከር፣
- ባሕላዊና ዘመናዊ የአካባቢና የተፈጥሮ ሃብት ዕውቀቶችን ማቀናጀትና በስራ ላይ ማዋል፣
- ሴቶችና ወንዶች ዕኩል በፖሊሲ አቀራረፅ፣ በፕሮግራሞችና ፕሮጀክቶች ዝግጅት፣ በውሣኔ አሰጣጥ እና በክንውን ማሳተፍና ተደማጭነታቸውን ማረጋገጥ፣
- አካባቢ ወይም የተፈጥሮ ሃብት የመላው ህብረተሰብ የጋራ ሃብት መሆኑን ማሳወቅ፣ ከጥበቃው እስከ ልማቱ ማሳተፍ፣ ጥቅሙን ማጋራት፣
- የአካባቢና የተፈጥሮ ሃብት ጥበቃንና ልማትን ለማሻሻል በሚመደበው በጀት ስርዐተ-ፆታ ተኮር እንዲሆን በክልል ደረጃ ጥረቶች ቢደረጉ፣
- የሴቶችን የተሟላ ተደማጭነት በማረጋገጥ በተለይም በሥነ ሕዝብና በአካባቢ ላይ ውሣኔ የመስጠት፣ የሃብት ባለቤትነት እና ተቆጣጣሪነት ተሳትፎአቸውን የተሟላ በማድረግና በገቢ ማስገኛ ስራ ላይ በማሰማራት ከከፋ ድህነት እንዲላቀቁ አመቺ ሁኔታ መፍጠር፣
- በምርምር የተደገፉና ለገጠሩ ሕዝብ አኗኗር የሚስማሙ ተስማሚ ቴክናሎጂዎችን መጠቀም፣
- ህብረተሰቡ ስለ አካባቢ እንክብካቤ ያለው ግንዛቤ እንዲጎለብትና በመገናኛ ብዙሃንና በልማት ሰራተኞች የሚሰጡ ትምህርቶችን ማጠናከር፣
- በአካባቢ አያያዝ ሙያ የሚሰለጥኑ ሴቶች ቁጥር እንዲጨምር ማበረታታትና ሁኔታዎችን ማመቻቸት፣
- በመንደሮችና በመንገዶች ዙርያ በሚገኙ የተፈጥሮ ደኖች፣ ዛፎችና የግጦሽ ቦታዎች አያያዝና አጠቃቀም ሴቶች ስልጠና እንዲገኙ ማድረግ፣

- የተፈጥሮ ሃብቶችን እንደ ውሃ፣ ማገዶና አፈርን ዘላቂነት ባለው ሁኔታ መጠቀምና ምርትን ከፍ ማድረግ የሚያስችሉ ስልቶችን በተዋረድ ተግባራዊ ማድረግ፣
- በማህበረሰቡ ውስጥ የሚገኙ ሴቶች እናና ወንዶች ዕኩል ተሳትፎ እንዲያደርጉና ውሣኔ የመስጠት ስልጣን እንደያገኙ ማድረግ፣
- እንዲሁም የሥርዓተ-ፆታ ጉዳይ በቂ ትኩረት አግኝቶ ሴቶች በአካባቢ ዘላቂ ልማትና እንክብካቤ ላይ ያላቸውን ሚና ማጎልበትና ከወንዶች እኩል ውሳኔ የመስጠትና የባለቤትነትን ስሜት እንዲያዳብሩ ግንዛቤ በመያዝ ከፍተኛ ጥረት ማድረግ ያስፈልጋል፡፡

ዋቤ መፅሐፍት

Ethiopian Journal of Development Research, Volume 22, October 1999.

Aster Tefera /2002/. Women and the Environment: paper presented on a Gender Forum organizes by panos-Ethiopia.

World Bank/1999/ policy paper-Enhancing Women's participation in Economic Development.

ደ/ብ/ብ/ሕ/ክ መንግስት፣ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀምን ለመወሰን የወጣ ረቂቅ አዋጅ፣ ጥር 1995.

የየሱስ ወርቅ በቀለ /1995/፣ ሴቶችና አካባቢ፣ የአካባቢ ጥበቃ ባለስልጣን ጥቅምት 1995.

የኢትዮጵያ የእንክብካቤ ስልት ኘሮጀክት፣ ተፈጥሮ ቅፅ 1 ቁጥር 4 ሰኔ 1990

የኢትዮጵያ የተፈጥሮ ታሪክ ማህበር 1995 ሴቶችና አካባቢ አጋዘን ቁጥር 18።

RY–p·Óq ˆ~ C· በደ/ብ/ብ/ህ/ክልል

በr˜·^r ˆ¿£'å
ክክልሉ £†ér©É¦ £J· mE L å¦ \îs v MzlY

መግቢያ

RY–p·Óq nšå ሰዎች p L]] ¨}r ¦E'å rYµåN £\ºår Gender £M E'å¿ £ˆ¿·Eéšéƒ gG £M p‹ }'å በሚል ስምምነት ነው:: †n›ƒ•t NAåW¿ RY–p·Óq¿ l†Wr p¦¦¡}r mFt'å }¼ov Š×ÙE'å ¨pTµå L åq G:: ˆ}šéCN

- Óq
- lÓq F¨ £p L \Tp MzlW" £^W ŒÙÙG
- lÓq F¨ £p L \Tp † L WTr~
- MzlW" ^W•v l L mG £M q 'er ~t'å::

Óq £M E'å Ò¿\-A]n lAåEåN MzlT\n š¿– p L]] ¨}r ¦E'å £pÔ¼Z L E¦ }'å:: \•v lpÔ¼Z†t'å '¿– '¨N \îr D}'å ¨'E«Eå:: \îr¿ ˆ¿^r '¿–¿ ª·O pm˜r nE¿ ˆ¿ºWt"E¿::

ሌሎቹን _^p ¿ M**ለ**r N lÓq F¨ £p L \Tp MzlW" £^W ŒÙÙG& lÓq F¨ £p L \Tp † L WTr~& MzበW" ^W•v †ºgE¿ ^¿ L EŠr l£AµU& l£nBT\lå £pE¦£ £^W ŒÙÙG ˆ¿«E ¨q'gG:: EN]Eî l†¿– lîp\n 'å^¼ \îs v N¿ N¿ ^W MŠ~'¿ ˆ¿«Emt'å '¿®v N¿ L ^Wr ˆ¿«Emt'å £lîp\lå £^W ŒÙÙG ¨ WG:: ¨C £^W ŒÙÙG በp'\} ªT± ŠAµY AµY ˆ¿ª£GM–~ 'µå ¨E¦¨ ˆ¿± l†n›ƒ'å p L]] ¨}r †E'å::

E\îs v £M \»t'å £^W –Ya l lîr 'å^¼ £p'\} µlé¿ £M¦^µ„& T¡N µéšî¿ £M '^– ˆ¿ª N·n Mn\G& £lîp\n ¿ÎC~¿ L º l i~ '¿®v lM ¦Š~'å}år ^W –¶Ù L ^ºr~ £ L]\Eår \éD¿ E'¿®v £p L ªl'å £^W –Ya ª·O Šm– µåGlr £M º¨e Šlîr 'åÃ £M Š~'}å~ lyFÖ}r oq F¨ £M ¦^dNºå ^W•v¿ }'å:: ˆYa MT^& †¼Y MºY& ^W †^Šé¦³}r& «„}r& 'šp ˆ^‹Aå¿ –T^ lnšå CnTp\n š¿– £'¿– ^W nu pªYµ'å £M j ºU ~t'å::

µlé £M ¦^µ**ኑ** £NYr ^W•v ln›r l'¿®v e¼¼Y ^Y ¨Aå}å †¿± l L º}å \îs v L]p×t'å †¨dYN \îs v £¹Z †rŒGs v¿ Šlîr '^¼ ^Wt'å lp¹«„ ¦ L **ር**q Eå:: D N l¹Z **£ሚያመርቷቸው** £¹Z †rŒGs v Elîr 'å^¼ Ù´q \é'Eå lˆYa'å NYr µlé £M ¦š'å**ና** £M j»ºT'å '¿«è }'å:: \îp Š¹Z ¦ L Tp v'å NYr pYÚ Eµl¦ lé**ው**G ˆ¿ª ¾'å~ š¨r 'À L `Ôƒ ¨D~G:: lšéCN pmE lšé¦ \îp Šµ¿šn ¶Y ¦Fr ·¿**ኑ**}r £pµªl }'å::

\îs v lRY–p·Óq ŒÙÙG £p\»t'å £^W –Ya~ AFÖ}r l lîr 'å^¼ £ L '\¿~ µlé¿ £M¦^µ„ L D}å lMClW"፣ l **ኢኮኖ**" **ና** lÞEp‹" J¨'qt'å AåG·šî E'¿®v £lqv}r¿**ና** q›¡}r¿ †M ¿ nE'å pdnE'å ˆ¿«é U~ l'å]} \À}r M ~ ˆ¿«¨]p**ፉ** ·– nF t"G::

¨C ^'å}q ·¿ Šµéšî 'ª µéšî ˆ£pE'º £L» ^ELD}å I†Aå}å µéšî I¼fpN IéD¿ ¦T¶µºå \îsv †GºፉN::

በደቡብ ክልል በRY–p-Óq **ላይ በተመሰረተው** £^W ŒÙÙG †n›ƒ'å £^W Á~ £M፥'–d'å I\îp F¨ }':: †ºgF¤¿ £Iîr 'å^¼ £^W yFÖ}r L'»r ·¬q" }'å:: G´v M]ª·~ L¿ŠmŠn፣ jÄ~ £ˆ¿\r 'ºîsv¿ Mš¶¯r፣ £¹Z †rŒGsv¿ MGMr፣ Šnsv¿ MYmr፣ ... 'šp AåEå ^W•v IIîr 'å^¼ \îp¿ £M፥ºne IéD¿N I'åºîp ·¿ ÔFÃ jWÃ mG }'å:: IL`¼ LE'¼ I^½q L^ºr... N¿ †Gmr Ir«U 'å^¼ †EL·mmr IéÔºY ˆ¿‹ó¿ IÙt 'ir \îp ¿nTrN D} LXr ŠmFó ¶Y £L‹ÔG ˜» ×¿q" ˆ³· £L}L} }'å:: Ir«Y šL~ EIîp £\ºv'å †µG·Eør ·Nr 'å^¼]¨µm \îr ILD~ nu m® ˆ፳¿ r\~IqEv:: \îr G³ Š'F´t ¶Y mEvIr µéšîN E'F´t £NqITŒp'å †^p"Ò‰ Š'¿– G³ Iˆ³µå £IEº IéD¿N I'åY^ µéšî ·¿ Š'¿– ˆŠåG ˆrq¨N::

£p›m £RY–p-Óq †LE‹Šr ICnTp\Iå š¿– £Ôº T'å †Eåq" pÒˆ IJµå 'å\¼N †–G‰~ G¤}r¿ M¿ÐmTe †GdTN:: **ከዚሁ ጋር በተያያዘ እስካሁን በሀገራችን** 'å^¼ ˆ£p\Wmt'å £M፥µ'ችår¿ Š40 –Lqr IF¨ ˜–M፥¿ ¦^jºUr £†ér©É¦ ÙrHnHîY J· £†ér©É¦ '¿¯Eƒ LiÁ J· I'ip Š}IT'å £RY–p-Óq ·¿›Iî J· †‹ó¦ IY‹q G¤}sv~ £J· ŒÙpsv £M፥q¨mt'å –¿¶µî•v**ን አካተው ሲሰራባቸው ቆይቷል::**

<u>£†é**ሬ.ዲ.**V Jµ-L¿·^r~ £paaEår £Iîp\n J¸v</u>

I1987 –.N £q'¯'å £†é**ሬ.ዲ.**V Jµ-L¿·^r IIŠåEå IL¿·^rN D} IJnTp\Iå š¿– £p¿\W×'å¿ £p›m £RY–p-Óq ·¿›Iî Š·Nr 'å^¼ IM^µmr EŒGG J¸v~ EœYœY J¸v L^p‹ŠG~ LaaG L\Tr £M፥¼Eå £J· –¿¶µî•v¿ ¨ '¼pG::

- †érዮÉ¦ pdnF ¦Ðªdut'å †EN †dÙ ^NN}sv £AµVp J· †‹**ል** \éD}å £L\Tq" Lnsv~ }Ñ}sv †pT¹¸Mt**ው** Š\n–" Lnsv J·¶r~ ^NN}sv LYD ¶Y £p»»L LD}å¿&
- \•v Aå**ሉ** ‹EN¿N G¤}r ˆŠå**ል**~ p¾mÃ £J· "^r~ £M·**ኘ**r Lnr ˆ¿**ዳ**Ft**ው**፣
- M¿ƒ**ው**N †ér©É¦"/r ˆ**ኩ**G £D} £šî·}r Lnr~ ¼Ig ¦F**ቸው** ^ELD}å&
- **በ**¶nu £·**ል**~ £Iîp\n Lnsv L\Tr ˜–M፥¦t**ው** E¶Iu £ª**ረሱ** p¶Ié•v ‹EN¿N G¤}r I}Ñ~ Lå**ሉ** Ôg– F¨ £pL\Tp ¶nu LÔÐN ˆ¿ªM፥v**ሉ**:: I¶nu †ÔÑÐN& I¶nu šL¿~ IÙt ·šî p¶**በ**•t ˆŠåG Lnr ˆ¿**ዳ**Ft**ው**&
- ˆ¿«éAåN I**እ**¿dÒ 35 \îsv Jµ-L¿·^p **ባ**T¶µºFt**ው** Lnsv**ና** ¼Ig•v Š'¿®v ¶Y ˆŠå**ል** £Lº dN Lnr †¿**ዳ**Ft'å&
- £RY–p-Ó**ታ** G¤}p ¦]ªTmt**ውን** †**ሉ**q" pÒ˜ EM^p‹Š**ል**~ I**ማ**~**ቸውም** L^Œ Š'¿®v ¶Y ˆŠåG p'««V~ p**ላ**qÖ ˆ¿**ዲ**D}å **ተ**¾MV £–¶Ù ˆYN**ጃ** pºg**ሚ** £LD¿ Lnr ¦Ft**ው** ^ELD}å&
- \îs**ች**¿ £M፥¾e}å I**እ**‹Ft'å**ና** I†ˆNZ"t**ው** F¨ µå**ዳ**r £M፥¦^Šr**ሉ** **ህ**¸v& '¸v~ **ል**M®v **£ተከለከሉ** ^ELD~t**ው**~ Š¸**ጂ** mCG pÒ˜ £L**ላ**di Lnqt**ውን** L¿·^r £M^ŠIY AFÖ}r ˆ¿«EIr&
- **ለሴቶች**~ E'¿®v **ያ**q" G¤}r **መሰረት** £D}**ው** £\îsv £'Eé– Lnr £pºId LD}å&

- በM፡LEŠqt'å~ ¼iMtው¿ lሚ}Šå £GMr Þሊé\é•v ዕቀ–~ lፕZ¯Œsv œ·³r~ †ÔÑÐN A]mt'å¿ £L º£ቀ~ £L·EÒ Lnr ˆ¿ªFt'å&
- ¿nTr lMÙWr~ LXr¿N D} ¦Ôና r¿ ¿nTr £M^p«ªY& £Lj»ºY& £LºdN~ £M^pFEÙ Lnqt'å Š'¿®v ¶Y †Šåል LD}å¿&
- lውY^ ·šî Š'¿®v ¶Y እŠåG Lq£ት Lብqtው ^ELDኑ፣
- li¼Y& l^W ˆ–µት፣ lŒፍ¦~ ºåTq¿ lM^pFEÙ ˆŠåG Lብr ˆ¿ዳFtው፣
- lˆY·œ~~ l'Eé– µåዳr ˆ¿«¨ªY^mtው li–M፡¦ £lîተ\n N»ኄ rNCYr LT±~ †iN M·ኘr Lብqtው LD}å¿ £M፡µልጹ £\îsv¿ Lnsv l^×r šYœZqG::

Jµ-L¿·^p l†¿dÒ 522/E L\Tr ŒGሎv £W]tው¿ Jµ-L¿·^r ¾NZ Eîሎv¿N J¸v M'å»r ˆ¿ªM፡vሉ መª¿µµå ይህንን †ዋጅ p·mWዊ \é¦ªYግ ˆ£p^p"E }ው:: EN]Eî lŠፍpƒ Aå}፡q £RY–p-Óq G¤}r¿ £M፡¦¿ÐmYdው £ፍrHnHîY ህ¶v¿ 'å^¼ የተካተp r¿ £lîp\n J· †¿dÓv ብንመለከት&

- £ØªWሉ L¿·^r EW\å pºV ED}år E†«é^ †lm~ E–X«" L^p«–ር ŒልEøv l1992 –.N £paaEውን £lîp\n J· †'å¼s p·mW" ‹ªTµ £j£ \éD¿&
- £†MW nHîWዊ ŒGG N/lîr £†MW nHîW" ŒልF" L¿·^r £lîp\n J· \}፡ 18 d¿ 1995 –.N †'å¼s l^W F¨ †'åFéG::
- ˆ¿«éAåN liYlå በ‰ZM፡¦ nHîWዊ ŒGG L¿·^r N/lîr £ክልሉን £lîp\n J· M'å»p¿ ለህዝብ ¨× †–Y¹G::
- £r·W¨ nHîW" ŒGG ም/lîr ŠሁEåN †^d–O £lîp\n Jµå¿ Maaሉ £M፡q'ስ \éD¿&
- £ª/n/n/J/Œ/ L¿·^rN ˆ¿ªEîሎቹ Œልሎች Aåሉ ŠŒልEå JnTp\n mCG~ £†~~Y š¨lî ¶Y £pµ~šበ £lîp\n J· ሊኖረው ^Eሚገባ lŒGሉ \îsv µå«¨ léZ yFÖ}r lpkkL £mEO¦•v M፡p Tfi J· dYo የM፡LEŠqtው £JnTp\n p'‹©v lpª¶¶ሚ እንዲወያዩበት pªY¸~ £MaሻI \ነ®v p\m^lው †Aå¿ EŒልሉ p'‹©v N/lîr dYቦ LÒªቅ nu ይቀረዋል::

£lîp\n J¸t LåEå በሙሉ }ው mይmGN £pªTµmtው የMaa¦ ¨šr pL]]¨}r ያEው }ው:: NŒ¿¦pN ŠFይ እንደተገለጸው Eሀ¸t Laaል መሰረቱ £ፌደራሉ Jµ-L¿·^r መሰረታዊ LYDዎች ˆ¿ªDኑ Gn EémG ¨µm"G::

lpaaEår £lîp\n J¸v 'å^¼ Maa¦ £pªረµmtው "~ "~ }¼ov £}lUት የፍ/nHîY J· †¿dÓች:-

- LpÁ¾r:- lØªWG £paaEው £lîp\n J· LpÁ¾r †F^ÔFጊ ቅ– L-Aå}፡q }'å lሚል ¨L^FG oq †Gp\ºው·N:: በL¯መV¦ £ሕµå †¿dÒ £M፡¯ምረው l¶ብቻ †ÔÑÐN }ው:: }µY ·¿ £ØªWG Jµ-L¿·^p †¿dÒ 52/2 –FM ŒGEøv £Jµ-L¿·^pን –¿¶µî•v]ይgT}å £W]t'å¿ Jግ ˆ¿ዲ¦'ºå በደነገገው መሰረት £ŒGG J¸t LpÁ¾r¿ £lîp\n ህጎቻቸው †‹G †–Yµውqል:: ¨C \émG ·¿

L p Á ¾ p £M ÔÐ L ው E† ‹E- L º ¿ £ª ረ \ å ' ¿ – ~ \î r I M \ º å r }Ñ~ L å ሉ Ôg – p L ^Ys ነ ' å:: AåEp p¶ I é • v Ôg ዳ t ው ¿ ¦ ል \ º å I r r Ã Ã r ውጤት £EîEው L D}å~ የእጮኛሞቹ Iîp-ዘ L ®v M ~N ' å ል \ é ÔÐN ˆQዛ„ Š L D¿ ¦ ል šEE L D} å ª · O IÙ/ባ/ J/e 560 £p ª}µµው ¿ ^Eመ p Á ¾ r £\ º ' å¿ r Y¹ M ÔWb ¦ ª Yµ " G::

- £¶ n u ˜ – ሜ IAåEåN £Iîp \n J ¸v ዝቅተኛው 18 — L r p ª Y ነ p a bF G:: }mU £ፍ/n HîY ሕ · በቁጥር 581 E¶ n ቻ ¦ ^d መ º ው œ i p *f* ˜ – ሜ E ' ¿ – 18 — L r E\îp 15 መ D ኑ ሕµ å I ' » I r µ é šî £} I Tው የሥርዓተ-ፆታ ·¿ዛIî £\îs v¿ M ~ ŠG ³ L ው E – ~ £Iî ት ' å^¼ ^W¿ ŠMŠ~ ' ¿ ¦GšEE L D}å¿ \î r I · ዜ ‹Fµmv I J nTp \ቡ ው^ጥ p dm ይ } r እ ¦ » v ^ለ N r Hî – በማኅበራዊው ኑሮ " N D} I† é ሚ ¼µ„ } p E é ¦ ¶¼M r £ሚ vE ' å¿ v · Y Šው« é A å · N r ' ^¼ ¦ ^µm } I Y:: ሥርዓተ-ፆታ Š · šî ' ª · šî ˆ¿ ª J nTp \ I å £}åZ ˜ – µ r ª T± L a aG& £p Œ Eø± N¼d r ~ £mCG L ' WT^ I መ] \ E å r A å} q • v £M E " ' ¼ በመሆ} å \î ቶ v I ወ ¿®v £† é M ¼µ„ } r F¨ n u p ' ^}ው G ³ I L ' å E – ~ I ማ] ª · & £I î r ' å^¼ ^W • v¿ MŠ~ ' ¿ ~ E ' ¿®v ^W – ¶Ù \ À Š L D¿ †GÔው †¿p E é ¦ \ *f* t ው I uE qFF i o q • v F¨ \ é] p ፉ L q£q t ው \îs v ˜ – G ˆ¿ ሺ vEø q የማያንሳቸው መሆኑን ያመለክታል::
- ^Ešé C E¶ I u L \Tr £D}ው £¶ n u ዕድሜ@ ለሁለቱም ፆታዎች ዝቅተኛ ው 18 — L r ሲደረግ I Jµ- L ¿ · ^p ^E¶ ብ u £p ª}µµ ' å Jµ- L ¿ · ^ r " – ¿¶µî I p · mY £M ውል ~ በሁሉም መስክ E RY—p-Óq ·¿ዛIî E ው ¼ L N » r ˆ£p ª Tµ ¦ E ' å¿ ˆ¿ i ^g \î ¦ L EŒqG:: D N ›XN IŒGFv¿ ሴ s v I15 — L r £ L «W t ው A å} q ˆ¿ ª d º E }ው:: NŒ¿ ¦ p N £Iîp \n J ¶ v¿ T f i ˆ¿ ሺ † " ³ †¨ ª EN~::
- IÙ/J · e¼Y 641 EmG n u £p \ º ው £ L V¦ ^ÙW¿ £ L ' \¿~ IÙ/J/e 656/1/ £¶W An r ¿ £M^p« ª Y ^G»¿ IØªWG £p a aEው £Iîp \n J · ~ IEîEø v N £ŒGG Iîp \n J ¸v £m ል ~ £M ^ r £¶W ^G»¿ D} " G::

EîF ው IÙ/n HîY J · ' ^¼ \îs v¿ IÓq t ው NŒ¿ ¦ r Eˆ¿ · G r ~ Eµå^eG~ £M «Yµå r I Iîp \n L ‹Š ል £M } \ å ŒYŒZ v¿ የ Iîp š L – «…v ˆ¿« é « , £M – Tµå µå«¨ £M ¦ ^Š r E ው v · Y dFG · N r £M \ º ው †¨ ª EN::

E Iîp š L – bN · G~ £M L T º å r «…v I† n › *f* ው £J · ˜ ' å d r £EîF t ' å~ I pE¨N ª · O £CnTp \ I å¿ £^Y—p-Óq ·¿› ቤ v · Y I d¼q £M ¦¿ÐmYe L D~ t ው ¿ \îs v I Jµå F¨ £j L ው ¿ L n q t ው ¿ ˆ¿ ‹ ó¿ I† · m I å L º dN †¿«¨ vE å ª ¿gW D m t ው j ¨ p G:: Jµå £Iîp \n L V} p ¿ £ L V¦ ^ÙW¿ L ' \}å& £¶W An r ¿ M^p« ª U ' š p… ^G»¿ E ' ¿ – \¼s \îp I š é C i Y Š p \ , ች †Iîp q " ¿ E Iîp š L – bM · Eî • v †¿ – q dYn M – Tµå \îs v A å G · šî L n r º ¦ f • v~ †I î r m©v L D~ t ው ¿ £Ù/Iî r L › · n r ¦ ^T«E å:: ŠA å E å N £M Š n ª ' ~ \îs v ET ¡ N · šî IÙ r C ÙE¶ B ª r \ é ¿ŠWp p †¿ ዲ U ¦ ª T¶ t ው £Iîp š L – bM · Eî • v ' å Q} I dFE å I I q v Ù/I î r ¨ · m„ E é mG I r አለመቻሉ }ው:: £bM · Eî • t ¿ ' å Q} £M bT ው ' ¨N £M ¦ a bE ው £ŠÙp *f* ው ፍ/I î r } I Y:: †A å¿ £Iîp \n J ¸u t ' å¿ m a aE å r ŒGEø v £Iîp š L – µå m†î ŠÙp *f* ^G»¿ p b [G:: IØªWG £p a aE ው

£lîp\n J· †¿dÎ 119 £d−O ^Mt'å¿ lLd£Y †^qWf bM·Eî•v \éFt'å፣

- lšéAå J· †¿dÒ 121 £†^qWf bM·Eî•v yFÖ}r µå«¤¿ ŠÙt LE^ lM·mmr EL**ፍ**qr ŠL»Y †GÔ**ው** mG~ M^p¿ £MLEŠr M~t'å¿N r˜›œN D} 'åQ} £L^ºr ^G»¿ †¨ Wt'åN \é**ል** p·mWt“ Š˜Yi **እንደማያልፍና** †^µ«³}rN ˆ¿ªEîE**ው** l·EÒ ¦^T«G::
- £†MW nHîW” ŒGG £lîp\n J·N llŠåEå **ይ**C¿}å £J· −¿¶µî l†¿dÒ 130 ˆ~ 132 lpL]]**ይ** ª¿·¹G::
- £ŒGFv¿ Tfi £lîp\n J·N ˆ¿ªšéAå £lîpšL− £bN·**ል**~ **ዳ**…v¿ ^**ል**»¿ †F^ÔFµé}r lMµ~šn l†¿dÒ 135 ˆ~ l†¿dÒ 137 L\Tr ^**ል**»~t'å¿ †¿^pG::

lpaaEår £lîp\n J¸v 'å^¼ £pªTµår Maa¦•v pL]]¨ £LD~t'å¿ ¦CG l¼fpN léD¿ £pE¦¤ †¿dÓv¿**ም** †FºåN:: ENQEî LpÁ¾r¿ †^LGŒs £ØªWG J· ÃW`}å ŠJµå 'å^¼ ˜'åi~ \é¦]»**ው** £†MW~ £‰ZM¦ **ሀ**¸v ŠÙ/nHîY Jµå £LpÁ¾r −¿¶µî lpaE Aå}q ˜'åi~ \¼p**ው**qG:: £ªlånN Tfi J· ˆ'åi~ Eé\º**ው** lM\n lTfe †‹sqG::

l¶nu F¨ ¶nu l\îsv F¨ ŠMÔÐN Óq” lª**ሎ**v l”}ƒ}r £MÔT³ léD¿N ‹EN¿N **ፍቺ** †¿− '¿− Š**ሀ**åEr lF¨ \îsv¿ l·EÒ \é¦µm~ \é Y CnTp**ቡ** **እንደባህል ወይንም እንደሀይማኖት** Ôg− pdn**ሎ** †Ò−jEr \é Y **ይ**q¦G:: lª**ሉ** £MÔÐNmt**ው** †¿ªM¦›t**ው** pdnE**ው** ¼gp¿ ¦EN¿N pg'åO ¦^p~·«èqG::

lJ· Špª}µµpr R^r £¶nu †ÔÑÐN ^Y—sv 'å^¼ AåEp £A¨M r~ £GM− ¶nu**ዎች** ~t'å:: ^E¶nu•t œYœY †ÔÑÐN lJµå 'å^¼ £Mq'i }µY m**ይ** YN l**ፍ**rHnHîY Jµå EM¿ƒ•tN —**ይ**}r ¶nu•v pÔÑ**ሚ** ŠMD}år †**ጠ**gF¨ Aå}q•v †¿**ዱ** l¶nu F¨ **ጋ**nu LÔÐN £M¨Ôi− ^ED} £pÔÐL**ው** ¶nu ÔWb ŠLD}åN lF¨ **ቀ**»pN ˆ¿ªpºld }**ው**::

- l†é.Ø.«é.V. Jµ-L¿·^r †¿dÒ 27/5 L\Tr £Jœn¿ £OWG Aå}q& £EîEøv šî¸v¿ L\Tq” Lnsv~ }Ñ}sv Š}‹ A¨M r¿~ ˆN}r¿ £L·EÒ Lnr Eéµ−n **እንደሚችል ተደንግጓል**::
- mG~ M^r l¶nu †ÔÑÐN l¶nu šL¿~ lÙt ·šî ˆŠåG Lnr ¦Ft'å ^ELD}å l**ሕ**¿dÒ 34/1 ¨q'gG::
- \îsv¿ £M¾e}å l†‹Ft'å '¨N l†ˆNZ†t'å F¨ **ጉ**«r £M¦^ŠrEå '¸v~ GM®v £pŠEŠ**ሉ** LD~t**ው**N pšYœ**ሮ** **ተቀምጧል**::

ይሁን እንጂ £ØªWG £lîp\n J· l†¿dÒ 11 £†MW ŒGG £lîp\n J· l†¿dÒ 22 †^d−O £pÔÐL'å ¶**ብ**u Ð¿s ˆ¦E l¶nu F¨ ¶nu LÔÐN¿ \éŠEŒG £‰ZM¦ £lîp\n J· lœNq †GÚqG:: £r·W¨ **የ**lîp\n J· lA¨M r~ lGM− EMÔÐN £¶nu F¨ ¶nu ˆ'åi~ ¨\»G:: £ª/n/n/J/Œ L¿·^r £lîp\n J· Tfi †¿dÒ 20/1 ŠØªWEå~ Š†MW ŒGG J¸v lpaE Aå}q l¶nu F¨ ¶nu \éÔÐN EŒYŒU †^t¶V £MD}'å¿ AåEpƒ”¿ M^r M^p †¨ªEvN PWpƒ§ }v 'šp

በማለት £MdCIr¿ £LŠFŠ¦ †‹B®v EM^dTr M¿ƒው·N \'å †^d–O I¶nu £p]\T ŠD} ¶nu'å Ð¿s mEIr µéšî EîF ¶nu '¨N ¶ብu]¨ÔÒN ˆ¿ªmG~ M^r £L Y ·¿,}r LÔÐN £pŠEŠE }'å ይFG::

¨Aå¿~ Tfቅ Jµå Ð–j ¨× ˆ^ŠMªT· –T^ አሳሳቢ የሆነ አንቀጽ I¿†å^ †¿dÒ 2 IG¤ A¨M r L\Tr £MÔÐN ¶nu £A¨M r ª¿ቡን £ºId }'å ‹E I|F I¿†å^ e¼Y 3 D N £Iîp\n¿ ¼iN £ሚገዳ £D}~ £\îp Lnr F¨ pÒˆ £M¦^ŠrG ŠD} £A¨M p ª¿n pÔÑሚ †¨D¿N £MG pLG_ £M¶ጭ †¿dÒ †^dN»G::

I¶nu F¨ ¶nu¿ †^LGŒs I£ŒGሎቹ J¸v £pdLºår –¿¶µî•v Eéq¤ £Mµmtው ŠØªWሉ ሀµ-L¿·^r Ò¿\-A]n p}^s በመሆኑ:-

- £‰Zሚ¦ው Iîp\n J· IœNq MEፉ IJ· ¦GpŠEŠE }µY Iወ¿¯G ^Eማ¦^Š^^ I'åº qዋf}r Lፍd– ማለት }'å::
- Ir·W¨ ŒGG IA¨ማ r~ IGM– ^N በ¶ብu F¨ ¶nu b×¿ Lስºp \îቶv IJµ-L¿·^p £p¸~Ðፉr¿ £ˆŠåል}r Lብr L»^~ L¿·^r \îsv¿ Š¸ጂ mCG pÒ˜ የሚላቀቁት Lnqtውን EM^ŠIY £µm'å¿ gG ˆ¿«¨'» £M¦·– }'å::
- £ªIån Tfi £Iîp\n J·N IéD¿ I†¿dÒ 20/1 ¦^dLº'å †ITqv –¿¶µî IŒEሉ I^ፋr £Mq'd'å¿ ICካq M^sv £M·mr mCል EM^dTr~ £p]]p £^Y–p-Óq ·¿›Iî¿ በሂደት ለማስተካከል በሚያደርገው ¼Tr £–Ya'å¿ ¨'»G pnEø p^× IéªT·IrN Š^U ¦^ŠpFtው ¿–å^ †¿dÓv p^×ው¿ £M¦¾Gሙ እY^ IY]tውN £M¶ጩ D}ው ይq¦ሉ:: I†¿– Iîp\n 'å^¼ †m'W £D}ው \ው p¾MV M^r †µm Mለr p¾MV Iîp\n †ÔW Mለr }ው:: ¨C –Yµér IL¯መV¦ M^r~ IG´v ^}-ልቦ–& †é M~ MCIWዊ J¨'r F¨ pÒ˜ M]ªU]ይqEም £pÔq LD}å ›XN ˆ£q£ ¦E Ai }ው::

^EšéC ¶nuውን £pdIEår ŒGEøv vንU¿ 'ªÖr †¨pው Iማµ~šn J¶tው¿ £MÔr`r LD}å Iéq'iN ¦GÐªdው £ŒልFv¿ Tfi J· ·¿ †^ÔFµé ¦ልD}år¿ †¿dÓv EM^'µ– ˜–ሉ Jµå IM¦Ð–dው £ŒEል N/Iîr ˆ³ ¨µƒG::

<u>RY–p-Óqና £'¿¯G J¸v</u>

£'¿¯G ¼gsv M¿ƒ'åN \ው ID} Ùºå Y F¨ Aåሉ EéÔÐL £Mvሉ IéD¿N I†Eማv¿ £JœIå¿ ·Mb e¼Y I¦šår \îsv Fይ ·¿ Iወ¿®v~ I\îsv L‹ŠE IGM–& IA¨ማ r~ IJ· Óq¿ L\Tr ያªTµå ¼gsv Š'åGªr ˆ^Œ Or –T^ ¨ÔÐNmt"G::

£\•v¿ Lnsv I^ŠåG}r £M¦T¶·ºው †EN-†dፍ £\n–" Lnsv –¿¶µî Ié YN ›XN \îsv:-

- £LXr mEIîr}r፣
- Anr £MÙWr፣
- £}Ñ ˆ¿ቅ^g\î፣
- £rNCYr፣
- £^W ˜–G፣
- ከ¸ጂ mCG pÒ˜ ዎች የመላቀቅ '.š.p ... LnsutΦ †ልpŠITN::

\îs v EîFው· lédY º î¿}q tው·¿ E L º I i ~ E L ¿ŠmŠn ' Eé−¿ Eመj » º Y ¦Ft ው·¿ ፍF¸r ˆ¿‹ó¿ በፍቃ« t ው· £መምሪት L n r ¨}Ô¶ t "G::

በአ¿«¿− ŒልEøv l pE¨ l ª/n/n/J/Œ/L/ ˆ~ l‰Z M¦ ŒGG l ·Y› r ^N l\îs v †‹ል F¨ µå« r £M¦ ªY\å −Yµés v ¨ÔÐMሉ:: º E× ˆ¿ª አ¿− £¶n u M^ÔÐM¦ š¬ p j ¼Z l£˜Ep ይŠ~ ' ~G:: lmCG b×¿ \îs v ¨ª l ªmEå፤ በርካታ በደሎችና ጥቃቶች ይደርስባቸዋል::

£'¿¯G ¼g s t¿ †^L GŒs £'¿¯Eƒ L i Á J · ¦^dመ» t ው· i » s v lé UN '¿¯Eå l MÔÐN l r µéšî i » s t¿ l p ·mY EM "G l Jµå 'å^¼ ¦Eው· ŒÙp r& E†¿«¿® t ¼g s v ·GÒ ¦GD}å −¿¶µî • v¿ M^dመ¼& £J · †^ÔÑM • v~ £J nTp \ lå £^Y—p-Óq ·¿ዛlî v ·Y †¿ቅ× r \éD}å ¨^p "FG:: EN]ሌ †¿«¿® t¿ lœYœY n¿ L EŠ r:-

·Y› r:- \î r E³ £'\én ^Mp¿ L j » º Y ˆ¿−r v G& lmFó e¼¼Y ^Y pµœq ˆ¿−r Y& ˆ¿«r mG ·~ 'šp £MG NŒ¿¦s v¿ l L ªYªY l\îs v £L Wlé¦ †‹G F¨ £MÔÐN £†‹G Mµåª G '¿¯G } 'å::

l†é r ዮጵ¦ ¸ጺ mCG †^'¶³ Mp †µY †dÙ ¼~q " i „r L \Tr £\î r G³ nG r r GpF ^YÃ r L º¿ 73.6 £AµVp¿ ŒGG ¨`Ù~G::

lŒGFv¿N Š†¿«¿® t l^p dY l†n›ƒው· nHîT\n š¿− p dm¨}p¿ †·„s lµº YN D} lŠp M l^× r −Yµép ˆ£pÔÐN ¨µƒG:: £·Y› r ¸ጺ}p £M¦^Šr F t ው·¿ v ·Z v~ L ššå l pE¦£ L GŠå ˆ£pµEÐ r NCYr lé\¼N lCnTp \\ F¨ ¦]ªT'å pÒ† l dFሉ· £M¨Fd i በመሆኑ †¿«¿− 'F´v †~^µYœN £MG †kN lé'^«èN ˆ¿‹ó¿ G´t W]t ው· £¹ª…u t ው·¿ r v r~ 'ªÖr mG †Fµ„N l MG £R}-Gበና pÒ† YN±'å¿ W]t ው· †^ŠL 'å\− ªY\"G::

·Y› r l†é/'/L/J · ^መ· p º Ys '¿¯G }ው· m¨mGN l e¼Y 538/E M¿ƒ'åN \ው· †^o †‹ላp¿ ¦¸ªለ& ŠJ "]s t '¨N †^ÔFµé ŠD}å r nGs t †¿«è¿ ¦¸ªE ˆ¿ªD} '¨N E^W t ው· ˆ¿ዳ¦µE·ሉ· ¦ªTµ †¿ªD} '¨N l M¦\i i —¨}r L GŠå¿ ¦lF` ˆ¿ªD} ˆ^Œ 10 —L r EéªY^ l Mv ል Ò}å †^W r ወይም Š†¿− —L r lማ¦¿^ ˆ^Wት ¨d »G ¨FG:: ˆšéC F¨ Gn Eémል £Mµmው· }µY Jµå l^N £º Wው· £\'å} r ŒÙG †E L U¿ }'å:: ¨C £J · −¿¶ጌ lé YN ·Y› r ŠJ · †^ÔÑሚ †‹F r ˆ^ŠpWው· J nTp \n ¦]ªTው· mCል }ው· £MEው· pÒ˜ '¿¯G }ው· ˆ¿«¨mል b×¿ \¼s Š]b N D} pŠ]b ˆ¿ª¨ Y~ l p ·mY †¿«¨ው·G †−Y¸q G::

£†éÖ−V Jµ-L¿·^r †¿dÒ 35/4 \îs v Š¸ጺ mCል pÒ˜ የመላd i L n q t ው·¿ L¿·^r M^ŠlY †El r:: \îs v¿ £M¾e}å '¨N lአ‹F t ው· '¨N l ˆNZ††ው· F¨ µåዳr £M¦^Šr ሉ· J¸v፣ '¸v~ GM®v £pŠEŠሉ· ~t 'å \éል ·EÒ £D} ·Y› r¿N D} l GM− ^N l\îቶv F¨ £MÔÐም ¸ጺ GM«" −Yµés v¿ £Mg 'N J ·-L¿·^q " −¿¶µî †^d N »óG:: ¨C¿ Jµ-L¿·^q " −¿¶ጌ lመ¿pW^ £'/L/Jµå~ ^}-^Y—p¿ Eማa aል ŠÙr C M}^pY †~ ŠJ · NYNY †é¿^p r¤r £dTlå r Tf i J¸v ·Y› r l MEr l'¿¯G p ·mZv pYq ^Lå¿ º i \'å †^d N º 'åq G:: ¨CN lW\å ·Y› r lሀnTp \ lå †ˆNZ mCG }ው· l MG ¦]ªTው·¿ ˆN}r 'ª '¿¯G E L E'¼

L G‹N ˜YNፍ }'å:: }µY ·¿ £pdL ºår £ቅ»r 'åQ}ð•v Š━Yµép| Œ×r †¿ÑY \éq¤ †^pMV}qt'å †]]Ié ¨D~G:: £ÙrC Më}ë^p|Y Tfi J· †¿dÒ 553 L LGŠr ¨uFG::

<u>ºE×</u>:- ºE× I†µWv¿ †ér©É¦ '^¼ IpE¨ **በደቡብ** n/n/J/Œ/ I‰ZMë¦~ IIî¿a¿µåG µåLåœ †¿ª †¿━ £¶nu –¨}r ¨jºWG' ºE×¿ £MëÔÒLå £JnTp\n ŒÙEøv E\îsv £Më\ºår œipƒ £D} †LE‹Šr £ተ}] IAይG~ Iማ^µª━ \îsv ŠÙF¸qtው 'åÀ ¶nu¿ ˆ¿«éÔÒLå ¦ªY¶Eå::

ºE× I†é/'/L/J/e 558 L\Tr I\'å £·G }Ñ}r F¨ £MëÔÐN '¿¯G ILD}å እ^ከ 3 –Lr **ሊደርስ** IMëvG ፅኑ †^Wት £Më¦^d» IéD¿N IšéAå ሀ· ¿.e/2/ L\Tr £ተºEፌvው \îr ºFÖ'å¿ Ôi« J¶"| ID} ¶nu †·nq ˆ¿ªD} Œ^ EMiTn ˆ¿ªM¨uG pdN»óG:: ˆšéC F¨ ˆ¿ªN¿LEŠp'å Ôg«è £L»'å ━nªm፣ †‹G ማµåªG፣ M^ÔWWr~ ›u 'šp… I†ºgF¨ Cµ-'¼ £D}'å £ºE× p·mY ŠpÔËL I|F }'å:: ¨C ª·O ICµ-L¿·^p| †¿dÒ 34 ¶nu Ip¶Ié•v }Ñ~ LåEå Ôg━ F¨ nu ¨L\TqG £MëE'å¿ Cµ-L¿·^q"| ━¿¶µî £MëgT¿ ¨D~G' ºE×¿ †^LGŒs ITfi C¸t| F¨ ŠdTIår ━¿¶µî•v IÙrC Më/Y †¿dÎ 558 \îr¿ ስለመጥለፍ በማለት ቅጣቱን እስከ 10 ዓመት ለመድረስ እንደሚችል አሻሽሎት በወ.መ.ሕ/ የተቀመጠውን ከጠለፋ በኋላ የሚሰጥ ፈቃድም ሰርዞታል። የፍትሕና የሕግ ምርምር ኢንስቲትዩት ረቂቅም በበኩሉ በአንቀፅ 70 ሰውን መጥለፍ በሚል ርዕስ ያታን ሳይለይ ጠለፋ የተፈፀመ እንደሆን እስከ 7 ዓመት ለመድረስ በሚችል ፅኑ እስራት ይቀጣል ካለ በኋላ በን.ቁ.2 ተጠላፊዋ ሴት ሆና ጠላፊዋን ካገባች ወንጀሉ ቀሪ እንደሚሆን በማስቀመጥ የ1949 ዓ.ም የወ/መ/ሕጉን ድንጋጌ በድጋሚ አስቀምጧል። እንደ ጠለፋ ሁሉ በማታለል /በማሳት/ የአስገድዶ መድፈር ጥቃት የተፈፀመባትም ሴት ደፋሪዋን ካገባችው በወንጀሉ ተጠያቂ እንደማይሆን በወ/መ/ሕ/ ቁጥር 599 ተቀምጦ እናገኘዋለን።

ጠለፋም ሆነ አስገድዶ መድፈር ከተፈፀመ በኋላ በሚሰጥ ፈቃድ የሚፈፀም ጋብቻ በነባሩ ሕግ ዕውቅና ሊያገኝ የቻለው በወቅቱ ከነበረው የስርዓተ ፆታ ግንዛቤ አኳያ ሴት ልጅ ከተጠለፈች ወይም ከተደፈረች በኋላ ሌላ ባል የማግኘት እድሏ ጠባብ በመሆኑና ካላገባች ደግሞ ራሷን ትችላለች የሚባልበት ሌላ አማራጭ ስለሌላት መፍትሄ ይሆናል በሚል አስተሳሰብ ይመስላል። ሆኖም የዚህ ድንጋጌ መኖር በክልላችን ውስጥ ተንሰራፍቶ የሚገኘውን ጠለፋ ከተፈፀመ በኋላ በልጅቷ ላይ ስነ ልቦናዊ አካላዊና ሌላም ጥቃቶችን በመሰንዘር ከፍላጎቷ ውጪ ወድጄ ነው ያገባሁት ብላ ቃሏን እንድትሰጥ እና የተጀመረው ክስ እንዲቋረጥ ከመደረጉም በላይ የአገር ሽማግሌዎች በዚህ ዙሪያ ከፍተኛ ሚና እንዲጫወቱ አድርጓቸዋል። በኢትዮጵያ የሕግ ባለሙያ ሴቶች ማህበር ከሚያዚያ 1992 ዓ.ም እስከ ነሐሴ 1995 ድረስ 43 ያሕል ሴቶች ጠለፋ እንደተፈፀመባቸው ሪፖርት ያደረጉ ቢሆንም አንዷም ሴት በሕግ ውሣኔ ማግኘቷ ግን አልተመዘገበም።

ጠለፋና አስገድዶ መድፈር በአንድነት በሴቶች ላይ ከሚፈፀሙ ፆታዊ ጥቃቶችና የሰብዓዊ መብት መጣሶች ዋነኛዎቹ እንደመሆናቸው መጠን በሕግ ውስጥ ተገቢ የሆነ ቦታ ሊሰጣቸው ይገባል። የሕግና ፍትሕ ስርዓት ምርምር ኢንስቲትዩት ያቀረበው ከወ/መቅጫ ሕጉ ጋር የተመሳሰለ ድንጋጌ በአሁኑ ጊዜ ሕብረተሰቡ የደረሰበትን የስርዓተ-ፆታ አመለካከት ለውጥ እና መንግስት ለሴቶች መብቶች መከበር በየአቅጣጫው እያደረገው ያለውን አካሄድ ያላገናዘበ በመሆኑ ሕግ አውጪው አካል ሊያስተውለው ይገባል።

<u>በባል መደፈር</u>:- ሌላው የሕግ ክፈተት በወ/መ//ሕ/ቁ 589 የአስገድዶ መድፈር ትርጓሜና ቅጣት ላይ ይታያል። ይኸውም

- አስገድዶ መድፈር <u>በጋብቻ ሳይሆን</u> አንዲትን ሴት በሐይል በዛቻ በማስፈራራት ወይም በማታለል የግብረስጋን ተግባር የፈፀመ እንደሆነ እስከ 10 ዓመት በሚደርስ ፅኑ እስራት ይቀጣል።
- ወንጀሉ እስከ 15 ዓመት ፅኑ እስራት ሊያስቀጣ የሚችለው ዕድሜዋ ከ15 ዓመት በታች በሆነች ወይም በተለየየ መልኩ በደፋሪው ቁጥጥር ስር ያለች እና ድርጊቱ በብዙ ሰዎች ተባባሪነት የተፈፀመ ሲሆን ወዘተ... በማለት ተዘርዝሮ እናገኘዋልን።

በዚህ ሕግ ትርጓሜ መሰረት አንዲት ሴት በትዳር ላይ እያለች:-

- በሕመም ምክንያት የግብረ ስጋ ግንኙነት እንዳትፈፅም ሐኪም ቢከለክላት ወይም ራሷ በግብረስጋ ግንኙነት ወቅት በሚሰማት የሕመም ስሜት የተነሳ ወሲብ አለማድረግን ብትመርጥ፣
- በድካም፣ በችግር ልትገልፀው በማትችለው የራሷ በሆነ ምክንያት የስነ-ልቦና ዝግጅት ስላላደረገችና የግብረስጋ ግንኙነት መፈፀም በራሱ ውስጣዊ ዝግጅትን ስለሚጠይቅ ከባሏ ጋር የወሲብ ግንኙነት አልፈፅምም ብትል፣
- በባላ የግል ባሕሪ በስራ ፀባዩ ወይም ባየችበት ጥርጣሬ ላይ የሚጥል መጥፎ ሁኔታ በመነሳት ራሷን ከኤች አይ ቪ ወይም ከሌሎች መሰል ተላላፊ በሽታዎች ለመጠበቅ ስትል ለወሲብ ጥያቄው እምቢተኛነቷን ብትገልፅ የሚደረግላት የሕግ ከለላ ወይም ጥበቃ የለም። ምክንያቱም በፍ/ሕ/ቁ 640/2/ መሰረት ባልና ሚስት ጤንነታቸውን በብርቱ የሚቃወም ካልሆነ ከጋብቻቸው ውል በተገኘው ግዴታ መሰረት አንዱ ካንዱ ጋር ደንበኛውን የግብረ ስጋ ግንኙነት መፈፀም እንዳለባቸው ግዴታውን ከመጣል በስተቀር ለጤናዋ አስጊ በሆነ ሁኔታ ላይ ያለችን ሴት ባሏ አስገድዶ ቢደፍራት ልትቃወም የምትችልበትን የሕግ ድንጋጌ አላስቀመጠላትም የወ/መ/ሕግ ቁ/589 <u>በጋብቻ ወስጥ ሳይሆን</u> በማለት ባለትዳር ሴቶችን ከጥበቃው ውጭ ያደረጋቸው በመሆኑ፣ በአሁኑ ወቅት የአስገድዶ መድፈር ወንጀል በጋብቻ ወስጥም ሆነ ከጋብቻ ውጭ ሊታይ የሚገባው ከመደፈሩ በስተጀርባ የአገራችን ብሎም የአለማችን መፍትሄ አልባ ችግር ከሆነው ከኤች አይ ቪ ኤድስ ስርጭት ጋር ተያይዞ ነው። ከተለያዩ መረጃዎች እንደምንረዳው የቫይረሱ ግንባር ቀደም ተጠቂዎች ባለትዳሮች በተለይም ሴቶች መሆናቸው ደግሞ በዚህ ጉዳይ ላይ እንድናተኩር ግድ ይላል።

<u>አስገድዶ መድፈርና የዋስትና ሕግ</u>:- በኢ.ወ.መ.ሥነ-ሥርዓት ሕግ ቁ.63 መሰረት በወንጀል ተጠርጥሮ የተያዘ ሰው የዋስትና መብት ሊያጣ የሚችለው የተጠረጠረበት ወንጀል:-

- በሞት ሊያስቀጣ የሚችል ሲሆን፣
- ከአስራ አምስት አመት በላይ የሚያስቀጣ ሲሆንና ወንጀል የተፈፀመበት ሰው በደረሰበት ጉዳት ሊሞት ይችላል ተብሎ ሲገመት ነው።

ከዚህ ሕግ አኳያ የአስገድዶ መድፈር ቅጣት ጣሪያው 15 ዓመት ብቻ መሆኑ ደፋሪዎች በዋስ ተለቀው እንዲከራከሩ መብት ስለሚሰጣቸው በተበዳዩዋ ወይም በቤተሰቦቿ ላይ ተጨማሪ ጥቃት የመፈፀም የማስፈራራት ወይም ቅጣቱን ሳይቀበል መሰወርን ያስከትላል።

ይህ የህግ ድንጋጌ በፍትህ ሚኒስቴርም ሆነ በፍትህና የህግ ስርዓት ምርምር ኢንስቲትዩት ረቂቅ ህጎች ጣሪያው ወደ ሃያ አመት ከፍ ማለት ህጎቹ ፀድቀው በሚወጡበት ጊዜ ከላይ የተጠቀሰውን ችግር ይቀርፋሉ ተብሎ ይጠበቃል፡፡

<u>የቤት ውስጥ የሀይል ጥቃት</u>:- በብዙዎች ሴቶች ላይ በየጊዜው የሚፈፀም ጥቃት ቢሆንም ሕጉ በልዩነት ያስቀመጠው ነገር ባለመኖሩ ጥቃቱ የተፈፀመባቸው ሴቶች ወንጀሉን ወደ ሕግ ለማቅረብ እምብዛም አይደፍሩም፡፡ ደፍረው ቢቀርቡም ከወንጀሉ አፈፃፀም ባህሪ የተነሳ ማስረጃ የማግኘት ችግር በአብዛኛው ይገጥማቸዋል። እንዲሁም በባልና ሚስት መካከል የሚፈፀም በመሆኑ በማንኛውም የህብረተሰብ ክፍል ዘንድ ያለው ግንዛቤ ባል

ሚስቱን መቅጣት እንዳለበት ሲሆን ይህንንም የፍትሐብሔር ሕጉ ስለሚደግፈው ፖሊስ ሳይቀር በባሏ ተደብድባ የሄደችን ሴት የባልና ሚስት ጉዳይ የሚታየው በፍ/ቤት ስለሆነ እዚያው ጨርሱ በማለት የሚመልስበት ጊዜ በርካታ ነው።

<u>ሥርዓተ-ጾታ፣ የሴቶች የንብረትና የመሬት መብት</u>

ሴቶች ሰዎች እንደመሆናቸው መጠን በሕይወት ዘመናቸው እንደወንዶች ንብረት የማፍራት ዋነኛ የሀብት ምንጭ የሆነውን መሬት የመጠቀም የማስተዳደር የመቆጣጠርና የማስተላለፍ መብት ሊኖራቸው እንደሚገባ ግልፅ ነው። ይህንንም የኢ/ፌ/ዲ/ሪ ሕገ-መንግስት አንቀፅ 35 የደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መ ሕገ-መንግስት አንቀፅ 36 ያረጋግጡታል።

ሆኖም በአብዛኛው የክልላችን ክፍል ሴት ልጅ የመሬትም ሆነ የንብረት ባለቤትነት መብት የላትም አባት የሚያወርሰው ለወንድ ልጆቹ ነው። ባልም በፍቺ ጊዜ የሚያሰናብታት ባዶ እጇን ሲሆን በሞት ቢለያዩም ንብረት መሬት በእሷ እጅ እንዳይገባ በባሏ ወንድም ወይም ቅርብ ዘመድ እንድትወረስ ትደረጋለች። በወርሱ ያልተስማማች ከሆነ ከባል ቤተሰቦች ጀምሮ አስከ አካባቢው ሕብረተሰብ ድረስ መገለል ይደርስባታል። ከጎረቤቶቿም ጋር ያላት ማህበራዊ ግንኙነት በሙሉ ይቋረጣል። ስለዚህ ሳትወድ በግዷ ለልማዱ ተገዢ ትሆናለች።

ለሴት የመሬትና የንብረት ባለቤት አለመሆን ምክንያቱ እንደ ሕብረተሰቡ አገላለፅ ሴት የምትኖረው በባሏ ቁጥጥር ስር ስለሆነ አንዱን ፈታ ሌላ ብታገባም በሄደችበት አዲስ ካገባችው ባል ጋር ሌላ ንብረት ታፈራለች ይህ ደግሞ ድሮም በአያት ቅድመ አያቶቻችን የነበረ ነው የሚል ነው።

የሴቶችን የመሬት ባለቤትነት መብት አስመልክቶ በ1995 ዓ.ም በክልላችን ውስጥ በሚገኙ ሁለት ወረዳዎች በተወሰደ ናሙና መሰረት:-

- በሲዳማ ዞን አለታ ወንዶ ወረዳ 6.38%
- በወላይታ ዞታ ሁምቦ ወረዳ 19.26% ሴቶች ብቻ የመሬት ይዞታ ያላቸው ሲሆን
- በ1992-1993 ዓ.ም 6%
- በ1993-1994 ዓ.ም 5.8% ሴት ገበሬዎች የኤክስቴንሽን ፖኬጅ ተጠቃሚ መሆናቸውን በክልሉ ግብርና የተፈጥሮ ሀብት ቢሮ መረጃ ይጠቁማል።

የመሬት ባለቤትም ሆነ ንብረት የማፍራት መብት ለሴቶች በግልፅ የከለከለበት ሁኔታ ባይኖርም በፍትሐብሔር ሕግ ውስጥ ለወንዱ ብቻ የተሰጠው የቤተዘመድ ሹም መሆን የጋራ ሀብትንና ገቢን አስተዳዳሪ መሆኑ የመኖሪያ ስፍራን መወሰኑ ወዘተ... ሚስት በጋራ ባፈራችው ሀብትና ንብረት ላይ የኔ ነው ባይነት እንደማይሰማት ሕብረተሰቡም ራሷ ሴቷ ሳትቀር የባሏ ንብረት መሆኗን ባህሉ እንዲፈቀድለት አድርጎ እንዲቀበል አስገድዶታል።

በኢፌድሪ ሕገ-መንግስትም ሆነ በክልሉ ሕገ-መንግስት የተደነገጉትን ሴቶችን ከጎጂ ባህል ተፅእኖ ማላቀቅ እና በሕብረተሰቡ ውስጥ ስር የሰደደውን ኋላ ቀር የስርዓተ ፆታ ግንዛቤ አስወግዶ እኩልነታቸውን በተግባር ለማምጣት ሕገ-መንግስቱን መሰረት ያደረጉ የክልሉ ሕጎች አውጥቷል።
1988 ዓ.ም የሴቶች ጉዳይ ጽ/ቤትን ለማቋቋም የወጣው አዋጅ ቁጥር 9/88 የደቡብ ነጋሪት ጋዜጣ ስለጽ/ቤቱ አላማ በአንቀፅ 6 ሲዘረዝር

- ሴቶች በህብረተሰቡ ውስጥ በማንኛውም መልኩ ሰብዓዊ የንብረት ባለቤትነትና ተቆጣጣሪነት መብታቸው እንዲከበርና እኩልነታቸው እንዲረጋገጥ የኢካኖሚ የፖለቲካ እኩል ተሳታፊ፣ ተጠቃሚና ውሣኔ ሰጪ የሚሆኑበትን የተመቻቸ ሁኔታ እንዲፈጠርና ሕጋዊ ድጋፍም እንዲያገኙ ማድረግ
- በተለይም የገጠሯ ሴት መረታዊ የሆኑ ልዩ ልዩ ማህበራዊ አገልግሎቶችና የሥራ ማቃለያ ዘዴዎችን የምታገኝበትና ተጠቃሚ የምትሆንበትን ሁኔታ ማመቻቸት

- ለዘመናት ስር ሰዶ የቆየውን በፆታ ላይ የተመሠረተ ባህላዊ ልማዳዊና አድሎአዊ አስተሳሰብ ደረጃ በደረጃ ማጥፋትና ሴቶች በውሣኔ ሰጪነት ከዝቅተኛ እስከ ከፍተኛ መንግስታዊ ስልጣንና አስተዳደር ውስጥ በብዛት ተካፋይ እንዲሆኑ ማድረግ የሚሉት በዋነኛነት ያስቀመጠ ሲሆን

በ1995 ዓ.ም የወጣው የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅም በበኩሉ አዋጁ እንዲወጣ ካስፈለገባቸው ምክንያቶች አንዱ "የሴቶችን የመሬት የይዞታ ባለቤትነትና የመጠቀም መብት ያለምንም ተፅዕኖ ማረጋገጥ በማስፈለጉ" መሆኑን በአዋጁ መግቢያ ላይ አስፍሮ በውስጡም

- ባልና ሚስት በሚፋቱበት ወቅት ይዞታቸው ሊካፈል የማይችልና በጋራ መስራት በማይችሉበት ሁኔታ ላይ ሲሆን ከሁለቱ አንዳቸው ሌላ መሬት እንዲሰጣቸው ይደረጋል፡፡ ይዞታውን ትቶ ለሚሄደው በመሬቱ ላይ ከሚቀረው የአፈራው አላባ ግምት ይከፈለዋል፡፡
- ባልና ሚስት በጋራ ይዞታቸው ላይ በጥምር የይዞታ ማረጋገጫ የምስክር ወቀት ያገኛሉ። ከአንድ በላይ ሚስት ያለው ባል ከአንድ ሚስት ያለወ ባል ከአንድ ሚስት ጋር ብቻ የይዞታ ባለቤትነት የምስክር ወረቀት እንዲወስድ ይፈቀድለታል።
- ባልና ሚስት በሚፋቱበት ወቅት በጋራ በስማቸው የተመዘገበውን መሬት ከሁለት አንዳቸው የሚያሳድጉት የልጆች መጠን ግንዛቤ ውስጥ በማስገባት መሬት የመካፈል መብታቸው የተጠበቀ ነው የሚሉ ድንጋጌዎች ተካተዋል። ዝርዝራቸውንም አስመልክቶ በሚወጡት ደንቦች እንደሚወሰን በአዋጁ ተገልጿል።

በሌላ በኩል የደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መንግስት የገጠር መሬት አጠቃቀምና አስተዳደር ፖሊሲ ከመርሆዎቹ አንዱ በመሬት አጠቃቀምና አስተዳደር ጉዳዮች ላይ ሴቶች እኩል ድርሻ እንደሚኖራቸው ማድረግ በመሬት የመጠቀም መብት ስትራተጂው ደግሞ በሴቶች የገጠር መሬት የመጠቀምና የባለቤትነት መብት ላይ ተፅእኖ የሚያሳድሩ ጎጂ ልማዳዊ ባሕሎችን ለማሻሻል ከተለያዩ ክፍሎች ጋር በቅንጅት በመስራት በተለያየ ትኩረት እንቅስቃሴ ማድረግ በዋነኛነት የሚታዩ ናቸው።

በተመሳሳይ የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅና ፖሊሲን ብንመለከት

ከፖሊሲው መርሆዎች አንዱ በመሬት አጠቃቀም ውሣኔዎች ሴቶች እኩል ድርሻ እንደሚኖራቸው ያረጋግጣል። እንዲሁም በገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም መወሰኛ አዋጅ አንቀፅ 22/2/ሀ በይዞታ መብት ላይ በሚነሱ ክርክሮች የሴቶችና የሕፃናት መብት እንዳይጓደል ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸው አካላት ጉዳያቸውን የመከታተልና የተጠቀሱት መብቶች መከበራቸወን የማረጋገጥ ኃላፊነት እንዳለባቸው ተጠቅሷል። ከዚህ ድንጋጌ መንፈስ መረዳት እንደሚቻለው የሴቶች የመሬት ይዞታ መብት በአዋጅ ቢረጋገጥም በሕብረተሰቡ ውስጥ ያለው አመለካከት እስካልተለወጠ ድረስ ችግሮች እንደሚከሰቱ የችግሮቹ ገፈት ቀማሾች ደግሞ ሴቶቹ ብቻ ሳይሆኑ ሕፃናት ልጆቻቸውም ጭምር መሆኑን ነው።

<u>ሥርዓተ-ፆታና የፍትሕ አካላት በደቡብ</u>

የስርዓተ-ፆታ ግንዛቤ በሴቶች ላይ የሚያስከትለው ተፅዕኖ ዋናው ሴቶችን ከትምህርት ወደ ኋላ ማስቀረት መሆኑ ይታወቃል። በዚህም በተለያዩ የስራ መስኮችም ሆነ የኃላፊነት ቦታዎች ሴቶች ተሳታፊ አይደሉም። ይህ ሁኔታ በክልላችን በጣም ጎልቶ ይታያል። ለምሣሌ የፍትሕ አካላትን ቁጥር ምን እንደሚመስል በክልላችን ብንመለከት

ሠንጠረዥ 1፡- በደቡብ ብ/ብ/ህ/ክ የዳኞች ቁጥር በፆታ

ዳኞች	ወንድ	ሴት
በጠቅላይ ፍርድ ቤት	14	0
በዞንና ልዩ ወረዳ ፍ/ቤቶች	100	1
በወረዳ ፍ/ቤቶች	173	7
በጠቅላላው በክልሉ ውስጥ	287	8

ሠንጠረዥ 2፡- በደቡብ ብ/ብ/ህ/ክ የዓቃቢያነ ህግ ቁጥር በፆታ

ዓቃቢያን ሕግ	ወንድ	ሴት
በክልልና በዞን	202	12
በወረዳ ፍትሕ	143	7
በጥቅላላው በክልሉ ውስጥ	345	19

<u>ማጠቃለያ</u>

- ሕግ ሁሉንም ዜጎች በእኩልነት ሊገዛ የሚችል ስለሆነ የግዜውን ሁኔታ እያገናዘቡ የሕጎቹ መሻሻልና መለወጥ እንዳለ ሆኖ በአፈፃፀሙ ላይ ተጨባጭ የሆነ ለውጥ ለማምጣት ከሕግ አስፈፃሚ አካላት እስከ ተራው ሕብረተሰብ ድረስ በስርዓተ-ፆታ ላይ ያለው አመለካከት እንዲለወጥ በማስተማሩ በኩል ከፍተኛ ጥረት መደረግ አለበት።
- ወደፊት የሚወጡትም ሆነ የሚሻሻሉት ሕጎች ፖሊሲዎችና ደንቦች ከሥርዓተ-ፆታ ግንዛቤ አኳያ በሚገባ ሊታዩና ሊፈተሹ ይገባቸዋል።
- በሴቶች ላይ የሚፈፀሙትን የኃይል ጥቃቶች፣ ልዩነቶች አድልኦዎችና የሕግ አፈፃፀማቸውን መጠንና ስፋት መረጃዎችን በማሰባሰብና ጥናታዊ ቅኝት በማድረግ ሕጎች ከመውጣታቸው ወይም ከመሻሻላቸው በፊት ለሕግ አውጭው አካል ማሳወቅ ከሚመለከታቸው አካላት ይጠበቃል።
- አዲስ የሚወጡንና የሚሻሻሉት ሕጎች ሕብረተሰቡ እንዲያውቃቸው በተለይ ሴቶች የመብቶቻቸው ተጠቃሚ እንዲሆኑ መንግስትም ሆነ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች ለምሣሌ እንደ ኢትዮጰያ የሕግ ባለሙያ ሴቶች ማህበር ዓይነት ማህበራት የማስተዋወቅ ስራ መስራት ይጠበቅባቸዋል።
- ሕጎቹ የወቅቱን ሁኔታ ያገናዘቡ፣ ከቴክኖሎጂው ጋር የተወሃዱ፣ ሕብረተሰቡ የደረሰበትን የንቃተ ሕሊና ደረጃ ግምት ወስጥ ያስገቡ መሆን ይኖርባቸዋል። ለምሣሌ በዚህ ፅሁፍ ውስጥ የተካተተው በባል መደፈር ሕጉ ሲወጣ የሩካቤ ስጋ መፈፀም ለባልና ለሚስት ግዴታ ቢሆንም በአሁኑ ጊዜ ግን HIV/AIDS በባልና ሚስት መካከል ልዩነት እየፈጠረ በመሆኑ
- በተለይ በክልላችን ሕብረተሰቡ በሴቶች ላይ ከሚፈጸመው ጥቃትና አድልኦ በተጨማሪ የቤተሰብ ሕጉ አለመሻሻል ወደ ሕግ የሚቀርቡበትን ሴቶች እንኳን ሕገ-መንግሥታዊ መብታቸውን እንዳይጠቀሙ እንቅፋት እየሆነባቸው ይገኛል። ስለዚህ የአብዛኛው የስርዓተ ፆታ ልዩነት መፍቻ ቁልፍ የሆነው የቤተሰብ ሕጉ መሻሻል መሆኑን የክልሉ መንግሥት ተረድቶ ጊዜ ሣይሰጠው ሕጉ በተግባር የሚውልበትን መቀየስ ይጠበቅበታል።
- በፍትሕ አካላት አካባቢ የሚታየውን የሥርዓተ-ፆታ ልዩነት ለማጥበብ መንግስት የሴቶችን አቅም የማጎልበትና ወደ መስኩ የማሰማራት ኃላፊነት አለበት።
- በሕግ ተርጓሚነትና በሕግ አስፈፃሚነት እንደዚሁም በሴቶች ዙሪያ የሚሰሩ ስራዎች ላይ የሚመደቡ ወንዶችም ሆኑ ሴቶች የስርዓተ-ፆታ ግንዛቤያቸው የዳበረና ኃላፊነት የሚሰማቸው መሆን የሚጠበቅባቸው ሲሆን ከተቀመጡም በኋላ በየግዜው ስራቸው መገምገም ይኖርበታል። በአጋጣሚና በሁኔታዎች መመቻቸት ወንበሩን የማይዙ ሰዎች የራሳቸውን ጉዳይ ማስፈፀሚያ ሊያደርጉት ስለሚችሉ።

<u>ማጣቀሻዎች</u>

- የኢትዮጵያ ፍ/ብሔር ሕግ
- የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕገ-መንግስት
- የኢትዮጵያ ወንጀለኛ መቅጫ ሕግ
- በፌደራል የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ
- በአማራ ብ/ክ/መንግስት የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ
- የደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መንግስት የቤተሰብ ሕግ ረቂቅ
- የደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መንግስት ሕገ-መንግስት
- የደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መንግስት የሴቶች ጉዳይ ጽ/ቤት ለማቋቋም የወጣ አዋጅ ቁ. 9/88
- የደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ፣ ፖሊሲና ስትራቴጂ
- የኢ/ጎ/ባ/አ/ኮሚቴ ስለኢትዮጵያ ዋና ዋና ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ለከፍተኛ ትምህርት ተቋማት የተዘጋጀ የመረጃ ምንጭ ታህሳስ 1991
- ሥርዓተ-ፆታ በመማሪያ ማስተማሪያ መፃሕፍት የዝግጅት መመሪያ በትምህርት ሚኒስቴር ሴቶች ጉዳይ መምሪያ አስተባባሪነት በሥርዓተ ትምህርት ዝግጅት ጥናትና ምርምር ኢንስቲትዩት ባለሙያዎች የተዘጋጀ /መጋቢት 1992/

ህግና ሥርዓተ-ፆታ

ኦሪጂናል ወልደጊዮርጊስ

መግቢያ

በሽግግር መንግስት ጠቅላይ ሚኒስቴር ጽ/ቤት የወጣው ብሔራዊ የሴቶች ጉዳይ ፖሊሲ (መስከረም 1986 ኢ.አ. ገጽ 18-19) መግቢያው ላይ ስለ ህግ የሚከተለውን አስፍሯል::

እእንደ ሳሎች ጉዳዮች ሁሉ ህጉንም ስንመለከት በጾታ ልዩነት ላይ የተመሰረተ ነው:: በመሆኑም በባህልና በሀይማኖት የተመሰረተውን የሴቶችን የበታችነት የሚያነጠባርቅ ከመሆኑም በላይ የህብረተሰቡንም ኃላ ቀር አመለካከት ያጠናክራል:: የእነዚህንና የመሳሰሉት አጠቃላይ ድምር ውጣቶችም ሴቶችን በጉልበታቸውም ሆነ በተሳትፎዋቸው ባፈሩት ተጠቃሚ እንዳየሆኑ እንቅፋት ሆኖባቸዋል::

> *ህግ የህብረተሰቡ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ነፀብራቅ ነው:: ለምሳሌ ከ40 ዓመታት በፊት በኢትዮጵያ የወጡትን ህጎች ብንመለከት በሴቶችና በወንዶች መካከል ልዩነት የሚያደርጉ መሆናቸው በግልጽ ይታያል:: ከነዚህም በፐዊቱ የዜግነትን፣ የቤተሰብንና የጡረታ ሕጎች በአብነት ይጠቀሳሉ በእነዚህ ውስጥ በሴቶች ሳይ ተፅዕኖ የሚያደርጉ አንቀፆች በግልፅ የሚታዩ ሲሆን ህጉ እኩል መብት በሚሰጥበት ሁኔታም ሴቶች በሚደርስባቸው ተፅዕኖ ምክንያት በሙያው ያሳቸው እውቀት ማነስ አደባባይ በመዋል ፍራቻ ወዘተ በአግባቡ ሳይጠቀሙበት እየተጎዱ ኖረዋል:: ችግሮች በሙሉ በህግ ብቻ ባይፈቱም የዲሞክራሲ መብት መግለጫ በመሆኑ ህጉ እንዲሻሻል ማድረግ አስፈላጊ ነው::*

ህግ የለውጥ ኃይል ነው:: ከላይ የተጠቀሰው ፖሊሲ የፖሊሲውን ማስፈፀሚያ ስልቶች (በጠቅላይ ሚኒስቴር ጽ/ቤት የሴቶች ጉዳይ ዘርፍ፣ በክልል አስተዳደሮች የሴቶች ጉዳይ ዘርፍ በሚኒስቴር መ/ቤቶችና መንግሥታዊ ድርጅቶች የሴቶች ጉዳዮች) ዘርዝሮ ከነመዋቅሩ አስቀምጧል:: (ገፅ 30 - 36) ይኸው ፖሊሲ (ገፅ 37) ፖሊሲው በተግባር መዋሉን ለማረጋገጥ ከሁሉም በላይ መንግሥት ኃላፊነት አለበት ይላል አንዱ የመንግሥት ኃላፊነት በዝርዝር የወጡት ተግባራት የሚፈፀሙበትን በጀት መመደብ ነው::

በህግ ለወጥ በኩል የማይናቅ ሂደት ያለ ቢሆንም ህጉ ተግባራዊ ሆኗል? ህጉ በሴቶች ህይወት ላይ ለውጥ አምጥቷል? ለ ሴቶች በህብረተሰቡ ውስጥ ዝቅ ያለ ቦታ የሚሰጠውን ታሪካዊውን የሥራ ክፍፍል ፖሊሲው አስተናግዷል? በሴቶች ስም ለተቋቋሙት ቢሮዎችና ዘርፎች በስማቸው ሆኖ የሚያዙበት በጀት አላቸው? የሚሉት አነጋጋሪ ጉዳዮች ናቸው:: ሴቶች ከወንዶች እኩል ተራምደዋል ወይ? ለማለት በትምህርት በጤና በውሳኔ ሰጭነት ቦታ፣ በምርጫ እና በሌሎች መስኮች ያሉትን ቁጥሮች ማየት ብቻ በቂ ነው:: ያንን ዘለግ በማድረግ ደግሞ በሰብዓዊ መብቶች መከበር ከጥቃት ድነዋል? በኑሮአቸው ላይ ለውጥ መጥቷል ወይ? ከድህነት ተላቀዋል ወይ? የሚሉትን በመመዘን ብቻ ስለ ሥርዓተ-ፆታ ይዘት ማወቅ ይቻላል::

1. ሰብዓዊ መብቶች

- ሰው በተፈጥሮው የሚያገኛቸው ከህልውናና ከክብር ጋር የተያያዙ ናቸው፤ ከነዚህም ውስጥ ዋና ዋናዎቹ በሕይወት የመኖር፣የነፃነትና የንብረት መብቶች ናቸው:: ለመጀመሪያ ጊዜ ፆታን መሠረት ያደረገ አድሎ እንዳይኖር ሴቶችና ወንዶች እኩል መብት እንዳላቸው በግልፅ የደነገገው የተባበሩት መንግሥታት ቻርተር ነው (እ.ኤ.አ. 1945) ከዚያም ሁለንተናዊ ሰብአዊ መብቶች መግለጫ (እ.ኤ.አ ዲሴምበር 10/1948) እያለ ቀጥሏል::

- የሰብዓዊ መብቶች አተገባበር ውስብስብ ስለሆነ በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት (ተመድ) አያሌ መዋቅሮች ተዘርግተዋል። የሰብዓዊ መብቶች ሲጀመሩ በዜጎችና በመንግሥት መሃከል ያለውን (ፖለቲካና ሲቪል ለምሳሌ) ብቻ ሲያስተናግድ ከመቆየቱም በላይ ሰብአዊ መብቶች አንፃራዊ ስለሆኑ በየሃገሩ ልማድና አሠራር መሠረት የሚተረጎሙ መሆን አለባቸው የሚል አስተያየት በመነሳቱ ብዙ ክርክር ተደርጓል ሰብአዊ መብቶች የተያያዙና የአንዱ መገኘት ለሌላው አስተዋፅኦ እእንዳለው (ለምሳሌ የትምህርት መብት መከበር በኢኮኖሚ መብት ተጠቃሚ ለመሆን አስፈላጊ መሆኑ) ስለታወቀ የኢኮኖሚ፣ ማህበራዊና የባህል መብቶች ከሌሎች ጋር እኩል መሆናቸው ግንዛቤ አገኘ።
- የሰብዓዊ መብቶች ሁለንተናዊ ሆነው ላይቀናነሱ መተግበር እንዳለባቸው እ.ኤ.አ በ1993 የተደረገው ዓለም አቀፍ ስብሰባ (ጁን 25/1993 ቪየና) በግልፅ አስቀምጦታል። መርሃ ግብርም ነድፎለት ሀገራት ተፈራርመውበታል። በዚህ ስብሰባ የሴቶች መብቶች ሁሉ ሰብአዊ መብቶች መሆናቸውም በሚገባ ተረጋግጧል።
- ሴቶች የእኩልነት መብት እንዲያገኙ፣ የመምረጥ መመረጥ፣ የቅጥርና የሥራ እኩልነት፣ ያገቡ ሴቶች የዜግነት መብትን የሚያረጋግጡ፤ የህፃናት መታጨትን፣ ሚስት መውረስን፣ በጥሎሽ ስም ባርነት መዘርጋትን፣ አለፈቃድ የሚመሰረት ጋብቻን ለዝሙት ሥራ መጋዝን/መሸጥን (trafficking) የሚከለክሉ አያሌ ዓለም አቀፍ ድንጋጌዎች በተለያየ ጊዜ ፀድቀው ሥራ ላይ ውለዋል።
- ሀገራችን በዓለም አቀፍ ደረጃ ቁልፍ የሚባሉትን የፖለቲካና የሲቪል መብቶችና የኢኮኖሚ የማህበራዊና የባህል መብቶች (እ.ኤ.አ. ጁን 11/1993) ፈርማ ተቀብላለች። ለሴቶች መብት ማስከበሪያ እንደ ዋና ሰነድነት የሚቆጠረውንና በየቦታው የተበታተኑትን ደንቦች ያሰባሰበው በሴቶች ላይ የሚደረጉ ማናቸውንም አድልኦ/ልዩነት ለማጥፋት እ.ኤ.አ በ1979 የወጣውን ስምምነት እ.ኤ.አ በ1981 ተቀብላለች። ይህ ስምምነት በተለያየ መልክ በሴቶች ላይ የሚደረጉ መድሎዎች እንዲወገዱ መንግሥታት ምን ማድረግ እንዳለባቸውና ስላደረጉት ለውጥ በየጊዜው ሪፖርት ለተመድ እንዲያደርጉ ይደነግጋል። የሴቶችን ሕይወት በዚህ በዚህ መልኩ አሻሽለናል በማለት ሀገራችን ሦስት ጊዜ ሪፖርት አቅርባለች። ሌላ ሀገር «መንግሥት እንደሚለው ሁሉም ሀተታ እውነት አይደለም» በማለት መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች የራሳቸውን ሪፖርት (Shadow report) ከማስረጃ ጋር ያቀርባሉ። ይህ በእኛ አገር እስካሁን አልተደረገም፣አሁን ግን ሪፖርቱ በሴቶች ማህበራትና ቅንጅት ተሰርቷል። በእነዚህ ተለዋጭ ሆነው መንግሥታዊ ባልሆኑ ቡድኖች በሚቀርቡ ሪፖርቶች መነሻ መንግሥት «ዋሽተሃል ሪፖርትህን አስተካክል» የሚባልበት ሁኔታም አለ።
- የህጻናት ጉዳይ በሁለት መልኩ ትኩረት የሚገባው ነው። በህፃንነት በተሟላ መልኩና በወጉ ያልያዝናቸውን ሲያድጉ በውሳኔ ሰጪነት፣ በተመራጭነት ቦታ ብንፈልጋቸውም ልናገኛቸው አንችልም። በሌላ በኩል ደግሞ የህፃናትና የሴቶች ሕይወት የተቆራኘ ነው። ሀገራችን እ.ኤ.አ ኖቬምበር 20/1989 ወጥቶ በ1990 ሥራ ላይ የዋለውን የህፃናት መብት ስምምነት ተቀብላለች። በሕይወት የመኖር፣ የትምህርት፣ የጤንነትና ሌሎችም የሕፃናት መብት ለማስከበር የወጣ ነው።
- በሌላ በኩል በሴቶች ላይ የሚደርሱ የሃይል ተግባራት (ጥቃቶች) የሴቶችን ስብዕና የሚፈታተኑ፤ መብታቸውን እንዳያስከብሩ የሚያሰናክሉ በመሆናቸውና ልዩ ትኩረትም ስለሚያሻቸው ማናቸውንም በሴቶች ላይ የሚፈፀሙ ጥቃቶችን ለማስወገድ የወጣ መግለጫ አለ (ገና ስምምነት አልሆነም) ይህ እ.ኤ.አ. ዲሴምበር 20/1993 የወጣ ሰነድ ጥቃትን በስፋትና በጥልቀት ተርጉሞታል። ገና ህግ ባይሆንም እንኳን ተቀባይነትን አግኝቷል።
- በአህጉራዊ ደረጃ ኢትዮጵያ በሜይ 25/1963 (እ.ኤ.አ) የአፍሪካ አንድነት ቻርተር ፈራሚ ከመሆኗም በላይ የአፍሪካ የሰብአዊና የህዝቦች መብቶች ቻርተርን ተቀብላለች። የአፍሪካ ህፃናት መብትና ደህንነት ሰነድ ወጥቶ

ተግባራዊ ሆኗል በሴቶች ላይ የሚያተኩር ተጨማሪ ሰነድ (Optional Protocol) በመውጣት ሂደት ላይ ነው።

ከላይ የተጠቀሱት ሰነዶች በሙሉ ስለሴቶች እኩልነት ይደነግጋሉ፤ የተቀበሏቸው ሀገራት በየሃገራቸው ደንብ መሠረት ተግባራዊ ማድረግ ይጠበቅባቸዋል። (ኢትዮጵያ በኋላ ከዚህ በታች እንደሚገለጸው በ1987 በወጣው ህግ መንግሥት አንቀጽ 9(4) መሠረት ሀገሪቱ የተቀበለቻቸውን ስምምነቶች የሃገሪቱ ሕግ አካል ናቸው ብላለች) ነገር ግን የዓለምን 2/3 ሥራ እየሰሩ 1/10 ጥቅም የሚያገኙት ሴቶች የድሃዎች ድሃ ሆነው ወደቁልቁል ባለው የተዋረድ መስመር የመጨረሻው ረድፍ ላይ የሚገኙት ለምንድን ነው?

ከሌሎች ሀገሮች ልምድ በመነሳት ለመናገር እንደሚቻለው:-

- መንግሥት ለጉዳዩ ተገቢውን ትኩረትና እገዛ ለማድረግ ከቃላት የዘለለ እርምጃ ለመውሰድ ፍላጎቱም ብቃቱም ስለሌለው ነው።
- የተደራጁ የሲቪል ማህበረሰብና ህዝባዊ ድርጅቶች በበቂ ሁኔታ ተደራጅተው መንግሥት ላይ በቂ ግፊት ስለማያደርጉም ጭምር ነው።

2. <u>ዓለም አቀፍ ሰብሰባዎችና የሚያሳልፏቸው ውሳኔዎች</u>

- ከተባበሩት መንግሥታት ስምምነቶችና መግለጫዎች በተጨማሪ አያሌ ዓለም አቀፍ ስብሰባዎች ይደረጋሉ መንግሥታት በየስብሰባው የሚወጣውን መርሃ ግብር ይፈርማሉ፤ ያፀድቃሉ፤ በተያዘው ጊዜ ውስጥ ቃል የተገባውን ለመተግበር ይማማላሉ።
- የሴቶች አሥርተ ዓመትን (Women's Decade) የጀመረው ስብሰባ ሜክሲኮ እ.ኤ.አ በ1975 ተካሂዷል። ከ1975 - 1985 በቆየው በዚህ 10 ዓመት ጊዜ ውስጥ በሴቶች ላይ የሚፈጸመው ማናቸውም መድሎዎች (ልዩነቶችን) ለማጥፋት/ለማስወገድ የወጣው ስምምነት (CEDAW) እ.ኤ.አ በ1979 የጸደቀ ነው።
- የሴቶችን 10 ዓመት ሂደትና ውጤት ለመገምገም እ.ኤ.አ በ1985 ኬንያ/ናይሮቢ ስብሰባ ነበር። በሴፕቴምበር 1995 በቤጅንግ/ቻይና ዓለም አቀፍ የሴቶች ጉባዔ ለማድረግ ሲታቀድ የአፍሪካ ሴቶች ዳካር/ሴኔጋል ላይ እ.ኤ.አ በ1994 ስብሰባ አድርገው ለአፍሪካ ሴቶች የሚሆን መርሃ ግብር አውጥተው ነበር። የቤጂንግ መርሃ ግብር ታላላቅ ጉዳዮችን አንስቶ ትኩረት የሚሻቸው 12 ዘርፎች አስቀምጦ ማን መቼ እንደሚተገብራቸው ዘርዝሯል። በ5 ዓመት ምን ተሠራ ለማለት በጁን 2000 ኒውዮርክ ላይ ስብሰባ ነበር። በሴቶች ህይወት ላይ በዓለም ዙሪያ ለውጥ መኖሩ ባይካድም በዓይነትም ሆነ በቁጥር አመርቂ አልነበረም።
- የሥነ ሕዝብና የልማት ዓለም አቀፍ ስብሰባ በካይሮ እ.ኤ.አ ሴፕቴምበር 1994 ተደርጓል ለሥነ ተዋልዶ ጤናና መብት ሰፋ ያለ ትርጉም ሰጥቷል። እንደ የሴቶች ግርዛት፤ ያለዕድሜ ጋብቻ፤ የእናቶች ሞት ጉዳይ፤ ስለወሊድ መቆጣጠሪያ ጉዳዮች በሰፊው ዘርዝሮ መርሃ ግብርም አውጥቷል በ1999 በአምስት ዓመት ምን ተሰራ ተብሎ ግምገማ ተካሂዷል። ከ5ዓመት በኋላ ሲታይ የታቀደው ሁሉ በብዙ ሀገሮች ገና አልተሠራም።

- ስለማህበራዊ ጉዳዮች ኮፐንሃገን እ.ኤ.አ በማርች 1995፣ ስለመሬት ሪዮዲጃኔሮ እ.ኤ.አ በ1992 በ10 ዓመቱ ደግሞ በ2002 ጆሃንስበርግ እና ሌሎችም ስብሰባዎች ሲደረጉ የሴቶች እኩልነት፤ የሴቶች ተሳትፎና የሴቶች በልማት ያላቸው ሚና ይነሳል። ለተግባራዊነቱ ግን ገና ብዙ ይቀረዋል።

- የሰብዓዊ መብቶች ሁለንተናዊነትንና የሴቶችን ቦታ በጉልህ በማስቀመጡ አንድ ታላቅ ቦታ የተሰጠው ዓለም አቀፍ ስብሰባ እ.ኤ.አ በ1993 ቪየና/ኦስትሪያ የተካሄደው የሰብአዊ መብት ስብሰባ ነው። ትልቅ መርሃ ግብርም አውጥቶ መንግሥታትን አስፈርሟል።

በዓለም አቀፍ ደረጃ ይህንን ያህል ሰፊ የሴቶችን እኩልነት የሚያረጋግጡ ሰነዶች መኖራቸውን ካየን ወደ ሀገራችን ህጎች መለስ ብለን አስፈላጊ ነው::

3. *ህገ መንግሥት*

- *ሕገ መንግሥት የአንድ ሀገር የበላይ ህግ ስለሆነ ከህገ መንግሥቱ ጋር ያልተጣጣሙ ህጎችና ደንቦች ልማዳዊ አሰራሮች ሁሉ ውድቅ ናቸው:: ነሐሴ 15/1987 የፀደቀው የሀገሪቱ ህገ መንግሥት*

በሕይወት የመኖር	የጋብቻና የቤተሰብ
የአካል ደህንነት	የሴቶች
የነፃነት	የህጻናት
የተያዙ ሰዎችን አያያዝ	ፍትህ የማግኘት
የተከሰሱ ሰዎች	የመመረጥ
የክብርና የመልካም ስም	የመምረጥ
የእኩልነት	የብሔር ብሔረሰቦች
የመደራጀት	የንብረት
የባሕል ሕይወት መከበርና መጠበቅ	የኢኮኖሚ
የመዘዋወር	የማህበራዊና የባህል
እኩል የህግ ጥበቃ ማግኘት	የሠራተኞች
የሃይማኖትና የእምነት ነፃነት	የልማት
የዜግነት መብቶችን አረጋግጧል::	

- *የዓለም ዓቀፍ ስምምነቶችን በተመለከተ ሁለት አንቀፆች መጠቀስ አለባቸው:: አንቀፅ 9(4) «ኢትዮጵያ ያፀደቀቻቸው ዓለም አቀፍ ስምምነቶች የሃገሪቱ ሕግ አካል ናቸው» ይላል:: ምንም እንኳን የዚህን አንቀፅ ድንጋጌ በፍ/ቤቶች እንዴት ልንጠቀምበት እንችላለን የሚለው ገና አከራካሪ ቢሆንም ይህ አንቀጽ ትልቅ እርምጃ ነው::*

አንቀፅ 13 (1) በማናቸውም ደረጃ የሚገኙ የፌዴራል መንግሥትና የክልል ሕግ አውጪ ሕግ አስፈጻሚና የዳኝነት አካሎች በዚህ ምዕራፍ የተካተቱትን ድንጋጌዎች የማክበርና የማስከበር ኃላፊነትና ግዴታ እንዳለባቸው ይደነግጋል::

በአንቀፅ 13(2) መሠረት በዚህ ምዕራፍ የተዘረዘሩት የመሠረታዊ መብቶችና ነጻነቶች ድንጋጌዎች ኢትዮጵያ ከተቀበለቻቸው ዓለም አቀፍ የሰብአዊ መብቶች ሕግጋት፤ ዓለም አቀፍ የሰብዓዊ መብቶች ስምምነቶችና ዓለም አቀፍ ሰነዶችና መርሆዎች ጋር በተጣጣመ መንገድ ይተረጉማሉ::

በአንቀፅ 13 መሠረት በሴቶች ላይ ጥቃት ሲደርስ፣ ዜጎች ላይ በደል ሲደርስ የፌደራልም ሆነ የክልል መንግሥታት ሰብአዊ መብቶችን በራሳቸው የማክበርና ሌሎችን ደግሞ እንዲያከብሩ የማስደረግ ኃላፊነት አለባቸው የሚለው በመሬት ላይ ካለው ሁኔታ ጋር ሲወዳደር መብቱ መኖሩ ራሱ አጠራጣሪ ቢሆንም ማስፈጸሚያውና ማስገደጃው የህግ መሠረት አለ ማለት ነው:: በሌላ በኩል የሰብዓዊ መብቶች የሚተረጎሙት ሀገሪቱ ከተቀበለቻቸው የዓለም አቀፍ ስምምነቶች ጋር በማጣጣም መሆኑ ቢሰራበት ታላቅ እመርታ ነው:: የዓለም አቀፍ ድንጋጌዎቹ በጣም ሰፊና ጥልቅ መብትም የሚያጎናፅፉ ናቸው እነዚህ ድንጋጌዎች በተግባር ቢተረጎሙ በጠቅላላ ለዜጎች በተለይም ለሴቶች እኩልነት መረጋገጥ የመሠረት ድንጋይ ይሆኑ ነበር::

- *ሕገ መንግሥቱ በአንቀፅ 25 አጠቃላይ የሴትና የወንድ እኩልነትን አንቀፅ 6 እና 33 የዜግነት እኩልነትን (ሴቶች የውጪ ዜጋ ሲያገቡ፤ ከጋብቻ ውጪ ከሌላ ዜጋ ቢወልዱ በዜግነት ጉዳይ ለሴቷ ችግር ነበረበት) አንቀፅ 42 ለእኩል ሥራ እኩል ክፍያን አረጋግጧል::*

- አንቀፅ 34 ጋብቻ በነፃና በሙሉ ፈቃድ ላይ እንዲመመሠረት በጋብቻ አፈፃፀም፤ በጋብቻው ዘመንና በፍች ጊዜ ሴቶችና ወንዶች እኩል መብት እንዳላቸው ደንግጓል፣ ቤተሰብ የሕብረተሰብ የተፈጥሮ መሠረታዊ መነሻ በመሆኑ ከሕብረተሰብና ከመንግሥት ጥበቃ የማግኘት መብት እንዳለው አረጋግጧል:: በ34(5) ሥር ለባህልና ለሃይማኖት ጋብቻ ዕውቅና በመስጠት ወደ ኋላ የመመለስ አደገኛ አዝማሚያ ቢኖርም::

- አንቀፅ 36 የህፃናት መብት ሲሆን ከዓለም አቀፉ የህፃናት መብት ስምምነት ጋር በእጅጉ ተመሳሳይ ሲሆን በሕይወት የመኖር የስምና የዜግነት የማግኘት፣ የመማርና ከብዝበዛ ነፃ የመሆን መብቶችና ሌሎችም በሙሉ በህጉ ተከብረዋል::

- አንቀፅ 35 የሴቶች መብት ነው:: በ9 ንዑስ አንቀፆች ተከፋፍሎ በመብት ጥበቃ እኩልነትን፣ የጋብቻ እኩልነት፣ የድጋፍ እርምጃ ማግኘትን፣ ከጎጂ ባህል መጠበቅን፤ የወሊድ ፈቃድን ከደመወዝ ጋር አወሳሰድን፤ በልማት ፖሊሲዎች መሳተፍን ፤ ስለንብረት አያያዝና ማስተላለፍ፣ የሥራ መብት እኩልነት እና ጡረታ የማስተላለፍ መብት፣ የቤተሰብ ምጣኔ ትምህርት መረጃና አቅም የማግኘት መብትን በዝርዝር ደንግጓል::

- ከእነዚህ ውስጥ የወሊድ ፈቃድ በመላ ሀገሪቱ አንድ ወጥ በሆነ መልኩ እንዲሰራበት ተደርጓል:: ጡረታንም በተመለከተ ሴቷ ስትሞት ለባሏና ለልጆቿ ጡረታዋ የሚሰጠው በሁኔታዎች ላይ ተመርኩዞ ስለነበር በ1992 በወጣ አዋጅ (አዋጅ ቁጥር 190/92) ተስተካክሏል:: የባህል ፖሊሲም ወጥቷል፤ በተወሰኑ ክልሎች ሴቶች መሬት አግኝተዋል፤ በአፈፃጸም የራሱ የሆነ ችግር ያለው ቢሆንም:: በአንቀፅ 35 ሥር የተደነገጉት ሁሉ በዓለም አቀፍ ስምምነቶች ውስጥ ከተደነገጉት መብቶች ጋር ተመሳሳይ ናቸው:: በፌዴራል ደረጃም በተወሰኑ ክልሎች የቤተሰብ ሕግ ወጥቷል የወንጀለኛ መቅጫ ሕጉም በመሻሻል ሂደት ላይ ነው::

- ገና ብዙ ትኩረት ያላገኘው አንቀፅ 35(3) የድጋፍ እርምጃ ነው::

  c?„ ‹ u u ‹ ’ f “ u M¿ ’ f u S ¾ † ¨<
  ¾ Å [c v † ¨< ” ¾] ¡ p ` e Ÿ ÓU f ¨<eØ
  u T e Ñ v f Ã l p ` e ” Ç= [U L † ¨< u } Ú T]
  ¾ É Ò ` U Í – ‹ } Ö n T> ¾ S J ” S w f › L † ¨<::
  u ² = l u Ÿ <M ¾ T> ¨ e Æ f ` U Í – ‹ › L T
  u þ K+"& u T l u ^© “ u › = ¢ • T> Á © S e ¢ ‹
  ” Ç=G<U u S ” ÓY f “ u ÓM } s V‹ ¨<eØ
  c?„ ‹ Ÿ ¨ ”Ê‹ Ò ` u Ÿ <M ’ f } ¨ ÇÇ] “ } d
  ” Ç=J ’ < KTÉ [Ó ” Ç=‰M M¿ f Ÿ <[f S e Ö f
  ’ ¨<::

ይህ ድንጋጌ ዘለዓለማዊ አይደለም:: ከጊዜ ጋር የተያያዘ ነው:: ሴቶች ከወንዶች ጋር ተመጣጣኝ የሆነ ቦታ ሲደርሱ የሚቆም ነው:: በዓለም ዙሪያም ያለው ልምድ ይኸው ነው:: ሕገ መንግሥት ውስጥ በግልፅ ስለተደነገገ ያለው ብቸኛ መንገድ እንዴት ተግባራዊ ይሁን ወደሚለው መሄድ ብቻ ቢሆንም ይህ በፖለቲካዊ በማህበራዊና በኢኮኖሚ መስኮች በግልም ሆነ በመንግሥት ተቋማት ተፈጻሚነት ይኑረው የሚለው ድንጋጌ ደጋፊም ተቃዋሚም አለው:: የድጋፍ እርምጃ የሚያገለግለው በዓለም አቀፍ ደረጃ በታሪክ ተፅዕኖና አድሎ ተደርጎባቸው ከሌላው የህብረተሰብ አካላት ጋር እኩል መሳተፍ ላልቻሉ ቡድኖች ሁሉ ነው:: ይህ የድጋፍ እርምጃ ለጥቁሮች ለአናሳ ብሔረሰቦች ሲሰጥ ኖሯል:: ብዙዎች ግን ይህንን በመዘንጋት ከሴቶች ጋር ብቻ ያገናኙታል:: ለዘመናት በአንድ ቡድን ላይ የደረሰን በደል ለማካካስ በህግ የሚደነገግ የማስተካከያ እርምጃ ነው::

የህገ መንግሥቱ አንቀፅ 54(3) ለአናሳ ብሔረሰቦች ተወካዮች ምክር ቤት መቀመጫ ለይቶ በመያዝ የድጋፍ እርምጃ ሰጥቷል፡፡

እርምጃውን በመደገፍ የሚቀርበው አስተያየት፤

እኩልነትን በተግባር ለዘመናት ያጣ ወገን በህግ ላይ በተጻፈለት በማግስቱ እኩል ሊሆን አይችልም፡፡ ለምሣሌ ሴቶች ሲጨቆኑ ኖረዋል፤ ራሳቸው ከወንዶች እኩል አይደለንም ብለው እንዲያምኑ ከተደረጉ በኋላ በአንድ ጊዜ አሁን እኩል ናችሁ፤ ሜዳውም ፈረሱም ያውና ተወዳድራችሁ ድረሱበት ማለት ጉዳዩን የፌዝ ያስመስለዋል፡፡ ጉዳዩ ከይስሙላ እኩልነት አያልፍም ስለዚህ እውነተኛ እኩልነት ከተፈለገ የማስተካከያ እርምጃ መውሰድ ግዴታ ነው፡፡ እንደ አሜሪካና እስካንዲኒቪያን አገሮች እዚህ ደረጃ የደረሱት በድጋፍ እርምጃ ስለተረዱ ነው፡፡ አሁን ደህና ደረጃ ላይ ስለደረሱ የድጋፍ እርምጃ ቀርቷል፡፡

እርምጃውን በመቃወም የሚቀርበው ደግሞ፤

የግለሰብ መብትን ይፃረራል፤ ላለፈ በደል የአሁኑ ትውልድ ተጠያቂ ሊሆን አይገባም፡፡ በወንድነቱ በችሎታ የማትበልጠው ሴት የተሻለ ዕድል ሲሰጣት ፍትሐዊነትን ይፃረራል፤ እራሳቸው የእርምጃው ተጠቃሚ የሆኑት ሴቶች ላይ የበታችነት ስሜት ሊፈጥርባቸው ይችላል አንድ ተቋም ውስጥ የገባሁት ተወዳድሬ ሳይሆን ተመፅውቼ ነው በማለት ልትሳቀቅ ትችላለች፡፡

የድጋፍ እርምጃ ሲወሰድ እንደየአገሩ ሁኔታ እየታየ መሆን አለበት፡፡ ከእርምጃው ጎን ለጎን የሴቶችን አቅም መገንባት አስፈላጊ ነው፡፡ ለተወሰነ ወቅት መሆኑም መረሳት የለበትም፡፡ በሁሉም መስክ የሚደረግ ሆኖ የተለያዩ አሰራሮች (ኮታንም ጨምሮ) አሉት፡፡ የሕገ መንግሥቱ ድንጋጌ በግልፅ እያለ ይህንን ህግ (የሲቪል ሰርቪስ ማሻሻያው ህግ እንደተጠበቀ ሆኖ) በሁሉም መስክና ተቋማት ተግባራዊ የሚያደርግ አገር አቀፍ ፖሊሲ/ህግ የለም፡፡ በከፍተኛ ትምህርት ተቋማት መግቢያ በሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን ቅጥርና ዕድገት እና ጥቂት ቦታዎች በስተቀር በሥራ ላይ አልዋለም፣ እንደነገሩ አዳዲስ አዋጆች ሲወጡ (ለምሳሌ የመሬት አዋጅ) እኩልነት ብሎ ብቻ መተው በቂ አይሆንም የድጋፍ እርምጃም መካተት አለበት፡፡ አንዱ የተግባራዊነት መግለጫ የሕገ መንግሥቱ ድንጋጌዎች በመደበኛ ህጎች በዝርዝር መውጣታቸው ነውና፡፡

በቅርቡ ለመሬት ጥናት የተጓዘ ቡድን እንዳረጋገጠው፤ በፊት «አበረታቱ» እየተባለ በየወረዳው ገብተው ይሠሩ የነበሩ ሴቶች በአብዛኛው ተባርረዋል፡፡ ለምን ሲባል «በቃት» ስለተባለ ነው ይላሉ፡፡ የድጋፍ እርምጃ አብቅቶ መሆኑ ነው፡፡ (የድጋፍ እርምጃ ከነበረ) ሴቶች ሳይማሩ «ብቃት» ከየት ይመጣል? ለአካባቢና ለራሳቸው ጉዳይ ለመወሰን ከእነርሱ በላይ ማን ሊመጣ ነው? ሕገ መንግሥቱን በተግባር መፈተሽም አስፈላጊ ነው፤ አንድ ጉዳይ ፍ/ቤት በማቅረብ ወጤቱን ማየት በጣም አስፈላጊ ስለሆነ ሊታሰብበት የሚገባ ጉዳይ ነው፡፡

4. *ፖሊሲዎች*

ከሽግግር መንግሥቱ ዘመን አንስቶ አያሌ የሴቶችን ሕይወት የሚነኩ ፖሊሲዎች ወጥተዋል፡፡

- ብሔራዊ የሴቶች ጉዳይ ፖሊሲ፣
- የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ፣
- የጤና ፖሊሲ፣
- የትምህርት ፖሊሲ፣
- የአካባቢ ጥበቃ ፖሊሲ፣
- የባህል ፖሊሲ፣
- የኤች.አይ.ቪ. ኤድስ ፖሊሲ፣
- የማህበራዊ ደህንነት ልማት ፖሊሲ፣

- *ገጠርን ማዕከል ያደረገ የግብርና ፖሊሲ፣*
- *የድህነት ቅነሳ ስትራቴጂና ሌሎችም::*

እነዚህ *ሁሉ ፖሊሲዎች* ሴቶችን በስም ጠርተው ተጠቃሚ *ለማድረግም* ቢጥሩ፤ ከነጭራሹ *የሥርዓተ-ፆታንም ሆነ* የሴቶችን ጉዳይ *ባያነሱ* ሴቶች በዜግነታቸው በአጠቃላይ በፆታቸው ደግሞ በተለይ ይመለከታቸዋል:: ጤና፣ *ሥነ* ሕዝብ ትምህርትና ድህነት ከሴቶች *ጋር* ቁርኝት በተለይ አላቸው:: ኤች አይ ቪ ኤድስ ሴቶች የመደራደር አቅም ስለሌላቸው ቤት በጨዋነት ቁጭ ብለው እንደ *ገፀ* በረከት ቤት ድረስ *ይመጣላቸዋል::* በተፈጥሮ ራሱ ወደ ሴቶች ቫይረሱን ለማስተላለፍ የተመቸ ነው:: በዚህ ዘመን በ*ጋ*ብቻ ላይ *ጋ*ብቻ መፍቀድ ለተላላፊ በሽታ ለኤች አይ ኤድስ መስፋፋት አስተዋፅኦ አለው:: በአንድ በኩል ተወሰኑ እየተባለ በሌላ በኩል የሚፈቀደው የ*ጋ*ብቻ ዓይነት አሳሳቢ ነው::

እነዚህ ፖሊሲዎች እያንዳንዳቸው ባለቤት አላቸው? ባለቤት ካለ በሰው ኃይል የተሟላ ነው? በጀት ለራሱ ተብሎ ተደልድሎለታል? በጀት ሲባል የኔ ነው ተብሎ የተመደበና የሚታዘዝበት ማለት እንጂ ፕሮጀክት እየቀረጹ የእርዳታ ሰጪዎችን እጅ በማየት ሲገኝ መሥራት ሲጠፋ ደግሞ ወደሚቀጥለው ዓመት ማንከባለል ከሆነ ቀጣይነት ያለው የዘለቄታ ሥራ መሥራት አይቻልም:: ለመሆኑ ፖሊሲዎች ሲወጡ ይህ በቂ ነው ብሎ የሚያጸድቃቸው ማነው?

5. ሌሎች ሕጎች

- *የሠራተኛ ጉዳይ ሕግ*

በ1985 የወጣው የሠራተኛ ጉዳይ ሕግ (አዋጅ ቁ 42/85) እርጉዝ ሴቶች ለጤና ተስማሚ ያልሆነ ሥራ እንዳይሠሩ፤ ሠራተኛ ቢቀነስም እርጉዝና የሚያጠቡ እናቶች ልዩ አስተያየት እንዲደረግላቸው፤ የወሊድ ፈቃድ 90 ቀን ሆኖ ከደመወዝ *ጋ*ር ሳይወልዱ አንድ ወር ከወለዱ በኂላ 2 ወር በመስጠት መልካም የሚባል መሠረት ጥሏል:: (የሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ አሁን ተሻሽሎ ሊወጣ በክለሳ ላይ ነው::) የድ*ጋ*ፍ እርምጃ መሠረተ ሀሳቡም በውስጡ የለም፤ ከሁሉም በላይ ግን አዋጁ ራሱ በተግባር ሲተረጎም ለሴቶች አመች አለመሆኑ ነው:: በቅጥር መድሎ በህጉ ባይኖርም ሴቶች ስለሚወልዱ በቅጥር ላይና በዕድገት ጊዜ ተፅዕኖ አለ:: ጊዜያዊ ሠራተኞች ቋሚ ሲሆኑ ወንዶቹን በማስቀረት ሴቶቹን የሚያባርሩት በሥራ ሰነፍ ሆነው ሳይሆን «ሴቶቹ ስለሚወልዱ፤ ልጅ ታመመ፤ ላስከትብ ብለው ስለሚቀሩ ሥራ ይበደላል» በሚል ሰበብ ነው:: የግል ተቋማት ዛሬም የወሊድ ፈቃድ 45 ቀን ይሰጣሉ፤ የወሊድ ፈቃድ ጨርሰው ሲመጡ ሌላ ሠራተኛ ተክተው ይጠበቃሉ፤ ሴቶች በዝቅተኛ የሥራ መደቦች ስለሚቀጠሩ ካለ ጥቅማ ጥቅም (ከህጉ ድን*ጋ*ጌ ውጪ) ለብዙ ዓመታት አሠርተው ያባርራሉ:: ፍ/ቤት ሄዶ መከራከር በትንሹ 5 እና 6 ዓመት ይወስድ ስለነበር ክርክሩ ሳያልቅ የሞቱ ብዙ ናቸው:: በሥራ ላይ በደል ቢደርስ የሠራተኛና ማህበራዊ ጉዳይ ኢንስፔክተሮች አሉ፤ ነገር ግን አሠሪውን ከመምከር ወይም ከስሶ የገንዘብ መቀጮ (ብር 500 - 1000) ከማስቀጣት የዘለለ አቅም የላቸውም:: በሌላ በኩል የወሲብ ትንኮሳ (Sexual Harassment) በሴቶች ላይ ከባድ ጫና ስለሚፈጥር ከባድ መስዋዕትነት እያስከፈለ ነው::

- *የመሬት ሕግ*

መሬት የማግኘት መብት ለብዙሃኑ ሴት እውን ያልሆነ ተስፋ ነው:: በትግራይና በአማራው ክልል የመሬት አጠቃቀም አዋጅ ወጥቶ የመሬት ባለቤትነት ሴቶችም ዘንድ ደርሷል አፈጻጸሙ ላይ ችግር እንዳለበት ጥናቶች አሳይተዋል:: የኦሮሚያ ምክር ቤት በሐምሌ 1994 የክልሉን የመሬት አጠቃቀም አዋጅ አፅድቋል:: ገና በክልሉ የነ*ጋ*ሪት *ጋ*ዜጣ ታትሞ ያልወጣ ቢሆንም ተግባራዊ ሆኗል:: ባልና ሚስት መሬት በስማቸው በ*ጋ*ራ ተመዝግቦ ሰርተፊኬት እንደሚሰጣቸው ይደነግ*ጋ*ል:: ህጉ ጥሩ ነው ተግባራዊነቱ ግን ወደፊት የሚታይ ነው:: የሁለትና የሦስት ሚስቶች ጉዳይ ካለ ሠርተፊኬት ለየትኛዋ ሊሰጥ ነው? በፌዴራል ደረጃ የመሬት አዋጅ የወጣው በሰኔ 30/1989 ዓ.ም. ነው፤ (አዋጅ ቁጥር 89/1889)

ስለሴቶች የመሬት ማግኘት መብት በአንቀጽ 5(4) ሥር የክልል የመሬት አስተዳደር ህግ፤ መሬትን በመጠቀም በማስተዳደርና በመቆጣጠር እንዲሁም የይዞታ መብትን በማስተላለፍና በማውረስ ረገድ የሴቶችን የእኩልነት መብት የሚያረጋግጥ መሆን አለበት የሚል ድንጋጌ አለው:: ሴቶች በይዞታቸው ሌሎችን ቀጥረው ሊያሰሩ ይችላሉ (አንቀፅ 6(3)) ይህ ቀጥሮ ማሰራት ወይም በሌላ አካኋን ተስማምቶ መሥራት በአንቀፅ 6(4) ሥር አካለ መጠን ሳልደረሰ፣ ለዕጓለ ማውታን ለአቅመ ደካሞችና ለመሳሰሉትም የተፈቀደ ነው:: የይዞታ መብት በሚሰጥበት፤ የይዞታ ሽግሽግ በሚከናወንበት ጊዜ አሰራሩ ግልፅና ፍትሃዊ እንዲሆን አንቀፅ 6(10) ይደነግጋል:: ይህ ሥርዓት አርሶ አደሩን በተለይ ደግሞ ሴቶችን የሚያሳትፍ ሥርዓት መዘርጋት እንዳለበትም ህጉ ያዛል::

የደቡብ ክልልም የመሬት ሕግ አርቅቋል፤ ሕግ ሆኖ ሲወጣ ይዘቱ የሚታይ ነው: ይህ ካለፈው ጋር ሲነጻጸር መሻሻል ነው ነገር ግን ለሴቷ ሌላ አቅም ሳይገነባ መሬት ብቻ ሰጥቶ እኩልነትን አረጋግጦ ማለፉ በቂ አይደለም:: የሕገ መንግሥቱ የልዩ ድጋፍ ድንጋጌ (አንቀጽ 35(3)) ወደ መሬት አዋጁም ወርዶ ሴቶች በመሬት ይዞታ ጉዳይ ልዩ ድጋፍ ሊደርግላቸው ይገባል ተብሎ በግልፅ መደንገግ ነበረበት::

- የግል ሥራና ሠራተኛ አገናኝ ኤጀንሲ ህግ
  በሴቶች ላይ ከሚደርሱ የጥቃት ተግባራት አንዱ ወደተለያዩ ሀገሮች ለሥራ እየተባለ ሴቶችን ማጋዝ (መላክ) ነው:: አያሌ ወጣት ሴቶች (12ኛ ክፍል ጨርሰው ቤት የተቀመጡ፤ከመጥፎ ትዳር የሚሸሹ፤ የሚረዳ ቤተሰብ ያጡና ድህነትን ማምለጫ አንዱ ዘዴ እየመሰላቸው) ወደ መሃከለኛው ምሥራቅ ሀገራት በህገወጥ መንገድ እየሄዱ በቤት ሠራተኛነት ይቀጠራሉ:: በከባድ የሥራ ጫና (ካለእረፍት ከ16-18 ሰዓት) በምግብ እጦት፤ በደመወዝ መከልከል ወይም መነጠቅ፤ ይጎዳሉ:: ጉዳዩ ሲከፋ ደግሞ አእምሮአቸው ይቃወሳል፤ ከፎቅ በአሰሪዎቻቸው እየተወረወሩ ከባድ የአካል ጉዳትና ሞት ይደርስባቸዋል:: ከዚህ በተጨማሪ ደግሞ በአሠሪዎች፤ በአሰሪዎች ልጆችና በደላሎች አስገድዶ መደፈርና ሌላም ወሲባዊ ትንኮሳ ይደርስባቸዋል በዚህ ጉዳይ መነሻ ወደ ውጪ የአካሄዱን ሁኔታ ህጋዊ ለማድረግ አዋጅ ቁጥር 104/90 ወጥቷል:: ይህ አዋጅ ስሙ የግል ሥራና ሠራተኛ አገናኝ ኤጀንሲ ሲሆን በነጋሪት ጋዜጣ የወጣው የካቲት 27/1990 ነበር (አዋጅ ቁጥር 104/90) ሠራተኛ ወደ ውጪ የሚልኩ ኤጄንሲዎች እንዲቋቋሙ መንገድ ከፍቷል:: ከመሄዳቸው በፊት ሥልጠና፤ የጤና ሁኔታ፤ ከሄዱም በኋላ አመቺ የቅጥር ሁኔታ እንዲመቻች ለማድረግ ነው:: ችግር ቢገጥማቸው አቤቱታ የሚያቀርቡበት፤ ሥራ የሚቀይሩበት ሁኔታ እንዲያገኙ ነው::

  ኤጀንቶቹ ከ30-50 ሺህ የአሜሪካ ዶላር በቅድሚያ እንደዋስትና ማስያዝ ስላለባቸውም ይሁን በሌላ ምክንያት እስከዛሬ በህጋዊ መንገድ ተቋቁሞ በሠራተኛና ማህበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴር ተመዝግቦ የሚሠራ አንድ ኤጀንሲ ብቻ ነው ያለው:: ህገ ወጡ መንገድ ዛሬም ስላለ አያሌ ሴቶች በሥራ ተስፋ ሄደው ሕይወታቸውን ያጣሉ:: ከዚያ አነስ ሲል የሠሩበትን ሳይዙ አካል ጉዳተኛ፤ የአእምሮ ህመምተኛ ሆነው ይመለሳሉ:: ሲመለሱ ደግሞ መቋቋሚያና መጠጊያ የላቸውም::

6. የቤተሰብ ሕግ

እስከ ሰኔ 27/1992 ዓ.ም. ወይም አዋጁ በነጋሪት ጋዜጣ ታትሞ ከወጣበት (ታህሳስ 1993 ዓ.ም) ድረስ የቤተሰብ ሕግ ለሁሉም ዜጋ የተካተተው በ1952 በወጣው የፍትሐብሔር ሕግ ውስጥ ነበር:: የ1952 የቤተሰብ ሕግ በግልፅ ወንዱን የበላይ ያደረገ፣ የሚስቱን ፀባይ እንዲያርቅ የፈቀደ፣ የመኖሪያ ቦታና የልጆች ትምህርት ቤት መምረጥ እንኳን ለወንዱ የተወ ነበር:: በሌላ በኩል በግልጽ አድሎአዊ ያልሆኑት ድንጋጌዎች (ለምሳሌ የቤተዘመድ ሽምግልና ጉባኤ፤ ከባድና ከባድ ያልሆኑ የፍች ምክንያቶች) እንኳን በተግባር ሲተረጎሙ ሴቷን የሚበድሉ ነበሩ:: ሕጎቹ አድሏዊም ባይሆኑ እንኳን ሴቶቹ አቅምና ብቃት እንዳይኖራቸው ስለታገዱ ተከራክረው የሚገባቸውን ከማግኘት ይልቅ አልቅሶ መተውን ይመርጣሉ::

የቤተሰብ ጉዳይ የሕብረተሰብ መነሻና የመንግስትም ጥበቃ የሚያሻው የወንዶችና የሴቶች ግንኙነት አንዱ መሠረት ስለሆነ ከብዙ ሥራና ግፊት በኋላ የፌደራል መንግስቱ አዋጅ ቁጥር 213/92 (የተሻሻለውን የቤተሰብ ህግ) ሰኔ 27/1992 አፀደቀ::

የሚያገለግለው ለአዲስ አበባና ለድሬደዋ ብቻ መሆኑ ነው:: ተግባራዊነቱ ከዚህ እለት ጀምሮ ነው (ሰኔ 27/92) ብሎ በአዋጁ ቢገለጥም አዋጁ በነጋሪት ጋዜጣ ወጥቶ ገበያ ላይ የዋለው በታህሳስ 1993 ነበር:: ከዚያ በፊት የትግራይ ክልል የራሱን የቤተሰብ ሕግ አውጥቷል:: የአማራው ክልል በቅርቡ የቤተሰብ ሕጉን ረቂቅ በተለያየ ደረጃ የሚመለከታቸውን አካላት አወያይቶ ለምክር ቤት አቅርቦ ሰኔ 18/95 አዋጅ ሆኖ (አዋጅ ቁ. 79/95) ወጥቷል:: ጋብቻ ላይ ጋብቻን ከልክሎ መተጫጨትን ግን ፈቅዶ በሕጉ አካቷል:: ፌደራሉ ለብቻው ክልሎች የየራሳቸውን የቤተሰብ ሕግ የሚያወጡት የፌደራሉ ሕገ መንግሥት በአንቀጽ (52/1) መሠረት ይህንን ጉዳይ ለክልል መንግሥታት ስለሰጠ ነው:: የሕገ መንግሥቱ 52(1) «በህገ መንግሥቱ ለፌደራሉ መንግሥት በተለይ ወይም ለፌደራሉ መንግሥትና ለክልሎች በጋራ በግልፅ ያልተሰጠ ሥልጣን የክልል ሥልጣን ይሆናል» ይላል:: የቤተሰብ ሕግ ማውጣት ለፌደራሉ ያልተሰጠ ጉዳይ ነው:: ስለዚህም የቤተሰብ ሕግ ያላወጡ ክልሎች ዛሬ የሚስተናገዱት በ1952 የፍትሐ ብሔር ሕግ ነው:: አዲስ አበባ ያለች ተጋቢ በአዋጅ ቁጥር 213/92፤ ናዝሬት ያለችዋ ደግሞ በ1952 ሕግ ይዳኛሉ ማለት ነው::

የብዙ ወገኖች ሥጋት የቤተሰብ ሕግን ከፌደራል መንግሥት እጅ ማውጣቱ በጣም ጠባብ የሆኑ ሕጎች እንዲወጡ አያደርግም ወይ? የሚል ነው:: ሊወጣ ይችላል ነገር ግን ለዚህ መከራከሪያው ራሱ ሕገ መንግሥቱ ነው:: ሕገ መንግሥቱ የሁሉም የሃገሪቱ ሕጎች ሁሉ የበላይ ነው:: ስለዚህ ማንም ክልል በህገ መንግሥቱ ለሴቶች (በጠቅላላ ለዜጎችም) ከተሰጠው መብት ቀንሶ የራሱን ሕግ ሊያወጣ አይችልም:: ቢያወጣ ሕገ መንግሥቱን መፃረሩ ነው:: ከሕገ መንግሥቱ ጋር የማይጣጣሙ ከሆኑ ተፈፃሚነት የላቸውም:: የህገ መንግሥቱ አንቀፅ (1) «ህገ መንግሥቱ የሀገሪቱ የበላይ ህግ ነው፤ ማንኛውም ህግ ልማዳዊ አሰራር እንዲሁም የመንግሥት አካል ወይም ባለሥልጣን ውሳኔ ከዚህ ህገ መንግሥት ጋር የሚቃረን ከሆነ ተፈፃሚነት አይኖረውም» ይላል:: አንቀፅ 9(2) ደግሞ

#T”—¨<U ²?Ò& ¾S”ÓYf ›"Lf& ¾þK=+" É`Ï„‹ K?KA‹ TIu^f
”Ç=G<U vKYM×•‰†¨< IÑ S”ÓY~” ¾TcŸu`“ KQÑ S”ÓY~
}Ñ» ¾SJ”   Lò’f ›Kv†¨<$ uTKf ÃÅ’ÓÒM::

ክልሎች የሕገ መንግሥቱን ድንጋጌዎች ሕግ ሲያወጡ ሁልጊዜም ማየት አለባቸው፤ በሕገ መንግሥቱ ከተረጋገጡት መብቶች ያነሰ መብት በመስጠት ሕግ ማውጣት አይችሉምና:: በአንቀፅ 34(4) በባህል ወይም በሃይማኖት የህግ ሥርዓቶች ላይ ተመሥርተው ለሚፈፀሙ ጋብቻዎች እውቅና እንደሚሰጥ ተደንግጓል ይህ ግን የሚሆነው በህግ በተለይ በሚዘረዝረው መሠረት እውቅና የሚሰጥ ህግ ሲወጣ ነው:: ያንን ህግ የሚያወጣው የፌዴራል መንግሥቱ ነው:: በአንቀፅ 34(5) መሠረት በተከራካሪዎች ፈቃድ በሃይማኖትና በባህል ህግ መሠረት መዳኘትን ህገ መንግሥቱ አይከለክልም ይህም ቢሆን ዝርዝሩ በህግ ሲወሰን ነው:: ራሱ የተወካዮች ምክር ቤት እና የክልል ምክር ቤቶች የሃይማኖትና የባህል ፍ/ቤቶችን ዕውቅና መስጠትና ማቋቋም ይችላሉ (አንቀፅ 78(5)):: የህገ መንግሥቱ አንቀፅ 34 እና 78 ድንጋጌዎች ከህገ መንግሥቱ አንቀፅ 9 እና 13 ጋር ተቀናጅተው በባህላዊም ሆነ በሃይማኖት መሠረት የተደረጉ ጋብቻዎች ዕውቅና ሲያገኙ ከህገ መንግሥቱ ያነሰ መብት ቢሰጡ ፈራሽ መሆናቸው ካልተሰመረበት ውጤቱ ሴቶችን ሊጎዳ የሚችል ውጤት ይኖረዋል::

አዋጅ ቁጥር 213/92 ከ1952 ህግ ጋር ሲነፃፀር አያሌ ለውጦች ተደርገዋል:: ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው::

ይህ ጉዳይ እየተከሰተ ስለመሆኑ ፍንጮች አሉ:: በቅርቡ በኦሮሚያ የቤተሰብ ሕግ (ሐምሌ 01/95 የፀደቀ ጋብቻ ላይ ጋብቻን በዝምታ አልፎታል:: በሕግ ያልተከለከለ ነገር እንደተፈቀደ ይቆጠራል:: የዚሁ ክልል የመሬት አዋጅ «ስለሚስቶች» ይደነግጋል የትግራይ የቤተሰብ ሕግም ቢሆን በተወሰኑ ሁኔታዎች ጋብቻ ላይ ጋብቻንና ሌሎች ሁኔታዎችን ፈቅዷል:: ይህ በጣም የሚጎዳ ጉዳይ ነው:: አንዳንድ ነጥቦችን ዘርዝር አድርገን ለማየት ያህል:-

1. ዕድሜ:

በ1952 የሴቷ የጋብቻ ዕድሜ 15 የወንዱ 18 ነበር (በተለየ ሁኔታ ከሁለቱም ዕድሜ 2 ዓመት ሊቀነስ ይችላል) በ1992 ህግ የሁለቱም አነስተኛው ዕድሜ 18 በመሆኑ (አንቀፅ 7(1)) ያለዕድሜ ጋብቻን ለማስቀረት ለሴቷም 12ኛ ክፍል የመጨረስ ዕድል ይሰጣል ተብሎ ይገመታል

2. መተጫጨት:

በ1952 ህግ ውስጥ የተደነገገ ሲሆን ውሉ የሚደረገውም በሁለቱ ተጋቢዎች ቤተሰብ አማካይነት ነው:: በ1992 ህግ መተጫጨት ሙሉ በሙሉ ከህጉ ውስጥ ተሰርዟል:: ጋብቻ በተጋቢዎች ፈቃድ ላይ የሚመሰረት በመሆኑ ከጋብቻ በፊት የሚደረግን መተጫጨት የህግ ድጋፍ መስጠቱ አስፈላጊ አይሆንም::

3. እኩልነት:

በ1952 ህግ ባል የቤተሰብ መሪና ሃላፊ ነው፤ ሚስቱን ለመቆጣጠርና ፀባይዋን ለማረም ይችላል፤ የሚኖሩበትን ሥፍራ ይመርጣል፤ ከደመወዟ ጥቅምና ገቢ በስተቀር ሌላ ንብረት ያስተዳድራል የሚሉ ጉልህ መድሎ በግልጽ የሚታይባቸው አንቀጾች በ1992 ተሠርዘው ሁሉን ነገር በእኩልነት በጋራ በመተሳሰብና በመከባበር እንዲኖሩና እንዲያስተዳድሩ ተደንግጓል::

4. የቤተዘመድ ሽምግልና:

በ1952 ህግ ዕርቅን መሞከር፣ ፍቺ መወሰን ፣ ስለልጆች አያያዝና ቀለብ እንዲሁም ስለንብረት ክፍፍል ሥልጣን የተሰጠው ለቤተዘመድ ሽምግልና ጉባኤ ነበር:: ተቋሙ የንግድ ይዘት እየያዘ በመምጣቱና ከቤት ተባርረው መጠጊያና ቀለብ ከሌላቸው ሴቶች ብዙ የአበል ክፍያ በመጠየቅ፤ ጉዳይ በመጎተት በማዳላት ህፃናትንና ሴቶችን ያጉላሉ ብዙ ናቸው:: ስለዚህ በ1992ቱ ህግ ለቤተዘመድ ሽምግልና የተሰጠው ሥልጣን በሙሉ ለፍ/ቤት ተሰጥቷል:: የሽማግሌዎች ሚና በጊዜ ገደብ (ትልቁ 3 ወር ነው) ተወስኖ የዕርቅ ሙከራ ላይ ብቻ ሆኗል::

5. የፍች ምክንያቶች:

የፍች ምክንያቶች ከባድና ሌሎች እየተባሉ ለፍችው ምክንያት ሴቷ ባትሆንም እንኳን መከራው ሲበዛባት የፍች አቤቱታ በማቅረቧ ብቻ ለፍችው ተጠያቂ በመሆን በንብረት ስትቀጣ ኖራለች፤ በዚህም ምክንያት በተሻሻለው የቤተሰብ ህግ ለፍች ምክንያት ማቅረብ አያስፈልግም ፍች ሲወሰንም በአንዱ ላይ ቅጣት የለም ለፍችው ምክንያት የሆነ በደል ተፈፅሞ ከሆነ ብቻ ካሣ ይከፈላል ከ6 ወር በላይ በጋብቻ የኖሩ ተጋቢዎች በስምምነት ተፋትተው ፍ/ቤት ቀርበው ፍችውን ማፀደቅም ይችላሉ::

6. ከጋብቻ ውጪ እንደ ባልና ሚስት አብሮ መኖር:

በ1952 ህግ እንደ ባልና ሚስት እየኖሩ ጋብቻ በህጉ መሠረት ካልፈፀሙ አብረው ያፈሩት ንብረት የጋራ አይሆንም፤ የወለዷቸው ልጆች አባትነትን በማረጋገጥ በኩል ችግር ባይኖርባቸውም (በግንኙነቱ ዘመን የተወለዱ ወይም የተፀነሱ ልጆች አባታቸው ከእናታቸው ጋር የሚኖረው ወንድ ነው ብሎ ህጉ ግምት ይወስዳል) ግንኙነቱን ወንዱ ቢያቋርጥ ቢበዛ የ3 ወር ቀለብ የመስጠት ኃላፊነት ብቻ ነበር ያለበት:: አሁን በተሻሻለው የቤተሰብ ህግ ግን ህጋዊ ጋብቻ ሳይፈጽሙ እንደ ባልና ሚስት የሚኖሩ ሰዎች ለ3 ዓመት ላላነሰ ጊዜ አብረው ከኖሩ በግንኙነታቸው ወቅት ያፈሩት ንብረት እንደጋራ ሀብታቸው ይቆጠራል፤ ቢለያዩ እኩል ይካፈሉታል::

7. በአንቀጽ 82(5) መሠረት ፍ/ቤት የፍች አቤቱታ ሲቀርብለት ወዲያውኑ ባልና ሚስቱ ስለሚተዳደሩበትና ስለሚኖሩበት ሁኔታ ስለልጆቻቸው አጠባበቅ ስለሚኖሩበት ሥፍራና አኗኗራቸው እንዲሁም ስለንብረታቸው አስተዳደር ተገቢ መስሎ የታየውን ትዕዛዝ ይሰጣል::

8. 82(6) ሥር በተጋቢዎች መሃከል ያለውን ትልቁን ችግር ለመፍታት ጥረት አድርጓል ፍርድ ቤቱ በዚህ አንቀፅ ንዑስ ቁጥር (5) በተመለከተው

መሠረት ትዕዛዝ በሚሰጥበት ጊዜ ከሁለቱ ተጋቢዎች የአንዳቸው ከጋራ መኖሪያቸው መውጣት የግድ ሆኖ የተገኘ እንደሆነ የጋራ መኖሪያቸውን ለቆ ቢወጣ የባሰ ጉዳት የሚደርስበት ወገን የትኛው መሆኑን እንዲሁም የልጆቻቸውን ጥቅም ለማስጠበቅ አመቺ የሆነውን ሁኔታ ሁሉ ከግምት ውስጥ ማስገባት ይኖርበታል:: ይህ ድንጋጌ ከቤታቸው ከነልጆቻቸው ተባረው የሚንከራተቱ እናቶችን እስከ ውሳኔ ድረስ የሚታደግ ቢሆንም በተግባር ግን በዚህ መሠረት የተወሰኑ ጉዳዮች በጣም ጥቂት ናቸው::

9. *በቀድሞ ህግ የነበሩ ሁለት ጉዳዮች በአሁኑ ህግ በተለየ መልኩ የቀረቡ አሉ::*

   - *የሥጋና የጋብቻ ዝምድና በተሻሻለው ህግ በጣም ባጭሩ ነው የተቀመጠው (አንቀፅ 8 እና 9) ይህ ድንጋጌ በቅርብ ዘመዶችም መሃከል ጋብቻ እንዲፈፀም ስለሚፈቅድ በልጆች ሁኔታ ላይ መጥፎ ተፅዕኖ ያመጣ ይሆን? ብለው የሚሰጉ ብዙ ናቸው::*

   - *በቀድሞው ህግ የተለየ ምክንያት ከሌለ በስተቀር ፍች ሲወሰን ህጻናት አምስት ዓመት እስኪሞላቸው ድረስ ከእናታቸው ጋር እንዲሆኑ ይደነግግ ነበር አዋጅ ቁጥር 213/92 በአንቀፅ 113(2) ሥር የህጻናትን ቆይታ በወላጆች የገቢ፣ የዕድሜ፣ የጤና እና አኗኗር ሁኔታ እንዲሁም የልጆቹን ዕድሜ ጥቅማቸውና ፍላጎታቸው የሚጠበቅበትን ሁኔታ በማገናዘብ ላይ እንዲመሠረት አድርጎታል:: ይህ በፍ/ቤት በተግባር ሲውል ህጻናትን የሚጎዳ ውሳኔ የተሰጠበት ሁኔታ ብዙ ነው::*

10. *በማናቸውም ሥርዓት የተፈፀመ ጋብቻ በክብር መዝገብ ሹም ፊት መመዝገብ እንዳለበት ተደንግጎ በ6 ወር ውስጥ ይህ ጽ/ቤት እንደሚደራጅም ህጉ ያስገድዳል:: ይሁን እንጂ ከ1992 እስከ 1995 ድረስ ጽ/ቤቱ አልተቋቋመም:: ከ1952 ህግ ጀምሮ ይቋቋማል ሲባል የ1992 ህግ ወጣ:: አሁንም 40 ዓመት መጠበቅ ይኖር ይሆን? ይህ በማስረጃ ረገድ ታላቅ ጠቀሜታ ስላለው መቋቋም ያለበት ተቋም ነው::*

ገና የቤተሰብ ህግ የሚያወጡ ክልሎች ከፌደራሉ ህግ ብዙ በጎ ነገሮች መውሰድ ይችላሉ:: ፌደራሉ ላይ በአፈጻጸም/በአተረጓጎም በኩል ችግር ያመጡትንም ለማስተካከል የጎደለ ለማሟላት ዕድል ስላላቸው ህጉን ማጤኑ አስፈላጊ ነው::

<u>ለምሳሌ:</u>

- *በፌደራሉ ህግ መሠረት ውሳኔ ሲሰጥ መጀመሪያ የፍች ውሳኔ ይሰጥና ፋይሉ ይዘጋል፤ ቀጥሎ በሌላ ማመልከቻ የፍች ውጤቶች ተብሎ የልጆች አያያዝና ቀለብ እንዲሁም የንብረት ጉዳይ ይቀርባል:: የልጆች ቀለብ ፋታ አይሰጥም የንብረት ክፍፍል ግን ጊዜ ስለሚወስድ ይህንን በክልሎች ህግ ማስወገድ/ማስተካከል ይቻላል::*

- *አዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀፅ 118(1) ከፍች በመለስ በጋብቻ ውስጥ የሚፈጠሩ አለመግባባቶች ባልና ሚስቱ በሚመርጧቸው ሽማግሌዎች አማካኝነት ይወሰናሉ ይላል:: በሽማግሌዎች ውሳኔ ላይ ቅር የተሰኘ ወገን ለፍ/ቤት ይግባኝ ማቅረብ ይችላል (118/2)ነገር ግን የቤት ወጪ የተከለከሉ፣ ባሌ ይጠጣል፣ ያጨሳል፣ ያመሻል፣ ውጪ ያድራል ብለው መፍትሔ የሚፈልጉ ሴቶች በሽማግሌ መዳኘት አይፈልጉም:: በሽማግሌ ለመዳኘት የሁለቱን ፈቃደኝነት ይጠይቃል፣ ፍ/ቤት ደግሞ የፍች ጥያቄ ካልያዙ ከፍች በመለስ ላሉ ችግሮች ማመልከቻ ማቅረብ አይቻልም:: ይህ ጉዳይ ትልቅ ክፍተት ስለፈጠረ ክልሎች በህጉ በራሱ ላይ መፍትሄ ቢፈልጉለት የተሻለ ነው::*

◈ ***በመሻሻል ላይ ያለው የወንጀለኛ መቅጫ ህግ***

በ1949 የወጣው የወንጀለኛ መቅጫ ህግ በመሻሻል ላይ ነው:: የተዘጋጀው ሁለት ረቂቅ ሲሆን የተሰራውም በፍትህ ሚኒስቴርና በህግና ጥናት ምርምር ኢንስቲቱት ነው::

1. አዲስ የወንጀል አይነቶች ተካተዋል፤ የነበሩትን ደግሞ ቅጣት በመጨመር ለማስተናገድ ተሞክሯል:: በህጉ ውስጥ መካተት የነበረባቸው የቤት ውስጥ ጥቃትና የወሲብ ትንኮሳ (Sexual harassment) (የወሲብ ትንኮሳን ከወንጀል ሕግ ይልቅ በሌላ መልኩ ማስተናገድ የሚቻል መሆኑ እእንደተጠበቀ ሆኖ) በስፋትና በጥልቀት ተተንትነው በተለይ መቀመጥ ሲገባቸው ይህ አልተደረገም:: የቤት ውስጥ ጥቃት ከወንጀል ህጉ በተጨማሪ በፍትሐ ብሔር ሥርዓት ጥበቃ እንዲደረግለት ያስፈልጋል ሲባል በወንጀሉ ህግም ተገቢውን ትኩረት አላገኘም:: ትርጓሜም አልተሰጠውም ከአጠቃላይ የጉዳት ድንጋጌ የተለየ ቦታታ አልተሰጠውም:: የትዳር ጓደኛ አፍንጫ፣ ጆሮ፣፤ እእግርና እእጅ የሚቆርጠው ዓይን የሚያጠፋው ወንጀል የሚካተተው እዚህ ሥር ነው:: በህገ ወጥ መንገድ ለሥራ እየተባለ የሚሄዱት ህፃናትና ሴቶች ጉዳይ በአዋጅ ቁጥር 104/90 የተሻለ ጥበቃ ያገኘ ቢሆንም በወንጀለኛ መቅጫ ህጉ ለሥራ ተብሎ /ለሴተኛ አዳሪነት ሳይሆን/ (Labor Migration) የሚደረገው ህገ ወጥ ጉዞ በወንጀልነት አልተካተተም::
2. የሴት ልጅ ግርዛት ድሮ ያልነበረ የወንጀል ዓይነት ሲሆን አሁን በረቂቁ ገብቷል ነገር ግን ሥር የሰደደ የባህል ጉዳይ በመሆኑ ማን መቀጣት እእንዳለበትም ዝርዝር ድንጋጌ ያስፈልገዋል:: በረቂቁ ግን ድንጋጌው በጣም አጥሮ ቅጣቱም ከ1ወር እስከ 6ወር እስራት ብቻ ነው:: ይህ በዓለም ደረጃ በአስከፊነቱ ግንዛቤ ያገኘ ጉዳይ ቅጣቱ አንሷል::
3. ጠለፋና አስገድዶ መድፈር ቅጣታቸው ጨምሯል የቅጣቱ መነሻም ተደንግጓል ነገር ግን የተጠለፈች ወይም የተደፈረች ሴት ጠላፊዋ/ደፋሪዋን ካገባች የወንጀል ክሱ ይቀራል የሚለው የ1949 ህግ ዛሬም እእንዳለ ተቀምጧል:: ይህ በህገ መንግሥቱ ጋብቻ በተጋቢዎች ፈቃድ ላይ ይመሰረታል የሚለውን ድንጋጌ የሚፃረር ሲሆን በተግባር እንደታየው ለብዙ የአፈጻጸም ስህተት በር የከፈተና ህፃናትን ጭምር ለግዴታ ጋብቻ የዳረገ ነው::
4. ለወሲብ ወንጀሎች የማስረጃ አቀራረብ ሸክም ለሴቷ እእንዲቀል፤ እእነኝህ ጉዳዮች በዝግ ችሎት እእንዲታዩ የዋስትና አሰጣጥ ጉዳይ ልዩ ትኩረት እንዲሰጠው የተጠየቀ ቢሆንም ሁሉም ጉዳዮች ትኩረት አላገኙም:: ዋስትና ብቻ አሁን ካለው ይዘቱ የመሻሻል ዕድል አለው:: በተለይም በወሲብ ጥቃት የተጠረጠሩ ሰዎች በዋስ ተለቀው የፍርድ ቤቱ ውሳኔ ሲዘገይ በተበዳዮች ላይ ያለው ተፅዕኖ ከባድ በመሆኑ ዋስትና ሰፊ ግንዛቤ ያሻዋል::
5. ፅንስ ማቋረጥ የብዙ አመለካከቶች ጫና የሚያርፍበት ቢሆንም በዋነኝነት ግን ያረገዘችው ሴት ጉዳይ ነው:: በ1949 የወጣው ህግ በክልከላ ጀምሮ በክልከላ ይጨርሳል:: በማናቸውም ጊዜ፤ በማናቸውም ዘዴ ወይም በማንም አማካይነት ፅንስ ማቋረጥ የተከለከለ ነው:: ራሷም ሴትየዋም ብታደርግ፤ ሌላም ቢረዳት ሳታረግዝም በስህተት ብትሞክር ወይም የተጠቀመችበት ዘዴ ፅንስ ማስወረድ የማያስችል ቢሆን እእንኳን ያስቀጣል:: ሌላም ቢያደርገው ያስቀጣዋል ቅጣቱ በሃኪሞችና በባለሙያዎች ላይ ይጠነክራል:: አንዲት ሴት ተጠልፋ ወይም ተደፍራ ወይም ከቤተዘመድ ጋር በተደረገ ግንኙነት ብታረግዝና ፅንስ ብታቋርጥ ወይም በከፋና በከባድ ድህነት የተነሳ ፅንስ ብታቋርጥ ቅጣቱን ፍ/ቤት እእንዲያቃልል ስልጣን ተሰጥቶታል ቅጣቱ ግን የማይቀር ነው::

ፅንስ ማቋረጥ የሚፈቀደው የእናቲቱን ጤንነት ወይም ሕይወት ለማትረፍ ሲባል ብቻ ነው:: በህጉ ለጤንነት ትርጉም ያልተሰጠ ከመሆኑም በላይ ቢሮክራሲው ረጅም ስለሆነ ለፅንስ ማቋረጥ አስተማማኝ የሚባለውን ጊዜ ሊያሟላ ቀርቶ 9 ወርም አይበቃውም:: የማህፀን ሃኪሙ መርምሯት ፅንሱ መቋረጥ አለበት ብሎ ሲወስን ሌላ ስፔሻሊስት መጨመር ስላለበት በጽሁፍ ጠይቆ ስፔሻሊስት እንዲላክለት ለባለሥልጣን ያቀርባል:: ባለሥልጣኑ ሲፈቅድ ስፔሻሊስቱ (ካለ) ይላካል እእሱም እእርጉዟን አይቶ በፅሁፍ

አስተያየት ያቀርባል የሁለቱ ሀኪሞች ጽሁፍ ፅንሱን ማቋረጥ ያስፈልጋል ብለው የተስማሙ ሲሆን ብቻ ነው ፅንሱ ሊቋረጥ የሚችለው:: ስለዚህም ይህ ህግ ተግባራዊ ከማይሆኑት አንዱ ሆኖ አያሌ እናቶች በህገወጥ ውርጃ ህይወታቸው ያልፋል ለመካንነትና ለአካል ጉዳት ይዳረጋሉ::

የአሁኑ ረቂቅም ጀምሮ የሚጨርሰው በክልከላ ነው:: አሁን ከሚሰራበት የሚለየው «የተደፈረች ሴት ወይም ከቤተዘመድ ጋር ግንኙነት የፈጸመች ሴት ብትገረግዝ በህጋዊ መንገድ ፅንስ ማቋረጥ ትችላለች» በሚለው ብቻ ነው ሌላው በሙሉ አልተቀየረም:: ድህነትንና ሌሎች ማህበራዊ ምክንያቶችን እእንኳን (እእንደሌሎች አፍሪቃ አገሮች) ለህጋዊ ፅንስ ማቋረጥ በምክንያትነት አላካተተም:: ፅንስ ማቋረጥ በህግ ቢፈቀድ ፅንስ የሚያቋርጡ ሴቶች ቁጥር አይጨምርም የእናቶች ሞት ይቀንሳል እእንጂ:: ሴቶች መውለድ ካልፈለጉ ደግሞ ሞትም እያለ ንፅህናው ባልተጠበቀ ህገ ወጥ ዘዴ ፅንስ ከማቋረጥ እእንደማይመለሱ በዓለም ዙሪያ ግንዛቤ ያገኘ ጉዳይ ስለሆነ ጨዋታው በሴቶች ህይወት መሆኑን ማወቅ ያስፈልጋል::

◈ የፌዴራል መንግሥት ሠራተኞች አዋጅ

በበፊቱ የመንግሥት ሠራተኛ አዋጅ ያልታየ ዝርዝር ተካቶበታል (ለምሳሌ የትርፍ ሰዓት ክፍያ) በአንቀጽ 13/3) ሥር «ለሴት ተወዳዳሪዎች ቅድሚያ ይሰጣል (እኩል ወይም ተቀራራቢ ነጥብ ካመጡ):: ከዲስፒሊን ጉዳይ ውስጥ ግን የወሲብ ትንኮሳ ጎልቶ አልወጣም፤ ከሥልጣን መባለግ ውጪ (አንቀጽ 66/13) ሌላው በጣም ጠቅላላ ድንጋጌ ነው::

7. ማጠቃለያና የወደፊት እርምጃዎች

- የእነዚህ ሁሉ ዓለም አቀፍ፣ አህጉራዊና አገራዊ ህጎች ተግባራዊነት የሚፈተሸው በሴቶቹ ህይወት መቀየር ነበር:: የሴቱ ህይወት ዛሬም በከባድ ችግር ውስጥ ነው:: የስርዓተ-ፆታታ ጉዳይ ሲነሳ ሴቶችን ከወንዶች በላይ ለማድረግ የተደረገ ዘመቻ እእንደተጀመረ የሚቆጥሩት አሉ:: በደሃ አገር ውስጥ የምን ሴትና ወንድን ለይቶ ተበዳይ ማድረግ ነው? ይላሉ፤ ነገር ግን የሥርዓተ ፆታታ ጥያቄ በማህበራዊ ሥራ ክፍፍል የተነሳ የተዛባውን የፆታ ግንኙነት የማስተካከል ጥረት ነው:: ታዲያ በመጨረሻ ደሃ ሀገሮች እንኳን ሴቶች በዚሁ የሥራ ክፍፍል የድሃዎች ድሃ ናቸው ህብረተሰቡ በባህል፤ በደለበ የሃይማኖት እምነት ሴቷን አሳንሶ ያያል ሴቷም የህብረተሰቡ ውጤት ስለሆነች ተቀብለዋለች:: ይህ ሁኔታ ለጥቃት ያጋልጣታል፣ ትምህርት ያሳጣታል፣ ጤናዋ ይታወካል፣ የኢኮኖሚ አቅም አይኖራትም፣ የድህነት ቀንበር ያጎብጣታል፣ በደልና ችግሩ ክብ እየሰራ ነው:: ይህ ሁኔታታ በወንዶችም በሴቶችም ጥረት ካልተሰበረ ልማት አይታሰብም፤ ተያይዞ ወደ አዘቅት ነው::

- ስለዚህም መንግሥት ያወጣውን ህግ ያክብር፤ ያስፈጽም ለፖሊሲና ለህጎች ባለቤትና በጀት በመመደብ ቁርጠኝነቱን ማሳየት አለበት ለናሙና ሳይሆን በተግባር የሴቶችን እእእኩልነት ለማምጣት እርምጃ ይወሰድ፣ ራሱ ባወጣው በህገ መንግሥቱ መሠረት ይጠየቅ፣ ይፈትሽ የጎደለም ካለ በደንብ የተጠና ህግና ፖሊሲ መጨመር ይኖርበታል:: የክልል መንግሥታት ከፌደራሉ ያነሰ መብት የሚሰጥ ሕግና ፖሊሲ ሲያወጡ የፌዴራሉ መንግስት በቁርጠኝነት ይከልክል፤ ይቆጣጠር::

- ህዝብም ስራዬ ብሎ ለጉዳዩ ትኩረት በመስጠት ህጉ እንዲሰራበት ያስታውቅ፣ ባልተሰራ ሥራ ተጠያቂነት እእንዲኖር ግፊት ያድርግ፣ በራሱና በሲቪል ማህበረሰቡ አማካኝነት ተደራጅቶ መስራትና ለውጥ ማምጣት እእንደሚቻል የሌሎች ሀገሮች ተሞክሮ በግልጽ አሳይቷልና::

- በተለይ ሴቶች የበታችነትን ተቀብሎ መቀመጥ ስለሌለባቸው በጋራ ተነስተው ለመብታቸው መታገል እና ተግባራዊነቱንም መከታተል ጊዜ የማይሰጠው ጉዳይ መሆኑን ሊገነዘቡት ይገባል፡፡

ዋቢ ሰነዶች

ብሔራዊ የሴቶች ጉዳይ ፖሊሲ አ.አ መስከረም 1986
የኢትዮጵያ ፌደራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ህገ መንግሥት አዋጅ ቁ. 1/1987 ነሐሴ 15/1987 የወጣ
የተሻሻለው የቤተሰብ ህግ አዋጅ ቁ. 213/1992 ሰኔ 27/1992 የወጣ
የኢትዮጵያ ወንጀለኛ መቅጫ ህግ በ1949 የወጣ እና በመሻሻል ላይ ያለው ረቂቅ
ሁለንተናዊ ሰብአዊ መብቶች መግለጫ (ተመድ) በዲሴምበር 10/1948 እ.ኤ.አ የወጣ
የተባበሩት መንግሥታት ቻርተር 1945 እ.ኤ.አ
ዓለም አቀፍ የፖለቲካና የሲቪል መብቶች ስምምነት እ.ኤ.አ ዲሴምበር 16/1966 በተባበሩት መንግሥታት ወጥቶ በማርች 23/1976 በሥራ ላይ የዋለ
ዓለም አቀፍ ኢኮኖሚያዊ ማህበራዊና ባህላዊ መብቶች ስምምነት እ.ኤ.አ ዲሴምበር 16/1966 በተመድ ወጥቶ እ.ኤ.አ በጃንዋሪ 3/1976 በሥራ ላይ የዋለ
በሴቶች ላይ የሚደረጉ ማናቸውንም ዓይነቶች ልዩነቶች (አድሎ) ለማጥፋት የወጣው ስምምነት እ.ኤ.አ ዲሴምበር 1979 በተመድ ፀድቆ እ.ኤ.አ በሴፕቴምበር 1981 በሥራ ላይ የዋለ
የህፃናት/ልጆች መብቶች ስምምነት እ.ኤ.አ ኖቬምበር 20/1989 በተመድ ወጥቶ ሴፕቴምበር 1990 በሥራ ላይ የዋለ
በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ማናቸውንም ጥቃቶች (የሃይል ተግባራት) ለማጥፋት የወጣው መግለጫ ዲሴምበር 20/1993 እ.ኤ.አ የተፈረመ
የሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ፤ አዋጅ ቁ 42/85
የግል ሥራና ሠራተኛ አገናኝ ኤጀንሲ አዋጅ፤ አዋጅ ቁ 104/90
የፌደራል መንግሥት የገጠር መሬት አስተዳደር አዋጅ፤ አዋጅ ቁ. 89/1989
የትግራይ ክልል ቤተሰብ ሕግ (አዋጅ ቁ. 33/91) የአማራ ክልል የቤተሰብ ሕግ (አዋጅ ቁ. 79/95) ሐምሌ 01/1995 የፀደቀው የኦሮሚያ ክልል የቤተሰብ ሕግ
የፌደራል መንግሥት ሠራተኞች አዋጅ፤ አዋጅ ቁ. 292/94

RY–p-Óq እእና LG‹N †^p«ªር

£Óq ˆŠ৷G}r l'৷]}৷ L^Á †‹Fr
በኔሲበ ስሰፋው
ጁ.ቲ.ዜድ/ጋልፖ

1. L·l৷¦

dªN \৷G l60•t~ 80•t £}lT'৷ £LPTp GMr †µG·E৷r £ማ^××r p·mY L¿·^r lnt„}r~ l^}৷ †'gEA৷ ባይነት yFÖ}pN& †iL৷N& ˆ'dpN D} ¼¿‹X~ y¨ሉ £}৷ nu }'৷ Šሚ.G †LE‹Šr lL}¾ Cœl৷¿ ¦µEE~ ¨Ge¿N Cœበ £\º৷r¿ #lª^q# £M৷dlG ¦»'৷¿ ª·O ˆ–E৷ l৷Š× †NFŒ m¨Ôቅ– }'৷ nE৷ £M৷dlG pLG‹v~ pLÎ”v l†ºgF¨ p^Ôƒ~ ºmf ˆ¿«৷D¿ ¦ªTµ'৷ና አሳታፊነት የጎደለው የልማት ስልት ነበር::

Š1990•t Lmu lpE¨N Šdœg›'৷ ½Y}r ÙÑM৷ '«৷C የዓለም Aµሮች lpE¨N q«µ৷ £M৷G LE¦ £p\»t'৷ ሀገሮች ከፍ ብሎ የተጠቀሰውን የልማት ማካሄጃ ስልት በመቀየር የCœout'৷¿ LPTq”৷ ÙF¸r EMሚFr& Š–C}r ELFdi~ £paE ˆ–µr ለማስመዝገብ lW]t'৷ †}]b}rN D} በዴጋÖ~ E¶b የ'৷À AµY L¿·^ታr~ –EN †dÙ £GMr~ £\n†”৷ Lnr †^ŠmV –Y³sv ¸rፃv}r~ †]]l৷}r £pE£ ¼Tr \৷¦ªYµ৷ ¨^p”FE৷::

¨CN ጥሪት Cœov }৷Z††'৷¿ EM]ª·ና የpaE እእንዲሆን ¨l¯~G £M৷E৷r¿ Lምፐ¼ †¨l¯¿N £ሚE৷r¿ £Lp'৷& £¸ªFt'৷¿ £Lº£i W]t'৷N ·¬q ¦ለባቸው LD}৷¿ £ሚያረጋ·¼ ÙrH”}ት¿~ ˆŠ৷G}p¿ £ሚ¦\Ù¿& šî¸v AµWtው¿ £Lµ¿mr& ከውጤቱN £LºdN Lnr ¦Ft'৷ LD}৷¿ £M৷¦^µ}œn ህዝቡን ያቀፈና የሚያሳትፍ ስልት }'৷::

¨C †«৷^ †¨}r Cœn †dÙ £GMr †‹Hî– lY‹q lD}৷ }µY ·¿ £ˆY^ lˆY^ d¼pƒN D} pš””V eY„r mFt'৷ Ò¿\ A]ov ቅንብር ውጤት ሲሆን አዲስና šL}ƒ ነው £M৷mE'৷ ለልማት ^Gr LPTp& M˜ŠE৷~ Mº¿ºƒ'৷ #\'৷# \৷D¿ ¨C \'৷ Lnp~ ·ጼq'৷ pE¨s £q'd~ lC· £pT¶µº፣ ቀጣይነት ያለው ልማትን ለመተግበር ngr& œ·ጅr~ eYº„}r ¦E'৷ ˆ¿«৷A৷N £¦µmƒG ወይም የባለቤትነት ˆN}p৷ £¸Elp LD¿ ˆ¿ªM৷µm'৷ †º¦¦f †¨D¿N:: D N ¨C¿ L\E৷¿ ኃይል በተሟላ ሁኔት ELºdN ግን የሂደቱን i¿nY £MªW¯rና የመምራቱ p·mY ª·O †¨}pƒ~ ']„ }'৷::

Jœn †dÙ £D} GMr~ nGÎ·~¿ lp\p‹ŠE A৷}৷q EMd~¯r በተሻለ ብቃት ለመምራት eGÕ £¬OŒW\৷ ^Y–r መገንባት lˆY·º„}r ^Y Lª– †MWÃ £EîE'৷ p·mY ሲሆን ዲሞክራሲን እንደየአግባቡ ለማስረጽ እንዲያስችሉ በማለት LG‹N †^p«ªY& ያልተማከለ አስተዳደር RYዓp-Óq፣ ˆŠ৷G}r& £nሄY nHîT\n ˆŠ৷G}r~ £šî¸v E৷–F”}r& £C· £lF¨}r~ £L]\E৷r p›M³~ p'WWb ጽንሰ-ሀሳቦች ዋነኛ £rŠ৷Tr~ £LYB ·nY M^ÔÐM৷¦ ^Gsv lLDኑ መልካም አስተዳደር £¬OŒW\৷'৷ B৷ªr M×ºኛ~ MT¶µÁ ከሚባሉት Ò¿\-A]ov አንዱ lLD¿ ›X £L¿·^qr £¿··Y LŒÔu~ M]Tµ৷¦& £¶šî½v Y˜^ †¿dÎ ŠLD¿ †Gፎ የመንግስታት ¬OŒW\৷¦”}rና £ngr LEŠ৷¦ Dሏል::

ˆ¿ª †ér©É¦ ¦Eå ታዳጊ የተባሉ AµZvN ˆ}šéC¿ GMr¿ ¦×¼~Eå ILmG pE¨p'å £q'er¿ Ò¿\-A]ov LdIFt'å የ'å^¼ v·Wt'å LÙrHî ያስገኙላቸዋል £ME'å¿ p^× ŠLÔ¿ºi †GÔ'å £ª¶Ö•ut'å¿~ £E¶cut'å¿N †¿¯r £M¦WUFt'å LD~t'å nšåN †ŠW‹V †ልሆነም::

LG‹N †^p«ªY እእንደ ስልት £†¿–¿ AµY £GMr Bªr £pMF EM–T· ¦E'å¿ AåEንተናዊ ngr £pE¦¤ £MCIT\n]¨¿^ pLWMV•v~ NAåW¿N በበርካታ –ርሳዎች ከማረጋገጫቸው Ip¾MV Ò¿\ A]ot¿ Ip·mY £ÔpሂDt'å AµWr pOŒZ መልካም አስተዳደርን መከተል አስፈላጊና ተገቢ ውሳኔ መሆኑን ያረጋግጣሉ::

በመሆኑም ILG‹N †^p«ªY £pg, †^p«éªY¿ ያ\Ô}å AµZv £pT¶¶ £ÞEp‹ –mn& \FN& šFf~ AåEå¿ †dÙ £D} GMr~ nGÎ·~¿ £pd«° ለመሆናቸው £Y¬Œ †µZv¿ IN]Eî}r L¼d^ ይቻላል:: ለእነዚህ ሀገራት የልማት ግብና አስፈፃሚዎች ህዝብ ራሱ ነው::

q«µé AµZv GMr ግቡ NYr¿~ †µG·ሎት¿ L¾LY~ M]ª· nu]¨D¿ IpE¨ £p¸«è £MCIT\Iå †mFr¿ IGMp Bªr 'å^¼ ¦Ft'¿ p]rÚ IM¸GIr ፍላጎቶቻቸውን ማሟላትንና ˆŠåG}qt'å¿N MT¶µ¼¿N መጨመር ይጠበቅበታል::

GMr \•v £W]t'å¿ µå«¨~ C¨'r ImElîr}r~ I}Ñ}r EéLU~ Eéj»ºU £MvEåIr¿ Aå}q MLutr¿ ˆ¿«éAåN ŠNYqM}r M}^ Q¨D¿ ŠÃj~~ ŠpÎˆ £ML»¿ –C}r፣ £Iqv}r¿~ £\n†" Lnr µÔ×¿ M^'µ– MEr }'å::

ICnTp\Iå 'å\¼ œipƒ RÙW~ ·Nr p\¼pt'å IIqv}r~ IpÎ*ö* RY '–d'å \n†"~ ¬OŒW\é¦" Lnqt'å Šሚረጋገጥባቸው £CnTp\n ŒÙEøv L‹ŠG \îsv "}…ቹ \éD}å ŠÙ nE¿ IpLEŠr}'å £GMr †FM LPTr \îsv ŠMªY^mt'å pÎˆ pFd'å IAåEåN £MCIT\Iå ˆ¿i^g\î Š'¿®v ¶Y ˆŠåG L]pÙ ˆ¿«évEå M–T· "}ƒ'å የልማት p·mY ¨D~G::

ሆኖም AµWv¿ †r©É¦ ‹Fr 'ª 67 ሚEé©¿ £ሚªY\å šî¸v ·M`¿ £M'ŒEår \îsv EAµVp £ሚያITŒpr †^p"Î‰ ˆ¯· ŠÙpƒ ሆኖ ሳለ ŠÞEp‹~ † M¦" †^p«ªZv~ 'å]}ዎች £pµEEå~ ጨርሶም £M¨LEŠqt'å µå«¨N pªY¸ ¨jºWG::

N¿N ˆ¿‹¿ ከሀ¸v AåEå £IF¨ ID}ው £1987p Cµ-L¿·^r £pE¦¤ †¿dÏv \îsv~ '¿®v IÞEp‹ I† M~ IMCIW" µå«©v £L]pÙ £L'\ን~ £LºdN ˆŠåG Lnr ¦Ft'å LD}å £pT¶µº IéD¿N ተግባራዊ ምላሹ ግን ˆ³· I»N nšå £Mdረው ሆኖ ተµ„p"G £Mmሉr E'å½vም IéD}å £Lº¿ ˆ¿±£¨šr †ELD~t'å መገንዘብ አያዳግትም::

¨C¿ †]]Ié £–C}r& £–¿eY~ና £yFdY}r †LF‹v £D} በተለይም IÓq F¨ £pLPTp †–G•& †^'·ª¿ £paE CnTp\n ILµ¿mr GMqv¿ን ዘላቂ የሚያደርግ ^Gr M'i nu]¨D¿ Ip·mY EM"G~ ELÔp¿ LTmTn ¨ Yn~G::

EšéCም }'å LG‹N †^p«ªር~ £RY–p-Óq¿ µå«©v፣ £\îsv¿~ £'¿®v¿ £ÞEp‹ p]rÚ ˆŠåG}r፣ ***አስተዋፅኦና መስተጋብር ከማረጋገጥ አኳያ ያለውን ሚና መመልከቱ ተገቢ የሚሆነው፡፡***

2. *መልካም አስተዳደርና ስርዓተ-ጾታ ጥንስ ሀሳባዊ ፍቺዎችና ተስስራቸው*

2.1 Ò¿l-A]m"/ Ùt/

<u>መልካም አስተዳደር</u>

£\'å y¨G¿ M˜ŠG ¦***ደረገ*** GMr ·lå¿ ¨Lq š¿**–** £LG‹N †^p«ªY L^Ô¿ Ši**–**L Aå}q•v †¿«è~ "}ƒ'å }'å፡፡ LG‹N †^p«ªY £GMr~ £***ኢኮኖሚ*** ˆ**–**µr¿ ***ዘላቂ ለማድረግ*** £M¦^vG LPTq***ዊ*** M˜dÙ \éD¿ l†¿**–** lŠåG £†¿**–**¿ AµY MJlW"~ ***ኢኮኖ***M¦" µå«©v lCnTp\lå ÙF¸r~ £ÙF¸r iªN pŠpG LPTr MªW¯r¿@ lEîF lŠåG ngr ¦E'å £†ÔÑÐN~ £Anr †^p«ªY †iN¿ EM¸Glr £MT« ^Gr }'å፡፡

መልካም †^p«ªY 'å^n^n ŠLD}å £p}] l†¿**–** gG ldFEå ELpY¸N ˆ¯· ¦«·qG፡፡ ^ED}N ^E†^p«ªY ¦E***ን*** ·¿›lî £p***ሚ***F ¨***ሆን*** š¿**–** G¤ G¤ '^n^***ብ*** µå«***ዮችን*** EM^p«ªY ŠM¦^ÔGµå Bªsv***ና*** †'gdZv šî¸v***ን*** £pE¦¤ £CnTp\lå †‹Fr ¼iMt***ው***¿ ***ለማስጠበቅ ስለሚገለገሉባቸው*** G¤ G¤ p***ቋማ***r †¿ÑY LLGŠp ***ይበጃል፡፡ የመልካም አስተዳደር ሲነሳ*** †rŠåZr ***ሊሰጣቸው ከ***Mµmt'å µå«©v ***መካከል፡-***

- †^p«ªY L^p¶nY mElr RÙW AåEå ***የሚኖር*** (lîp\n& MClT\n& L¿·^r& ¸Q £LQ\Er) ***መሆኑ፣***
- £pE¦£ ¼iN& ÙF¸r~ †LE‹Šr ¦Ft'å ŒÙEøv ***በአስተዳደሩ ቅንብር ውስጥ መገኘታቸውና ተሳታፊ መሆናቸው፣***
- AåEåN Eé]pÕ £M***ይ***vGlr ***ስልት*** LÙºY ***የሚያስፈልግ መሆኑ፣***
- ÙF¸sv~ ¼iM i¼Ov***ን ማ***uuG~ ***ማ***»»N ***ግድ መሆኑ፣ እና***
- ***ው***]} ***መስጠትና*** l']}'å Lp«ªY ·¬q LD}å ***የሚጠቀሱ*** ~t'å፡፡

£LG‹N †^p«ªY †FM~ 'åºîpN £šî¸v¿ ÙF¸r~ ¼iN £M¦MEå £pE¦¤ †Lt Aå}q•v¿ (opportunities) Ô¼Z £šî¸v¿ }åZ MaaG& £paE ˆ**–**G~ p^× ˆ¿«é***ኖራቸው ማድረግ የሚችል*** RY–r L***ዘር***¶r \éD¿ lšéC RY–r AåEåN lpE¨N lpE¦£ NŒ¿¦r (lšY& lA¨M r& ldEN& lÓq) £p}] œi ¦E MJlW"& ÞEp‹"~ †é M¦" R***ፍ***W ***ያላቸውን*** £CnTp\n ŒÙEøv ¼iN~ Lnr l†^pMM„ Aå}q MT¶µ¼ ***ዋነኛ ጥረቱ*** }'å፡፡

^ED}N ***መልካም*** †^p«ªY ˆ}šéC¿ ŠÙ nE¿ £šTšY~t'å¿ †¿‹Y µå«©v¿ EM^ÔÐN £M¦^vG RY–r \éD¿ lpE¨ AåEåN ***ያገባናል ባዮች*** (stakeholders) ld¼qN ¨Aå¿ ˆ¿ª £Aå}q'å lp'‹©ut'å †M‹¨}r £M]p***ፉ***lr RY–r lpµlé'å Aå}q Špªw¯~ p·mW" ŠD}& £pE¦¤ ÙF¸sv~ ¼iOv ˆ¿ª£†µmmt'å Šp^p~µ«è& ˆ¿«éAåN 'å]}•v £AåEå¿N ¼iN~ ÙF¸r ˆ¿«é¦¿ÐmYe~ ˆ¿«é¦MEå ***የ***¶W ^NN}r ***እንዲኖራቸው ከተደረገ፣*** AåEåN lp'\}'å LPTr ***ካከናወነ*** LG‹N †^p«ªY/lˆY·¼N †E EMEr ¨uFG፡፡

መልካም አስተዳደር ማለት በመንግሥት የበላይ መሪነት በተለያዩ የማህበረሰብ አካላት ተሳታፊነት ውሳኔዎች የሚሰጡበት እእና በተግባር የሚተረጎሙበት ሂደት ነው፡፡ በዚህ

ሂደት ውስጥ እንደየሀገሩ የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታ የሚወሰን ቢሆንም ግን ብሕራዊ፣ ክልላዊ፣ አካባቢያዊ የህዝብ ተወካዮች የስራ አስፈፃሚዎች (የፖለቲካ ተሿሚዎች) እና የሰራተኛና የንግድ ማህበራት ሀቁን መሰረት ያደረገ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ እልነትን ለማረጋገጥ የተጎዱና በዝቅተኛ ደረጃ ላይ የሚገኙ እእና ታታሪካዊ መድልዎና በደል የተፈጸመባቸው ቡድኖችን ተጠቃሚነትና ተደማጭነትን እንዲሁም ትርጉም ያለው ተሳትፎ በማያወላዳ መልኩ ማስፈንና ማረጋገጥ ሳይቻል ዘላቂ ልማትም ሆነ መልካም አስተዳደርና ዲሞክራሲም ሆነ ማህበራዊ ደህንነትና ስምምነት /social welfare and consensus/ ትርጉም አይኖራቸውም::

^EšéC †¿− £†^p«ªY M˜dÙ L G‹N /good/ £MlE ' å L µE Á mCY¨ ' å } ' å £MlmE ' å:-

- †] q Ö \éD¿ ¨ኸ ' åN:- AåEåN £AµVp šî¸v ‹EN¿N G¤} r (£šY& £Óq& £dEN& £¸]...ወዘተ)]¨ªT·mt ' å lAµWt ' å ÞEp‹ "& †é Ml¦ "~ MClW" µå«©v ld¼qN D} l ' ŠéEøu t ' å †M‹¨} r A]n ክMÙEi ˆ^Š L ' \¿ ˆ¿«èAåN M^ÔÐN −T^ ÙF¸s u tው¿~ ¼i O u tው¿ M‹p rና M^ŠlY ሲvEå@
- šFf (£T¡N µéšî) W˜¨ ¦Ft ' å ' ¨N mEW˜¨~ ስለAµWt ' åና ስለCœmt ' å e] "~ L¿Ô] " ˆ ' å} q l f ·¿›lî~ ˆ ' åd r ¦Ft ' å L V•v ሲኖሩ@
- £C· £lF¨} r \éT¶µ¼~ l pE¨N £\n† " L n s v l†¼¶lé~ ‹EN¿N L −Gዎ EAåEåN \n† " Ùº åY L åEå l L åEå \éT¶µ¼~ EšéCN †^p M M„ £C· RY—r \éšT¶@
- ነፃና በቂ መረጃ ግልጽ በሆነ ሁኔታታ መንሸራሸር ሲችል፤
- ሥርዓቱ NFb \À (responsive) Dኖ CnTp\lå Ee] "N D} L¿Ô] " ÙF¸sቹ M^ÔÐMl¦ £ሚµEµGmt ' å £pE¦¤ pdlMr~ £M^ÔÐMl¦ L "iZut ' å የMJlT\out ' åን £pE¦¤ ÙF¸sv~ ¼iOv L‹pr~ LŠlY NFb L^ºr \évEå@
- ˆ}šéC¿ £pE¦¤ £MJlT\n ÙF¸svን~ ¼iOvን £Ml¦»¼N~ £Ml¦uvG £¶W Þሊ\é~ ÝZ·WN ELšY¶r £Ml¦^vG \Ö የMJlW" ^NN}r (consensus) L PTr \éµ}m ' ¨N \éኖY@
- AåEåN ' ¿®v~ \îsv፣ ªB~ AnqOv £pE¦¤ £MClT\n ŒÙEøv }åZ†t ' å¿ Eé¦] −µå £MlvEål r Ù r C \éT¶µ¼@
- £L¿·Rr mERG»~r& £·G \îŒpሩ~ £\éßlG MClT\lå pdlMr EMl¦µE·Eår Cœn~ E†mFsut ' å pº¦f /accountable/ L D~t ' å¿ \é¦ ' e~ ¨ኼ ' å LÔÐLå¿ £Ml¦T¶·¼ RY—r pšY·s \éµ„ nu } ' å::

ˆ}šéC L PTq " £D}å £LG‹N †^p«ªY mCY¦r lngr pMlGp ' å \éµ,l~ †ÔÑÐMt ' å¿ ˆ ' å¿ £Ml¦ªY· RY—r l†^p M M„ Aå}lq pMlGs \éµ„፣ lmERG» vና £RG»}å mElîr lD} ' å Cœብ L‹ŠG L pM Lን& LŠmlY~ L ª¶µÙ ˆ¿ªAåN ŠÙpƒ dTlîq ¨Ô¼WG:: l L D}åN £AµVp ˆ−µr~ nGÎ·~ šFfና pŠqq¨ lD} Aå}lq ^EMlµ}m Ù r C £\Ô}l r&

ˆŠåG}r £pT¶µº Ir& \FN~ ¬OŒW\é £\Ô}Ir& ‒C}r £p'µªIr º¿‹W CnTp\n Lµ¿mr ¨uFG::

ŠÙ nE¿ ELšYšY **በሞከርነው** £LG‹N †\p«ªY Ò¿\-H]m" Ùt~ £LG‹N †^p«ªY LµEÁ mCV¦r ***መሰረት ጎልተው የሚታዩት ቁምነገሮች፣*** šî¸v ‹E G¤}r የAµWt'å ÞEp‹"& MCIW"~ ***ኢኮኖሚ¦"*** ˆ‒µr mEIîr £LD~t'å¿ ˆ¿«éAåN ***የአንድን ሀገር ክንውን*** £šî¸v¿ ÙF¸r~ ¼iN £***ሚ***¦^ŠnU~ £M¦T¶·ºå LD***ን እንዳለባቸው ሲሆን*** £MdTÐå ÞE\é•v& £GMr †i»Á***ዎችና*** LYB-·nZv፣ C¸v~ £M^ÔÐ***ሚ***¦ ^Gsv ÃNY šî¸v šî¶ ILD~t***ው*** nu £paE †iN ˆ¿***ዲኖራቸውና*** }åZ††t***ው*** £pLut ˆ¿«éD¿***ና*** £GMr 'åºîr pºg***ሚ*** £LD¿ ˆ‒Ft***ው*** ŠÙ ˆ¿«éG M‒T· ***የሚሉ ናቸ***'å::

እነዚህን የማህበረሰባዊ የቁርኝት ገመዶች /ማህበራዊ ስምምነትና ደህንነት/ በየትኛውም የኢኮኖሚና የማህበራዊ የእድገት ደረጃ ላይ ያሉ ህዝቦች ሊያጋጥሟቸው የሚችሉ ፈተናዎች ናቸው:: ሆኖም ግን የማህበረ-ኢኮኖሚያዊ አሰላለፍ በጠራ ሁኔታ በማይ ታይባቸው ማህበረሰቦች እና በጣም ውሱን የሀገር ሀብት ባላቸው ደሀ የሶስተኛ አለም ሀገራት እጅግ የተወሳሰበና ስር የሰደደ ችግር ይጋረጥባቸዋል::

^EšéC LG‹N †^p«ªY¿ EM^Ô¿ Iˆ ŠåG}r፣ ***ቁርጠኛ አመራርና የዲሞክራሲን ባህል በጠንካራ መሰረት ላይ መገንባት ያስፈልጋል::***

ILG‹N †^p«ªY ˆ]Iî LPTr £†¿‒¿ AµY GMr £M‹B‒ µå«¨ £L¿·Rr '¨N £p'\}å IpE¦***ዩ*** ªT± I***ሚ***µ, £RG»¿ ˆYŠ***ኖ***v F¨ £pdLºå mERG»~r µå«¨ nu]¨D¿ AåEåN £AµVp šî¸v £Óq £šY~ £L]\Eår G¤}sv]¨ªT·mt'å £M]pÕIr ˆ¿«éAåN £p]rÚ††'å***ን ው***ºîr ***የሚጋሩበት*** L¿·Rqr ECœout'å pº¦f £MD}åIr& £RW †‹B‒~ †ÔÑÐMt'åN I·GÒ £Mq'iIr***ና*** IC· ***የሚመራ መሆን ሲገባው በተጨማሪም የተለያዩ*** £CnTp\n †‹Fr~ †mFr¿ ¼iN~ ÙF¸r LPTr IM‒T· RWt'å¿ £M¦Š~'å}å& ICnTp\Iå L‹ŠG mE G¤}***ቶች*** £p}] EéŠ\p £MvEå £¼iN~ £ÙF¸r G¤}r IMuuG~ IMdWTn £paE~ £pT¶¶ \FM" CnTp\n Lµ¿mr £M¦^vG †^p«ªW" ¼In***ና ራዕይ*** ¦Ft'å ***መሪዎች መኖርም ወሳኝ ይሆናል::***

ŠšéC †¿ÑY £RY–p-Óq µå«¨ ILG‹N †^p«ªY ˆ]***ቤ*** pµIé'å¿ rŠåTr ¦µ,~ ¨Ge¿N £RY–p-Óq µå«¨ £LG‹N †^p«ªY ***ሥርዓት*** ˆ'å¿ LD¿ †ELD¿ LEŠé¦~ MT¶µÁ D £***ሚ***¦µE·G L^ÔYr }'å:: IM}*f*'åN AµW" µå«¨ '¿®v~ \îsv ˆŠåG £L]p×t'å µå«¨ †¨}p*f***ው የመልካም አስተዳደር*** £LÔpa LQV¦ }'å::

RY–p-Óq N¿‒}'å?

RY–p Óq \émG }µZv¿ šYšY †‒Y¸ ***ላልተመለከተ*** '¨N ¨C Ò¿\-A]n 'ª RW ***ሲ***pT¸N IpÔº***ፈ*** £p›m †dWTn NŒ¿¦r nšå ***ዎች*** £\îsv µå«¨~ \îsv¿ nu £MLEŠr †‒Y***ገው*** ¨µ***ነዘቡ***q***ል***:: }µY ·¿ RY–p-Óq £\îsv~ £'¿®v***ን*** Aå}q/***አቋም*** ŠMCIW"፣ ÞEp‹"~ ***ኢኮኖ***M¦" L^p¶nY †‹¦ ***የሚተነትን*** '¿‒~ \îr £¦šår¿ ***ማህበራዊ*** ^ÙW £MLTNY***ና*** I}šéC L^p¶nZv šåV¦ '¿‒***ና*** \îr ¦Ft'å¿ ·¿***ኙ***}r~ ˆ¿«éAåN \îr~ '¿‒ ^EW]t'å ¦Ft'å***ን*** ^}-Go~" †LE‹Šr~ £***ሚኖ***UIr CnTp\n E\îr~ E'¿‒ £M\º'å¿ ·Nr***ና*** ¦E'å¿ †LE‹Šr £MLTNY

¼G i £D} ˆ] lî }'å:: ¨CN M¿ N¿ L^Wr ˆ¿«Elr~ M¿ N¿ †¨}r †^p]\n~ mCY¨ Eé T'å ¨µmG lMEå †በይት µå«©v Mº¿ºƒ}r £\îsv~ £'¿®v £RW RNTr& MClW" RÙW~ p^Mሚ}r ˆ¿«éAåN †LE‹Šr፣ †^p]\n~ ^}-Go~ዊ mJY¨ l'¿®v~ l\îsv L‹ŠG ¦E'å ·¿‚}r~ L^p¶nY £Mp}r}ål r~ £Mq 'elr £†^p]\n ^Y—r }'å::

¨C ^Y—r l†¿— CnTp\n £ˆ—µr ªT±~ †‹mlé¦" µå«©v £M'\¿~ Šµéšî 'ª µéšî £ሚE"'¼ Œ^pr }'å:: ^ED}N \îsv~ '¿®v £¦šår MClW" RÙW~ ªT± †^p]\n~ †LE‹Šr ˆ¿«éAåN ^}-Go~" mCY¨ Šp'\} µéšî~ Bªr lyF £MdEY& £M¦—· ˆ¿± †¿¬ ŠpÔºT lyF]¨E'¼ EšFEN dM D £M Y †¨ªEN:: D N ¨C ˆ] lî p·mW"}p \éÔpb ˆ'å}q 'å Šˆ] lî'å በpÑWVው ይገኛል::

£lEÐµå £ሚmሉr¿ ¾NZ lnšå AµZv '¿®v~ \îsv ˆ¿‹¿^ l†ªmm¨ lr¿aN ¸±t'å 'å^¼ ˆŠåG ያELDናቸው µB— £'» ˆ'}q LD}å "G †ªY ¦E µå«¨ }'å:: ¨C ˆŠåG £†ELD~t'å µå«¨ ዴ·ሞ £lqv £D}år¿ \îsv¿ nu £M¸«]¨D¿ ¨Ge¿N AåEå¿N £CnTp\n ŒÙG £M¸«& GMr~ nGÎ·~ን lˆ¯µå 'ªኒF £M¦^dY E—C}r& E^ªr~ EpE¦¤ MJlW" v·Zv~ d'å_v £M«Y· }'å ›X \•v lÓqt'å NŒ¿¦r £MÔÐNmt'å L—G• £šî¸v& £nHîW"~ †EN†d×" L¿·Rqr& £GMr~ £\n†" †µG·Er —¶Ù \À —Y¯sv ˆ¿«éAåN Lnqt'å የተገፈፈባቸውና l—C}r& llbq& l—¿eY~ና llqv}r ^Mr \n†"}qቸው £pTµºmt'å \îsv ŠÙpƒ £rŠåTr~ £r·G †i»Á እንዲሆን አድርጎታል::

r·Eå £\LT~ የተሚላ 'åºîr ˆ¿«éናT'åN £pE¦¤ ^Cpp¿ EMTN £ሚ¦^vEå ˆ] lî•vN †nT'å የነበሩ \éD¿ Š}šéCN L‹ŠG የሥርዓተ-ፆqታ፣ GMrና £LG‹N †^p«ªY ˆ] lî•v £Y˜^ µå«ያችን rŠåTr lLD~t'å lœYœY LLGŠp ºgM ¨D~G::

2.2 LG‹N †^p«ªY~ RY—p-Óq

LG‹N †^p«ªY~ RY—p-Óq £GMr MŠ~'ƒ ^Gsv \éD}å AåEpN Ò¿\-A]ov GMr l\'å G³፤ £\'å G³N EGMr £MEው¿ A]n L¿ªYªV¦t'å ¦ªTµå ~t'å:: ŠÙ nEø lL·lé¦'å F¨ ˆ¿ªpLEŠpውN \'å ^¿G \îr~ '¿— MEqv¿ መሆኑ ግልጽ ጉዳይ ነው::

\îsv~ '¿®v llîp\n& l†‹mléå& l†AåµåWr~ l†EN †dÙ µå«©v lˆŠåG}r Šp]pÕና ˆ}šéC £GMr †‹Fr £ሚ¦Š~ው~t'å p·mWr £\'åን G³ ÙF¸r~ ¼iN M˜ŠG ‹ªTµå ˆ¿«éAåN pº¦f LD¿ ˆ¿«Emt'å †'åd'å pµlé'å¿ RY—r ŠšTµå l'^»tው LG‹N †^p«ªY መስፈን መጀመሩን ለማወቅ ŠšéC £pE£ M^T± †¨ÔE·mt'åN::

^EšéC የሥርዓተ-ፆqታ Mº¿ºƒ '¨¿N ˆNnYr የተሚላ ˆŠåG}r& p]rÚን፣ ÙF¸r~ ¼iN LŠlY~ LT¶µ¼፣ \n†"ና «éOŒW\é¦" Lnsv LŠlYና £L]\Eår ሲD}å lEîF lŠåGN ˆ}šéC የሥርዓተ-ፆqታ ˆNnYተ-}µZv p·mW" NFb እንዲያገኙ ሥርዓት ማደራጀቱ የመልካም አስተዳደር ዋነኛ ተግባር ይሆናል::

l†ºgF¨ የሥርዓተ-ፆqታ ¼¦h lÞEp‹ l†é ሚና lMClW" µå«©v £L]pÙ& l}šéC i¿nZv '^¼N የ\îsv~ የ'¿®v እንዲሁም የሴEøv

£J nTp\n ŒÙEøv ÙF¸ቶች £M፧'ŠGI r& ¼i M t 'å £M፧ŠIYI r ና p º g M፧ £M፧D}åI r \éD¿ ¨C ¼¦hም L G‹N †^p«ªYን IM^Ô¿ L G^ ˆ¿«é¦µ„ ያªT¶G:: ስEšéC ሥርዓተ-ፆqታ L G‹N †^p«ªY¿ I†^pMM„ Aå}፧q EM\Ô¿ £M፧¦^vEå ግn†svን L L GŠu~ M¿ºV¦ \éD¿ L G‹N †^p«ªYN ˆ}šéC ·n†sv በአስተማማኝ ተግባራዊ የሚሆኑበት ሥርዓት ነው::

I†¿- AµY £GMr ˆ¿i^gሴ £\îsv¿~ £'¿®vን £p]rÚ ድርሻና ሥፍራን I L L GŠr ብቻ Išé¦ AµY L G‹N †^p«ªY \Ù~G †G\Ô}N EMEr ¨uFG::

^EዘC \îsv~ '¿®v IÞEp‹ IpE¨N I†LWY ªT± ¦Ft'å¿ p]rÚ E†ብ}r L L GŠp መልካም አስተዳደር በአስተማማኝ ሁኔታ መስፈን አለመስፈኑን ለመመርመር በእጅጉ የሚረዳ ነው::

\îsv~ '¿®v IGMr ˆŠåG L]pÙ †Emt'å £M፧ለ'å µå«¨ nšåN የሚያመረቃ ˆ³· †œ¶M፧ና "^n^n v·Zv ¦EåIr ሀሳብ }ው:: ይሁን እንጂ የሴቶች ተሳትፎ እንደየሀገራቱ የዕድገት ደረጃ ከቦታ ቦታ ይለያያል::

N¿N ˆ¿‹é¿ ሴsv IGMr Bªr "^¼ IY‹q EémEå የM፧vEå †^p"Ò‰ £M፧¦ITŒp L D~t"¿ M^pmIG m¨uGN ሴsv Š'¿®v Iqv ~t" £M፧E"¿ ÃÙ¿ና ·Nታዊ አስተሳሰብ ይህን እውነት በእጅጉ የሚያንኳስስ ከመሆኑም በተጨማሪ የተለያዩ ስነ-ቃሎች፣ pTq pTsv& ትውፊቶች ˆውነታዊ £p›m D ‡¿«éj ºY ረድተዋል:: ከ1950•t ¯NZ £ሴsv ŠGMr LµEG እንደ አንድ የGMr ˆ¿i×r ሆኖ L jºY £¯LT IéD¿N v·U¿ ŠL\Tp መተንተን mEL uEå ለችግሩ LÙrሔ ይሆናሉ pnEው ከተጠቀሱት ^Gsv \îsv¿N ŠªT\mt" v·Y Eé¦Fiቁም ሆነ GMp¿ Eé¦¸Enቱ †Guሉም::

\îsች IGMr L]pÙ ‡Emtው የሚለው ሀሳብ እየጎለበተ የመጣ ቢሆንም £\îsv¿ Lሰ Tq"¼iN Eéያ^ºni& ÙF¸qt"¿N E¨s IM'i IGMr Bªp "^¼ †‹s ¦Gp}] }µY ·¿ ለይስሙላ ብቻ I L D}å £\îsv IGMr Bªr ተሳትፏቸው እንዲጨምር ማድረጉ የሚፈለገውን ያህል ሊያድግ አልቻለም::

IˆY·¼ ¦Eው ጅምር~ £L p·IV¦ ሂደቶች †i»Á አመላካች የሆኑ የፖሊሲና የህግ ማዕቀፎች ¨IG £M፧¦\ኙ ቢሆ}åም ˆ¿ª †r©É¦ mEå Iˆ-µr ˆ¯· †œ¶M፧ የሆነ ኋላ-ቀር †LE‹Šr~ £j¤ ባህላዊ GN®v~ '¸v¿ £ÙG^Ù~'å L\Tr mªTµ CnTp\n '^¼ šL~"~ £}IT'å¿ ŠRU £M፧E'¼ †^p]\n I†ÃY µéšî RW F¨ ውሎ \îsv~ '¿®v ˆŠåG ¨D~Eå nEø L}]r Š£"C £M¦^j¼Y IéL^GN፣ አዲሱ የሥርዓተ-ፆታና ልማት የሚለው †^p]\n N¿ ¦CG ወደ መፍትሄ የሚያቀርብ ˆ¿ªD} L LYLU nGC}r }'å::

3. £ÞEp‹ p]rÚ IRY–p-Óq" i„r

ÞEp‹" †^p«ªY Šሌ Eøt MEትN Šኢኮኖ M፧ው~ ŠMCIW" †^p«ªY Fi ¦E RÙW¿ IL¦œ £†é M፧'å £MCIW"ውን~ £EîEøtN šYÚv ሊከተሏቸው ¨µmG £ሚmሉr¿ £GMr ^rWቴ±፧•v~ £M^ÔÐM፧¦ ^Gsv ˆ¿«éAåN £ˆ-µr †i»Á•v¿~ iªN pŠpEøቻቸ'å £M፧šTšርIr~ £M፧'^}åIr ŠÙpƒ £RG»¿ ˆY‹n }'å::

^ED}N ¨C **በርካታታ** '] „ p·mZv £M¦Š~'}åIr RÙW L**ያዝ** ¦EIr Ié¦¿^ ILYC ªT± I^'ådr& Iœ~ Ip†M}¦}r~ II]G}r £M**ታወeና በህዝብ** pdm¨}r ¦Ft'å**ን ሰዎች** LD¿ **ይኖርበታል**::

I}**ዚ**C L^ÔYsv **በ**L**ሙ**Fr **ስፍራውን የሚይዙት ደግሞ** Ii**–**M¦¦ ICnTp\Iå ELq'i~ ELE‹r IM¦vEåIr **ሁኔ**q F¨ Lµ**ኝ**r **ይጠበቅባቸዋል**:: ¨C EéD¿ £M¦vE'å ª·O I·GÎ IM¦q¤**ና ወሳኝ በሆኑ** MCIT\m"¦ ·G¶**ሎ**r **በመስጠት** LÔp**ን**¿~ I£r*f*'åN LGŠå IM¦µ„ ^'ådr L‹¿¿‡ p~·Z M]L¿¿‡ pŠWŒZ LYqr¿ Šoq oq p¿d]i_ M¿}r¿ ¨× M**–**T**ግ**¿~ £LV}r pŒE\'å}r ·œÔr¿ ¨º¨gG::

ŠšéC †¿ÑY Š\îr~ Š'¿**–** I}šéC L^ÔYsv ELE‹pN D} ne ~t'å ELmG M}'å ngr ¦E**ው** IémG £M¦'F«'~ iÒIq"**ው** LG^ "'¿**–**" £**ሚ**E**ው** y¨E-gG ^¿ª**ሚ**D¿ LPTq"¦ **የሥርዓተ-ፆታና** ^**ው**dr **ያለው በቀላሉ የሚረዳው ሁቅ ነው**:: }µY ·¿ "~**ው** µå**ዳይ**~ ELÙrHîN **የሚያቀርበው ቁም ነገር** ¨C EN¿ ^¿ªD} **መረዳት ነው**::

\îsv Š'¿®v ^ŠåG IÞEp¦‹ †**ሙ**WY L]pÙ ¦GuEår IpÔ¼Z†t'å ª‹M~ Š'¿®v ¦}\å**ና** †Yd'å £M¦^Iå EéI^G~ Eé¦'åi £M**ይ**vG ^n^~ ^EÉîFt'å]¨D¿ ¦]ª¶t'å**ና** £dTÑt'å JnTp\n **ለ**ÞEp¦‹ †LWY **የሚያበቃ** pŒE **ው**}r ^¿**ዲኖራቸው** ^FFªT¶t**ው መሆኑን መገነዘቡ ጠቃሚ ነው**:: «'¿**–** EvEør& \îr **ለ**M¯r» ¨C †^p]\n †Aå¿N E†«é\å £^ŠåG}r †^p]\n oq**ው**¿ †GEddN IM¦G ÔEé¼ \îsv **በራ**]t**ው** JnTp\n ŠvEør p·mWr IL**ገ**EFt**ው** }'å::

\îsv Ip\»t'å MJIW"¦ £RW **–**Ya LPTr IŠÙp*f* £Iîr '^¼~ £Iîr †‹mIé RW**ዎ**v £pºL«è ILD~t**ው** IšåV¦t'å ‹**ሉ** šL®ut**ው**~ £iYn ¸TIîsut'å /^}\åN IéD}å I†n›*f***ው** \îsv ~t'å/ I^pdY **ሌ**F £M¦**ገኛኙት** \'å £Ft'N:: **ሆኖም** †¿«¿**–** e¼Wt'å Š·Nr £M¨µm \î**ቶ**v ¦Emt**ው**¿ **ማህበራዊ** ^dm IpE¦£ NŒ¿¦r IL^IY I†LWYN D} IÞEp¦‹**ው** L^Œ EL]pÙ LåŠW Ié¦ªYµåN ^¿‹¦¿ **ህብረተሰቡ እምነቱን ሰጥቶ ለስልጣን አያበቃቸውም:: በ1992 በሀገራችን ኢትዮጵያ በተካሄደው ሀገር አቀፍ ምርጫ በግል የተወዳደሩ ሴቶች አንድም እንኳን ሳይመረጡ መቅረት እንደማስረጃ ሊታይ ይችላል::**

I^Y·¼ \îsv pª¶¶M¦& ¼gi¿~ †q‹v ID}å RW•v ILºL«t**ው** ŠLT± £We \éD}å ¨CN ^E†‹mIé**ፆ**t'å ¦Ft'¿ ^'åd**ት** I^¯µå ŠL'\}åN IF¨ ºmn **አድርጎታል**:: \îsv ^'ådqt'å¿ EM^×r~ ELÔp¿ **የሚያስችል እድላቸውም** I^³µå £pµªI }'å::

^ED}N **ስ**E†¿**–** IpE¨N †µW"¦ ID} µå«¨ F¨ B]n EL^ºr‡ ELŠWŠY~ º¿‹W **ው**]}¦ EM^pFEÙ ^³· ¨tµWEå:: ‹E^Y«q nut'å¿ £p`ŠLår rŠåTqt**ውና ቤተሰብን የማስተዳደር ኃላፊነትን** ILå**ሉ** ŠL¦šåN Ip¾MV **አ**Aå¿ ¨C¿**ን** I**ኒ**F ¦¿¿ £**ሚ**EåIr £Iîr 'å^¼ †"qv RW**ዎቻ**t'åN N}'å d}å †º**ረ** ¦*f*t**ው እእንደሆነ** ^¿±¦ µéšî pYÚ†t'å **ሌሎ**v MCIW"¦N D} †µW"¦ µå«**ዮ**v¿ I¼O~ Eé¦^p'åEåIr~ ELÙ**ት**Hî'åN £M¦¾**ነ**eIr µéšî **አይኖራቸውም**::

IEîF IŠåG ŠÙ nE¿ IºD^~t**ው** £p›Iå ¼¿q"¦~ GM«"¦ †LE‹Ššv JnTp\Iå \îsv ^¿**ኳን**^ AµY¿ Iîp\mt'å¿ ^¿**ኳን** ¦^p«**–**W**ሉ** £**ሚ**G

ˆN}pN D} B]lå 'å**ል**n †¨GlrN:: ¨C ª·O Šˆ N}r †GÚ lpE¦£ LGŠå J¶" LPTrN †·„s \é\Wlr j¨**ቷል**::

D**ኖ**N \îsv l}šéC~ lEîEøv ˆšéC F¨ lœYœY EM^ÔY mGuG~t'å NŒ¿¦sv l·GÎ ŠMq£'å~ œ~¿~ q"f}r¿ **ሊ**¦pYÙ ŠMvE**ው** £RG»¿ ˆYŠ¿ ¨µEEå ˆ¿± ¨C¿ AåEå Eé¦\W ***የሚችለውን ሀይል በመገንባት ረገድ*** LPTr £***ሚ***¼**ል**~ £M¦ªF━Eå ˆ¿***ዲ***AåN d»¨}r ˆ¿***ዲ*** T'å £M¦ªYµå \îsv ***የ***LD~t'å ***ሀቅ ሊጤን ይገባዋል***::

£›X L***ሪዎ***v¿& †"***ቂዎች***¿፣ q"f•v¿~ œ}…v¿ 'Gª'å፣ †]━µ'å& †\pNT'å፣ p¿ŠmŒl**ው**፣ EšéC ¦ªY**ሷ**t'å †Aå¿N lM^r}r~ lpE¦£ LGŠå lM¦ªYµåFt'å ━¶Ù £p"»Ft'å L***ሪ***•v& q"f***ዎ***v& †"f"v~ œ}…v ¦ªTµå†t'å \îsv LD~t'å **ሊ**š}¶ †¨µm'åN:: N¿N ˆ¿‹¿ «\îr nq**ው**i l'¿━ ***ያ***Gi» £ME**ው** \îsv***ን አግላይና ትምክህተኛ አመለካከት ከፖለቲካውና ከአመራሩ ስራ በቀጥታ ለማግለል የረዳ ቢሆንም የእውቀቱና የብቃቱ መሰረት ሆነ መነሻ ሴት መሆኗን ግን አልካደም። ስለዚህ በሴት ትከሻና ልፋት የተገኘ ስልጣንና ዝነኝነት በፍትሀዊነት ቢደላደል እውነትን ከማስፈን አልፎ የሴቶችን ችግሮች ከስሩ ሊፈታው ይችላል የሚለው አስተሳሰብ የዚህ ጽሁፍ አቅራቢ ጥብቅ እምነት ነው፡፡***

ስለሆነም መልካም አስተዳደር ሰፍኖ ፍትሀዊ የሆነ ልማትና ብልጥግና የኖር ዘንድ በጾታዎች መካከል ያለው የተዛባ የስራ ድርሻና የስራ ስምሪት ተሰተንክሎ ሴቶች በቂ ዘጊዜና እእድል ተሰጥተዋቸው ሰብአዊ መብእታቸው ተከብሮ እእደማንኛውም ዜጋ በሀገራቸው ጉይ በእልነት እንዲሳተፉና እነዲጠቀሙ የመማድረጉ ገዳይ ውቅታዊ ከመሆን አልፎ የጥያቀውም አለም አቀፋዊም ሁኑ ሀገራዊ ህጎች ድጋፍን እና እውቅናን ሰንበትበት ያለ ጉዳየ ሆንዋል፡፡

4. ***የሴቶች ተወካዮች ለምን ያስፈልጋሉ***?

4.1 ፍላጎትንና ጥቅምን ለማስከበር፤

ኣ፡ፌሎ ቸ?ፈቮ ጭፅፌፌቷ ጋኸ፡ዴሦጋ ያግኸ፡ ጭተፅጭጎጸ ጸኸቷ ዓጫጸፍጁሦ ጭፅቸዮዩኣኸ ቧፇጸሡ ኛጵጎ ፃኃሀ ኛፅጸደ ምሠጸፈቮ ዓቧድዩኣኸዕዕ ጵከጅጸጋ ቸ?ፈቮ ጭኛጫጸፋኣኸ ቨከኸ ጋኸኃ ጭ?ፈቮ ስኣኻሦ ጭዓ፡ፃ ጭኻኸሦ ጭጋኸኃ ጭ?ፈሖ ኛተሸኊኸ ,ከጨቸጨፓቮ' ፐፌሎ ኛተሸዛጸሡኸ ኛሦተሦ ተጵፌሆተሸዴ ጵምፈቮ ኛቾ?ፈቮ፡ ፊፐጋ ጦቧጻሦ ኛተሸዴቲከኸ ሰጅዩኣኸ፡ ከተጸቻሡፌ ያፅ "ምጅጸጋ ,ከጨቸጨፓቮ ቾፃፌሦ ዴቧዩኣ ሰጅጸኸ፡ ኛተደኣጕ ኛተሸቲከኸጭሦ፡ጋ ግኸጸቆ ከሰጮኃ ኻተጵፊከኸጋ ጭቧያ ኛኣ፡ፃ ፅኣ"ዷቮ፡ጋ ዓስከ"ኻሦ ከስከኣፌ ፃቻኾዩኣኸ፡ ከተቾቿሦ ያጸዱምዕዕ ጵከጅጸጋ ቾ?ሦ ኛጋኸኃ ጭ?ሦ ዓቨቧሦ ኛፅቾ ዓኣኸኘኣኸጋ ጅጸ ኛዓጵፌሮተሸኣኸ ዛኃጦ ከቾ?ፈቮ ሡኸዱያ ዴቧዩኣኸ፡ ኣኸከሡ ሦኻኸጸሦ ኻጦ ፡ዱጨዴጫኃሡኸ ያጸዱምዕዕ

4.2 የባለቤትነትና የመብት ጉዳይ በመሆኑ፣

c?ƒ ¾U¡` u?ƒ ›vLƒ Ÿ¨"Ê‹ ÕÅ™‰†¨< ¾}hK c?„‹" uT>SKŸ~ Ñ<ÇÄ‹ LÃ vKu?„‹ eKJ'< }q`s]' †¨< ØÁo ¾T>k`wuƒ ›ÃJ"U& eKJ'U ¾c?„‹" Ñ<ÇÃ KTeU ÁL†¨< l`Ö˜'ƒ "L†¨< ¾vKu?ƒ'ƒ" ¾}ÖÁm'ƒ eT@ƒ ¾T>S'ß c=J" LÔ„‰†¨< "Ç=S<L†¨< S ÑM Sw †¨<U '¨<::

ስለዚህ ሴቶች በምክር ቤቶችም ሆነ በአመራር ስፍራ ለመወከላቸው፣

- የሴቶችን ጉዳይ በማስፈጸም ረገድ ኃላፊነት ስላለባቸው ከወንዶቹ ይልቅ «የኔ ነው» የሚል የሞራልም ሆነ የተጠያቂነት ግዴታቸውን እንዲወጡ ይረዳል፤
- የሴቶችን ፍላጎትና ጥቅም ከወንዱ ተወካይ በበለጠ የማወቅ አቅምና እድላቸው ከፍተኛ በመሆኑ የሴቶችን ችግሮች ለይቶ በዝርዝር ከነመፍትሄዎቻቸው የመወያየትም ሆነ የውሳኔ ሀሳብ ለማቅረብ ያስችላቸዋል፤
- የሚወጡ ህጎች፣ ፖሊሲዎችና እቅዶች ከመውጣታቸው በፊት የሴቶችን ጥቅም የሚጠብቁና ፍላጎቶቻቸውንም የሚያሟሉ መሆናቸውን ያረጋግጣሉ፤
- ሴቶችን በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ በአስረጅነትም ሆነ በአሳሳቢነት ሊያገለግሉ ይችላሉ፤
- የአንድ ምክር ቤት ጾታዊ ስብጥር በምክር ቤቱ ዲሞክራሲያዊና ሁሉን አቀፍ የሆነ ስራ መስራት አለመስራቱን መለኪያ ከመሆኑም በተጨማሪ በምክር ቤቱ ያለው አመለካከት ሥርዓተ-ፆታዊ ቅኝት የሰመረ መሆን አለመሆኑ እንዲሁም የጥቅምና የፍላጎት መደላድሎችም መሟላት አለመሟላታቸውን ማሳያ ወይም መለኪያ ከመሆኑም በላይ መልካም አስተዳደር መስፈን አለመስፈኑንም ማሳያ ይሆናል።

5. የሴቶች በአመራር /በፖለቲካ/ የመሳተፍ መብቶች ተግባራዊ ምላሽ

5.1 ህጋዊ መሰረት፣

c?„‹ uþK+" ›S^` ¾Sd}í†¨<" Ñ<ÇÃ u}SKŸ} ¾1948~ / .›?.›./ ›KU ›kí ¾cw›© Sw„‹ É"ÒÑ@ ¾1966 .›?.›. ¾c=y=M " ¾þK+" Sw„‹ nM Ÿ=Ç"' "Ç=G<U ¾1953~ ¾c?„‹" ¾þK+" Swƒ eUU'ƒ" ¾1979 / .›?.›/ uc?„‹ LÃ ¾T>Å [Ñ< T"†¨<"U ›Ã'ƒ M¿'„‹ Te¨ÑÍ eUU'ƒ ª'™‡ ›KU›kí© c'Ê‹ c=J'<& K?KA‹ u`" ›lÑ<^©" GÑ^© lÒ© c'Ê‹U ¾c?„‹" ¾þK+" }dƒö ¨<p" ¾cÖ< c=J" ¾²=l Swƒ ¾Sw„‹ lÒ© ƒ`Ñ<UU ª" Sc[„‹ uSJ" ÁÑKÓL K<።

በተለይ በሴቶች የፖለቲካ ተሳትፎ ድንጋጌና በተጠቀሱት ሌሎች አለም አቀፍ ሰነዶች መሰረት የሴቶች የፖለቲካ መብት ሴቶች በእኩልነት በመምረጥም ሆነ በመመረጥ ወይም በሌላ በማንኛውም መንገድ በየማህበራቸው የፖለቲካ ስራ ሙሉ ተሳትፎ እንዲያደርጉ የተረጋገጡላቸው መብቶቻቸው ናቸው።

ምንም እንኳን የሴቶች በፖለቲካ የመሳተፍ መብቶቻቸው ከፍ ብለን በጠቀስናቸውና በሌሎች አለም አቀፋዊ፣ አህጉራዊና ብሄራዊ ህጎች የረተጋገጡና እውቅና የተሰጣቸው ቢሆኑም በተዛባና ፆታን መሰረት ባደረገ የስራ ክፍፍል፣ በቂ ትምህርትና የሙያ ስልጠና ባለማግኘት እንዲሁም በቂ የስራ እድልና የገቢ ምንጭ በማጣት በተለይም አድሎአዊ በሆኑ ልምዶች፣ ወጎችና ማህበራዊ አስተሳሰቦች ምክንያት በአለም አቀፍም ሆነ በሀገራዊ የፖለቲካ ጉዳዮች እንዲሁም በማህበረሰቡ የፖለቲካ ህይወት የሴቶች ተሳትፎ ከወንዶች ጋር ሲወዳደር በእጅጉ ዝቅተኛ ከመሆኑም በላይ ክፍተቱን ለመሙላት የሚደረገው እንቅስቃሴ አዝጋሚ ነው።

ሴቶች በፖለቲካና በሌሎች ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ መስኮች ከሚያደርጉት ዝቅተኛ ተሳትፎ አንጻር ሲገመገም እነዚህ ከፍ ብለን የጠቀስናቸው ድንጋጌዎች፣ ስምምነቶችና ሀገራዊ ሰነዶች ባማረ ቀለምና ቋንቋ ተጽፈው ከመፈረምና ለሴቶች የመብት ምንጭ ናቸው ከመባል ያለፈ ሴቶችን ከወንዶች እኩል ሊያደረጓቸው አልቻሉም። በእርግጥ የዚህ ምክንያቱ ህጎቹ በራሳቸው ደካማ በመሆናቸው ሳይሆን ህጎቹን ተስማምተው በፊርማቸው ባፀደቋቸው መንግስታት የፖለቲካ ቁርጠኝነት ማነስና ስለጉዳዩም በቂ ግንዛቤ ማጣት ሲሆን በሌላ በኩል እንዚህ ህጎች ያሰፈሯቸውን ጉዳዮች በተግባር ለመተርጎም የሚያስችል በቂ ዝግጅትና ድጋፍ መታጣቱ በዋነኛነት ከሚጠቀሱት መካከል ይገኙበታል።

5.2 ሴቶችና የፖለቲካ ተሳትፎ እውነታ

›=ƒ Ä፟Á ¾c?„‹” ¾þK+" Sw„‹ Á[ÒÑÖ<ƒ” M¿ M¿ ¯KU ¯k፬© “ ›lÑ<^© eUU’ƒ “ ¾É”ÒÑ@ c’Ê‹ Á Åk‹ “ ¾}kuK‹ ŸSJ“EU uLÃ ’²=l” ¯KU ¯k c’Ê‹ u›=Ç=] lÑ-S”Óeƒ ›”k፞ 9 ”®<e ›”kî 4 Sc[ƒ ¾›=ƒ Ä፟Á ¾lÓ ›"M ›É`Ò†ªK‹:: uK?LU uŸ<M Ã¤¨< lÑ-S”Óeƒ u›”kî 35/1/ Sc[ƒ lÑ-S”Óe~ u›[ÒÑ×†¨< Sw„‹“ Øun━‹ uSÖkU [ÑÉ c?„‹ Ÿ¨”Ê‹ Ò` Ÿ<M Swƒ ”ÇL†¨< uSÅ”ÑÑ< u›”k፞ 38 e` ul´w Ñ<ÇÃ ›e}ÇÅ` KSd} SU[Ø“ SS[Ø” ›eSM¡„ c?„‹U Ÿ¨”Ê‹ Ò` Ÿ<M ¾SÖkU Swƒ ›L†¨<:: Ÿ²=lU Ÿ vK Å[Í c?„‹ uþK+" ¾Sd} Sw †¨<” KTÔMuƒ“ ¨<” KTÉ[Ó uTcw ¾ÉÒ `UÍ }ÖnT> ”Ç=J’< u›”kî 35/3 Sc[ƒ lÑ-S”Óe © Swƒ ›Ó˜}ªM::

5.2.1 ሴቶችና የአመራር አለም አቀፋዊ ገጽታ

¾c?„‹ ¾þK+" }dƒ፬ u›KU ›k }፞ ¨< c=Ö?” eŸ 2000 / .›?.›/ É[e Ÿ’u\ƒ ¨<eØ 17 _²=Ç”„‹ “ 32 ÖpLÃ T>’>e,a‹ w‰ c?„‹ ¾’u\ c=J” Ÿ’²=lU ›”Ç”Ê‡ ªm Ÿ’u\ ¾þK+" S]━‹ Ò` vL†¨< ƒee` du=Á w‰ K²=l eM×” ¾ul “†¨<::

uK?L uŸ<M eŸ 2003 / .›?.›/ É[e ¾c?ƒ }¨"Ä‹ ¨ÃU ¾U¡` u?ƒ ›vLƒ lØ` Ÿ›ÖnL¿ ›vLƒ lØ` 15.2%~” w‰ ¾g፧’ ’¨<:: ÖKp Á Ã ”Ç=•[” Ãl” Ñ፞ u}¨c’< ›lÑ<^ƒ Å[Í w”²[´[¨ ¾•`Ç=¡ GÑa‹ 39.7% ¾U¡` u?ƒ SkSÝ━‰†¨<” uc?„‹ }¨"Ä‹ uTeÁ´ uSËS]Á¨< [É LÃ c=Ñ–< ›]" ÅÓV ›KU ›k” › ´ u}ÖÒ G<’@ 14.3% ¾U¡` u?ƒ ›vLƒ c?„‹ c=J’< Ÿ’²=l ¨<eØ Åu<w ›]" 29.3% SkSÝ━‹” uc?„‹ uTeÁ´ Ÿ›KU u14– Å[Í LÃ eƒÑ˜ ›=ƒ Ä፟Á 7.7% SkSÝ━‹” w‰ uc?ƒ }¨"Ä‹ uTeÁ´ ›[w GÑa‹” 5.6% “ ƒ“”i Åc?„‹” uTeŸ}M u95– Å[Í LÃ ƒÑ–K‹::

ከነዚህ አኃዞች መረዳት እንደሚቻው በአለምም ሆነ /ከጥቂት ሀገራት በስተቀር/ በአብዛኞቹ ሀገራት የሴት ተወካዮች ቁጥር በቤጂንጉ መርሃ-ግብር መንግስታት በ2005 የሴት ተወካዮች ቁጥር ቃል የገቡትን 30% የምክር ቤት መቀመጫዎች l\îsv ˆ¿ªM፥¦\éšå gG lémlåN ˆ^Š †Aå¿ ግማሽ ¦CEå¿ እንኳን ሊያሟሉ ያመቻላቸውን ሲሆን አሁንም ቢሆን ሴቶች በፖለቲካው መስክ ከወንዶች ጋር እኩል የመሳተፍ እድላቸው እጅግ ከፍተኛ ትግልና ቁርጠኛ የፖለቲካ ውሳኔ እንዲሁም የአፈጻጸም ስልት የሚያስፈልገው መሆኑን ነው:: ለነገሩ ይኸውም አነስተኛ ነው የምንለው የሴት ተወካዮች ቁጥር ብዙ ግፊትና የፖለቲካ ጫና የተገኘ እንጂ በእርግጥ የህብረተሰቡ አመለካከት ሰለተቀየረና እውነትም ወንዶችና ሴቶች እኩል ናቸው ብሎ ባመነ ማኅበረሰብ ቀጥተኛ ድምጽ የተገኘ ውጤት አለመሆኑ ግንዛቤ ሊቸረው ይገባል::

5.2.2 lîsv l† L WY (†µW”/ ˆ’å}q)

በ1987ቱ የፌደራሉ መንግስት ምክር ቤቶች ምርጫ ከተሳተፈው ጠቅላላ 19,986,179 ህዝብ ውስጥ ሴት መራጮች 49% ገደማ እንደነበሩ የብሄራዊ ምርጫ ቦርድ የገመተ ሲሆን ከተመረጡት የፌደራል ተወካዮች ምክር ቤት አባላት ውስጥ ሴቶች 2.12%፤ ከክልሎች ትግራይ 18.4% የክልሉን ምክር ቤት መቀመጫ በሴቶች በማስያዝ

ቀዳሚውን ስፍራ ሲይዝ አዲስ አበባ 8.7%፣ አማራ 5.5%፣ ኦሮሚያ 3.3% እንዲሁም የደቡብ ብሔር ብሔረሰቦችና ህዝቦች ክልል 3.4% መቀመጫዎቻቸው በሴት ተመራጮች ተይዘዋል::

ሠንጠረዥ 1 ለፌደራል፣ ክልሎችና የወረዳ የህዝብ ተወካዮች ም/ቤቶች ከተመረጡ ተወካዮች የሴቶች ብዛት በመቶኛ

ክልል	***ለህዝብ ተወካዮች***	***ለክልል***	***ለወረዳ***
ትግራይ	**5.2**	**18.4**	**21.6**
አማራ	**0.7**	**5.5**	**13.7**
ኦሮሚያ	**0**	**3.4**	**1.9**
ደ/ብ/ብ/ሕ	**0**	**3.3**	**2.4**
አዲስ አበባ	**17.4**	**8.7**	**31.5**

__ምንጭ__:- በኢፌዲሪ ብሄራዊ የምርጫ ቦርድ፤ መስከረም 1989 ዓ.ም.

KG<K<U ¾ ¡MM U¡` u?„‹ ¾}S[Ö¨< uÖnLÃ ¾}¨"Ä‹ lØ` 1452 c=J" Ÿ²=l ¨<eØ 77~ (5.3%) w‰ c?„‹ ¾'u\ c=J" uK?L uŸ<M ¾¨[Ç U¡` u?„‹" ፥© ewØ` e"SKŸƒ ›Ç=e ›uv 31.5% KTeS[Ø uS‰K< ¾SËS]Á¨<" e^ c=Ã´ ƒÓ^Ã 21.6%' ›T^ 13.7%' *aT>Á 1.9% " Å/w/w/l 2.4% SkSÝ━‰†¨<" uc?ƒ }¨"Ä‹ ›eÃ²ªM:: ´`´` S[Í" KTÓ–ƒ "Ç=[Ç uTcw ´`´\" Ÿc"Ö[ÿ ÃSMŸ~::

ሠንጠረዥ 2 የሴቶች ተሳትፎ በአስፈጻሚ አካሎች በተመረጡ ክልሎች (1989/90)

ክልል	***የቢሮ ኃላፊዎች***		***የክልል ስራ አስፈጻሚ***	
	ጠ/ብዛት	***ሴት***	***ጠ/ብዛት***	***ሴት***
አፋር	**19**	**0**	**15**	**0**
አማራ	**12**	**0**	**21**	**0**
ጋምቤላ	**13**	**0**	**19**	**0**
ደቡብ	**16**	**0**	**21**	**0**
ኦሮሚያ	**19**	**0**	**21**	**0**

__ምንጭ__:- The World Bank, the women's Affairs Office of the PMO, FDRE, implementing the Ethiopian National Policy for Women:

Institutional legal issues. The World Bank, Washington DC. April 1998 – in Eshetu Debabu

u›ÖnLÃ G<K~" ¾U`Ý ¨<Ø„‹ u"êê` e"SKŸƒ ¾1992~ U`Ý 7.7% ¾J'¨<" ¾Å^M l´w }¨"Ä‹ U¡` u?ƒ SkSÝ━‹ c?ƒ }S^à‹ uSÁ³†¨< u87~ U`Ý c?„‹ }¨"Ä‹ ŸÁ²<ƒ 2.18% ¾U¡` u?ƒ SkSÝ ›"é` u ÏÑ< ¾}gK '¨<:: J•U K¨<Ö< ›G<"U ŸT>Öuk¨< u ‹ SJ'<" TÖ?" Ã‰LM:: U"U ""D" Ÿ}—¨<" ¾›S^` x c?„‹ "Ç=Ã²<ƒ vÃ Å[ÓU u´p}™‡ Ã¤¨<U u¨[Ç" ukuK? ¾eM×" `Ÿ•‹ ŸÅu<w ue}k` c?„‹ ¾Á²<ƒ e^ ¾T>"p ›Ã ÅKU:: ¾›Ç=e ›uv¨< ¨<Ö?ƒ Ÿu?Í="Ñ< ¾30% UMŸ ›"é` Ÿ}— M¿'ƒ ›dÃ…M::

¾kuK?" ¾¨[Ç ¾eM×" `Ÿ•‹ ŸI´u< Ò` "L†¨ p`uƒ ›"é` ¾I´u<" ‹Ó` KS[ÇƒU J' ›ÑMÓKAƒ KSeÖƒ ÏÓ ¨d˜

“ †¨<:: eKJ’U u ’²=l ›"Lƒ ¾c?ƒ }S^à‹ lØ` Ÿ TK~ ¾T>ÅÑ ’¨<::

U”U ""D” u ’²=l ¾eM×” ›"Lƒ ¾c?„‹ lØ` ÚS` TK~ SM"U ’¨< u=vMU ’²=l ›"Lƒ eM×“†¨<” u}TEL G<’@ KSÖkU "KS‰L†¨<“ ”Ç=G<U c?ƒ }S^à‹ ŸT>Ád¿ƒ Å"T ”penc?“ ¾lØ` TTEÁ J’¨< ŸS ¾ †¨< ›”é` w²< ¾T>vMKƒ ›Ã Å KU::

uK?L uŸ<M ÅÓV u›eéT> ¾S”Óeƒ ›"Lƒ ¾}SÅu< c?„‹ w³ƒ ÏÓ ›’e}– SJ” c=Ö?” ›G<”U c?„‹ K›ÅvvÃ e^“ K›S^` ›Ã J’<U ¾T>K¨< ›e}dcw Ó´ƒ ÁMk’c SJ’<” Áe[ÇM::

u1989/90 ¾¯KU v”¡ ¾c?„‹” þK=c= ¾TeU” wnƒ ›eSM¡„ vÅ[Ñ¨< Çcd ¾c?„‹” }dƒö u¨<d’@ cÜ¨<“ ›eéT> ›"KA‹ ”ÅT>Ÿ}K¨< ›p`x M::

ሠንጠረዥ 3 ለፌደራል፣ ክልሎችና የወረዳና ቀበሌ ምክር ቤቶች የሴቶች ተወካዮች ብዛት በመቶኛ

ክልል	*ለህዝብ ተወካዮች*	**K¡MM**	*ለወረዳ*	*ለቀበሌ*
ትግራይ	**10.5**	**27.6**	**21.7**	**16.7**
አማራ	**7.3**	**13**	**13.7**	**21.6**
ኦሮሚያ	**10.14**	**14.7**	**1.9**	**16.7**
ደ/ብ/ብ/ህ	**4.89**	**12.4**	**–***	**–***
አዲስ አበባ	**17.4**	**15.9**	**31.5**	**47.2**

** መረጃ አልተገኘም*

ምንጭ:- ምርጫ ቦርድ - የ1992 ምርጫ ውጤት

በፌደራል የስራ አስፈጻሚ አካላት ውስጥ ከ18 ሚኒስቴሮች 1፣ 13 ሚኒስቴር ደኤታዎች 3፣ ከ11 ም/ሚኒስቴሮች 2 ብቻ ሴቶች ሲሆኑ ይህን ዝርዝር ጠቅለል ስናደርገው ከ42 የስራ አስፈጻሚ አባላት መካከል ሴቶች 6 ወይም 14.3% ብቻ መሆናቸው በቤጂንጉ ኮንፈረንስ ከተደረሰበት የሴቶችን የአመራር ሰጭነት ተሳትፎ 30% የሚያደርስ ቃል-ኪዳን አንጻር ከግማሽ በታች ዝቅ ያለ ነው::

በክልል ደረጃ እንድም ሴት የስራ አስፈጻሚ አባል አለመሆን ሌላው ግራሞትን የሚያጭር ክስተት ሲሆን አልፎ አልፎ በአንዳንድ ወረዳዎች ካልሆነ በስተቀር በሴቶች የሚመራ የአስፈጻሚ አካል የለም ቢባል ማጋነን አይሆንም::

በቀላሉ ማስተዋል እንደሚቻለው በየትኛውም ደረጃ ባሉ የመንግስት ስራ አስፈፃሚ አካላት ስልጣን የሚያዘው በሹመትና ከፖለቲከኞች ጋር ባለ ቅርርብ ሲሆን ይህ ደግሞ የፖለቲካ ታማኝነትን ይህ ካልሆነ ደግሞ ከፍተኛ ባለሙያ በመሆን መታወቅን ይጠይቃል:: ሴቶች ደግሞ እንዲህ ያለው ሁኔታ ምን ያህል ሊያዳግታቸው እንደሚችል መረዳቱ ቀላል ነው:: ይህ ስለሆነም ይመስላል በከፍተኛ ደረጃ ባሉ የስራ አስፈጻሚ አካላት የሴቶች ተሳትፎ በእጅጉ አናሳ ሆኖ የሚታየው::

6. የሴቶችን የፖለቲካ ተሳትፎ በማረጋገጥ ረገድ የሚታዩ ችግሮች

6.1 ስነ-ቃሎች፣ ትውፊቶችና አባታዊ ሥርዓት

የሀገራችን ስነ-ቃሎች፣ ትውፊቶችና ሥር ሰዶ የቆየው አባታዊ ሥርዓት በአመዛኙ የሴቶችን የተፈጥሮ ባህርይና ችሎታ የሚያንኳስሱ፣ ኢኮኖሚያዊ ተሳትፎአቸውን የሚያሳንሱና ኢምንት የሚያደርጉ እንዲሁም የፖለቲካ አመራርና የአስተዳደር ችሎታን ዝቅ የሚያደርጉና አደገኛ መሆኑን የሚያመላክቱ ሲሆኑ ስለወንዶች የሚነገሩት ደግሞ የዚህ ተጻራሪዎች ናቸው::

6.2 ፆታዊ መድልዎና - የበታችነት ስነ-ልቦና

ህብረተሰቡ በፈጠረው ፆታዊ መድልዎ ወንዶች የማህበራዊ፣ የፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ የበላይነት እንዲኖራቸው ተደርገዋል:: ሴቶችም ቢሆኑ ይህን ሁኔታ የእግዚአብሔር ስጦታ ነው በሚል የበታችነታቸውን በመቀበላቸው መብታቸው ሙሉ በሙሉ እንዲገፈፍ ሆነዋል::

6.3 የሴቶች በቂ ትምህርትና የሙያ ስልጠና ያለማግኘት

ሴቶች የመደበኛ ትምህርት ዕድል የማግኘትን በሚመለከት በብሔራዊ ደረጃ የተደረጉ ጥናቶች እንደሚያሳዩት ከአንደኛ ደረጃ እስከ ዩኒቨርስቲ በሚገኙ የትምህርት ተቋማት የሴቶች ምዝገባና ተሳትፎ ከወንዶች ጋር ሲነጻጸር ያለው ክፍተት ትኩረት የሚሻ ነው:: ትምህርታቸውን ከሚያቋርጡ ወይም ከሚደግሙ ተማሪዎች ከፍተኛውን ቁጥር የሚይዙት ሴቶች ናቸው:: በየደረጃው በተለይም በከፍተኛ የትምህርት ተቋማት በስራ ላይ ያለው ስርዓተ-ትምህርተ ሴቶችን በተለያዩ የሙያ ስልጠናዎች በማሳተፍ ተሰጥኦና ችሎታቸውን እንዲጠቀሙ የሚያበረታታ አይደለም፤ ሴቶች በትምህርት ተቋማት በተማሪዎች፣ በመምህራንና በሌሎችም የህብረተሰብ አባላት የኃይል ጥቃቶች ይደርስባቸዋል::

በትምህርት መስክ የሚታየው አነስተኛ የሴቶች ተሳትፎ ህብረተሰቡ ሰለየፆታዎቹ ሚና ባለው አድሎአዊ አመለካከት ላይ ከተመሰረተው ኢ-ፍትሀዊ የስራ ክፍፍል የመነጨ ነው:: ክፍፍሉ የሴቶችን የስራ ድርሻ በእናትነት፣ በሚስትነት ወዘተ... በቤት ውስጥ ሲወሰን በአንጻሩ ወንዶችን ከፍተኛ ግምት በሚሰጣቸው ሶሺዮ-ኢኮኖሚክ፣ የአደባባይ ክንውኖች እንዲሳተፉ ይፈቅዳል፣ ያበረታታል:: ትምህርት ወንዶች በማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ግንኙነቶች ያላቸውን የህብረተሰባዊ የሥርዓተ-ፆታ ድርሻ የሚያጎለብት መሳሪያ ተደርጎ ይወሰዳል::

በዚህ ምክንያት ሴቶች በቂ የመማር ዕድል አያገኙም የመማር ዕድል የሚያገኙትም ቢሆኑ ባለባቸው ድርብርብ የስራ ድርሻ ትምህርታቸውን በበቂ ሁኔታ ለመከታተል ከመቸገራቸውም በተጨማሪ በሚደረስባቸው ፆታ-ተኮር ጥቃት ሳቢያ በጠለፋ አሊያም በቤተሰብ ተፅዕኖ ያለዕድሜያቸው ወደ ትዳር ዓለም እንዲገቡ ስሚገደዱና ሌሎችም የኃይል ጥቃቶች ስለሚፈጸሙባቸው ትምህርታቸውን እነዲያቋርጡ ይገደዳሉ:: እነዚህንና ሌሎችንም ተጽዕኖዎች ተቋቁመው ወደ ከፍተኛ ትምህርት ተቋማት ገብተው በተለያዩ ሙያዎች ሰልጥነው የሚወጡ ሴቶች ቁጥር በጣም አነስተኛ ነው::

በአጠቃላይ አብዛኞቹ ሴቶች በቂ የትምህርት ዕድል ባለማግኘታቸው፣ ዕድሉን አግኝተው የተማሩ ጥቂቶች ደግሞ አድሎአዊ በሆነ ህብረተሰብአዊ አመለካከት ምክንያት በፖለቲካዊ መስክ ከወንዶች ጋር እኩል ተወዳዳሪና ተሳታፊ መሆን አልቻሉም:: የሴቶች በቂ የትምህርት ዕድል ያለማግኘት ችግርም የፖለቲካ ውሳኔ ሰጪነት ሚናቸውን ገድቦት ቆይቷል::

6.4 *የሴቶች በቂ የስራና የገቢ ምንጭ እድል ያለማግኘት*

ሴቶች በቂ የትምህርትና የሥልጠና ዕድል ስለማያገኙ ሥራ ለመቀጠርና ገቢ ለማግኘት ያላቸው ዕድል ጠባብ ነው። የአብዛኞቹ ሴቶች ስራ የማግኘት እድል ዝቅተኛ ሙያን በሚጠይቁ፣ አነስተኛ ክፍያ በሚከፈልባቸውና ጠባብ የዕድገት ዕድል ባላቸው የሥራ ዘርፎችና መደቦች የተወሰነ ነው። በከተሞች አካባቢ ካለው የሥሪ አጥ ከፍተኛውን ቁጥር የሚይዙት ሴቶች እንደሆኑ መረጃዎች ያሳያሉ።

የብድርና ሌሎች የንግድ ሥራ አስተዳደር አገልግሎቶችን ወዘተ.. ለሴቶች የሚሰጡ ተቋማት በበቂ ሁኔታ ያለመኖራቸው የሴቶችን የገቢ የማግኘት እድል ይበልጥ አጨልሞታል።

በገጠር አካባቢዎች የሴቶች የንብረት በተለይም የመሬት ባለቤትነት መብት በተሟላ ሁኔታ ያለመረጋገጥ ካላባቸው የቤት ውስጥና የግብርና ተደራራቢ የሥራ ጫና ጋር ተዳምሮ ሴቶችን ለአስከፊ ድህነት ዳርገቸዋል።

የሴቶች የኢኮኖሚ አቅም ደካማነት በቤተሰባዊ፣ ማህበራዊ ግንኙነቶች ብቻ ሳይሆን በፖለቲካው መስክም ጭምር የሚኖራቸውን ተሳትፎና የውሳኔ ሰጭነት አቅም በእጅጉ ገድቦታል።

6.5 *የሴቶችን የድጋፍ እርምጃ ተጠቃሚነት መብት በበቂ ሁኔታ ያለመተግበር*

የኢፌዲሪ ህገ-መንግስት በማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ መስኮች እንዲሁም በመንግስትና የግል ተቋማት ሴቶችን ከወንዶች እኩል ተወዳዳሪና ተሳታፊ ለማድረግ የሚያስችሉ የድጋፍ እርምጃዎች እንደሚወሰዱ በአንቀጽ 35/3/ ደንግጓል።

ይሁን እንጂ የኢትዮጵያ ሴቶች በተዛቡ ማህበራዊ አመለካከቶች፣ ባህላዊ ድርጊቶችና የኃይል ጥቃት፣ ቀደምት አድሎአዊ ህጎችና ሌሎችም ምክንያቶች በዝቅተኛ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ደረጃ ላይ ይገኛሉ። የፖለቲካ ተሳትፏቸውም እንዲሁ አነስተኛ ነው።

ሴቶች ለበርካታ ዘመናት በበታችነትና በልዩነት መታየታቸው ሁለቱ ፆታዎች በአሁኑ ወቅት በማህበራዊ በኢኮኖሚያዊና በፖለቲካ መስኮች ያላቸውን የተሳትፎ ደረጃ እንዳይመጣጠን ብቻ ሳይሆን ሰፊ ክፍተት እንዲኖረው አድርጓል።

ሴቶች ለሚገኙበት ዝቅተኛ ደረጃ ያለፉት ዘመናት አድልኦ ምክንያት ቢሆንም ለዘመናት ስር ሰዶ የኖረው የእድልኦ አመለካከት ላይ ለውጥ ለማምጣትም ያን ያህል ረዥም የጊዜ ሂደትን የሚፈልግ ነው።

አሁን የኢትዮጵያ ሴቶች ከሚገኙበት ነባራዊ ሁኔታ አንጻር የእኩልነት መብታቸው በህግ መረጋገጡ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ህይወታቸውን ለማሻሻልና የፖለቲካ ተሳትፏቸውን የማሳደግ አዎንታዊ ውጤት ቢኖረውም በራሱ የችግሩን ክብደት የሚመጥን መፍትሄ አይሆንም።

ስለዚህ የድጋፍ እርምጃ መብት በኢፌድሪ ህገ-መንግስት መቀመጡ ብቻ የሴቶችን የፖለቲካ ተሳትፎ እድገት የሚያቀላጥፍ ህጋዊ እርምጃ አይሆንም። የህገ-ምንግስቱ አንቀጽ 35/3/ የሴቶች የድጋፍ እርምጃ መብት ድንጋጌ የሴቶችን የፖለቲካ ተሳትፎ በማሻሻል ላይ ያተኮሩ እርምጃዎች እንደሚወሰዱ ከመግለጹ ውጪ በተግባር መብቱን ለማስከበር የሚያስችሉ ዝርዝር ጉዳዮችን አካቶ ባለመቀመጡ እና መብቱን ሊያስፈጽሙ የሚችሉ ዝርዝር ጉዳዮች የያዙ የበታች ህጎች ባመኖራቸው ተፈላጊውን አላማ ለማሳካት አልተቻለም። ስለሆነም ድንጋጌው የሚያስጎመዥ ግን የማይበሉት ፍሬ

ከመሆን ባለማለፉ የሴቶች የፖለቲካ ተሳትፎ በታሰበው መልክ ሊሰምርና ሊጎለብት ያለመቻሉ ምክንያት ሆኖ በማገልገል ላይ ይገኛል።

7. ማጠቃያና የወደፊት አቅጣጫ

7.1 ማጠቃለያ

ከፍ ብለን የሴት ተወካዮች ለምን እንደሚያስፈልጉን የጠቃቀስናቸው አበይት ተግባራትን ይሟሉና ይሰምሩ ዘንድ ሴቶች ከተራ የምክር ቤት አባልነት ያለፈ በተለያዩ ኮሚቴዎች ውስጥ ተመድበው የመስራትና በኃላፊነት ማገልገላቸው እጅግ ወሳኝ ነው። ይህ ሲሆን የሚወጡ ፖሊሲዎች፣ ህጎችና የልማት እቅዶች የሴቶችን ህይወት ሊለውጡና ስለሴቶችም ያለውን ልማዳዊ ጎጂ አመለካከት ከመሰረቱ በመለወጥ ሁሉም የሚሳተፉበትን ለሁሉም የሚጠቅም የልማት አቅጣጫ በመተለም የተሟላ እድገት ማምጣት የሚቻልበትን ሁኔታ በጋራ ማገዝና መከታተል ይቻላል።

ከዚህ አንጻር በሀገራችን ኢትዮጵያ ያለው ሁኔት ሲገመገም ሴት ተወካዮቻችን ከቁጥራቸው ማነስ በተጨማሪ እንደወንዶቹ በየኮሚቴዎቹ የሚያደርጉት እንቅስቃሴም ሆነ በኮሚቴዎች ውስጥ የያዙት ስፍራ የጎላ አለመሆኑ በግልጽ የሚታይ ነው። አሁንም ቢሆን «የሴት ጉዳይ» ተብለው በሚገመቱ ኮሚቴዎች አባል ከመሆን ያለፈ በሌሎቹ ኮሚቴዎች ውስጥ ያላቸው ተሳትፎ በጣም ዝቅተኛ ነው። በመሆኑም ፖሊሲዎችና ህጎች ሲቀርቡ ሴቶችን አስመልክቶ በቂ ትኩረት የሰጡ ናቸው ብሎ አፍ ሞልቶ መናገርን አዳጋች አድርጎታል።

ስለዚህ በምክር ቤቶች ውስጥ የሴት ተወካዮችን ቁጥር ከፍ ከማድረግ በተጨማሪ እነዚህ ተወካዮች በልዩ ልዩ ኮሚቴዎች ውስጥ በኃላፊነት ጭምር የሚሰሩበትን ሁኔታ ማመቻቸቱ የማይታለፍና ወሳኝ ጉዳይ ነው። ይህ ሳይሆን ቀርቶ በወንዶች ብቻ የሚተዳደር ም/ቤት ከሆነ ማህበረሰቡ የተሟላ ፍትህና ርትዕ አግኝቷል ለማለትም ሆነ መልካም አስተዳደር የማስፈኑ ጥረት ተጀምሯል ለማለት እጅግ አዳጋች ይሆናል። ስለሆነም ሴቶች «ከእህትነትና ከሚስትነት» ልማዳዊና ባህላዊ ኃላፊነታቸው ባሻገር እንደ ዜግነታቸው በእኩልነት በሀገራቸው ፖለቲካዊ ጉዳዮችም እንዲሳተፉ የማድረግ ተግባር በአጠቃላይ የህብረተሰቡ በተለይም ዲሞክራሲያዊ ነኝ መልካም አስተዳደርን አሰፍናለሁ የሚል መንግስት ግንባር ቀደም ተግባር ሲሆን ሴቶችም ራሳቸው ይህ መብታቸወ እውን እንዲሆን ከፍተኛ ግፊትና ጥረት ማድረግ ይጠበቅባቸዋል።

አንድን ሀገር በዴሞክራሲ መርህ የምትተዳደር ለማድረግ ይቻል ዘንድ በሥርዓተ-ፆታ እሳቤ የተቃኘ መልካም አስተዳደርን ማስፈን ወቅታዊ የዴሞክራሲና የልማት ጥያቄ ነው። መልካም አስተዳደርን በጎላ መልኩና ሙሉ ባሕርያቱን በተላበሰ ሁኔታ ለመተግበር አስፈላጊ ናቸው ከሚባሉት እርምጃዎች አንዱ በሁሉም የውሳኔ መስጫ የስልጣን እርከኖች የሴቶች ቁጥር መጨመር የፌደራሉም ሆነ የክልል መንግስታት ለሥርዓተ-ፆታና ለሴቶች ጉዳይ ትኩረት መስጠትና ለተግባራዊነቱም አስፈላጊና ተገቢ የአፈጻጸም ስልት መንደፍ ይጠበቅባቸዋል።

በመሆኑም መንግስት፣ መንግስታዊ ያልሆኑ የልማት ድርጅቶች፣ የሲቪል ማህበረሰቡና ለሴቶች መብት ቆመናል የሚሉ ተቋማት በተለይም ህብረተሰቡና ሴቶች፤ ሴቶች በሀገራቸው ፖለቲካዊ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ እንቅስቃሴዎች ውስጥ ሊኖራቸው የሚገባውን ተሳትፎና ተጠቃሚነት ከፍ ለማድረግ ከፍተኛ ትግልና ቁርጠኝነት ይጠበቅባቸዋል።

7.2 የወደፊት ተግባራትና አቅጣጫዎች

- በሁሉም የመንግስት የስልጣን እርከኖች የሴቶች ተሳትፎ በቁጥር /30% BPFA/ የሚጨምርበትንና በይዘት የሞጎለበተበትን ስልት መንደፍና ለአፈጻጸሙ ጥረት ማድረግ፣
- የሴቶችን ፖሊሲ ማስፈጸም የሚያስችል ግልጽ ህግ እንዲኖር መድረግ፤ ከፍም ሲል የሥርዓተ-ፆታ ፖሊሲ ማውጣትና ስራ ላይ ማዋል፣
- የሴቶችን የአመራር ብቃት ለማሳደግ የተለያዩ ስልጠናዎችን መስጠት፣
- የምክር ቤት አባላትና በከፍተኛ የመንግስታዊ የስልጣን እርካብ ላይ የሚገኙ ባለስልጣናት የስርዓተ-ፆታ ግንዛቤያቸውን ለማዳበር የሚያስችል ስልት መቀየስና ግንዛቤአቸውን ማዳበር፤
- የፖለቲካ ፓርቲዎች የሴት አባላትን ቁጥር ከፍ ሚያደርጉበትን ስልት መቀየስና በግልጽ አቋም ማሳየት፣
- ፓርቲዎች ከሚያቀርቧቸው እጩዎች የተወሰነው ቁጥር ሴት እጩዎች እንዲሆኑ የሚያስገድድ ህግ ማውጣት የሚቻልበትን ሁኔታ መቃኘትና መተግበር፣
- በህገ-መንግስቱ የተረጋገጠው የድጋፍ እርምጃ ዝርዝር ህጎች እንዲወጡ ማድረግ፣
- ሴት የፓርቲ አባላትም ሆኑ ሌሎች የሴቶችን የፖለቲካ ተሳትፎ ከፍ ለማድረግና ለማጎልበት የሚሰሩ ማህበራትን ቅንጅት በመፍጠር ተጽእኖ ማድረግ፣
- ፓርቲዎች ፕሮግራሞቻቸውና ደንቦቻቸው እንዲሁም የመመልመያ መስፈርቶቻቸው ሴቶችን የሚስቡ እንዲሆኑ ማድረግ፣
- በህገ-መንግስቱ የተረጋገጠው የሴቶች የእኩልነት መብት በፖለቲካ ስልጣን አያያዙም በተግባር የሚለወጥበትን ሁኔታ ማመቻቸት፣
- ሴት ተመራጮች በግል ለመወዳደር ሲወስኑ ለምርጫው የሚያስፈልጋቸውን ወጭ ለመሸፈን የሚያስችል አቅም መፍጠር፣
- የብዙሃን መገናኛ አውታሮች ሴት ፖለቲከኞችን ለህብረተሰቡ የሚያስተዋውቁበትን ስልት መንደፍ እንዲሁም ያለውን የተዛባ ፆታዊ ውክልና በማጉላት ሊታረም የሚችልበትን ዘመቻ ማካሄድ፣
- በአጠቃላይ በሀገሪቱ የሚካሄዱ ምርጫዎችን አካሄድ የሚመራ በተለይም የሴቶችን ፖለቲካዊ ተሳትፎ ሊያጎለብት የሚችል የምርጫ ህግ ማውጣት፣
- የህብረተሰቡን የተዛባና በፆታ መድልዎ ላይ የተመሰረተ አመለካከት መለወጥ የሚያስችል ስልት መቀየስና ለአፈጻጸሙ አስፈላጊውን በጀት መመደብ፣
- የምርጫ ቦርድ ሴቶች በህገ-መንግሥቱ የተረጋገጠላቸውን የድጋፍ እርምጃ ህገ-መንግስታዊ መብት መሆኑን ተገንዝቦ በተግባር የሚውልበትን የአፈፃፀም ስልት መቀየስና መተግበር ይጠበቅበታል።

”lé LT± • v

Amartya.sen (2000) Development Freedom, Anchor Books New York

Durest-Lahti and mae Kelly Rita (ed) (1995) Gender Power, Leadership, and Governance, University of MIchigan Press, USA

Ethiopia, Federal Democratic Republic of Ethiopia (1994) proclamation of the constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia. Proclamation 1/1995, Addis Ababa.

Goetz, Ann Marie and Hassin, Shireein (2000) In and Against the party: Women's Representation and Constituency-Building in Uganda and south Africa, Prepared as part of UNRISD's work for the Begijing + 5 Review: Gender Justice, Development and Rights: Sustaining Rights in a Disabling Environment.

Hamdeh-Baneyee, Lina and Oquist (2000) "Overview: Women's Political Participation and Good Governance 21st century challenges" in UNDP, Women's Political Participation and Good Governance: 21st century challenges UNDP, New York.

Information from Inter-Parliamentary Union as at 20 may 2003 (www.ipu.org)

Phillips, Anne (1995) the Politics of Presence, Oxford University Press, Oxfor.

Specialized Inter-Parliamentary Conference "Towards Partnership between Men and Women in Politics" organized by the inter-parliament Union New Delhi (India), 14-18 Feb, 1997.

Women around the world, the center for legislative development, January 2000 (Vol.1)

"Women in Decision- Making: Making women Visible" in women around the world, a quarterly publication of the center for legislative development", January 2000.

የአማራ ክልል የሥርዓተ-ፆታ ሁኔታ አንዳንድ አመልካቾች

ክብረወርቅ ንጉሴ

የኢትዮጵያ የህግ ባለሙያ ሴቶች ማህበር

ባ/ዳር ቅ/ቢሮ

1. *መግቢያ*

የአማራ ክልል ለልማት ጥቅም ሊውል የሚችል በርካታ እምቅ የተፈጥሮ ሀብት ቢኖርም ባለፉት ዓመታት በተደረጉ ጠንካራ የልማት ጥረቶች የክልሉ ሕዝብ አሁን ካለበት አስከፊ ድህነት በፍጥነት ለመላቀቅ አልተቻለም። በ1992 ዓ.ም በተደረገው የማህበራዊ ደህንነት ጥናት መሠረት በክልሉ በአሁኑ ወቅት ከፍፁም ድህነት ወለል በታች የሚኖረው ሕዝብ 42 በመቶ እንደሆነ ተገምቷል። ይህ አሀዝ ከሌሎች ክልሎች ጋር ሲነፃፀር የተሻለ ቢመስልም በየጊዜው ክልሉ ከሚያጋጥመው የተፈጥሮ አደጋና የምግብ እጥረት፣ የሥራ አጥነት፣ ወዘተ ችግሮች አኳያ የማህበራዊ ደህንነት ሁኔታዎች እጅግ አሣሣቢ ደረጃ ላይ እንደሚገኝ ከሌሎች የልማት አመልካቶች መገንዘብ ይቻላል።

በክልሉ *ኢ.ኤ.ኤ. በ1997 ዓ.ም በተደረገው የሕዝብና የቤቶች ቆጠራ መሠረት በ1994 ዓ.ም የክልሉ ሕዝብ ብዛት 17.26 ሚሊዮን ሲሆን ከዚህ ውስጥ* <u>49.7%</u> *በመቶ ሴቶች ናቸው። በክልሉ 94 በመቶ አማራ 6 በመቶ የአዊ፣ የዋግህምራና የኦሮሞ ሕዝቦችና ሌሎች በአንድነት የሚኖርበት ክልል ነው የቆዳ ስፋቱ 161.828 ካ.ሜ. ሲሆን ከህግራቱ 15 በመቶኛ ያህሉን ይሸፍናል አስተዳደራዊ አደረጃጀቱን በተመለከተ በ3229 ቀበሌዎች በ113 ወረዳዎች በ11 ዞኖችና በክልል ም/ቤት ደረጃ የተዋቀረ ነው።*

2. *የክልሉ ድህነት ከሥርዓተ-ጾታ አንፃር ሲታይ*

በአማራ ክልል ከ1986 -1991 ዓ.ም አጠቃላይ የምርት ውጤት መሰረት የሕዝቡ አማካይ የነፈስ ወከፍ ገቢ ብር 795 እንደሆነ ተመልክቷል። በሌላ በኩል በክልላችን 42 በመቶ ያህሉ ሕዝብ ከድህነት ወለል በታች እንደሚኖሩ የተለያዩ ጥናቶች ያመለክታሉ። ይኸውም በገጠር 43 በመቶ እና በከተማ 31 በመቶ ይሆናል::

አጠቃላይ የድህነት ምንጭ ከሚባሉ ምክንያቶች አንዱ የሥርዓተ-ጾታ መዛባት ሲሆን ለዚህ ደግሞ ፍፁም ከድህነት ወለል በታች ከምንለው ሕዝብ ውስጥ አብዛኛው ሴቶች መሆናቸውን የተለያዩ ጥናቶች ያመላክታሉ። ለዚህ ምክንያት ከሚጠቀሱ በርካታ ኢኮኖሚያዊና ባህላዊ ጫናዎች ውስጥ ሴቶች በሚያገኙት ገቢ የመቆጣጠርና የማዘዝ መብት አለመኖር፣ የምርት እጥረት፣ እኩል ክፍያ አለመኖር የመሣሠሉት ለበለጠ ድህነት የመጀመሪያ ገፈት ቀማሽ አርጓቸዋል።

በ1992 ዓ.ም በክልሉ በእያንዳንዱ 1 ሺህ ህፃናት (ከአንድ ዓመት በታች) የሞት መጠን 112 ሲሆን ከአምስት ዓመት በታች ህፃናት ደግሞ 183 በእያንዳንዱ አንድ ሺ ህፃናት መሆኑን መረጃዎች ያመለክታሉ:: ይህ ደግሞ የድህነት ደረጃው ምን ያህል የከፋ መሆኑን ያመለክታል::

3. *የክልሉ ማህበራዊ አገለግሎት ከስርዓተ-ጾታ አንፃር*

በ1987 ዓ.ም በተደረገው የሕዝብና ቤቶች ቆጠራ መሠረት የክልሉ የሕዝብ ጥገኝነት ማመዛዘኛ 86.6 በመቶ ይሆናል። ይህ ማለት በክልሉ ከሚሰሩ እጆች ቁጥር አንፃር ተመጣጣኝ የሆነ የሚመገቡ እጆች አሉ ማለት ይሆናል። የማህበራዊ አገልግሎቶች ፍላጎት በዚያው መጠን እያደጉ መምጣት እየተፈጠሩ ያሉ ችግሮች ጉልህ አመላካች ነው።

3.1 የክልሉ የትምህርት ተሣትፎ ሁኔታ

በአገራችን በ1986 ዓ.ም የወጣው የትምህርትና የስልጠና ፖሊሲ ትኩረት ከሰጣቸው ጉዳዮች አንዱ የሴቶችን ትምህርት ተሣትፎ ከመጀመሪያ ደረጃ እስከ ከፍተኛ ትምህርት ድረሥ

ከወንዶች እኩል ተሣትፎ እንዲኖራቸው ማድረግ ነው። በመሆኑም የአማራ ክልል ይህን የትምህርት ፖሊሲ ተግባራዊ ለማድረግ ባለፉት ዘጠኝ ዓመታት እንቅስቃሴ በመደረጉ የተሻለ ተሣትፎ ቢገኝም የተፈለገው ደረጃ ለመድረስ ግን አልተቻለም። ከ1989 እስከ 1994/95 ዓ.ም መረጃዎች እንደሚያመለክቱት በክልሉ በሴቶችና በወንዶች መካከል የነበረው ተሣትፎ መጠን እየተጠጋጋ መምጣቱን ይጠቁማል። እ.ኤ.አ. በ2000 ዓ.ም በወጣው የስነህዝብና የጤና ጥናት ዘገባ መሠረት በክልሉ 78% ሴቶችና 51% ወንዶች የትምህርት ዕድል ጨርሶ ያልደረሳቸው ነበሩ:: በአጠቃላይም ሴቶች ካለባቸው ድርብርብ ችግሮች አንፃር አጠቃላይ የሴቶች የትምህርት ተሳትፎ፣ የማቋረጥና የመድገም ከወንዶች ጋር ሲነፃፀር የከፋ ሆኖ ይታያል::

የሁለተኛ ደረጃ ት/ቤቶችም በአብዛኛው በከተማ የሚገኙ በመሆናቸው ትምህርት የማግኘት ዕድሉ ለገጠር የበለጠ ጠባብ ነው:: ለትምህርት ማቋረጥ ምክንያቶች ተብለው የተቀመጡትን ስንመለከት 38% የገቢ እጥረት 14% ያለዕድሜ ጋብቻ 15% ድጋፍ ማጣታቸው 9% በጤና 14% ደግሞ የወላጆች ፈቃደኛ አለመሆንና 9.2% በወላጆች መካከል የሚፈረው ግጭት ምክንያት እንደሆነ (WAO, March 1997), የሥርዓተ-ጾታ ችግሮች በሚል ርዕስ የተደረገ ጥናት ያመለከታል።

በክልሉ ወላጆች ሴት ልጆቻቸውን ለሙያና ቴክኒክ ስልጠናዎች ከመላክ ይልቅ ውሃ ለመቅዳት፣ እንጨት ለመልቀም፣ ህፃናት በመንከባከብና እናታቸውን በመርዳት ኃላፊነት እንዲጠመዱ ስለሚደረጉ እጅግ በጣም አናሳ ተሳትፎ እንዳለ መረጃዎች ያመለክታሉ:: የተሻለ ኑሮ አላቸው የሚባሉት እንኳ ወደ ማሰልጠኛዎቹ አርቀው ከመላክ ጠለፋን፣ አስገድዶ መደፈርንና ሌሎች ወሲባዊ ጥቃቶችን በመፍራት እቤት እንዲቀሩ ይመርጣሉ::

3.2 የክልሉ ሥርዓት ጾታና ጤና ሁኔታ፣

እንደሌሎች ክልሎች ሁሉ የክልሉ ሴቶች በጠኝና እንክብካቤ ረገድ ዝቅተኛው ተጠቃሚ ናቸው:: እንደሚታወቀው በሀገር አቀፍ የጤና የድርጊት መርሀ ግብር ሴቶችና ሕፃናቶች በኢትዮጵያ የጤና ችግር ከፍተኛውን ቁጥር የሚይዙ ሲሆን አብዛኛው ፅንስ ማቋረጥ፣ ኪንታሮትና የደም ግፊት ከእርግዝና ጋር በተያያዘ መልኩ የምጥ ችግርና የማህፀን መተርተርን የሚጠቃልሉ ናቸው። ቀሪው 47% ቀጥተኛ ባለሆነ በሽታ ጋር የተያያዘ ነው:: በአማራ ክልል 7.5% ብቻ የቤተሰብ ምጣኔ ተጠቃሚ እንዳለ መረጃዎች ያመለክታሉ።

የኤች.አይ.ቪ./ኤድስ ስርጭትን በተመለከተ በእያንዳንዱ ክልል በተመረጡ ቦታዎች የተደረጉ ጥናቶች እንደሚጠቁሙት ደም ከለገሱት ውስጥ በቫይረሱ የተያዙ በክልሉ በ1993 ዓ.ም 8.1 በመቶ እንደሆነና ይህ ደግሞ አገር አቀፍ ካለው 6.1 በመቶ ጋር ሲነፃፀር ስርጭቱ በክልሉ ከፍተኛ መሆኑን ያመለክታል። በመስፋፋት ላይ ያለው የኤች አይ ቪ./ኤድስ በሽታ አምራች ሀይሉን በተለይም ከ15-24 ዕድሜ ክልል ያለው ውጤት እያደገ በመምጣቱ ሲታይ በሽታው ከጤና ችግር አልፎ የልማት ችግር እየሆነ መምጣቱን ያሳያል። በተለይ ሴቶች ካላቸው አካላዊ ኢኮኖሚያዊ፣ ማህበራዊና ባህላዊ ጫናዎች የተነሣ ለችግሩ የመጀመሪያዎች ተጠቂ መሆናቸው አሳሳቢ ደረጃ ላይ ደርሷል።

4. የክልሉ ኢኮኖሚ ከሥርዓተ-ጾታ አንፃር

የአማራ ሕዝብ 90% በግብርና የተሰማራና በገጠር የሚኖር ሕዝብ ነው:: ግማሽ ያህሉ በግብርና የተሰማሩ ሴቶች ለግብርናው ምርት ማደግ ከፍተኛ ሚናና ያላቸው ሆና እያለ የሚያከናውኑት ጠንካራና አሰልቺ ሥራ በማህበረሰቡ ባህላዊ አመለካከት ሳቢያ ሚዛን ሳይደፋ ቆይቷል።

የክልሉ ሴቶች ቴክኖሎጂ የማግኘትና ምርትን የመቆጣጠር መብት የተነፈጉ በመሆናቸው ብዙሃን ሴቶች የድሆች ደሀ ከሚባሉ የሕብረተሰብ ክፍሎች የሚፈረጁ ናቸው።

የገጠር ሴቶች መሠረታዊ አገልግሎቶች እንደ ውሃ ፣የማገዶ ወፍጮ መሠረታዊ የጤና አገልግሎት በበቂ የማያገኙ ከመሆኑም በላይ ብዙ ጊዜያቸውን የቤተሰቡን መሠረታዊ ፍላጎት ለማሟላት ጥረት በማድረግ የሚያሳልፉ ናቸው።

የመሬት ባለይዞታነትን በተመለከተ ግንቦት 1987 ዓ.ም በተደረገው የመሬት ክፍፍል 136,000 እማወራዎች የመሬት ባለይዞታ ሁነዋል ምንም እንኳን የመሬት አጠቃቀም ፖሊስና አዋጅ ሴቶችን ከወንዶች እኩል ተጠቃሚ ቢያደርጋቸው የመጠቀም መብታቸው ግን ሙሉ በሙሉ ተረጋግጧል ማለት አይቻልም:: እንደምክንያት የሚጠቀሱት ነጥቦች:-

- በመሬት ድልድል ጊዜ ለም የሆነ መሬት አለማግኘት፣
- መሬትታቸውም በሬና የማረሻ ዕቃዎች አለመኖር
- በባህል ጫናና ምክንያት በጉልበታቸው አርሰው መብላት ሲችሉ ሴት ማረስ አትችልም በሚል ባህል ለሌሎች ማከራየትና ግማሽ ያህን ምርት ለአራሽ መስጠት፣
- ለምርጥ ዘርና ለማዳበሪያ ገንዘብ እጦት፣
- ውስን የብድር ተጠቃሚ መሆን፣
- በኤክስቴንሽን መርሃ ግብር አሣ ተሣትፎ ያላቸው መሆኑና የመሣሠሉ ችግሮች በኢኮኖሚው ተጠቃሚ እንዳይሆኑ አድርጓቸዋል።

በሌላ በኩል ምንም እእንኳን የክልሉ ህዝብ አጋማሽ የሚሆኑት ሴቶች ቢሆኑም እእንደ ክልሉ ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን መረጃ በ1999/2000 ሥራ ላይ ካሉት 6,6211 ሠራተኞች ውስጥ 29 በመቶ ብቻ ሴቶች መሆናቸውን ያመለክታል:: ከዚህ ውስጥ ዝቅተኛ ገቢ ያላቸው ከወንዶች ይልቅ ሴቶች ናቸው።

እስከ ታህሣሥ ወር 1995 ድረስ የሴት ሠራተኞች ድርሻ በስራ ስምሪት ስብጥር

ተ.ቁ.	የሥራ መደብ	የሴቶች ድርሻ በ%
1.	ጫሮፌሽናል ሳይንስ	7.26
2.	አስተዳደር	22.99
3.	መለስተኛ ፕሮፌሽናል	24.40
4.	ጽህፈት ሥራ	50.89
5.	ዕደ-ጥበብ	24.03
6.	ጥበቃና ጉልበት	36.53
7.	የጤና ባለሙያ	32.75
8.	ሌሎች	30.32

በአጠቃላይ ስምሪት 68.3 በመቶ ወንዶች 31.7 ሴቶች ናቸው:: በመደበኛ ያልሆነ የሥራ ዘርፍ ሴቶች በብዛት ተሰማርተው እንደሚገኙ የታወቀ ሲሆን ባጠቃላይ የክልሉ ሲቪል ሰርቪስ ሴቶችን ተሣትፎ ለማበረታታት የወጡ ደንቦችና ሕጎችን ለመተግበር እየተንቀሣቀሰ ከመሆኑም በላይ ከሴቶች ጉዳይ ጋር በመሆን ሴቶች ስለመብታቸው አውቀው መብታቸውን እንዲጠይቁ ጥረት በማድረግ ላይ ይገኛል።

5. ሥርዓተ-ጾታና መልካም አስተዳደር

በአማራ ክልል ከወረዳ እስከ ክልል በተዋቀሩት ዕርከኖች በሙሉ ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. በማሸነፉ አመራሩ በአንድ የፖለቲካ ፓርቲ የበላይነት የተያዘ ነው:: የሴቶን ተሳትፎ በውሳኔ ሰጪ ቦታዎች ስንመለከት በክልል ም/ቤት ደረጃ 15% በወረዳ ም/ቤት 13.7% እና

በቀበሌ ደረጃ 21.1% መሆኑን ከክልሉ ሴቶች ጉዳይ ጽ/ቤት የተገኘው መረጃ ያመለክታል::

የክልሉ የምክር ቤት አባላት የሆኑ ሴቶች 6% እንዲሁም በክልሉ ቢሮና በጽ/ቤት ደረጃ ሐላፊነት ቦታ ላይ የተቀመጡ 4% ብቻ ናቸው:: በክልሉ የመንግስት ተሿሚ 1,252 ሲሆኑ ከነዚህ ውስጥ 67 (4.47%) ብቻ ሴቶች መሆናቸውን በክልሉ ሲቪል ሰርቪስ የተገኘ መረጃ ያመለክታል።

6. **የክልሉ የፍትህ ሥርዓትና የጸታ ስብጥር**

በክልሉ ሕግ አስፈፃሚ አካል ላይ ተሰማርተው የሚገኙ እንደ ፖሊስ፣ አቃቢያነ ሕግ እና ዳኞች የሴቶች ቁጥር እጅግ አናሣና ወይም የሉም የሚባልበት ደረጃ የነበረ ቢሆንም አሁን ከበፊቱ በተሻለ መልኩ የጾታ ስብጥር እየታየ ይገኛል። ይኸውም ከክልሉ ፖሊስ ኮሚሽን በተገኘ መረጃ መሠረት ከክልልና ከዞን 818 ወንዶች 81 ሴቶች በወረዳ ደግሞ 4060 ወንዶችና 258 ሴቶች መሆኛቸው ታውቋል:: ከክልሉ ፍትሕ ቢሮ በክልል ደረጃ 10 ወንድ አቃቢ ሕግ ሲኖር ምንም ሴት የሌለ ሲሆን በ11 ዞኖች 72 ወንዶችና 5 ሴት እንዲሁም በወረዳዎች 346 ወንዶችና 118 ሴቶች እንደሆኑ መረጃቸው ይጠቁማል:: በፍርድ ቤቶች ጠቅላይ ፍ/ቤት 10 ወንድና 1 ሴት ዳኛ ከፍተኛ ፍ/ቤቶች 81 ወንድና 10 ሴት ዳኞች በወረዳ ደረጃ 411 ወንድና 131 ሴቶች እንዳሉ የተላከልን መረጃ ያመለክታል።

በክልላችን የሴቶች ሰብዓዊ መብት እንዲረጋገጥ ከሚደረገው ጥረት አንፃር በ1995 የወጣው የቤተሰብ ሕግ አንዱ ተጠቃሽ ነው:: ይሁን እንጂ ነባር የሴቶች ባህላዊ ጫና የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ ሙሉ ለሙሉ ችግሮችን ይቀርፋል ብሎ መገመት ባይቻልም ለሴቶች የተሻለ እንደሚሆን አያጠራጥርም።

ክልሉ አዲሱ የቤተሰብ ሕግ ተግባራዊ ካደረገ በኋላ የማስተዋወቅ ሥራን እያከናወነ ቢሆንም ሁሉንም ለማዳረስ ግን ገና ያልተሄደበት በመሆኑ ተግባራዊነቱን ስንመለከት አንዳንድ እንቅፋቶች አልጠፉም።

- የጋብቻና የእድሜ መዝጋቢ አካል ባለመቋቋሙ (ያለ ዕድሜ ጋብቻና ጋብቻ ላይ ጋብቻ) ለመከላከል አለመቻል፣
- በክልላችን ትጭጭት ያለዕድሜ ጋብቻን እንደሚያበረታታ እየታወቀ በሕግ ላይ መስፈሩ፣ ያመለክታል ያመለክታል
- በአዲሱ የቤተሰብ ሕግ ላይ ያለዕድሜ ጋብቻ ሲከናወን ከማፍረስ ውጭ ሊደረግ ስለሚገባው ያስቀመጠው ሕግ ያመኖሩ፣
- በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ጋብቻ የሚከለክሉ መስፈርቶችን ጥሶ ያገባ ሹም/ ሽማግሌ/ የሃይማኖት አባት በቀላል እስራት ያስቀጣል የሚሉና የመሣሠሉ ሕጎች አስተማሪ አለመሆን፣
- በክልሉ ሕግ ሊያስፈፅሙ የሚችሉ አካላት ያላቸው የተዛባ ሥርዓተ-ጾታዊ አመለካከት ባሕላዊ ጫና የሚፈጥር መሆኑ፣
- በየጊዜው እየተበራከተ የመጣውን የሴቶች ጥቃት (በተለይም ወሲባዊ ጥቃቶች) የመረጃ ማቅረብ ችግር በአጠቃላይ የሴቶች ሰብዓዊ መብት እንዳይከበር የሚያደርጉ እንቅፋቶች መሆናቸው ተጠቃሽ ናቸው።

ዋቢ መፅሐፎች

የአብክመ ትምህርት ቢሮ የሴት ተማሪዎች የትምህርት ችግር ለመቅረፍ የተዘጋጀ ስትራቴጂ፣

ሴት የመንግስት ሠራተኞችና የሲቪልሰርቪስ ሕጎች፣ ደንቦችና መመሪያዎች በአማራ ክልል (ውይይት መነሻ) ያልታተመ ጥቅምት 1996 ባሕር ዳር፣

ጀንደር ሜንስትሪሚንግ ስትራቴጂ በአማራ ክልል መድብል አንድ

አካባቢ፣ ፖሊሲ እና ጀንደር ኢሹ http WWW gdreorg/gender & environment (12/14/03)